Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBLIOTEK
100178 8140

Litt.
Sv.

Elin Wägner

DEN NAMNLÖSA

ALBERT BONNIERS FÖRLAG
STOCKHOLM

ELIN WÄGNER

DEN NAMNLÖSA

ELIN WÄGNER

DEN NAMNLÖSA

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

GÖTEBORGS STADSBIBLIOTEK

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1922

"Ni utgår från att det finns två världar, den friska och den sjuka världen. Men det finns inte två utan en. Den klyfta, som ni talar om, finns endast i er inbillning. Den skillnad, ni tror vara en artskillnad, sade Ihm, är bara en skillnad i livets hastighet, som mellan persontåg och snälltåg. Förstår ni, vilket jag menar går hastigast?

— Ja, sade jag, det sjuka livet, eller hur?

— Gott, då är ni med. Att det tar sig så olika ut för er beror på att man inte ser så lätt, vad som försiggår bakom hälsans skyddande hölje. Däremot hos dem, som förbränt det, där fullbordar sig det mänskliga skeendet mera naket, snabbt och våldsamt. Därför är det för en åskådare lätt att fatta och följa. Man ser i förstoring själens kamp att lyfta det block, som ligger över den."

FÖRSTA KAPITLET.

Den namnlösa kommer till härbärget om natten.

Från mitt kupéfönster iakttog jag, hur en man på rak och ledig arm lyfte upp en kvinna på tåget och kastade ett par väskor efter henne, just som vi satte i gång. I full förvissning, att här hände något som på det närmaste angick mig, störtade jag ut på plattformen. Där stod hon och höll i järnräcket med kraftlösa händer. Hon var nära att släppa taget, så att jag kom i sista stund.

Jag tog henne naturligtvis med mig in och satte henne i ett hörn av kupén. Hon sade ingenting, jag heller ingenting. Men jag satt och iakttog, hur hon varje gång vagnen stötte i en kurva kastades handlöst mot väggen och slog huvud och armbåge i. Hon var som ett vrak, som ligger och hugger på ett grund. Icke spår av svikt eller motstånd hade hon i sin kropp, och orkade icke ens med en min reagera mot de svåra törnar hon fick. Men hennes läppar förändrades, blodet vek sakta från dem. Från den blåa färg de först haft, övergingo de till grått.

Mannen, som hyvat in henne på tåget, hade

burit ett känt sanatoriums märke på sin mössa. Men därför att hon avsöndrats från ett sanatorium, som ju ofta sker i lagom tid före slutet, borde hon ju icke lämnats ensam åt sitt öde på ett tåg. Hon kommer aldrig ur det, tänkte jag, om man inte hjälper henne.

Ginge det ända upp till Narvik, så bleve hon sittande, till dess hon fölle, och så liggande för alltid.

Jag satt och funderade en stund på vad jag kunde göra. Det låg ganska nära till hands att ta henne med mig till Ljungheda. Men där stod en rent teknisk svårighet i vägen, som brydde mig. Slutligen gick det upp för mig, att om där inte fanns baksäte på vagnen, så kunde jag sitta på kofferten. Lugnad i detta avseende, böjde jag mig fram mot den namnlösa reskamraten och sade: — Kom och sätt er här bredvid mig, så skall jag ta emot alla stötar.

Hon såg nu upp. Hennes grå ögon voro liksom molnbetäckta. Hon vätte med tungspetsen sina torra läppar och smålog svagt.

— Jag kan inte flytta mig, sade hon.

Jag ansåg mig därmed ha fått tillåtelse att sätta mig bredvid henne, jag lade armen om hennes rygg, och hennes huvud föll av sig själv ner mot min axel. Som jag är ganska fet, satt hon bra så. Efter en stund tänkte jag, att jag kanske måste tala om för henne att hon skulle följa med till Ljungheda.

— Hade ni tänkt resa långt? frågade jag.

— Jag har biljett till Nässjö.

Detta svar hade jag inte väntat. Den möjligheten hade inte fallit mig in, att hon visste varthän hon skulle. Nässjö, ingen människa far dit utan att ha far, mor, kanske en man där, redo att ta emot. Aldrig, sade jag till mitt hjärta, kan du då låta bli att överila mig. Men samtidigt halkade mig över läpparna följande enfaldiga fråga: — Varför just Nässjö?

Och den namnlösa svarade lika meningslöst: — För jag tänkte där fanns en sjö.

Då återtog jag i samma ögonblick mitt beskyddarskap och sade: — Det vore nog bättre att ni fore någonstädes, där det inte finns nån sjö.

På detta svarade hon ingenting, sjönk blott ihop ännu mer och blev liksom mindre i mina armar. Jag lyfte henne upp i mitt mulliga knä, ty jag trodde hon skulle dö, och ett barn ska dö i ett knä. Till åren var hon väl intet barn, men dock lätt som ett barn i min famn. Hon viskade något, jag hörde inte vad, men på hennes händers famlande rörelser förstod jag, att hon letade efter något, och jag gav henne handväskan. Ur den lyckades hon få fram en liten flaska, jag tog den, slog det tillåtna antalet droppar i hennes flata hand, så fick hon suga dem i sig.

Dessa droppar öppnade hennes ögon för det förhållandet, att hon satt i en vilt främmande

människas knä, och hon frågade mig vem jag var.

— Jag är en sådan människa, sade jag, som alltid borde komma i en liten flickas väg, när hon tänker fara till Nässjö eller någon annan sjö i oktober.

— Överläkaren brydde sig minsann inte om det, sade hon med bitterhet. Det är bäst fröken lämnar oss, sa han i går, fröken blir inte bättre här. Jag sa att jag kunde så gärna ta livet av mig medsamma, som dra i väg nån annanstans. Det undanber jag mig, sade han, här på platsen. Vi hade en stor scen, han var ursinnig, då han gick.

— Det är väl inte möjligt, sade jag.

— Ack jo, sade hon med en suck. Jag hade varit fullkomligt oefterrättlig. Jag gjorde alltid tvärtemot hans föreskrifter, men det var därför, att jag hatar honom. Han begärde min brors adress, jag sade Västervik, men han bor i Visby, för jag ville inte bli mött.

— Nu skall ni få resa till Ljungheda bara för det, sade jag.

— Ljungheda, vad är det?

— Där finns ett härbärge för dem, som råkat falla i rövarhänder.

Hänsyftningen på den barmhärtige samariten sade henne tydligen ingenting. — Där finns väl ingen överläkare? frågade hon. — Nej. — Ja, då kan jag följa med. Om det inte är långt dit.

Jag tittade ut och såg i skymningen, att vi voro inne i de välkända ödsliga regionerna med martallsbevuxna mossar. Vi äro snart framme, sade jag, och tänkte: Käre gud, om jag hade henne i vagnen ändå.

Efter mycken möda var jag äntligen så långt kommen, och ännu levde hon då. Jag knäppte fotsacken om henne med en innerlig önskan, att jag måtte märka, om hon ramlade ur på vägen. Själv måste jag mycket riktigt ta plats på kofferten bakom.

Vägen är lång och backig från stationen fram till Ljungheda prästgård. Lasset var tungt, väglaget trögt, och hästen gick fot för fot. Det dröjde icke länge, förrän den lilla insvepta gestalten började vaja hit och dit på samma livlösa sätt som förut i kupén. Jag måste försöka hålla henne bakifrån så gott jag kunde. Skjutspojken hade nog med märren.

Så föll mörkret över oss, men icke samma mörker. Mot mig var det moderligt och milt, och för mig hade det inga hemligheter, nog mindes jag ändå den kära vägen hem. Men måste icke den namnlösa, om hon orkade förnimma någonting, finna detta mörker skrämmande, i vilket hon färdades med två okända figurer mot ett mål om vilket hon ingenting visste?

Plötsligt började mitt enfaldiga hjärta oroa sig och sade: — Vad vet du mer än hon om det mål du far till? Du har varit borta från ditt land i

fjorton år och det är icke längre din mor, som möter dig i hemmets dörr, det är din brors hustru.

Jag är väl värd medlidande som har ett så besvärligt och besynnerligt hjärta. Det är ingen tyst och punktlig tjänare, som sköter sitt och låter sig glömmas. Det gör sig alltid påmint, vi är alltid, ack, alltid två. Det klagar över sin tjänst mycket ofta, det har för mycket att göra, för trång bostad, det säger upp sig och vill flytta, och blir ändå alltid kvar på trotjänares vanliga vis.

— Kan du då icke vara lugnt i kväll, bad jag det bevekande. Två gånger sju år var jag i tjänst hos främmande herrskap, nu kommer jag ändå till mina egna.

— Vet du då om du kommer som tjänare eller gäst?

— Min broder har bett mig komma, och jag har ingenting emot att tjäna.

— Ja, han har bett dig, men han visste inte då, hurdana vi två var efter de fjorton åren i främmande land.

— Ts, om du yppar vår hemlighet, blir du olycklig. Jag har länge misstänkt dig för att inte kunna tiga. Jag vände mig bort från mitt hjärta och frågade skjutspojken: hur står det till i prästgården?

— Jo, de lär sa va bra.

— Kyrkoherden och frun krya?

— Ja, inte annat än jag vet. Fast di sär att frun är lite arti.

Nu sutto de alltså där, min bror och hans

hustru, som är lite arti, och väntade på mig med den spänning, man inte kan undgå, då man skickat till station efter främmande. Och de sade, eller tänkte: måtte det nu vara gjort i en god stund, att vi drog hem Rakel.

Medan vi foro vägen fram i mörkret, kände jag och hörde mer än såg, hur skogen förvandlats omkring oss på dessa år, fallit och vuxit. Det fanns en vägsträcka förr, där skogen var högre än någon annanstädes, där den susade och sjöng, som det susar och sjunger i stora katedraler. Här var alltid lä i värsta storm, men när vi nu nådde dit, ven en vind från en fälla om min kind, och då visste jag, att man huggit ner mitt tempel. Men på forna fällor fanns i stället ungskog, som vuxit mig över huvudet.

De små stugorna och de stora gårdarna däremot, de lågo alla kvar, som jag mindes dem. Jag kände ljusen i fönstren som astronomen stjärnhimlen och skulle blivit lika förvånad som han om i en stjärnbild en stjärna kommit till eller fattats. Jag hade förstås gärna sett nya ljus i bygden. En bygd skall väl växa, så att dess hem bli för trånga och få, och nya härdar och lampor tändas.

— Är ni mycket trött, frågade jag den namnlösa.

— Jag orkar inte mer, sade hon.

— Kära, försök, bad jag. Det är bara en halvtimme kvar till härbärget.

— Det är la inte mer än femtan minuter, anmärkte skjutspojken.

Men då blev jag upprörd: — Ska du säga mig det, mig som farit den här vägen hundratals gånger, innan du blev född?

— Det lär hon la inte ha gjort ändå, sade pojken.

— Säger du emot mig så? Vet du inte vem jag är?

— Jo, di sär hon ska va syster till kyrkoherden. Men för det lär hon väl inte ha kört nye vägen vi kommer in på innan jag ble född, etter den ble färdig i höstas.

Hans logik var omotsäglig, och jag måste ge mig. Mycket kan hända på fjorton år.

Den nya vägen var rak som en linjal. Fordom, då man kom gamla krokiga vägen fram, lekte man gömma med byn, än skymtade den, än försvann den. Nu lyste det elektriska ljuset i Mellangårdens bodfönster hela tiden stadigt som en ledstjärna vår väg. Men jag förstod, att jag måste försona mig med denna nya väg för de femton minuter den gav oss i afton.

Så foro vi med dån över bron. Och plötsligt grep mig en fasa: — Allén, frågade jag, den... är... väl kvar?

— Jo, det är hon, svarade pojken lugnande, och om ett ögonblick voro vi i allémynningen. Jag ansträngde mina ögon i mörkret för att se, om Petter Abrahams lilla stuga låg där den for-

dom låg. Men intet ljus syntes till, och här var så svart under träden, att jag icke kunde urskilja dess konturer. I samma ögonblick jag tänkte fråga pojken, hur det hängde ihop, trängde genom mörkret en välkänd gammal röst:

— Är det Rakels skjuts tro?

— Ja, det är det, Petter Abraham, svarade jag glad, är han oppe så sent?

— Ja, jag hade ju sport att hon kom i kväll, svarade gubben till en förklaring.

Och så hade alltså hembygden hållit sig vaken och hälsat mig välkommen ändå.

Jag tyckte att vi kommo aldrig ur allén. På en gång hade jag blivit orolig för mitt tilltag, och då vi körde in på gården och stannade framför den gamla röda längan klappade mitt hjärta på sitt gamla otrevliga vis. På förstugubron stod min bror, och jag såg hans uttryck av förvåning, då han upptäckte i framsätet icke mitt utan ett främmande dödsblekt ansikte. Nu skulle jag alltså fram med en förklaring hur det hängde ihop med den namnlösa. Men det var ingenting jag hade mindre aning om. — Elias, sade jag, ser du, jag fann henne ligga halvdöd vid vägen. Och ömkade mig över henne.

Skjutspojken harsklade sig menande: Kors vad hon ljuger, tänkte han.

— Då var det väl, att det var du, som kom vägen fram, sade min bror enkelt. Ja, välkommen till mitt hem, Rakel.

Innan jag hann ner från kofferten, var flickan lyft ur vagnen och inburen. Men det var inte Elias, som tog henne. En annan man, som jag inte kände, dök fram ur mörkret och tog henne på sina armar.

— Jag bär henne väl oppepå med ens, sade han, och då förstod jag på familjemålet att det måste vara min brorson, Georg. Varför var han hemma mitt under terminen?

Det blev ingen tid att hälsa och bära sig hövligt åt. Jag måste rusa med uppför trappan för att hinna ta emot flickan ur ynglingens händer. Men liksom han ögonblickligen fattat att hon måste bäras, så förstod han också, att det icke gick an att ställa henne från sig rätt upp och ner för sig själv. När jag hann in i rummet, mitt gamla rum från fordom, som stod tillrett för mig nu, stod han där och höll henne mycket varligt, till dess jag blev tillreds att ta emot henne, plocka av henne kläderna och lägga henne i min egen säng. Hon var så uttröttad att hon hängde som en skjuten fågel över min arm, och där jag lade henne, blev hon liggande utan att ändra ställning det bittersta. Jag har sett mycket men aldrig någon levande vars ansikte så liknat en döds, som då hon nu låg mot kudden. Den enda skillnaden, som ju är en väsentlig, var den, att hon ännu kunde gråta. Tårarna trängde långsamt fram under de slutna ögonlocken och runno ner över kinderna på kudden.

Jag stod rätt handfallen, vad skulle jag nu göra? Jag tog hennes puls, den var dålig men icke en döendes. Jag hade hoppats att kanske Helena, min svägerska, skulle komma upp. Men det gjorde hon inte, i stället ringde gong-gongen därnere, och jag tyckte att jag hade intet annat val än att lämna flickan och gå ner.

Det borde ju ha varit ett stort ögonblick, tycker man, då vi två syskon åter träffades för första gången efter så långa år. Men jag var för upptagen av tanken på den besvärliga situation jag skapat åt mig för att egentligen känna någon högtidlig känsla, då jag öppnade salsdörren. Av gammal vana sen förr höjde jag foten för att kliva över den höga tröskeln, men den var borta och ersatt med en vanlig tröskel som på alla andra ställen.

Därinne stodo tre personer och väntade mig. De föreföllo så långa alla tre i det låga, djupa rummet, tycktes även i övrigt förunderligt lika varandra vid första ögonkastet. De hade samma sätt att se på mig, hälsade mig med samma leende, tyckte jag, det for för mig, att de alla tänkte intensivt på samma sak och prövade mig på den.

Helena steg fram ur gruppen, räckte mig sin hand och välkomnade mig.

— Du har blivit fet och duktig, sade hon.

Jag måste le något åt detta uttryck, ty jag visste ju själv, att denna fetma är till döds. Men jag

sade: ja och den fetman har jag råd att underhålla. För jag har niohundra pund med mig hem.

— Faster kan väl hälsa på mig i alla fall, sade min brorson.

— I tur och ordning, sade jag, besluten att sätta mig i respekt från början. När jag alltså hälsat på Elias, vände jag mig till honom.

— Jag tycker precis att jag sett dig förr, sade jag och granskade honom, som för att upptäcka en likhet.

— Det är kanske pappa, som faster Rakel far efter, sade han. Min bror anmärkte, att jag måtte väl ändå ha sett Georg som liten, även om han ju mest vistats hos morföräldrarna.

Men det var inte alls familjelikheten jag menade. Detta nakna unga ansikte, som trodde det bar en stram och munter mask, men som man i själva verket knappt nändes se på för allt vad det förrådde, det kände jag igen, de kommo med det ibland, gossarna, rakt ur skyttegravarna till lasarettet, där jag arbetade under kriget. Ja, le du min gosse och klappa mig på axeln. Jag är en fetlagd och lite larvig kvinnlig anhörig, och du är en lovande, säker ung man, som vilar dig några veckor ovanpå din medicine kandidatexamen. Jag går med på det så länge.

Vad skulle vi tala om? Jag sade: — Här är sig likt.

— Ja, sade min bror, ja nu. Men du skulle ha sett så min företrädare spökat till det åt sig.

Det var verkligen en njutning att få sätta föräldrarnas gamla möbler tillbaka på sina gamla platser igen.

— De förra hade det inte otrevligt, sade Helena, just som hon gick ut ur rummet.

— Vem skall jag nu tro, frågade jag ledigt, vänd till Georg. I själva verket var jag, och i någon mån kanske också de andra, grymt generad. Vid ett sådant återseende efter många år — fy vad man har klara och skarpa ögon att se varandra med. Och ju mer man ser av de andras ärr och sår, dess blygare, dess mer förtvivlad blir man över sina egna. För Elias gick det väl an, han hade funnit på att krypa bakom ett långt, redan gråsprängt skägg, som förvandlade honom så fullkomligt att man inte kom sig för med att göra några jämförelser. Men för Helena och mig funnos inga förmildrande omständigheter. Vi hade mötts senast som ett par unga flickor, som togo sig bra ut i varandras sällskap, emedan den ena var lång, mörk och vacker och den andra — jag — blond och, jag tror det gemenligen hette, täck. Jag såg på henne och tänkte: så jag måtte se ut.

Då vi satt oss, sade Helena: — Hon ska få upp en kopp te och så.

— Vad är det för en flicka? frågade Elias, som han väl måtte göra.

Där stod jag. Vad skulle jag svara? Jag visste inte ens den namnlösas namn, än mindre hennes

levnadsställning, hennes öde. Det återstod alltså intet annat än att i korta drag berätta vad som hänt.

— Att ni vågade ta hem faster från England, anmärkte Georg.

Ingen svarade, och jag vände mig nu direkt till Helena. Det var ju hennes hem, erinrade jag mig nu och icke mera mitt.

— Helena, sade jag, nog är jag förstås en rätt oöverlagd person. Men om jag inte haft minne av något visst generöst hos dig, så hade jag ändå inte vågat göra, det jag gjorde.

Jag höll henne under min blick, medan jag väntade svaret på denna vädjan och tänkte därvid, att det var nog inte farligt det jag gjort. Krympt och förminskats hade bestämt inte hennes väsen. Fast hon nog var lite artig, som skjutspojken uttryckt det, så imponerade hon på mig ändå genom någonting, jag visste icke vad.

Nu stod hon och skar bröd och svarade mig icke. Jag såg icke hennes ögon, blott hennes tårfrätta ögonlock.

— Rakel gjorde alldeles rätt, sköt Elias in. Hon är upplärd i att en prästgård ska vara ett härbärge, inte bara till för man, hustru och barn.

— Och svärmödrar, mumlade Georg.

— Jag kallar inte det för hem, sade Helena långsamt, som aldrig öppnar sin dörr för dem, som råkat i rövarhänder.

Därmed var saken klar, jag hade fått förlåtelse

för min barmhärtighet och märkte nu hur hungrig, hur intill döden trött jag var. Nu skulle jag äta och sen vila.

Georg hade hastigt druckit ur sin tekopp och reste sig med den förklaringen, att hans del i denna uppbyggliga och bibliska historia var att se efter, att inte människan låg och dog däruppe.

Helena skickade mig med honom, utan förbarmande. — Bed jungfrun åtminstone att min mat får stå, sade jag och kunde inte begripa, varför Elias smålog så menande, då jag sade detta.

I det ögonblick, då jag öppnade dörren till förstugan, hördes ett förskräckelsens skrik däruppe från rummet. Vi började springa, hjärtat före, jag efter, och hunno upp Georg i övre förstugan. — Nu dör hon, skynda dig!

Han svarade icke men störtade genom stora salen och in i mitt rum.

Den namnlösa låg i hysterisk gråt, och jag mötte en blick, vild av skrämsel.

Jag skyndade fram och tog henne rent instinktivt upp till mig som ett barn.

— Vad är det? vad har hänt?

Ur kakelugnsvrån svarade en ödmjuk röst: — Ja se jag rådde inte, kan veta, doktorn, för frun skicka själv upp me me maten, och ja ge då så tyst som en brugum i bara strömpföterna.

Jag vände mig om. I vrån, inkrupen så långt

han kunde, stod en liten knubbig karl med svart skäggstubb över hela ansiktet. Tebrickan skallrade mellan hans händer, gräddkannan låg omkullvält, han hade tydligen själv blivit rädd. Farlig såg han inte ut men väl otroligt grotesk i sitt stora köksförkläde, och jag kände, att om jag släppte efter, skulle jag råka i ett oändligt, nervöst skratt.

— Det är bäst han går, sade jag, var snäll och ställ från sig brickan.

Men karlen var inte den, som tog order av mig, inte.

— Ska jag gå, herr doktor? frågade han.

— Ja, gå du Niklas, och om käringen därnere skulle ha vaknat, så får du säga, att hon har drömt alltihop. Kära lilla fröken, fortsatte han i samma faderliga ton, som han använt mot denna Niklas, han är den beskedligaste varelse på jorden. Men vi skulle förstås inte skickat upp honom utan att låta er veta vad för slags betjänt vi har i huset. Nu ska jag gå efter något lugnande. Tag pulsen, faster Rakel, det är väl inte värt jag kommer närmare.

Den sjukas attack började ta av nu, hon kunde åter tala. — Jag trodde han ville mig ont, viskade hon. Dom vill en ju illa, ja dom v i l l en illa. Vad är det för ett ställe jag kommit till, och hur i hela världen kom jag hit? Det var ungefär som om hon trott, att hon blivit lockad i en fälla av vita slavhandeln.

Då Georg kom in, försökte hon krypa bakom mig, vilket inte var svårt, så väldig som jag är och så liten hon.

— Jag är läkare, sade Georg inte utan en viss värdighet.

— Men jag tål inga läkare i mitt rum om kvällarna, förklarade hon med oväntad bestämdhet.

Då Georg tecknade åt mig att komma, så att han fick tala med mig, klängde hon sig fast och ville inte släppa. Jag måste göra mig lös mot hennes vilja.

Vi överlade viskande om vad hon borde ha att sova på.

— Har du någon aning om vad hon har för sjukdom, frågade jag. — Ja, sade han. Han tog upp en penna och skrev två ord på baksidan av den lilla pulverpåsen. Så gick han.

Då vi blivit ensamma, försökte jag tala med flickan och försäkrade henne, att hon kommit i goda människors händer till sist. Jag tror inte hon hörde hälften av vad jag sade för att lugna och trösta, men min stämma vyssjade in henne i en slags domning, och med mina händer spann jag in henne i en puppa av ro. Hon upphörde att darra, de plötsliga häftiga nervryckningarna återkommo alltmera sällan. Så småningom gled hon in i dvala och från dvala i sömn.

Jag hade hört någon gå och pyssla utanför i stora salen, nu öppnade jag försiktigt dörren ditut. Min tallrik stod på bordet, och en ny säng var

bäddad i stället för den jag avstått åt flickan. Omtanken gjorde mig lika gott som maten, jag satt där ute i salen och åt, och för min syn gledo alla dagens bilder, tills jag kom fram till Helenas orakade ensamjungfru, då brast jag i skratt.

Då jag lagt mig och höll på att somna, fick jag en plötslig skräck i mig och for upp. Jag hade lagt pulverpåsen från mig därinne utan att veta vilka hemligheter Georg skrivit därpå. Antag att hon ville ha mer pulver... Så ljudlöst jag kunde smög jag mig in och fick tag i den, utan att flickan vaknade.

Jag läste vad han skrivit och kastade in påsen i kakelugnen.

På morgonen kom Helena själv och eldade, Niklas var portförbjuden av Georg. Hon tog påsen ur askan och läste på den: m j ä l t s j u k a, d ö d l i g. Vad vill det säga? Jag förklarade sammanhanget.

— Pah, sade hon, inte är mjältsjuka dödlig.

ANDRA KAPITLET.

Solen stiger över landskapet

När jag nu går här i den tidiga skymningen genom hagarna och skogen ner mot sjön och tänker över vad som hänt mig i dag, så förstår jag bättre, än jag gjorde i morse, varför mitt hjärta var så sällsamt oroligt i mig, då jag steg nerför trappan, innan ännu det blå morgondunklet lyft över huset.

— Inte så bråttom, tiggde det och bad, så småningom får väl du och jag veta allt vad vi behöver veta och får tillfälle att säga allt vad vi behöver säga. Uppriktighet om mornarna är det värsta jag vet. Jag tål inte vid det.

Men jag lydde inte mitt hjärta utan gick, som jag ämnat, rakt på Elias dörr och knackade. Från kökssidan hörde jag steg och röster men såg icke till någon människa. Elias satt vid sitt skrivbord men reste sig med den hövlighet, som mor älskade se och lärde honom öva mot sin syster, kom emot mig och bad mig sitta ner.

Jag har aldrig sett min morfar. Men det oaktat hade jag en stark förnimmelse av hur lik honom Elias blivit. Alldeles så här måste prosten Mossbeck ha sett ut, när han gick emot Åsa-Hanna,

som kom för att ta ut lysning: vänlig men lite förnäm, och in i själen oåtkomlig. Far var av en helt annan typ, en man alltid på rörlig fot, alltid upptagen av människor och deras praktiska problem. Han styrde och ställde, sådde och ympade, drog upp fruktträd och barn. Han var inte inne i sitt rum mer än precis nödvändigt, och dörren stod så gott som alltid öppen, ja även hans hjärtas dörr.

Nu hade detta samma rum, sedan Elias tagit det i besittning, fått en helt ny slutenhet, det var en enslings tillflykt, en studerkammare, en klostercell. Alldeles så, hade mor beskrivit, såg här ut på morfars tid. Om jag hade rätt i min aning att Elias förvandlats till en avbild av sin morfar, så måste mor alltså ha satt igenom sin gamla ras. Tyvärr, tänkte jag, ty därmed hade vår i livet så eftergivna moder trängt undan det bondförståndiga, robusta och livsdugliga inslag, som kunde blivit vår faders värdefulla arv åt sin son. Medan jag fått nästan för mycket av det goda, både vad beträffar utseende och själsliv, ja för mycket men ändå icke nog, eftersom jag dock går och bär arv efter båda.

— Tack för att du kom hem, Rakel, sade Elias. Det känns som en stor lättnad. Jag brukar sova illa, men i natt har jag sovit bara för det. Nu hoppas jag du stannar.

(— Svara nu vänligt och undvikande, bad mitt hjärta, men jag hade liksom inte tid till det.)

— Innan jag kan lova dig att stanna, svarade jag, måste jag veta, vad du begär av mig, att jag skall göra. Och så måste jag en liten smula veta hur ni har det. Du skrev och lovade muntligen förklara varför du ville jag skulle komma hem.

Elias tyckte förstås inte om mitt svar. — Det blir bara oro i huset, sade han, om vi låser in oss i enrum redan första morgonen.

— Det var ingen, som såg mig gå in.

— Ja, se, det får du från början lära dig, att här är intet fördolt vad man gör. Jag är viss, att de såg dig. Det enda skulle vara, att det är så tidigt, att Helena inte är uppe.

Jag såg lite förvånad på honom, ty Helena hade ju nyss, när hon var uppe och eldade, på min fråga förklarat att hon alltid steg upp halv sju, och det föreföll mig underligt, att mannen inte skulle ha reda på det.

— Ja, vad jag begär av dig, fortfor Elias, det är inte så lätt att säga. (Nej, det märkte man.) Du måste hjälpa Helena. Egentligen när det kommer folk. Hon går aldrig ut till dem, förstår du, de får sitta här ensamma och sånt duger ju inte i ett prästhus.

— Varför är hon människoskygg?

— Det vet jag inte. Jag har inte gjort henne illa. Hon har fått råda och bestämma i allt, som hör till hennes gebit, och det har inte fattats henne något. Här har inte varit dystert heller, ty vi har nästan jämt haft inackorderingar,

huvudsakligen konfirmander. Och hon har fått ha sin mor hos sig de sista åtta åren sedan svärfar dog.

— Hur länge har detta varat?

Han såg fundersam ut. — Det är svårt att säga, det har gått så småningom. Men detta att hon absolut inte vill se folk, det är ju mera en ny historia.

— Nå, hur visar sig hennes melankoli för övrigt?

Här såg han verkligt brydd ut. Han hade tydligen inte gett akt på några andra symtom.

— Det är egentligen bara det, sade han. Nå och hur har du haft det?

— Ömsom bra, ömsom illa, på det hela taget illa, är jag rädd. Nå och du har inte försökt att nå orsaken till hennes melankoli?

Han stirrade oförstående på mig. — Naturligtvis har jag frågat henne vad i alla dar hon har att beklaga sig över, men hon svarar alltid, att hon inte beklagar sig.

— Nå gör hon det då? — Nej, det måste jag ju medge, att hon inte gör. Jaså, du har farit illa?

— Ja, svarade jag och grep tillfället, du förstår, jag överansträngde mig på sjukhusen under kriget. Så jag måste från början förbereda dig på, att jag inte är så stark och inte orkar ta i som på den tiden, då jag gick hemma och hjälpte mor.

— Det gör ingenting, här är inte så mycket att göra, och vi har ju Niklas. Dessutom är min svärmor märkvärdigt duktig och hänger i för sina år.

— Varför i all världen har ni inte jungfru som annat folk?

— Fråga Helena, det är en av hennes idéer. Jag vet inte. Och med avseende på lön, Rakel...

— Ja, det vill jag säga, svarade jag, att inte vill jag gå gratis, för då blir jag inte det minsta värderad. Men jag ska inte ruinera dig, och Georg kan för resten få ärva mig sedan, jag tycker om honom. Hur går det med honom och Helena?

— Han tyckte inte om henne i början när han kom från morföräldrarna. De hade väl satt i honom, att hon var styvmor. Men nu så går det bra... Han reste sig och lyssnade utåt salen. Ja, vet du, sade han, nu tror jag det är bäst att du går...

Det hade blivit dager, solen visade sig på ett ögonblick, såg med ett svagt och sömnigt leende in i matsalen och hälsade på sin lilla fattiga släkting, brasan. Men för mig försvann solen och hela rummet, ty jag såg en syn: en häxa gick omkring och dukade bordet. Jag har aldrig sett en häxa duka ett bord förr, men jag fann det alldeles självklart, att det måste vara så, att hon höll grötskedarna om skedbladet och gafflarna om tänderna, när hon lade omkring dem. Allt annat var också riktigt, hon var hög och

skräckinjagande, mager och knotig, hennes ansikte brunt med svällda blå ådror. Den skarpa, krumma näsan var det riktigaste av alltsammans, eller nej, detta var det riktigaste: hon torkade näsan med handen, handen på förklät, och gud tröste mig, mitt mjölkglas därsammastädes.

Elias tycktes ingenting märkvärdigt se i synen, han gick fram och presenterade mig: — Se här, svärmor, har vi Rakel, som ska hjälpa till i huset.

Och då försvann synen, det var ingen förskräcklig häxa jag sett, det var en vanlig prästänka, som gick i huset hos sin dotter, som många göra det. Jag rannsakade mitt minne. Helenas mor måste jag ha sett som barn någon gång.

Det kom en mycket vaken och skarp blick i hennes bruna ögon, ja en verkligt elak, tyckte jag, men det var väl misstag. Jag var mycket välkommen, sade hon och gav mig sin diskfuktiga hand, men husets folk räckte mer än väl till för att reda upp arbetet, och den lilla tid jag gjorde dem den äran, behövde jag nog vila efter det oregelmässiga liv jag fört.

Elias vände och gick in till sig. Så nu visste man alltså det.

När vi blivit ensamma, kom den gamla kvinnan rakt på mig, jag ryggade något för hennes andedräkt. — Vad har han nu sagt om Helena? Och varför har han skickat efter Rakel? Det är inget fel på Helena, och inte behövs det en särskild

människa i huset för att sällskapa med bönder... Det kan minsann jag lika bra. Jag känner nu hela socknen ut och in. Jaja, fogade hon till, Elias menar nog väl.

Niklas kom nu pustande in med en skål välling och en uppslagen tallrik därjämte. Hans rödbruna ansikte sken som kökskoppar av spiselvärmen och ansträngningen. Den gamla flög på honom, och jag var räddad. Jag kunde ju ha flytt nu, som Elias nyss, men hon fascinerade mig så, att jag måste stanna.

— Ditt fä, sade hon, och jag måste tänka på vad mor skulle ha tänkt om en sådan ton i hennes hus, ditt fä, har du nu kokt särskild välling åt pojken igen. Hur många gånger har jag sagt dig, att alla ska ha detsamma, skulle nån ha bättre, vore det väl kyrkoherden, som består alltihop.

Niklas' uppsyn var en lustig blandning av rädsla och beslutsamhet.

— Det vet jag inte, sade han i tämligen jämlik ton, om det är tusen gånger eller mer. Men herr doktorn ska ha sin välling kokt på grädde och vatten, för det har han ordinerat själv. Han satte ifrån sig sin bricka på bordet, och vid utgåendet viskade han till mig i en än mera jämlik ton, att jag skulle se efter, så mormor inte hällde herr doktorns välling i skålen till de andras.

Ja, det var ju ett hedersuppdrag, vad skulle jag nu göra? — Det föll bestämt en brand ur för-

makskakelugnen, sade jag, och då gumman skyndade dit, räddade jag snabbt Georgs välling in i nischen, varefter jag satte mig i soffan och åsåg med spänning hur hon snodde och letade efter vällingen. Hittar hon den inte, tänkte jag, då är det ett tecken att jag kommer att klara henne, annars kommer det att gå galet hela vägen. Jag drog en verklig lättnadens suck, då hela familjen var samlad kring bordet. Då tog jag fram tallriken och satte den för Georg med den anmärkningen, att jag velat hålla den varm.

Gumman såg hatfullt på mig, men lät saken passera. Hon är säkert rädd för Elias, tänkte jag. I stället konverserade hon en stund om England, varifrån jag kom och om det pack, som bodde där, vilket tydligen behagade Elias. Varpå hon avrundade samtalet med att försiktigt antyda att gymnastens yrke väl knappast var ansett som riktigt hederligt, varmed hon visst inte ville ha sagt något mot mig, nej för allt i världen.

De andra sutto tysta. Nu vid dagsljus syntes än bättre hur härjat och förmörkat Helenas ansikte var. Det svåra var, att modern liksom förstörde dotterns utseende för en. Nu förstod jag varför det var så svårt att frammana bilden av fru pastorskan Hamnell från forna dar, det var därför att den flöt ihop med Helenas. Om man ville eller ej, måste man söka likheten och darra för utsikten, att den skulle bli större. Men en ståtlig, ja en

vacker människa var Helena alltjämt med sina fyrtio år. Den spanska schalen jag hade med mig åt henne i hemkomstpresent skulle säkert klä henne. Men naturligtvis ämnade hon aldrig bära den, eftersom hon aldrig for bort. Jag beslöt att säga, att den var ämnad för förmaksbordet.

Gamla frun avbröt sig själv och sade: — Vem är det, som går oppepå.

— Det är väl Niklas, försökte Georg, men det gick inte, ty vi hörde ju alla, hur Niklas malde kaffe i köket.

Jag gav Elias en bönfallande blick, och han måste träda i bräschen genom att saktmodigt upplysa, att det var en gäst.

— En gäst? en gäst till?

— Ja, en vän till Rakel, som kommit för ett par dagar.

Fru Hamnell, jag ska försöka kalla henne så, måste genast uttrycka sin livliga förtjusning över den hemmastaddhet, som tog sig uttryck i att jag tog gäster med mig, när jag kom. Jag hade naturligtvis inte en aning om att Helena tyckte illa om främmande, ja, så illa, att det plågade henne, när det bara kom en, att inte tala om två. Henne själv angick det inte, blott att den, som ska duka bordet, kanske borde få veta, hur många hon skulle duka för. — Jag står vid diskbaljan, sade hon, på min ålderdom och säger inte ett ord.

Nu hörde vi steg, och flickan kom nerför trap-

pan, vilket var alldeles mot vårt avtal, som gick ut på att hon skulle ligga stilla, till dess jag kom med frukost.

— Är det månne en blind människa, sade fru Hamnell, med en för sina år övernaturlig hörsel. — Hur så? frågade jag. — Jo, hon går så sakta och fubbligt.

Ingen kunde äta, vi sutto alla med ögonen mot dörren, till dess den slutligen öppnades av den namnlösa.

Det var en stor överraskning för mig, att hon tedde sig så levande, ja, så intagande där hon stod, stödd mot dörrposten. Visserligen lågo ögonen i skuggor, så blå som kärnan av en ljuslåga. Men dessa mörka dalar kring ögonens grå vatten hade sin trista tjusning. Och det röda på kinderna och läpparna var, gud förlåte henne, smink och falskhet från början till slut. Men sjukdomens härjningar voro bortblandade och förmildrade av det kopparbruna håret, som var draget över panna och öron, medan den yviga pälskragen skylde halsens förskräckliga magerhet. Hur hon burit sig åt, vet jag inte, men hon var fullt färdig med sin toalett och hade gjort sig så fin, som om hon ämnat gå ner i en sanatoriematsal.

Jag behövde blott kasta en blick kring bordet för att se, att alla närvarande reagerade till och med för denna skugga av en skugga av en skönhet. Den ene genom medlidande, den andre genom

beundran, en annan genom förskräckelse och den sista genom hat.

Georg liksom Elias hade rest sig upp, och Georg bad henne stiga in. Men hon blev stående kvar (vågade väl inte släppa sitt stöd), vände sig till mig och sade: — Presentera mig!

Det tycktes roa henne att sätta mig, sin välgörarinna, i klistret, däri var hon lik de flesta andra människor. Jag började och tog det långsamt, medan jag funderade: — Kyrkoherde och fru Ljunghed, deras son, medicine kandidaten, och pastorskan Hamnell.

Hon böjde utan blyghet på huvudet för oss alla och sade: — Jag menade m i g.

Inför pastorskans ögon ämnade jag inte förlora fattningen. Fröken Bergman högg jag till, ty jag hade sett E. B. på hennes nattskjorta.

Hon höll till godo med namnet. Helena hade satt fram ett kuvert, jag hade, liksom för att övervinna hennes tvekan, gått bort till henne, tagit henne under armen och fört henne till bordet. Och nu åt hon välling med oss, som om ingenting alls vore i vägen.

Pastorskan hade tystnat, hon bara satt och stirrade på gästen, och Georg fick tillfälle att varsko att snart skulle jungfrun komma in med kaffe, än mer orakad än i går kväll. Och flickan skrattade, som om aldrig hennes fasa varit eller hennes jämmer och gråt ej heller sjön vid Nässjö eller Georgs diagnos: mjältsjuka, dödlig.

Då vi rest oss, öppnade Helena dörren till det annars obegagnade förmaket, trugade in oss med påfallande hastighet och stängde dörren om mig och henne. Det var kallt härinne, ty jag hade ju bara lurat pastorskan med brasan, och hon ryste litet.

— Ett så förtjusande ställe detta är vid dager, sade hon vänligt och verserat till mig. I går är jag rädd att jag uppförde mig illa, men det är väl inte så märkvärdigt, att jag tyckte allting var otäckt och hemlighetsfullt. Nu ser jag ju, att karln är alldeles ofarlig, och att jag kommit till den mest lugna och fridfulla vrå i världen. Tänk, att det finns så snälla, fina och lyckliga människor. I går orkade jag inte reflektera, men nu förstår jag verkligen, vilken ovanligt god människa ni är, fröken Ljunghed.

Det var inte alldeles utan att jag i detta ögonblick tyckte detsamma själv.

— Nej, inte alls, sade jag, men ser ni, och jag tryckte hennes kalla lilla hand, som hon sträckte ut mot mig, jag har lärt mig under ett långt liv en sak: man kan åtminstone vara snäll. Men, vad heter fröken Bergman?

— Det säger jag inte, svarade hon, för då försäger sig fröken Ljunghed bara och det går inte an. För resten heter jag kanske ingenting. Och därpå övergick hon mycket världsvant till att tala om den vackra linjen på skogshöjden bortom trädgården, ängarna och ån. Som långa, djupa

böljeslag, sade hon, som om hon läst ur bok eller citerat något vilohemsprospekt.

Men därmed voro hennes krafter uttömda, hon började sloka betänkligt igen, och jag hade just tänkt att ta henne med upp och lägga henne, då Elias kom in och bad mig ut ett ögonblick till Helena. Själv slog han sig ner för att konversera. Från vardagsrumsdörren kom Georg, och jag hörde honom fråga, innan jag stängde dörren, om fröken Bergman hade medicin med sig, eller han skulle skaffa. Brukade hon få injektion eller piller? — Vad doktorn har för en skarp blick, var flickans svar.

Helena vattnade blommorna i salen. Hon gick oavbrutet runt från blomma till blomma under det samtal, som följde mellan oss, men det fanns icke en droppe i vattenkannan:

— Du får lov att säga åt henne att resa genast, sade hon hetsigt. Du nämnde aldrig i går, att hon var så pass ung och ser bra ut. Man ser ju att hon varit med om mycket, ingen vet vad, eller rättare, det är väl inte så svårt att se. Hon ser ut som en teaterska, men det får inte hända något med Georg, hör du. Han tål inte att komma ur gängorna. Jag känner på mig, att det blir hela husets olycka.

— Om hon stannar till i morgon? — Ja, om hon stannar till i morgon.

Nu stod jag där. Att flickan inte kunde resa vidare ensam, det visste jag bäst. Därför hade det

varit min mening att telegrafera efter brodern och behålla henne, till dess han kom. Men måste hon resa i dag, då betydde det att min lata lekamen, som varit så sjuk på Nordsjön, nu måste dricka den kalken Östersjön med. Man kan åtminstone vara snäll. Ja, men så snäll? — Då får vi väl resa då, sade jag till Helena med en suck, avsedd att väcka medlidande.

Men märkvärdigt nog, Helena ville ännu mindre, att jag skulle resa igen. Hon var rädd, sade hon, att då kom jag aldrig igen, och så skulle Elias ge henne, Helena, skulden. Jag antar hon menade, att man ingen hållhake har på en person med niohundra pund i fickan.

Hon vattnade och vattnade ur den torra kannan. — Om du bara visste, om du bara visste, upprepade hon. Lova åtminstone en sak, att du håller henne instängd däruppe, medan du väntar svar på telegrammet och aldrig, aldrig lämnar henne tillfälle att vara ensam med Georg ett ögonblick. Det finns ju så mycket anledning för honom, just för att han är lite läkare. Han kan ju få komma in, då hon ligger till och med. Men det får du förhindra.

Jag hade ju alltför väl sett på gamla frun, att hon tänkt, då hon fick se flickan: hon kommer att förföra pojken i denna natt. Men Helena var ju ingen så ond människa, vad menade hon då? Hennes hållning var obegriplig och en skymf mot Georg, så länge jag inte visste, vad det

var för hemlighet hon syftade på. — Var öppen mot mig, så gott först som sist, om du vill jag ska handla efter dina önskningar, sade jag.

— Ja, sade hon och kom bort till mig. Jag får ändå lov att tala om alltihop för dig, så att du kan hjälpa mig att dölja det för Elias.

— Men jag är så dålig i att dölja saker. Alla människor säger att allting syns på mig.

— Så får du lära dig. Rulla ner gardin. Det skulle ta knäcken på Elias, om han finge veta, att hans son... Hittills har vi klarat oss, men den ångest jag har dag och natt, den ska vi inte tala om. Om detta inte vore ett prästhus. Var är han nu för resten?

Hon hade nu lyckats skrämma upp mig så, att jag ansåg det bäst att bekänna, att Georg var inne i förmaket, vilket jag annars inte skulle ha gjort. Knappt hade hon hört detta, förrän hon störtade till dörren och kallade: — Snälla Georg, kom och hjälp mig ett ögonblick. Men han svarade inte, i stället kom Elias ut.

— Hon har svimmat, och Georg kan inte gå ifrån henne.

Inom en minut voro församlade kring förmakssoffan, där hon låg, alla husets invånare. Niklas med en tallrik i ena handen och torkhandduk i den andra stod och trampade av oro i strumpsockorna. Nu efteråt faller mig in, att han hade samma oro över sig som Helena. Ty på Georgs yrkesskicklighet att klara långt svårare fall än

så, hade han naturligtvis inte tvivlat. Georg verkade för övrigt situationen vuxen, skickade en hit och befallde en annan dit. Jag kunde inte hjälpa, att jag måste småle åt honom bakom hans rygg.

Det var han och jag som buro upp flickan, tätt följda av gamla fruns förbannelser och henne själv. Denna gång var det jag, som tuktade mitt hjärta för dess dårskap att vilja leka samarit. Sedan rörde jag mig inte från flickans bädd, förrän Helena vid kaffedagstid kom upp.

— Nu sitter jag här, sade hon, tills du kommer igen.

Ja, du kan sitta, tänkte jag och gav mig ut att vandra.

Men varför skulle jag just välja den ensligaste av alla ensliga vägar, som icke ens är någon väg, endast en skogsstig, som leder till en sjö, vid vars strand ingen enda människoboning finnes? Jag borde bestämt inte ha gått bortåt Björkhagasjön i eftermiddag. Dess ödslighet, som ju dock ingenting har med min att göra, påverkar min sinnesstämning, driver mig till svårmod. Den ligger alldeles svart, blank och orörlig under de skogiga strändernas skuggor, icke en enda stjärna speglar sig däri, inte en fågel eller båt far över dess yta, inte väg eller åker sluttar ner mot stranden, endast ett par vindfällen ligga huvudstupa, som de fallit, med utsträckta armar i vattnet.

Från dess botten stiger ensamheten upp och kommer emot mig, tycker jag, och gör mitt hjärta sjukt. Jag säger mig att här bo kräftor och icke ensamhet på botten av denna sjö, men det hjälper icke. Då frågar jag hjärtat: — Hur kan du känna dig ensamt, du som i dag blivit inkastat i så många nya öden?

Det svarar: — Det är just därför.

Är det inte ett dygn än, sen jag kom till Ljungheda? Jag var såsom en, som kommer resande om natten genom ett okänt landskap till en okänd ort, och icke vet, om hans öga om morgonen skall möta berg eller hav eller vida slätten. Och såsom dagen sen stiger och blottar landskapets linjer för främlingen, så hade denna dag blottat för mig en värld, om vilken jag i går vid denna tid var fullständigt okunnig. Än har detta landskap många hemligheter för mig, ja idel hemligheter om man så vill, men jag vet då åtminstone var de finnas.

Så fort det mörknar. Och nu kommer dimman med kvällskylan. Jag måste gå försiktigt och kan ej skynda som jag ville. Alla stättorna, som jag måste över, hindra mig också. Den tiden är förbi, då man for så lätt som en vind över en gärdesgård. Men då hade man ju heller icke något tungt hjärta.

Ja, nu är jag alltså här, och någon annan masserar hertiginnans av Hertfordshire välbadade lemmar. Här och till vad ändamål? Det har jag

ju fått besked om och behöver inte fråga: jag ska dricka kaffe med mor Sara och mor Katrina och mor Lina och mor Sara igen och vara »käre kristne» vid kyrkliga förrättningar i hemmet. Till dess att det inte går längre, och jag tar mina niohundra pund och lägger mig på sjukhem i förhoppning, att de ska räcka rikligen till slutet. Så enkelt är det. Eller hur? För någon mening kan väl inte detta korta förlopp händelsevis innehålla?

Det är så dimmigt nu, att jag mest bara minns mig fram återstoden av vägen. Till slut går jag galet och kommer fram på fel sida om ladugården, men i alla fall så är jag ju hemma nu igen. Vid ladugårdsgrinden stannar jag litet för att pusta ut, jag kommer att tänka på den tid, då vi voro lika långa, grindstolpen och jag, nu har jag växt om den, men den ska stå, då jag har fallit.

Det är dödstyst. Ur tystnaden löser sig ljudet av fotsteg, men vandraren, som kommer nerifrån prästgården, ser man ej en skymt av. Det är så besynnerliga steg. Det är någon, som förföljer någon, skulle jag säga, om jag inte visste, att här inte finnes någon flyende. Då tänder den osynlige en ficklampa och riktar rakt emot mig.

— Um Gottes willen, warum spionierst du so herum? frågar en röst. Det är Georgs och likväl inte hans. Nu står han alldeles inpå mig, jag kan inte se hans ansiktsuttryck, endast höra det.

Ah, tänker jag förbittrad, om inte Helena gjort så många omständigheter, om hon klämt ur sig sin hemlighet ändå.

— Hast es gesehen? frågar han. — Vad?

— Das Frauenzimmer. Der Teufel hol's!

Min Gud, tänker jag, nu har det hänt som Helena fruktade, han har blivit tokig över fröken Bergman på den här timmen jag varit borta. Aldrig har jag känt mig så tafatt och hjälplös. — Hur såg hon ut? frågar jag för att vinna tid och upplysning. Han ger en beskrivning, som bereder mig en ögonblicklig lättnad, ty fröken Bergman är ju ingen lång, blond jävel, som väl är. Och så frågar han, om jag möjligen sett henne gå upp åt lagårn.

Nog är jag dum och först i efterhand kvick många gånger, men så mycket säger mig min instinkt, att Georg inte bör få gå hem nu, och att hans fråga innebär en möjlighet att lura honom undan. — Jag har inget sett, eftersom det är så dimmigt, säger jag därför, men jag har mött någon, och det var ett fruntimmer, det hörde jag på stegen. Och jag erbjuder mig att följa med honom och leta efter henne. Så vänder jag alltså då, och han går vid min sida, visslande på ett särskilt hemskt, sinnesrubbat sätt. Tyst, ber jag, om du visslar, hör vi henne inte. Då vi gått ett stycke och kommit till första stätta, lämnar han mig lyktan för att lägga ner trolorna åt mig, som en hövlig ung man. Jag passar på att

belysa hans ansikte. Det är oigenkännligt. Huden stramar så, som hölle den på att brista under ett växande kraniums tryck. Det är som sutte den direkt på kraniet. Han har dragit upp överläppen som en elak hund, men i hans ögon bor bara fruktan.

— Du ska se, säger han till mig, att hon går inte på vägen, hon är rädd för mig. Jag slog ihjäl henne i förrgår. Ts! Hörde du? A, Du! Sau! Sau! Innan jag hinner tänka mig om, är han försvunnen i hagen. Det säger plask om honom i den våta mossan, och grenarna raspa mot hans rock. Jag hör honom svära och förbanna, tala med någon, skälla ut någon på det grövsta, alltid med mellanrum för av mig icke hörda svar, såsom vid telefonsamtal. Så blir det dödstyst mitt i en mening. Jag står där, länge, tyckes det mig, kanske var det blott några sekunder, vad har hänt, vad skall jag ta mig till? Då kommer han igen, som svar på min fråga. Men nu förföljer han ingen mera. Han går lugnt och han visslar på samma sätt, som vilken pojke som helst. Han törnar rakt på mig, som om han ingen aning hade att jag kunde vara där, och tar med ett utrop av överraskning ett det naturligaste steg tillbaka.

— Nej, men faster, ska du skrämma slag på en? frågar han lika skämtsamt och beskyddande som vanligt. Vad gör du här?

— Jag har varit och sett efter att Björkhaga-sjön är kvar, svarade jag.

— Det är visst en ungdomskärlek den där sjön, har jag hört. Nå var den kvar?

Jag svarar, att den var nog det.

— Nå, säger han, då blir du väl också kvar hos oss?

— Tycker du verkligen det?

— Jo, vet du, för här kunde allt behövas en klok människa i huset.

— För att dricka kaffe med gummor, menar Georg?

— Ja, vi kan ju kalla det så. Vad går åt lagårds-grinden, jag får inte upp den. Ah, lys mig ett ögonblick!

Jag ser då, att han fått tillbaka sitt vanliga utseende, men hans läppar darra.

TREDJE KAPITLET.

och belyser dess hemligheter.

Det har varit bråttom hela dagen i prästgården, varför vet ingen, ty det är ju bara en vanlig lördag. Helena har varit i farten hela dagen, hon har arbetat oavlåtligt, och jag har beundrat hennes raskhet utan att riktigt förstå varför den måste vara parad med detta raseri, som om sysslorna vore fiender att övervinna. Niklas' breda bak har prytt alla golven i tur och ordning, medan han skurat dem, och gamla pastorskan har stekt en surstek, som jag inte kommer att smaka, ehuru det är något av det härligaste jag vet.

Jag har flera gånger om ödmjukt erbjudit mig att göra nytta: att baka pepparkakor, att putsa silver, ja till slut också att skura kopparen och göra spottlådorna i ordning. Men varje gång har jag blivit avvisad. Pepparkakorna var väl ingenting att tala om, dem bakade Helena helst själv ut, mattpiskning och silverputsning voro redan klara, innan jag satte upp ögat på morgonen. — Och skura köparn, sade Niklas, det ska jag då göra själv till mitt sista andetag. Den gav tydligen glansen åt hans tillvaro som åt alla andra

pigors. Spottlådor, det hade man inga, de hade försvunnit med den stigande bildningen.

— Jag undrar vad jag egentligen skulle tas hem för, sade jag då, mycket stött över den sista motgången med spottlådorna.

— Ja, sade pastorskan, Helena har just precis nyss sagt detsamma.

Jag såg Helena rodna vid bakbordet, men hon sade ingenting.

— Har frun sagt det? försvarade henne Niklas. Se det var då ingen sanning.

— Det här har Niklas inte med att göra, och lägger sig inte i. Det har hon visst. Tror han inte jag hör och ser!

— Pastorskan går i barndom, och det är ingenting att säga om, för det är väl så Guds vilja. Men se, då tycke ja inte hon skulle töras å bära falskt vittnesbörd på gravbrädden. För det är att bryta Guds bud.

— Jag håller minsann Guds bud. Om alla hölle dem så väl som jag!

Niklas sade ingenting, han bara störtade ut och kom igen med gummans kyrkehatt, kappa och galoscher. Vi stirrade alla tre på honom, vad menade han?

— Jo, se pastorskan måste ögonblickligen upp i templet och tacka Gud, att hon inte är som denne publikanen. Skynda se å sätt på se kaloscherna.

Helena rynkade ögonbrynen och tog utan vidare

plaggen ur Niklas' hand och bar dem på sin plats.

— Om en halvtimme har vi kaffe, påminde hon mig, och kanske kommer en gumma, så ska du få sällskapa den.

— Men om det ingen kommer, tillade pastorskan, så kanske vi törs be Rakel dricka det ändå med sin goda vän däruppe?

Det gick inte en dag, utan att hon stack mig på denna punkt. Jag låtsade ingenting märka, ville aldrig medge, att det kunde beröra mig obehagligt, att fast en vecka gått sen jag drog hit den namnlösa, det fortfarande ingenting är bestämt om hennes resa. Efter äventyret med Georg hade jag föreslagit att bryta upp genast lika gott varthän utan att invänta livstecken från brodern. Men då ställde Georg till ett stort uppträde och frågade, om jag vågade ta risken, att hon doge i min hand på vägen. Nej, det ville jag inte, vem vill väl det? Och hur gärna än Helena sett, att den objudna gästen kom undan, så hade ej heller hon mod att yrka därpå. Dessutom, det hade jag märkt, gjorde hon ogärna Georg emot.

Alltså låg däruppe den namnlösa i sin säng och tog arsenik under väntan på svar från brodern, detta svar som icke kom, varken efter telegram eller brev.

— Hon har ingen bror, och det kan ni väl begripa, att han inte är överste åtminstone, sade

gamla frun. Elias tror att hon är en bedragerska. Blev ni verkligen bekanta på tåget? Nog hade ni väl känt varandra förut i utlandet och kommit överens om den här lilla komedien? Georg sa just i morse, att det trodde han alldeles säkert.

Besynnerligt nog kan jag inte vänja mig vid hennes: Elias säger, Helena tror, Georg sa nyss. Det är så gott som säkert lögn, och för var gång tror jag det. Ibland kan jag slå bort det, ibland retar jag upp mig som i dag. Jag kände mig så ensam, så misshandlad, så överflödig, att jag till och med blev vän med mitt hjärta, för att ha någon. Ack, tänkte jag, det är grymmare att vara hos sina egna, än hos främlingar, som man inte begär bättre av. Dessutom får man gärna skura spottlådorna åt d e m.

Medan jag stod i vardagsrumsfönstret och grät med berått mod, kom Helena in.

— Du ska väl inte vara ledsen, sade hon, för att du får vila dig ett par veckor. Kom, ska jag visa dig något. Hon tog mig med in i det lilla rum mellan köket och vardagsrummet, som är hennes sovrum, och öppnade garderobsdörren. Därinne stod bland kläderna en liten låg trästol, som jag tyckte mig känna igen.

— Titta på den stolen! titta riktigt noga! Jag gjorde det, ehuru utan intresse, och sade: — Är det inte mors stol, som hon brukade sitta på, då hon hade oss i knät framför brasan?

Helena sade, att det kunde väl hända, men

det var inte det hon menade. Såg jag ingenting annat på den? Nej, det gjorde jag ju inte, och om det var något, så angick det mig inte, tyckte jag. Inte hade jag en aning om, att Helena fått det infallet att berätta för mig något, som under åratal varit hennes vilja och stolthet att dölja.

— Jo, ser du, sade hon, det märkvärdiga med den stolen är, att jag suttit och gråtit på den här i garderoben, ända sen vi flyttade till Ljungheda, och det blir tretton år första maj.

Innerst inne tyckte jag att det var rätt klokt av henne att sitta i garderoben med något så gränslöst dumt. Men jag sade: — Varför?

— Jo för att jag trälat livet ur mig för att Elias skulle tro, att jag ingenting hade att göra. Och det trodde han.

— Då kunde du ju låta mig hjälpa dig lite nu, när han dock skrivit efter mig fördenskull.

— Nu! sade hon föraktligt. Nu är det så dags, nu kan det göra precis detsamma om jag trälar lite till. Nu vill jag hålla på, tills jag stupar, och det skall stå överansträngning i min dödsattest, det har jag satt mig i sinnet på.

Nå, vad folk satt sig i sinnet, det ska man väl inte försöka få ur det. Nog kan jag hålla mig från sysslorna i detta hem, tänkte jag. Det passade för resten rätt bra med min ohyggliga, blytunga trötthet och med den engelske läkarens ordination. Med stor försiktighet, hade han sagt,

och noggrann skötsel kan ni leva ännu någon tid.

Ja, där stod Helena nu vid den öppna garderobsdörren, med handen på nyckeln, färdig att stänga. Jag förstod att om hon stängde nu, skulle jag aldrig mer få någon inblick i hennes hjärtas hemliga rum, varför jag ryckte upp mig, tog henne med mig från sovrummet in i hennes vardagsrum — egentligen använt av mina föräldrar och alla andra prästfamiljer till sängkammare — och hade henne att berätta. Och då kom historien om konfirmanderna. Jag måste erinra mig, att Elias uppräknat bland de fördelar han bjudit Helena, att hon fått ha det glatt och trevligt med mycken ungdom i huset. Men denna trevliga ungdom hade i Helenas ögon mest varit små bortskämda stadsflickor, som skulle ha färskt bröd varje morgon, medan de bereddes till sin första nattvardsgång. Hon hade skött huset med mycket liten hjälp, och för att maskineriet skulle gå ljudlöst, och gästerna inte ha den obehagliga känslan, att deras närvaro var besvärlig, hade hon stigit upp och börjat arbetet klockan fem på morgonen sommaren igenom.

— När dan var slut för mig, då satt jag där och grät av mig all dagens jäkt och lögn. När de reste på hösten, och jag kunde få tid att plocka en blomma i lunden och höra på fåglarna, då fanns det varken blommor eller fåglar mer.

Ja, jag måste ju medge, att detta var en sorg-

lig tillvaro, men jag var ändå inte så gripen, som hon kanske väntat, ty jag tyckte, att hon lidit i onödan alltihop. Och jag frågade, om det aldrig fallit henne in att be Elias att få slippa konfirmanderna en sommar.

Då såg Helena verkligt föraktligt på mig, och jag förstod att hon ångrade sina förtroenden. Kunde jag då inte begripa, att en hustru gör inte så. Han skulle ha det som han önskade i allt. Och det visste hon då, att han hade fått. För den saken var hon fullkomligt lugn.

Medan hon talade, avbröt hon sig gång på gång för att gå fram till fönstret på gaveln i sitt rum och se neråt vägen. Man har om vintern ett par titthål därifrån in i allén. Även detta spring irriterade mig, som hela hennes historia för övrigt. Jag måste säga mig, att jag bakom Helenas brunbrända ögonlock tänkt mig en större och mörkare sorg än denna.

— Nå, sade jag, men såg Elias inget själv då?

— En man se!

— Ja, han borde åtminstone kunna kontrollera, hur tidigt du brukade stiga upp.

— Han, som ligger i andra ändan av huset. Han tror nog, att jag ligger till åtta och får kaffe på sängen om morgnarna.

Jag kände en viss lust att fråga, hur länge han sovit i andra ändan av huset, men kom mig inte för.

— Men du behövde inte ha arbetat i smyg...

— Han behövde inte ha låtit lura sig.

— Du gav dig väl sken av, att du knappt visste vad du skulle göra av din tid?

— Har man rätt att vara så enfaldig då, så man tror att allting gör sig själv?

— Ska jag säga Elias någonting?

— Känner du mig så lite, sade hon mycket stolt, att du tror det är vad jag vill?

Åter gick hon bort till fönstret men vände och kom tillbaka på halva vägen.

— Ja, nu har jag berättat dig detta, sade hon. Vilket kanske var dumt. Men tro åtminstone inte, att du vet allt för det.

Det var som om hon sett rätt igenom mig. Jag hade verkligen inbillat mig, att hela förloppet låg klart för mig, hemligheten med hennes melankoli, alltihop. Egentligen tror jag det fortfarande. Det behövs kanske inte mer än så för att ett äktenskap och två människoliv ska gå på sned.

— Det kommer en karl gående i allén, sade Helena, en utsocknes. Tänk om det är fröken Bergmans bror. Du får ta emot honom.

Det var det inte men väl ett bud med telegram från honom, att han skulle komma samma afton och bad Elias sända skjuts.

Det blev stor uppståndelse i huset, det vill säga hos Helena, Niklas och mig, ty Elias intresserade sig inte stort, Georg var ute och gick sin eftermiddagspromenad, och gamla frun hade

icke fått väderkorn. Niklas ville störta ner i drängkammaren och raka sig, men jag sade, att det behövdes inte, jag skulle vara jungfru. Och nu triumferade jag, ty det fanns ingen mer än jag, som lämpligen kunde gå in och hämta ut överstens skor till borstning på söndagsmorgonen.

— Helena, sade jag, innan han kommer, måste ni vara klara med vilket skäl ni ska ha för att säga nej, då han nu ber er behålla henne som inackordering. Han kommer naturligtvis att erbjuda sig att betala bra.

Varpå Helena fullkomligt bragte mig ur fattningen med att svara: — Men om vi behåller henne då?

Jag hade inte glömt scenen i matsalen första morgonen, då hon var alldeles ifrån sig vid tanken på att flickan skulle stanna till påföljande dag. Var hon så obeständig, eller hade allting så förändrats? Jag hade aldrig trängt på henne att få veta hemligheten med Georg, eftersom hon ingenting sade vidare, ty den hade jag ju skådat med egna ögon. Men varför var hon inte rädd längre? Jag frågade henne om orsaken till omkastningen i hennes uppfattning.

Hon svarade, att det var ju bara för Georgs skull hon velat ha bort flickan, annars finge hon gärna stanna. Men nu hade hon tyckt sig märka, att det gjorde Georg gott i stället att ha en patient, så där. Han föreföll — kryare, sedan hon kom.

Nu gick det upp för mig, och det var ju inte för tidigt, att det var Georg hon spejade efter, honom hon oroade sig för, när hon stod vid fönstret. Så snart han kom gående över gårdsplanen kommo Niklas och Helena störtande från var sitt håll och törnade kraftigt ihop i förstugan. Jag kunde nu inte förstå, varför de behövde göra det, ty fast redan den första skymningen fallit, kunde jag från fönstret se på hans gång, att han var normal, då han kom.

Helena kom inte tillbaka, jag gick ut i köket, nu var hon i gång igen, och jag förstod, att den halvtimme hon ägnat åt att avslöja hemligheten för mig, den hade jag fått, därför att hon av idel ångest icke kunnat hålla i ett arbete.

Niklas hade gått för att beställa skjuts, och jag sade något om att det var väl, att vi hade sursteken till översten. Men Helena lät denna banala anmärkning falla och började självmant tala om Georg.

— Du har kanske undrat på vad jag egentligen menade med det där jag sa häromdan. Jag var nog lite nervös den morgonen, mamma hade skrämt upp mig, så jag överdrev. Jag hoppas du inte tänkte något illa om mig för det jag sa.

— Nej, sade jag, men om Georg.

— Gjorde du? utbrast hon förskräckt. Det är alldeles orättvist. Skriv det på min oro, inte på

honom. Jag är sån, jag ser allting i svart. Georg är klen och ömtålig, men en verkligt präktig pojke.

— Som man kan ha i samma hus som en sjuk ung kvinna då?

— Ja, naturligtvis. Jag ber dig ju att inte fästa dig vid mina ord, bästa beviset är väl, att jag nu själv vill, att hon ska stanna. Han har tvärtom varit mycket kryare sen ni kom.

Det hade han ju inte, eftersom han haft detta hemska anfall, som jag varit vittne till. Jag förstod, att Helena icke visste det, och förstod, att hon försökte ljuga för mig därför att hon hoppades, att jag aldrig skulle behöva veta om hans besynnerliga sjukdom. Men eftersom jag ville ha kvar den namnlösa — vars namn jag nu visste — så teg jag och låtsade mig övertygad. Ja, tänkte jag, om det nu händer något spektakel, så är det helt och hållet mitt fel. Det kan inte hjälpas, jag tar ansvaret.

I detsamma kom Georg in, ganska het, ty han hade av Niklas hört om översten, och han fruktade, att hans patient skulle resa. — Men som hennes läkare, sade han, tänker jag sätta mig emot det.

Ack, tänkte jag, om nu hennes läkare ville låta bli att med sin iver skrämma sin mamma från ett redan fattat beslut.

Det föreföll icke, som om han själv hade den minsta tanke på risken, att han kunde själv göra

skandal, medan översten var här. Men det är ju möjligt att han tog brom och beredde sig. Helena och jag hade ju i och med i dag avskurit varje möjlighet att tala med varandra i detta och dela vår oro, eftersom vi båda ljugit för varandra. Men jag visste nu, att ingen av oss skulle ha fred ett ögonblick, innan översten rest. Stackars Helena, även denna ytterligare plåga hade jag dragit över henne, då jag tog flickan med mig på måfå. Jag förstod egentligen först nu vilken obehaglig överraskning detta tilltag måste ha varit för Helena, och hur väl och storsint hon dolde den, då jag kom.

Georg frågade om hans patient blivit underrättad, nej, det hade hon inte.

— Tror du hon blir glad?

Jag trodde det inte. Hon hade visat sig så likgiltig för det förhållande, att brodern inte svarat. Jag hade inte kunnat märka hos henne, då hans svar dröjde, den minsta ängslan för vad vi skulle tycka eller oro för att hon möjligen skulle få lov att resa ändå. Hon var så van vid, att där man betalar, där får man vara. En gång hade hon frågat mig efter räkningen, om hon skulle betala per vecka, eller hur annars. Men då jag avböjde att diskutera saken, lät hon den genast falla. Hennes tankar voro på annat håll, tycktes ständigt, ständigt gå i ring kring något, hon liknade verkligen arrendatorns gamla häst, som gick runt i vandringshuset och drog tröskverket.

Den fullkomliga vilan och arseniken höjde hennes krafter så mycket, att hon orkade hålla trösken i gång. Men den tog också all hennes kraft, ja, den tog mer kraft än hon fick in. Vad är det hon förtär sig över, förbrännes av, dör av? Det ligger förstås så nära till hands att säga: av en förlorad kärlek. Men något är det ibland i hennes förtvivlan, en nyans av hat, av vämjelse och skam, som jag inte gärna vill tro att en kärlek, än så förlorad, kan framkalla.

Medan jag gick uppför trappan, kom över mig plötsligt en ond aning: gumman hade varit så osynlig, måtte hon inte ha begagnat sig av min bristande vaksamhet och smugit upp till flickan. Då vi kommo in i salen utanför lilla gästrummet, hejdade jag Georg. Min aning hade visat sig riktig, hon var mycket riktigt därinne. Tyst, med Georgs hand hårt i min, lyssnade jag till följande repliker.

Gumman: Men då har ju fröken ett gott hem, alltså.

Den namnlösa: Hade, men mina föräldrar är döda för länge sen.

Gumman: Men Rakel har sagt, att fröken har en snäll och framstående bror, som fröken mycket väl kan få vara hos.

Den namnlösa: Jag har aldrig sagt fröken Rakel något annat, än att han är överste.

Gumman: Det är allt bra underligt nu för

tiden. Nu, när någon är sjuk och besvärlig, då ska den prompt bort. Förr i världen höll var familj reda på sina.

Den namnlösa: Så rysligt det måtte ha varit förr i tiden.

Gumman: Men det är ju klart, att det kan finnas omständigheter. Familjer i mera framstående ställning kan ju inte skämma ut sig med att kännas vid alla slags släktingar. Då är det skönt att få stoppa undan dem i fattiga och ensliga små prästhus på landet. Prästfruar får alltid hålla till godo, säger Helena. Fröken kan tro, att jag i min tid fick dras med förbrytare och obemärkta fallna kvinnor i mitt hem för ekonomiens skull. Men inte tänkte vi, när vår dotter blev gift med en Ljunghed, att hon skulle behöva ta emot, rentut sagt, skökor i sitt hus.

Både Georg och jag höllo andan för att höra vad flickan skulle svara härtill. Då hon teg, ryckte sig Georg lös från mig och ville störta in, antagligen för att strypa sin mormor. Men jag fick fatt honom. — Gå, sade jag viskande, gå ljudlöst. Ty hon fick ju icke veta, att vi hört vad hon blivit kallad för.

I stället gick jag bort och stängde kraftigt dörren efter Georg, gick så själv in i inre rummet. Jag hade väntat att finna henne i ett tillstånd av upphetsning, men hon låg där alldeles lugn med samma min av allt förlorat som vanligt. Gumman stod vid hennes nattduksbord och tum-

made nervöst randen av vattenglaset, så att det var tjockt utan och innan.

Då jag obesvärad berättade nyheten, att översten var på väg, vaknade flickan ur sin apati: — Jag får lov att göra mig lite snygg, sade hon ivrigt, kanske jag kan klä mig. Innan jag ens hann att se efter, vilken effekt nyheten hade på gamla frun, var hon försvunnen. Bakom min rygg gled hon tyst ut ur rummet. Nu visar hon sig inte under överstens besök, tänkte jag.

Vi började göra våra förberedelser till broderns ankomst. Hon kom upp i sin stol, jag höll spegeln framför henne och gav henne en massa burkar hon behövde.

— Jag måste färga mitt hår snart igen, sade hon bekymrad, syns det mycken skillnad på det nya?

I Georgs rum bäddade Niklas åt översten, så att det knakade. Helena kom upp för att överse hans verk, och vi hörde då båda, hur hon sade: — Kära Niklas, du ska få se, att det händer något, för jag har sån oro. Varpå Niklas svarade: — Nä se det sa ja då sä frun, att de har ja då bestämt för me, att me Guss hjälp så går de bra denna gången. Herr doktorn har ju inte vatt sjuker, de ja vet, på över en vecka. Har inte Gud på det markliaste sätt hulpit alla gånga intill nu? Och det är det, som gör, att ja tror det är Hans vilja, att inte ens herr kyrkoherden ska få veta något förrän denna svåra hemsökelsen är förbi.

Minns frun när bisköpen va här? Ja, jag for in i min kammare och ba Gud så fort jag hinde mellan varven, gamla frun höll på att ta ner mig, och det kan ja sä frun nu så långt efteråt, att hon bar hand på mig och ga mig en redig örfil, så hon gjorde. Men det var det enda som skedde, och det bar jag väl gärna för herr doktorns skull. Men så fort hans högvördighet bisköpen va å gården, då ge de på tok. Å sammalunda sker det denna gången med höga överheten.

— Ja, Niklas, du kan då tala för en, sade Helena och försvann.

Flickan satte just en smula rött på sina kinder.

— Å, säg det för mig, bad hon utan att ta blicken från sina egna drag i spegeln. Han är så förfärligt snäll och förstår dessutom saker bra, men jag har ju märkt, att något är det.

— Ja, sade jag, något är det.

Vi tego ett ögonblick.

— Är det att han — tar kokain eller sånt som läkare kommer åt?

— Nej, sade jag, och jag ska ärligt säga ifrån, att jag inte vet.

I detsamma hörde vi Helena komma tillbaka. Jag beslöt att ännu i denna kväll söka få upp ett draperi av något slag för den igensatta dörren, ty ånyo hörde vi varje ord hon sade.

— Vet du, Niklas, nu vill Elias, att Georg ska ligga inne på hans soffa i natt. Vad ska jag

ta mig till med det? Det går ju inte an, men jag vet inte, vad jag ska ge för skäl?

Det var verkligen ett underligt förhållande mellan dessa två. Hon vände sig helt ödmjukt till honom, den stolta Helena, och Niklas tröstade henne med en själasörjares auktoritet. Hans myndighet mot kvinnorna i huset stack verkligen på det mest hårresande sätt av mot den underdånighet han visade inför Elias och Georg. Ja, nu tillsade han bara Helena att lita på Gud och sin ädle make och lugnt släppa in herr doktorn till herr kyrkoherden, och genast gav Helena med sig och gick lugnare ner igen.

Jag var så försjunken i tankar, att jag inte märkte vad som stod på, förrän flickan hastigt satt två diskreta röda rosor på mina kinder med sin lilla svamp.

— Titta nu i spegeln, sade hon, det klär. Det klär er också att ha magrat de sista dagarna.

— Ja, men er bror är ju gift, sade jag och torkade bort det röda.

— Jag har hört något så underligt, sade flickan, genom den här olyckliga dörrn en gång. Jag kan inte beskriva vad det var, det lät som om han haft en kvinna hos sig, som han talade med. Men där var ju ingen. Och han grät.

— Jag har också varit med en gång, sade jag. Och jag tror, att han kanske har lidit mycket genom en kvinna...

— En tyska?

— En tyska, ja troligen, och nu kommer hon tillbaka till honom och besätter hans ande under längre och kortare anfall. Det är väl därför han hatar henne så gränslöst.

— Det gör jag också, sade flickan. Nej, jag orkar inte sätta på klänningen. Jag kan inte ta en kjol över huvet mer. Ge mig nattrocken. Tror ni det är obotligt?

— Å, nej då, sade jag, det vore ju förfärligt.

— Och därför vore det inte möjligt, för att det är förfärligt? Ack! Hörde ni vad jag blev kallad nyss? Man hör visst allting här?

— Dörren var inte stängd riktigt. Ja jag hörde det. Jag försöker alltid tänka, då hon säger liknande saker till mig, att det är ett straff Gud har lagt på henne att få lov att säga onda ord på sin ålderdom. Jag har hört talas om henne förr, hon var riktigt berömd i trakten för sitt ståtliga utseende och sin duktighet, hon ansågs också gudfruktig. Hon skötte sig antagligen väl, och ingen märkte hur dant hennes hjärta var. Men nu har hon inte förstånd att dölja det. Men för att det är ett Guds straff, så låter jag henne inte opåtalt få skämma ut mig så. Jag säger emot.

— Menar ni, att jag skulle sagt emot?

— Ja visst.

— Det kunde jag inte. För jag är verkligen en sköka, sade flickan.

Hur skulle jag bete mig? I min rådlöshet lade jag bort titlarna med henne.

I detsamma hörde vi Elias och översten komma språkande uppför trappan. Och jag skyndade mig att sätta på ett vitt serveringsförkläde och på huvudet en korrekt liten mössa. Detta var presenter, som jag haft med mig för jungfrun i prästgården, men som de inte alls klädde Niklas, så hade de blivit liggande oanvända i min byrå.

Översten stannade till allas vår stora lättnad bara över en dag, det var mycket besvärligt att ha så stort främmande i huset, men det hade väl gått an, om icke skräcken för Georg varit. Niklas fick icke servera vid bordet, det kunde jag mycket väl göra, men så var bordet utan värdinna, ty Helena vidhöll sitt beslut att icke synas. Hon behövdes dessutom rätt väl i köket, ty Niklas var så tillintetgjord av vördnad för den höga överheten, att han fördärvade maten, om man lät honom hållas. Emellertid fäste sig överheten inte vid småsaker, därtill var den alltför tacksam och glad, att Elias gick in på att behålla hans syster ett par månader.

Elias och han kommo väl överens, som fallet ofta är med präster och militärer. Han blev bror med Elias och berättade för honom, att svårigheten med Eva under de fem år — tänk fem, lilla stackarn — hon varit sjuk alltid bestått däri, att hon hade sådan oro i själen och aldrig ville stanna någonstädes, vare sig på sanatorier, vilohem eller utländska kurorter, hade hon det än så präktigt. Han dolde icke sin något ohövliga

förvåning över att hon förklarat sig villig att stanna året ut, ja hela vintern om så vore i denna avsides och billiga prästgård. Men när det nu var så, och han övertygat sig om att hon fann sig väl hos oss, reste han nöjd och lättad efter att ha givit mig så hederliga drickspengar, att jag på hans bekostnad kunde halvsula mina kängor.

Eva och jag stodo i övre förstugan och åsågo hans avresa. När vagnen försvunnit, vände hon sig och såg på mig, och jag förstod, att hon var lika glad däråt som han. Men det sade hon ju icke, hon bara smög sig intill mig och smekte lätt min kind.

— Ja, nu har du mig, sade hon, vill du nu också ha tålamod med mig? Och det var då jag kände mig övertygad om att hon i enlighet med ett av Gud fattat beslut givit sig i min hand som i en moders hand.

FJÄRDE KAPITLET.

Den undergörande madonnan

— Här är plats åt dig med, sade Elias.

— Du är verkligen en god son.

— Hur så son?

— Jo, för du minns mors ord på dödsbädden, att du alltid skulle vara hövlig mot din syster.

Han och jag stodo efter gudstjänstens slut tillsammans vid föräldrarnas gravar, på vilka jag lagt vars ett kors av lingonris. Strax bredvid låg hans egen avskilda gravplats, och runtomkring vilade präster, som dött i församlingen, med sina hustrur, en myckenhet späda barn och även udda släktingar som jag.

Advent hade kommit men icke snön. Landskapet behöll ännu sina mjuka, mörka senhöstfärger av brunt, grönt och björkviolett, som allra längst bort smälta samman i höjdernas dunkla, daggiga blå.

När jag var barn stod Ljungheda kyrka i skydd av en hedersvakt av gamla askar och lönnar. Elias' företrädare hade av en anledning vi ej visste låtit hugga ner dem alla, icke ett hade fått bli kvar. De nysatta voro ännu i sin allra

första ungdom, de växte långsamt i den ständiga blåsten, och kyrkan låg fruset ensam och oskyddad i all sin stränga, imponerande fulhet. Det var bra synd, att föräldrarna skulle ha det så blåsigt. Men rymd var det åtminstone häruppe nu. I den väldiga skål, som formades av de fjärran åsarna, drevo skyarna och vindarna sitt spel under den vida himlen.

Nyss hade vägarna varit fulla av folk, som drogo hemåt, åkande eller gående nedför och uppför backar till sina gårdar och små stugor. Nu var här alldeles folktomt, och jag hade en känsla av att även vi borde skynda hem. Icke för att jag var satt att vaka över Ljungheda prästgård, men jag gjorde det ändå. Och det kändes otryggt att veta dessa fyra människor ensamma tillsammans.

Elias däremot tycktes alls inte göra sig någon brådska. Han litade väl på att Niklas var hemma. Från början hade han sagt till mig, att Niklas och jag måste tura om med kyrkodagarna.

Vi gingo sakta ner för gången. Elias visade på en grav.

— Minns du henne? O m jag det gjorde! Kanske mindes jag dock bäst mor, när hon talade om henne och alltid slöt så: det är en som hållit ut.

Jag stannade och läste följande på det stenkors, som tydligen alldeles nyligen blivit uppsatt på graven:

Härunder vilar
Änkefru
Katrina Johanna Efraimsdotter
från Mellangården i Ljungheda socken.
Född 1849. Död 1916.
I Mosebok kap. 16, v. 13.

— Vad är det för ställe? frågade jag.
— Vi ska slå upp det, då vi kommer hem.
— Hur gick det henne på slutet?
— Det får du veta, då du läser hennes språk.
Han stängde kyrkogårdsgrinden.

Denna söndag hade jag för första gången på fjorton år hört Elias predika. Det var första gången överhuvud, som jag såg honom på fars och morfars predikstol. Efter så många år hade församlingen icke tröttnat på honom, den hade fyllt upp den stora kyrkan med hjälp av en del folk från angränsande socknar. Antingen de voro unga och raka eller krumma av arbete och år, voro de alla så stilla i kyrkan. Och här och där i bänkarna lyste ett ansikte som ljus i en julotta.

Då jag sist hörde Elias, var han redan omtalad som predikant, men kunde enligt min systerligt kritiska uppfattning icke predika. Han var för vältalig, han var för lärd, han talade om Gud efter hörsägen och bok. Det var den tiden han talade inför en menighet av stadsbor, och dem passade det kanhända. Men nu var han icke

mera vältalig och icke lärd, och han behövde icke tala efter hörsägen och bok, ty det hade skett, medan jag varit borta, att nu visste han själv alltsammans i första hand. Och utöver sin egen erfarenhet talade han intet.

Då jag ibland, icke så ofta, tänkte på Elias, medan jag levde långt borta i främmande land, brukade jag trösta mig över den avbrutna kontakten mellan oss, med att han och jag utvecklades väl ändå i bredd, och om än så skilda löpte våra banor parallellt. Som jag så har väl även han, brukade jag tänka, vuxit ifrån det mesta av det vi lärde och insöpo som barn och gömmer som jag på dessa lärdomar som man gömmer på sin barndoms små skatter som kära och vemodiga minnen. Och jag förmodade, att han, som jag, hade något allmänt begrepp om att man måste vara snäll och resten får man se sedan. Om jag väntat att få detta bekräftat genom hans predikan i dag, och nu begriper jag ju hur enfaldigt jag räknat egentligen, så hade jag fått uppleva en överraskning.

Den bestod icke i att upptäcka, att han stannat kvar, där han stod, då våra banor skildes. Den bestod i, att han brutit upp porten till en hel ny värld och tagit den i besittning, medan jag sannerligen inte ens tänkt på att pröva låset till densamma.

Medan vi gingo samman på vägen, betraktade jag honom från sidan som någon jag aldrig sett

förr. Vem var det, som gick på motsatta vägkanten? En grånande svensk ämbetsman, som i dag kanske för tusende gången skött sin avlönade tjänst, en man i ganska små och svåra villkor på jorden, känd i en helt liten krets och av ingen utanför stiftets gränser. Vad var det han hade sagt? Detsamma som i andra vändningar sagts i hundratals kyrkor i dag, detsamma jag hört, jag vet inte hur ofta. Jag frågade mig själv, varför jag då var så slagen av vad jag hört honom säga om själens gemenskap med levande Gud? Därför att han menade det. Man kunde tycka att det vore det minsta en präst kunde göra: mena vad han sade om söndagarna. Och likväl hade det bragt mig ur fattningen att upptäcka, att min broder gjorde det. Han sade väl aldrig: jag vet, utan alltid: du, min åhörare, vet, eller: en kristen vet, men vad han sade var för den, som rätt förstod, en bekännelse om hur Gud, hans Fader, dagligen prövade honom, tröstade och lät honom erfara sitt välbehag, hur han vilade fullkomligt trygg i Guds hand. Hans fattiga jordeliv, som börjat och skulle sluta i Ljungheda, var blott ett ringa brottstycke av en helhet, vars konturer man icke såg, men vars krön var fullkomning.

Blotta möjligheten, blotta den svaga, glimtande föreställningen om att tro som han, kom mig att svindla. Hur skulle då icke världen ligga i ett annat ljus, hur jag själv förvandlas till oigenkänn-

lighet, till oövervinnlighet. Återigen smög jag mig till att se på denne man, som hörde till de lätt räknade utvalda, vilka för sin del löst den gåta på vilken århundrade efter århundrade stupat.

När vi gått halva vägen under tystnad, sade Elias: — Nå, vad tror du om Georgs hälsa? Jag svarade, att jag inte trodde, att det var nyttigt för hans nerver att han gick hemma. Kanske borde han tas itu med ordentligt, skötas av läkare. — Det är ju ändå ett visst tryck i hemmet, tillade jag.

— Jag skall säga dig, svarade Elias med ovanlig kraft, vad som inte är bra för någon människas nerver som det heter. Men nerver, det är ingenting annat än samvete. Det är att ha gått bort från Gud och tveklöst veta, att man gjort det och ändå icke kunna förmå sig att vända tillbaka. Som nu Georg, tror du, att jag fått honom i kyrkan under de månader han varit hemma? Jag säger: Gå åtminstone för sedens skull, för det goda exemplet, för att det inte ska pratas om dig. Men fast han har en viss tillgivenhet för sin far, i den punkten är han halsstarrig. Han går inte. Och så blir han heller inte frisk förrän det moderna högmodet blir brutet hos honom.

Jag hade nog gått och varit lite rädd för de första ord Elias skulle säga efter sin långa tystnad. Jag mindes andra präster som alltid trånade efter att säga en vardaglighet, när de varit som

mest söndagliga. Men det visste jag inte var fallet med Elias. Han behövde aldrig ställa om sig från söndag till vardag, han var så långt alltid densamme.

Och ändå hade jag haft rätt i att vara rädd, ty nu bröt han ner alltihop för mig. Om han som Abraham och David talade med Gud morgon och kväll, tänkte jag, hur kunde han då vara så illa underrättad, att han begick denna grymma orättvisa mot stackars Georg? Varför förstod han icke då sonens hemliga motiv att inte gå i kyrkan, när till och med jag utan gemenskap med den andra världen förstod dem?

Jag kunde ju inte döma om Elias hade rätt eller levde i bländverk och villa, jag som levde med mitt hjärta i en så ödslig ensamhet. Men om det var som han sade, hur kunde då den onde anden hemlighålla för honom sina besök i huset, ja hur vågade han sig överhuvud i den närhet, där Gud var? Varför kunde inte Elias näpsa ondskan och stilla sorgen? Borde inte han få hjälp därmed? Det var alldeles sant, att e t t hade Gud tydligen givit honom: tålamod. Han bar med undergivenhet som en börda det, som jag för min del tyckte han borde tagit som en uppgift att rätta till. Han offrade sig för sitt sätt för Helena, då han tålde hennes mor i sitt hus, och för Georgs studier offrade han sin drömda resa till Palestina. Aldrig ett ögonblick tänkte han på, att den, som på sätt som han

offrat sitt liv för andra utan att ta mot något av dem igen, den lägger dem en tung börda uppå.

Jag kunde ingenting svara, och Elias fick själv efter en stund ta upp ämnet igen. — Efter vi kom att tala om Georg, fortsatte han, så är det en sak jag ville nämna för dig, men du får inte föra den vidare till Helena. Häromnatten, då Georg sov inne hos mig, för att översten låg inne i hans rum...

Seså, tänkte jag, nu kommer det...

— Så skrek han i sömnen, precis som jag tänker mig att de osaliga andarna skriker. Ja jag försäkrar dig att det var som om djävulen haft honom i sitt våld. På morgonen frågade jag honom vad han drömt, men fick endast undvikande svar. Då frågade jag honom rentut om han hade något särskilt på sitt samvete och sade honom, att det aldrig blev bra med honom förrän han bekänt. Men då brusade han upp och blev häftig — inte att undra på, tänkte jag — och gick sin väg. Om en stund kom han visserligen igen och bad om ursäkt för sin häftighet, och sade, att jag skulle inte oroa mig för honom, därtill fanns ingen anledning. Men sin hemlighet, om han har någon, den behöll han. Vad ska jag nu tro, och vad ska jag göra?

Det hade ju varit lätt att ge besked, men det ville jag inte. Det upprörde mig alldeles för mycket, att han utan vidare trodde sin son om synd, i stället för att hans hjärta blott skulle

flödat över av medlidande. Dessutom var det Georgs hemlighet, icke min, och själv höll han så ängsligt vakt om den. Det rann kallt utefter ryggraden på mig, då jag tänkte på vad inverkan det kunde ha på Georgs sjukdom, om fadern smugit in i hans sinne tanken på att han var kvald av djävulen.

Sedan vårt möte på ladugårdsbacken hade jag ingenting sett. Men Helena och Niklas hade förefallit så besynnerligt oroliga, inte bara under överstens besök, utan även sedan det var lyckligen till ända, så jag misstänkte nya anfall.

— Varför skulle jag inte få tala om detta för Helena? frågade jag efter någon tystnad, just då vi veko i allén. Jag tror jag gör det i alla fall.

— Du ska se du blir besviken, om du gör det, sade Elias. Hon är så försjunken i sig själv. Hon kommer blott att än mera knota mot Gud för den sorg, som drabbat h e n n e genom Georg.

Jag visste, att medan han sade detta, stod Helena i sitt fönster och spejade efter oss, och så snart hon skymtade oss, skulle hon genast skynda till Niklas för att höra var Georg fanns och förvissa sig om att allt var i sin ordning med honom. Jag visste ju i vilken ständig ångest hon levde, och hon hade själv sagt mig, att hon inte sovit en blund den natten, då Georg låg i faderns rum.

— Vet du vad, Elias, sade jag därför respekt-

löst, se du till, att det icke är du, som är försjunken i dig själv!

Elias tvärstannade, han såg ut som om jorden öppnat sig för hans fot. Inte underligt, ty hur var han icke vördad i sitt hus och sin församling, och vem hade väl förr vågat tala till honom så oförsynt? Men han fattade sig mycket fort, gick vidare och låtsade sedan alls icke om, att han hört vad jag sagt.

Då vi svängde in på gården, kom Niklas emot oss. Han var en nyans rödare i ansiktet än vanligt, men annars syntes icke något märkvärdigt på honom. Jag sackade bakåt av ren feghet, så att jag hörde icke vad det var han sade till Elias, då de möttes framför förstugubron. Men jag såg, att han med djupt allvar delgav honom en underrättelse och bad honom om något. Och Elias tycktes lyssna till hans bön, ty i stället för att gå in, som han ämnat, vek han i Niklas' sällskap av uppåt ladugårdsbacken.

Jag försökte tänja så mycket jag kunde på vägen fram till förstugubron. Mitt hjärta ville nämligen inte gå in, och jag kunde ju inte gå in ensam utan det. Det bad bönligt att få slippa, det krängde och kastade som för att komma loss ur sitt fängelse och slippa lyda sin herre. Men slutligen hade det dock intet annat val.

Jag gick in, tittade ett slag in i köket och i salen, överallt tomt. Men uppifrån hörde jag snart ett ljud, som sade mig, var det skådespel på-

gick, som Elias icke skulle få bevittna. Jag gick upp, ty jag glömde vara rädd själv, så skrämd blev jag för Evas skull. Och därtill fanns sannerligen också anledning, ty i rummet utanför hennes fann jag Georg med den onda kvinnan.

Han låg på huk i en högst besynnerlig ställning. Ena knäet stödde han mot ett osynligt föremål, som dock för honom tycktes ha en fullkomligt verklig konsistens. Med ett uttryck av barnslig, oskyldig grymhet och förtjusning, som ett barn, då det rycker vingarna av sin första fluga, hamrade han löst med knytnävarna på ett ävenledes mycket verkligt föremål, som endast han kunde se. Slagen träffade icke golvet utan hejdades ett stycke därifrån av det osynliga väsendet. Det var inte svårt att veta vem det var han slog, eftersom han hela tiden samtalade med sitt offer och smädade det. Det var sin fiende kvinnan han fått tag i, det var hennes ansikte han slog och mot hennes bröst han stödde sitt knä.

— Gå inte i ring kring mig, kvinna, jämt och samt. Släpp mig, jag vill vara fri dig. Släpp mig lös, röt han och tryckte än djupare sitt knä in mot hennes bröst. Du kan pina ihjäl mig och förfölja mig till helvetet, du har ändå i evighet ingenting för det.

Han såg mig icke och hörde mig icke komma, i varje fall låtsade han icke därom, så upptagen var han. Jag tänkte smyga mig runt honom och

in till Eva, ty hur förfärad skulle hon icke vara. Men innan jag hann sätta min plan i verket, öppnades dörren och flickan kom ut, klädd, iakttog jag mekaniskt, i sin bästa nattrock av bronsfärgad crêpe de chine, som hon burit den dag, då brodern besökte oss.

Jag stod orörlig. Hon gick beslutsamt rakt fram till Georg, lade sin hand på hans axel och sade: — Nu har hon fått nog.

Och underbart att säga, i detsamma försvann kvinnan. Georgs knä föll med en duns ner på golvet, och hans knutna hand likaså. En våldsam darrning genomfor hans lemmar, de spända senorna slappnade, och han föll fullkomligt ihop. Men det dröjde icke länge, förrän han återvunnit herraväldet över sina lemmar, han reste sig upp och borstade mekaniskt av byxorna.

— Jag undrar, sade han och hade ännu icke sett upp, om det finns någon hygglig själ som kan upplysa mig, varför jag skulle ramla ikull mitt på släta golvet? Hans röst skulle låta obesvärad, men var så ångestfull, att det sved en i öronen. Men det oaktat tog jag inte frågan för annat än en vanlig retorisk fråga, så där som man säger: begriper du, hur jag bar mig åt för att vricka foten, eller tappa mjölkglaset över klänningen och liknande. Men Eva fattade frågan bokstavligt, så som hade verkligen hänt något han icke själv förstod men önskade veta. Och jag insåg, att hennes instinkt ledde henne rätt.

— Ja, det kan jag, sade hon med stor mildhet i rösten. Hon gav mig ett snabbt ögonkast som jag tydde som en önskan, att jag skulle lämna dem allena, och jag drog mig tillbaka utan att, som jag tror åtminstone, alls ha upptäckts av Georg. I trappan blev jag ett ögonblick stående tveksam: var det riktigt att överlämna dessa två sjuka åt varandra? Men så sade jag mig själv: jo, det är det. Kanske att han icke blyges så mycket för att av hennes mun få veta vad som hänt, just emedan de äro sjuka bägge.

Så gick jag alltså ner och möttes av ett med varje steg starkare förnimbart os av bränd söndagsstek. Jag störtade ner i köket, fick tag i en skopa vatten och kastade den på steken, som om det gällt att väcka den ur en svimning. Jag höll just på att öppna fönstret för att få bort det infama oset, då pastorskan kom in. För Niklas' skull var jag osjälviskt glad, att jag var där att ta emot första stöten. Och det var bättre att hon koncentrerade sin uppmärksamhet på steken än människorna i huset. Men även om jag sade mig detta hur många gånger som helst, så stelnade jag ändå av skräck över hennes tunga.

Först skulle hon veta vad som hänt, jag tog med köttgaffeln upp den kolsvarta, vattendränkta steken och höll den för hennes näsa. — Se, denna världsliga sak har hänt.

— Ja, sade hon, vad betyder en söndagsstek, då ändå hela huset skall fördärvas och Elias,

stackaren, ruineras av snyltgäster och fattiga, pretentiösa släktingar, som till och med, som Elias sa, ska ha lön. Ja, mig gjorde det ju ingenting, att det går utför med Mossbäckarna, om inte Helena blivit gift in i släkten. När jag tänker på Hamnell, stackaren, som var så glad, att hans dotter, bevars, blev släkt med Mossbäcks, som var det finaste, högsta och redbaraste en stackars komminister visste!

— Det tyckte jag Helenas far hade alldeles rätt i, sade jag, medan jag vässade kniven för att befria steken från den svarta skorpan. Att använda den på gumman var ju lönlöst, ty hon var bränd alltigenom.

— Ja, inte sant, sade gamla frun som stod tätt inpå mig och följde alla mina rörelser, det var allt en farligt fin familj hon kom in i, och så roligt hon har haft sen. Det är inte heller bra att bli så till den graden gift över sitt stånd, så att ens man håller sig för förnäm att dela sovrum med henne, som dock till och med kung Oscar och drottning Sofia gjorde. Och huset för resten fullt av av...

— Skökor, sade jag och gick löst på steken.

— Ja, det var nog ordet. Nu fördärvar hon väl steken totalt. Vem har bett henne det, Rakel. Gör sig inte till, detta är inte detsamma som att massera.

Nu hade jag verkligen beskurit steken ganska nätt, och den skulle mycket väl kunna ätas, om

den än var rätt liten och torr nu. Men samtidigt kände jag det, som om jag själv stektes vid stark eld. Jag skyndade mig att kasta in kniven djupt ner i knivlådan och gick bort för att tvätta händerna. Vips tog gumman skärbrädan.

— Nu ska jag gå in och visa Helena, sade hon. Den stackaren var så förbi, så hon gick för att vila ett ögonblick. Hon sa att Niklas, som hon tror om allting, säkert kunde passa steken, och att jag fick gå till arrendatorns och dricka kaffe. Och det var riktigt bra jag gjorde, så fick hon se hur det går, då jag är borta.

Jag svarade ingenting, då vände hon tillbaka till mig igen. — Fråga Helena, om hon tycker att hon blivit bra gift, sade hon. Fråga henne vad hon tyckte om sin svärmor, den tyntan, som Hamnell uppkallade henne efter. Kors ja för all del, jag ska ingenting säga om Rakels mor, se inte så ursinnig ut, människa. Det är också så likt Mossbäckarna att vara så ömtåliga.

Medan gumman sprang omkring med skärbrädan och letade efter Helena för att visa henne den brända skorpan, kom Niklas pustande in.

— Kors bevare vad hon är blek, fröken, sade han, är det steken?

— Den är räddad, Niklas, svarade jag och märkte, då jag skulle tala, att mina läppar darade, så att jag nästan inte fick fram orden. Jag tänkte han skulle fråga efter herr doktorn.

— Det behöver jag inte, för det vet jag redan

genom frun, att allt är lyckligen över. Hon kom just däruppifrån nu, från herr doktorns rum.

Nå det var ju just likt detta huset. Helena, som naturligtvis vet, hur lytt det är mellan de båda rummen, hade hållit sig inne hos Georg för att följa anfallet, och så hade hon fått höra vad som sedan sagts mellan de båda unga. Vad hade hon hört, vad tänkte hon sig? Jag blev så orolig, att jag alldeles glömde gamla frun, men i detsamma kom hon tillbaka med de brända skorporna och blev mycket glad, då hon fick se Niklas. Högtidligt gick hon bort till spannen, där köksavfallet samlades för svinen, och sade:

— Ja, den här vägen går husets välstånd. Vad är du för en snöping, som varken kan göra karl- eller kvinnosysslor?

Niklas blev alldeles blek, ja så blek, förmodar jag, som jag själv nyss. Men han svarade inte ett ord, och i detsamma kom Helena ut i köket.

— Kyrkoherden är hungrig, sade hon, vi får skynda på. Skulle inte mor vilja gå och duka? Gumman försvann, och Helena gick lugnt in i skafferiet för att skära bröd och lägga upp smör. Hon hade icke sett på någon av oss.

— Niklas, sade jag, vad ville du helst göra nu?

— Gå i brunnen, fröken, så känns det.

— Vänta ett ögonblick så går jag med.

Men vi fingo icke utföra vår föresats i fred, ty i detsamma kom gamla frun tillbaka, nu med ett etui i handen och några handdukar över armen.

Handdukarna trugade hon på mig med den älskvärdaste enträgenhet, jag kunde väl alltid behöva dem, för det fanns väl ännu hopp om, att jag kunde få ett hem. Etuiet befanns innehålla komminister Hamnells rakkniv, som hon förärade Niklas.

Stumma togo vi emot våra gåvor, ingen vågade opponera sig, men så fort hon gått, skyndade vi båda att lägga undan dem.

— Ja, se, jag brukar få den här rakkniven, då hon varit som värst, sade Niklas. Kanske har hon några hjärta ändå. Men jag går alltid och lägger etuiet tillbaka på hennes byrå, och det låtsar hon inte om.

Jag var glad att ha fått höra detta, så visste jag vad jag skulle göra av handdukarna. Att använda dem skulle aldrig ha fallit mig in, ej heller att skänka bort dem.

— Jag undrar, sade jag, hur ofta jag ska hinna få dem, innan jag verkligen på allvar går i brunnen.

— Inte gör fröken det, inte, tröstade Niklas. Det vore ogudaktigt, och jag sa bara, att jag hade lust. Minns fröken hur det var, när Simei, Geras son, bannade David, då han flydde för Absalom? Som fröken minns, så sa Abisai till konungen: varför skall den döda hunden där få förbanna min herre konungen? Men David svarade, står det: låt honom vara, må han förbanna, ty Herren har befallt honom det. Och

inte kunde den gamla få förbanna, om inte Herren hade tillstatt det. Inte ens mig eller fröken Rakel för den delen, ty vi är ju också folk, fast inte storfolk.

Jag uppreste mig i mitt inre mot denna teori, att gamla frun gick Guds ärenden när hon bannade mig. David måtte haft sämre samvete än jag. Men inte vågade jag för det rubba Niklas' tro, ty den var troligen en hjälp för honom, så besynnerlig den än var. Så jag frågade i stället, hur i all världen han burit sig åt att få herr kyrkoherden i rätta ögonblicket med sig upp till ladugården, då han kom från kyrkan, och vad de funnit på där så länge.

Niklas stod vid spiseln och stack betänksamt en gaffel i potatisen, den var tydligen inte färdig på en god stund ännu.

— Ja, där halp mig Herren igen, sade han. Frun kom in alldeles förstörd i köket och sa, att kyrkoherden kom i allén, och det lät oppifrån, som om herr doktorn hade fått ett anfall. Vad ska vi bara ta oss till? jämrade hon. Men då kom jag genom Herrans nåd ihåg att vår hynda hade fått valpar, mens herrskapet var i kyrkan, och jag visste att herr kyrkoherden var mycket angelägen att få höra hur det gick. På så sätt fick jag honom undan, och sen lockades jag med honom, så att han tittade på lite av varje däruppe, medan han ändå var oppkömmen. Jag

tänkte, det får gå med steken hur de vill, det är ju inget människoliv, men nog för jag tycker frun kunnat titta te den. Och när jag sen släppte ner herr kyrkoherden igen, då var ju allt över för denna gången. Tänk om fröken ville göra såsen, se jag kan aldrig göra sås, när jag är så omrörder.

Som om jag inte varit omrörd! Jag ville och jag ville inte träffa Georg och Eva, därför stod jag härnere och underhöll mig med Niklas. Nå, såsen gjorde jag i alla fall, och bra blev den.

— Hur kan det vara, frågade jag Niklas, att han underkastar sig det helvete, som det är för honom att vara i detta huset? Han har ju egen stuga?

— Ska fröken säga helvete om detta huset, köm i håj, att de har allri j a g sagt. Men nog trår jag till min stua många gånga, sade han med en längtans suck. Men se herr doktorn har varit go ve me, och nu vill jag göra vad jag kan för han. Vi lässte på samma gång, vet hon. Han är mö ynger, men ja har nu alltid varit lite etter andra. Jag har inte såna gåver som herr doktorn. Men när de andra läsekamraterna va lea ve me, bå pöjka och flicker, för se ja var ju bå fattig å tyntig, ser fröken, och de andra var ju från de stora gårarna, kan veta, då halp han me mot di, och nu hjälper jag hönom igen, till dess att denna hemsökelsen, som är så obegripelig för mänskligt förstånd, har varat nog,

och Gud tar den från honom och huset. Tror hon, som är lärder och har varit i utlandet, att han snart blir bätter?

Jag sade att det trodde jag alldeles säkert. Jag sade, att jag trodde, att Guds redskap därtill redan var kommet i huset.

Niklas sken.

— Det vore då farliga väl, sade han, för se en ynkar han si så grömt, så det är inte vetigt. Och mest för att han inte vet — hur det är med han.

Aha, tänkte jag, det kunde jag väl ha begripit förr att jag skulle fråga ut Niklas, om det jag ville veta, vad som föregick i huset. — Jaså, vet han inte?

— Nä, si det är som så, att när han vaknar öpp ur di däre anfallena, som frun kallar de, men det är inte anfall utan en oren ande, så vet han rakt inte hur han köm dit han är, men han töre inte fråga heller, fast en ser hur det pinar hönom att inte veta. Han är ju så lärder, så han har väl sina aningar. Men de har jag förstått att han inte vet alls, förrän nästa anfall kömmer, va han sagt ella gjort under di andre. Men si då tror jag han minns hela vägen bakette. Vad de kan va, tro, som sätter åt han?

— Niklas tror ju själv, att det är en ond ande.

— Ja, det förstås, men kan en ond ande va ett fruntimmer?

— Har inte Niklas märkt det förr?

— Åjo, va ja har, men på så sätt. Men va kan det annars va, när han bjur na armen och går armkrok mena, imellan som han slår na. Han ville ju gärna ble å mena, stackarn, men hon dör ju varken för hugg ella slag, för då så hade det nog vatt slut för länge, länge sen. Och se jag, ja tror jag vet va hon hetar.

— Vad då, Niklas?

— Jo, Sau, sade han.

Några minuter senare härskade i huset den djupaste söndagsfred. Vi sutto alla — ja till och med Eva var med — i största sämja kring den brända steken och hade även en extra gäst till bords, en av församlingens kyrkovärdar. Vi talade alla om socknens stora intresse, den nya kraftstationen vid Munkatorps kvarn. Under kristiden hade några bönder i sin yra bildat bolag och köpt fallet av möllarens änka, som nu var den rikaste i socknen näst patron Gyllensting på Herrgården. Och nu skulle det bli ljus i alla stugor och lagårdar och blev så med. Men i denna torkan som varit i höst, så räckte inte kraften till, det blev inte ljus längre i alla lagårdar, och så rök man då ihop om ljuset, det enda man inte behövt träta om förr, sade kyrkovärden, så länge man nöjde sig med Vår Herres kraftstation.

Gamla frun var vid ett strålande humör. Dels var ju detta en stor glädje att höra, inte minst då kyrkovärden antydde, att man tänkte processa

med möllarens änka och få henne att lämna igen pengarna. Dels hade hon börjat vädra något mellan Eva och Georg. Jag undrade, om det var möjligt att verkligen hennes blick fångat den darrande upprördhet, som låg över de två unga ansiktena, och om hon trodde, att det kom av den första kyssen, och tänkte: Så där ja, nu har vi det här, som jag alltid sagt skulle komma. Eva hade hon visserligen kallat för en sköka, men det var väl redan glömt igen. För resten visste hon nu, att skökan verkligen hade en bror, som var överste och att hon därtill disponerade en egen liten förmögenhet.

Helenas dysterhet, mera märkbar än vanligt till och med, stack av mot moderns strålande humör. Ack, kunde hon inte finna sig i att en annan hjälpte gossen i hans nöd?

Då vi ätit middag, måste jag gå och lägga Eva. Jag frågade henne ingenting, och det dröjde länge, innan hon själv kom sig för att bryta tystnaden. Slutligen sade hon:

— Vet du, jag handlade utan att tänka mig för.

— Ja, hur skulle du ha hunnit med det?

— Men tror du ändå inte det var riktigast, att han fick veta hur anfallen tillgår? Han hade grubblat så mycket och ändå aldrig velat fråga. Men nu berättade jag det. Och då talade han om för mig något som hänt på ett sjukhus i Tyskland, när han var därute 1918. Han sa att han var glad att ha fått tala med mig.

— Nå, frågade jag, berättade du, hur du väckte honom ur hans anfall?

— Ja, sade hon generad, det gjorde jag. Var det dumt?

— Nej, det var inte dumt.

Då vi skulle skiljas på aftonen, det blev tidigt, ty alla voro förbi av dagens sinnesrörelser, kom jag plötsligt ihåg något och sade till Elias: — Nu måste du visa mig Åsa-Hannas språk. Han slog upp bibeln, och jag läste om Hagar i öknen följande:

»Och hon gav Herren, som hade talat med henne, ett namn, i det hon sade: Du är Seendets Gud. Hon tänkte nämligen: har jag då verkligen här fått se en skymt av honom, som ser mig?»

FEMTE KAPITLET.

visar sig maktlös

Det måtte vara nedärvda instinkter, som vaknat hos mig, ty inte kan det bara vara Niklas' exempel, som gör, att jag ständigt ertappar mig med att adressera mig till Gud och i allt som händer söka hans avsikter med mig.

Om Herren i sin hårdhet, säger jag till exempel, har förhållit mig barn till dess jag blev närmare fyrtio år, så har han sannerligen gottgjort detta genom att ge i min hand ett av de mest hjälplösa, förkomna och sårigа barn han har i världen, på det att jag ska betala av något av den fordran på kärlek det har hos Honom. Kanske, här kommer ett sådant försök till utläggning, har Han skurit av alla sammanhang jag hunnit knyta i världen och behagat uthungra dig mitt hjärta, därför att vi nu skulle vara dess bättre redo att odelat ägna oss åt vårt barn, Hans, ditt och mitt? Ty, om det inte var detta vi skulle göra, varför förde han oss annars den vägen fram, där det låg sårigt och blödande i diket?

Vid detta tal svällde mitt hjärta av stolthet och lycka, och vi gingo omkring och viskade till varandra: se, vi har fått ett uppdrag att uträtta den korta tid vi har kvar att leva.

Men denna glädje bevarades icke länge oblandad. Med varje dag, som jag förgäves väntade på att hon skulle komma och ge sig i min hand, sjönk mitt hjärtas stolthet och glädje. Varje morgon undrade jag alltmer tveksamt: skall hon kanske komma i dag och anförtro mig sitt liv?

Jag hade väl redan någon aning om, varför hennes själ var böjd i stoftet, och hennes kropp maldes sönder som mellan kvarnstenar. Ett ord faller, en klagan, en ångestsuck slipper över läpparna i sömnen, ett namn, en avbruten mening mumlas i ett obevakat ögonblick, och sådana hade hon många. Men fråga ville jag icke, skulle hon komma, måste det ske självmant.

Jag väntade ännu därpå den dag, då hon väckte Georg ur hans anfall. Och därmed att hon gjorde det, var hennes ställning förändrad till mig och vårt hus. Den gäst vi räddat ur rövarhänder och fört till härbärget var sannerligen icke kommen blott för oss att samla förtjänster på och öva barmhärtighet mot, utan kommen måhända, måhända som hjälpare själv. Hon behövde icke säga något, för att jag skulle förstå, att detta var hennes hemliga tanke och förhoppning. Men så behövde hon ju heller icke mig.

Det händer att en vacker dag kommer en liten hund eller något annat ringa djur fram till en gård för att ta reda på om det är en vänlig gård med gästfria människor. Finner djuret att så är fallet, kommer det igen och hälsar på och tar mot smekningar och mat, dock utan att säga varifrån det kom eller varför. Och när det sen efter en tid försvinner för alltid, då vet man lika litet vad som sårat det, som man visste vad som bevekt det att komma en gång.

Till oss kom under dagarna före jul en sådan liten gäst, men det var ett människobarn, det var Petter Abrahams lilla skyddsling från stugan nere vid allémynningen. Jag hade besökt Petter Abraham och hans gamla gumma ett par gånger, och det kan väl hända, att pojken fått ett äpple eller en fattig karamell därvid, men jag vill väl verkligen tro att det var djupare motiv än så, som kommo honom att passa mig var gång jag gick förbi på vägen. Jag prövade honom med att låta honom bli utan ibland, men han kom ändå, stack sin hand i min och följde mig bortåt vägen på sina treåriga ben, ja även om jag inte gick åt handelsboden utan åt motsatt håll, så traskade han med. Vad var det för ett litet blåögt barn, varifrån hade det blåst hit? Petter Abraham och hans gumma sade ingenting, och som jag visste de hade döttrar i Jönköping och andra stora farliga städer, så aktade jag mig noga för att fråga.

Men för en vecka sedan började han gå hit. Han ville träffa fröken, sade han, kom och knackade på min dörr.

Kanske jag har tackat Gud för fel barn, tänkte jag då, kanske är detta det rätta.

Han kom en gång, han kom två, numera se hans besök ut att bli regelbundna. Han har varit ett lustigt litet moment i denna sällsamma vecka, som följt på den söndag, då jag hörde Elias predika, då Niklas brände steken, Lola fick valpar och Eva förjagade den onda kvinnan.

Skall jag väl någonsin i detta sällsamma liv uppleva en sådan vecka som denna varit?

För varje dag, som gick av den, blev spänningen hårdare, till dess att den i slutet av veckan nådde det uthärdligas gräns.

Under måndagen och tisdagen märktes ingenting, allt var lugnt. Gamla frun höll sig stilla, ingen kunde se att något var på färde i huset. Men nu visste jag ju händelsevis ändå, att Georg själv, Eva, Niklas och Helena, alla buro samma tanke inom sig: skall kvinnan komma igen, eller drev Eva bort henne för alltid i söndags?

Jag var nästan glad, att det var taxering eller uppbörd eller vad det nu var, och att Elias givit Georg sysselsättning därmed och oss också för den delen, ty vi måste ha middag för en rad gubbar och åter höra mycket om möllarens änka, vars mågar alls inte ville lämna igen pengarna för fallet. Dessutom förberedde vi slakten,

ty grisen skulle komma in i köket på onsdag morgon, och vi hade skickat efter några kilo gammal ko från stan för att hålla honom sällskap i korven.

Vad jag icke kunde utrannsaka var detta: hur mycket visste Helena av vad som hänt? Jag hade för att pröva henne berättat om hur underbart Evas ord: hon har fått nog, verkat på Georg, men hon hade icke därvid förrått, om hon själv hört dem, eller vad hon sedan uppfattat av vad som tilldragit sig mellan de unga. Kanske hade filten för dörren hindrat henne, kanske hade de varit mycket lågmälta. Men att något förändrats mellan de två, det måste hon ha anat, ty hennes ögonlock blevo alltmer brunbrända för varje morgon. Skulle jag förakta henne, för att hon inte unnade Georg att bli bra genom Eva? Ack, det är väl inte så lätt, man älskar någon och ville göra allt för den, men det behövs inte, vad som skall till är endast en liten handräckning från en annan.

Så kom onsdagen, och den uppenbarade mycket. Jag steg upp så att jag var nere i köket åtta trots kyla och mörker. Jag var riktigt stolt över denna bragd och beredde mig på förvåning och beröm. Det var därför en smärtsam överraskning, då jag fann, att gamla frun, Niklas och Helena voro i fullt arbete och snarare tyckte, att jag var sen än tidig. En kökslampa hängde på spiselkroken och skenet föll på Helenas stora,

vita, beniga händer, som arbetade med högar av ljusrött ister, vilket hon skar i små tärningar. Hon arbetade utomordentligt fort och med en förvånande kraft i händerna, nu som alltid. Såg man bara på händerna kunde man lätt dra den slutsatsen, att hon icke hade tanke för annat än denna gris och dess ljusröda ister. Men då hon lyfte huvudet och hälsade mig mötte jag ett ansikte med ett fridlöst och spänt uttryck. Och mitt i allt detta bröt ett litet leende fram, som om hon roat sig åt min förlägenhet, då jag upptäckte, att de andra redan arbetat ett par timmar med djuret. Jag passar ju aldrig på.

Niklas hade fått kon på sin lott och malde henne genom kvarn medan många svettdroppar runno ner från hans ansikte i stenfatet. Gamla frun stoppade korv med blodiga tummar och bannade som vanligt. Djuret hade för det första varit rent på tok för fett, vilket bevisade hur Niklas slösade och hur mycket som fått hamna i svinspannen. Och nu togs den vidbrända steken åter fram. Slaktaren hade inte förstått sin sak, det var en skandal att man fått så för lite blod. Så eländig Helena såg ut i dag, nu skulle hon väl bli sjuk till julen, ja hon, modern, var säker på, att hennes enda nöje på året, nämligen nyårsaftonens utflykt till mannens grav på Appelryds kyrkogård, skulle bli inställt. Men somliga människor hade rakt ingen hänsyn för andra. Allt skulle varit en lek, däri hade Helena alldeles rätt,

om man inte haft Rakel och den sjuka stackaren att passa däruppe. Hon malde och malde i kapp med Niklas men ingen svarade henne, och vad mera var, ingen lät sig bekomma. Jag stod och överlade vad jag skulle kunna göra. Då jag såg Helena låta kniven sjunka ett ögonblick, som vore hon mycket trött, gick jag bort och tog den ur hennes hand. Hon protesterade, jag kunde ju mala kaffet eller vad som helst, detta var ett så smetigt göra. Men hon var alltför trött i handen för att göra långt motstånd, och jag bad henne koka sitt kaffe själv. Georg borde bestämt bjudas, sade jag, eftersom den första snön fallit. Han var vaken, för jag hade redan länge hört honom sjunga Den signade dag däruppe med högan röst.

— Då är herr doktorn vid sitt bästa humör, sade Niklas och sken som en sol. Vad tänkte Helena i detta ögonblick, då hon vände sig bort utan ett ord? Stack svartsjukan henne? Fröjdade hon sig i hoppet, att han dock var löst ur sin förbannelse, eller sörjde hon över hans glädje, därför att hon räddes bakslaget, som måste komma? Jag visste det icke, liksom jag överhuvud icke var klar på förhållandet mellan Helena och hennes styvson. Förstod han en tiondel av hur hon höll av honom?

Jag skar snart fläsket lika automatiskt som Helena. Hela detta blod-, kött- och kaffeluktande kök, där gamla frun bannade och Niklas prisade

Gud, var som ett kök i en dröm. Jag lär väl inte ha skurit fläsk mer än en timme, när jag blev budad in att komma och läsa morgonbön. Med vällust skållade jag händerna i kokhett vatten och sade farväl åt mina isterhögar med en iver, som om jag blivit befriad ur en årslång fångenskap. I ungdomen gladdes jag åt slakt, för korvens skull, men då gled man ju lätt över livets obehag.

Jag brukar aldrig höra på de betraktelser Elias läser. Oräkneliga gånger har till exempel denna dagens betraktelse ödmjukt sökt mitt öra redan i min barndom och ungdom och fått gå ohörd förbi. Men i dag öppnades händelsevis mina öron, kanske därför att jag måste, måste komma bort från fläsket, och jag hörde. Människan skulle besinna, läste Elias, att Gud icke tyngde våra prövningar med en fjäders vikt utöver vad som var nödvändigt för vår frälsnings skull. Och varje plåga gömde en välgärning, om vi bara förstode att finna den.

Vackert, tänkte jag, plågor är väl plågor. Jag ska be att få veta, vad för välgärning till exempel ligger i de plågor jag fått utstå redan i dag, fast klockan inte är nio än. Den kan inte bestå i att jag får äta slaktmat, ty det kan jag då sannerligen inte göra, sedan jag sett Niklas och gamla frun arbeta. Med ens föll det mig in, att det var just i detta, som välgärningen var att finna! Ty plågan hade helt enkelt förlängt mitt

liv, vilket ju ur kristlig synpunkt måste vara en välgärning, så syndig som jag är. Ty så mycket kände jag mig själv, att inte ens den engelske läkarens hot om en snar död, ifall jag extravagerade med dieten, hade kunnat hindra mig att äta blodkorv och leverkorv och grynkorv och medvurst och smalekorv, allt detta som var gift för mig.

Men sedan jag nu sett hur slakten sköttes av Niklas och gamla frun, visste jag, att all frestelse var övervunnen. Och när jag väl var inne på denna tanke, upptäckte jag något, som jag inte fäst mig vid förut, eftersom varje dag var så spännande och medförde så mycket nytt, nämligen att jag blivit frisk på de två månader jag nu varit i Ljungheda prästgård. Och varför, jo se, genom ett lidande hade jag blivit helad. Ty gamla fruns och den snälle Niklas' matlagning hade pinat mig så, att jag svultit hela tiden. Jag var smal som om man dragit en rynktråd igenom mig, men mitt hjärta började få plats att slå i kroppen, och blytyngden i mina lemmar och pinan i korsryggen hade så gott som försvunnit. Jag skulle komma att leva, och hon jag kallat för häxa hade räddat mitt liv! Kors i alla mina dar! Jag blev så flat över denna plötsliga överraskande förändring i mina utsikter, att jag bara gapade, men inte kom mig för att sjunga med de andra, när de stämde upp Den signade dag. Men det gjorde ingenting, att jag teg, ty Georgs röst var

stark och fulltonig. Jag såg på Elias. Vad han strålade av lycka över att Georg sjöng i dag, han som annars brukade tiga. Vad han var stolt över hans vackra röst. Hur ett fadershjärta ändå törstar att få beundra.

Det ena undret efter det andra tycktes ske i prästgården. Under dessa dagar blommade Eva upp för våra ögon. Hennes huvud reste sig som en slokande blommas huvud, det var som om livet återvänt, det flyende livet. Vid middagarna var hon med vid bordet och deltog i våra samtal, som föreföllo henne högst besynnerliga, ty hon skrattade alltid åt oss, åt vårt uttal, de besynnerliga ord vi använde och våra ännu besynnerligare åsikter. Hon kallade Elias mitt i ansiktet för den siste atenaren, utan att han blev det allra minsta ond, hon fick överhuvud säga vad hon ville. Svärmodern däremot rasade, ty på sin fråga vem den siste atenaren var, hade hon fått till svar: en hedning, och det var ju vanvördigt av en sådan slyna att kalla Elias för hedning. Det var överhuvudtaget höjden av oförskämdhet att tilltala en prästman i så jämlik och förtrolig ton, att säga emot, att inte ge sig, sedan han fastslagit hur saker och ting verkligen förhöllo sig. — Fruntimmer nu för tiden, sade hon, är galna av högfärd.

— Tycker ni alla det? frågade Eva och såg sig om med stora ögon.

— Ja, alla, sade jag, och hon kunde inte bli

klar över, om jag skämtade eller menade allvar. Hon stirrade på mig lika oförstående som då jag frågade, om hon ville ha jordpärn till sin smalekorv.

Under dessa dagar har hon för första gången kunnat vandra omkring en smula. På onsdagen föll ett helt tunt snötäcke, där alla fotspår syntes tydligt. Jag minns hur jag en av dagarna, det var visst på torsdagen, gick genom allén och bortåt kyrkan med Georgs och Evas fotspår framför mig. Jag sneddade över till andra sidan av vägen för att inte träda på dem, medan jag undrade, hur det hängde ihop med att jag blivit frisk, när jag alls inte behövdes till något. Petter Abrahamspojken satt innanför rutan med en stor klut om halsen och knackade för att väcka min uppmärksamhet. Jag gick in och tittade honom i halsen och lovade komma ner och göra ett omslag, men det var väl inte därför jag skulle bli vid liv heller. Dock, bakom dessa tankar på min obehövlighet och trots det vittnesbörd därom jag tyckte mig ha i fotspåren framför mig, kunde jag ibland, men helt svagt, höra en röst, som viskade: mer än du tror och du vill, kommer jag att behöva dig.

Medan veckan gick till ända, skedde den förändring, att vi alla liksom trädde ett steg tillbaka, så att Georg stod ensam i vår mitt. Och det måste ju vara så, ty det öde, som skulle avgöras, var ju ändå hans och hans allena. Våra

hjärtan och våra självska och osjälviska önskningar voro bisaker och nådde liksom icke fram till det rum, där avgörandet skedde.

En var honom närmare än vi andra dessa dagar, och det var Eva. Han sade ju ingenting, om icke möjligen till henne, men det förstod man av hans sätt att se på henne, hängivet som på en undergörande madonna, att han trodde hon hade makt att göra honom frisk.

Ack, gossen dessa dagar med sitt ljusa, nakna ansikte, sin väntan, sitt spända leende, sin säkerhet och osäkerhet och sitt ständiga visslande.

Eftersom han var ett stycke läkare, borde han icke ha trott på madonnor och icke heller på underverk. Men han hade lidit alldeles tillräckligt för att tro på vad som helst, som gav lindring eller hopp. Och han fann väl någon form för sin tro och kallade den vetenskap.

Ingen av oss andra hade orkat, velat eller kunnat fatta vad det betytt för honom att få avbryta sina studier och gå sysslolös här i hemmet, bärande ständigt inom sig de två jagen, som kluvit hans friska jag itu. Dessa två jag, som icke kunnat se varandra och icke byta ord, som två resande som färdas samman i mörkret.

Naturligtvis hade heller ingen mätt hans sorg över att bli stäckt i sin unga bana och förlora sin dyra tid, ingen nått botten av hans fruktan och skräck, då det kom över honom misstanken, att det var ute med honom för alltid — redan!

Men det var som om man nu genom själva hans spännings och förväntans höjd kunde avläsa eller ana djupet av hans sorg förut. För varje timme skruvades hans väsens spända sträng allt hårdare, och det klang från denna sträng en ton, för hög, för ljus att fångas av något av händer gjort nottecken eller instrument.

Och när vi tänkte på, att den utsikt, som försatte honom i en sådan darrande hänryckning var bara den, att bli frisk och få ta sin examen och arbeta sig genom livet, vars ganska bittra hemlighet vi kände, då sade vi oss: nej det är inte möjligt, det är något annat han väntar, och om han blir frisk, ligger framför honom ett helt annat liv än det vi levat igenom och med oss millioner andra likgiltiga personer.

Jag gör en inventering bland mina minnen, där finns varjehanda, men intet, tycker jag, som är att jämföra med att åse denna Georgs väntan. Lurade inte i själva denna ytterliga upphetsning faran för ett bakslag? Jag gjorde Helena denna fråga, ur stånd att behålla den för mig själv. Men Helena trodde tvärtom. Hon ville icke lyssna till mina tvivel, kanske emedan hon stred en svår strid med sitt eget hjärta. Det skulle vara bittert att behöva medge att en främmande räddat hennes gosse och än bittrare att medge att det var bittert. En oblandad glädje skulle hon aldrig tänkt sig möjlig. Men med en så malörtsblandad var det en annan sak.

Av oss allesammans var väl Niklas den som minst eller alls icke sökte sitt i detta. Jag tror åtminstone icke, att han hade tanke för hur hans eget öde skulle påverkas av herr doktorns. Däremot var han säker och viss på, att han kunde genom Gud påverka herr doktorns. Om inte allting varit så sällsamt denna vecka, skulle man väl blivit än mer häpen än man blev över att ständigt snava över Niklas' ben, när han låg och bad för Georg hur och var det föll sig, mot en stol, mot diskbänken, mot en utdragen byrålåda, i förmaket med sopborsten mellan sina händer eller i vedkontoret. Överallt såg man hans breda rygg, hans vita sockor med svarta tyghälar och hans svarta, blänkande peruk. Första gången höll jag verkligen på att få slag, då jag kom i skymningen för att hämta ved och for framstupa över Niklas.

En afton sade Elias vid aftonbönen: — Låt oss be, att Gud hör Niklas' böner.

Jag frågade honom sedan: — Vet du vad det är Niklas ber för?

— Nej, sade han, men ändå.

Under dessa dagar tog Georg för vana att ge sig ut vid elvatiden på natten och vandra omkring i beckmörkret omkring en timme. Han härdade kanske inte ut annars, men vi andra visste knappt, hur vi skulle härda ut detta. Och dock hade det väl gått an att ligga och vänta på att han skulle komma hem lyckligt om natten, om blott sedan

detta arma hus fått ro. Men när han kommit hem, då började den gamla vandra kring i huset.

Även hon kände att något skett, att en hemlighet låg i luften, att något ytterligare skulle hända. Eva var nere vid bordet, Eva gick ut och gick med Georg, hon ville fånga honom, hon hade redan gjort det. Han visslade ju jämt, som en stare om våren.

Alla dessa tecken tydde hon så, som det låg närmast till hands för henne. Om mig trodde hon förstås att jag spelade rollen av kopplerska och tänkte överlämna de unga åt varandra om natten. Det var rent underbart hur hon med sina år kunde försaka sömn och vila för att ertappa och hindra dem. Där jag låg i min säng utanför Evas rum, hörde jag henne gång på gång under natten tassa och knarra utanför, ja jag inbillade mig åtminstone, att jag hörde hennes andedräkt, när hon lade örat mot min dörr. Därpå knarrade trappan under hennes steg, då gick hon ner till sin kammare igen — hon bodde i jungfrukammaren — men jag hann aldrig somna, förrän hon kom igen. Hon ville väl ge oss den föreställningen, att vi voro bevakade och aldrig kunde vara ostörda, och nog hade jag den åtminstone. En natt steg jag upp fram emot morgonen, gick ut till henne och frågade vad hon menade. Dörren mellan mitt rum och Evas stod öppen, jag lät henne komma in och se Eva i sin säng. Men nu var hon rädd och vidhöll

icke. Hon ljög att hon hört steg och röster och trodde att någon mådde illa... Hon var utan löständer, hårklädsel och andra tecken till sin värdighet och såg mer grotesk än skräckinjagande ut, där hon stod och huttrade i nattröja och en kort stickad underkjol. Hon måste vara halvdöd av trötthet, men med sin okuvliga vilja höll hon sig ändå uppe, i hopp att komma något ont på spåren. Det var väl hennes sätt att vaka över husets heder och Helenas bästa, så som hon förstod det. Nästa natt kom hon igen, men jag blev inte mer så mörkrädd, hon var ett tandlöst spöke. Eva sov, henne gav jag brom varje kväll.

På lördag afton brast spänningen. Lugn hade fallit över huset efter alla världsliga bestyr. Helena och jag sutto inne i vardagsrummet vid lampan med handarbete, då Georg kom in med posten. Jag tillgrep med förtjusning en tidning för att slippa sy och fördjupade mig i den.

Jag hörde Georg säga till Helena: — Snälla mamma, skulle mamma inte vilja ta en tråd...

Detta var ju en likgiltig fråga, men då jag märkte, att han plötsligt bröt av och ingen fortsättning kom, tittade jag upp från min tidning för att se hur det var fatt.

Ah, detta alltså! Georgs ansikte har förvandlats på det sätt jag nu känner igen. Huden är åter så stram, som den gången jag såg honom i lyktans sken. Han har dragit ihop ögonen till

smala strimmor och ler ett spänt, elakt, hatfullt löje. Han böjer sig framåt som för att lyssna, och hans blick är oavvänt riktad mot dörren till Helenas sovrum, som står på glänt. Helena och jag sitta båda orörliga, hypnotiserade. Ögonblicket upptar åtminstone mig så, att jag icke sätter mig in i vidden av vad som hänt eller tänker på att just detta som sker, var det, som icke skulle fått ske, om någon barmhärtighet funnits i världen.

Georg säger plötsligt: — Hon är i mammas garderob, och reser sig och går mot dörren.

— Då ska jag stänga in henne, svarar Helena ögonblickligen, hon hinner före Georg och vrider om nyckeln till garderobsdörren.

Georg gapskrattar: — Här står hon mitt för näsan, och så låser mamma garderobsdörren. Inte tar hon mammas kläder. Han står en minut med händerna i byxfickorna och uppmanar med ironiskt tilltal damen att våga sig på honom, om hon törs sen sist, då hon fick så mycket prygel. Med ens skriker han till så häftigt att både Helena och jag flyga till: Du Sau Du! Weg damit! Därmed är han över henne och arbetar för att vrida ur hennes hand något, vad? ett vapen? Under detta handgemäng kommer Niklas förskräckt in från köket och Eva från vardagsrummet, något jag borde ha förhindrat, om jag haft minsta eftertanke. Hon har förstås hört oväsendet uppe och trasslat sig ner, lilla kräket, i

hopp att hon skall ha makt att bryta förtrollningen som förra gången. Det som nu följer är en fullkomligt hjärtslitande scen, den gör oss alla vilda, som åse den.

Flickan går med något beslutsamt och trosvisst över sig, som skär i en att iakttaga, fram till Georg, lägger alldeles som förra gången sin hand på hans axel och säger sitt: hon har fått nog.

Georg svarar emellertid inte, vi veta inte om han märkt Eva, han talar blott till den andra. Han är dödligt rädd för vapnet nämligen, fruktar att det skall brinna av under handgemänget. Hans uppförande är sannerligen så illusoriskt, att jag drar Eva undan, för att inte hon under stridens hetta av misstag ska få kulan i kroppen. Men hon gör sig lös från mig och försöker med Georg ännu en gång, nu dock klenmodigare. Inte heller denna gång frågar Georg det minsta efter hennes böner. Slutligen har han lyckats vrida vapnet ur motståndarens hand, triumferande lägger han det ifrån sig uppe på ett skåp, dit hon, förmodar jag, inte når. Det sker så naturtroget, att man nästan tycker man hör smällen av vapnet mot träet.

Någon lämnar rummet springande, det är Helena. Ögonblicket efter är hon tillbaka, dragande Elias med sig. Då Elias får ögonen på sin son, står denne mitt på golvet och strilar med vattenkannan över en stol. På stolen har

nämligen hans dam sjunkit ner för att pusta ut efter sitt nederlag. — Är det inte behagligt, frågar han med hånfull artighet, att få svalka sitt heta, ack så heta blod? Jag vågar faktiskt inte se på Elias, hela tiden står för mig hans strålande ansikte från den morgon, då Georg upplät sin mun och sjöng. Vad skall inte nu hans hjärta känna av förödmjukelse? Han måste ju tro, att sonen är fullt vansinnig, han vet inte, som vi andra, att detta anfall går över om en stund.

Men vad menade Helena? Niklas ser alldeles tillintetgjord än på henne, än på Elias, än på Georg.

Eva snyftar, vattnet droppar från stolsitsen ner på golvet.

Då det inte finns mer i kannan, bjuder Georg ena armen åt sin Sau och andra åt Eva och promenerar fram över golvet med dem, medan han skojar med hur raka damens lockar blivit. Han påstår att floret över ansiktet färgar av sig, så att hon blir rutad i ansiktet, detta roar honom särdeles.

Då hör jag Elias säga: — Min enda son, min enda son!

Helena har förstås redan förut förlorat fattningen, eftersom hon störtade efter Elias, men nu brister det alldeles för henne.

— Din enda son, ja, säger hon tätt upp i hans ansikte, ja men varför är det din enda son?

Elias ser på henne: — Det hör väl inte hit. Din son dog ju, Helena.

— Ja, men varför har vi inte många barn, friska barn, varför har jag inte döttrar som tröstar mig?

— Å, du tänker då alltid på dig, Helena!

— Du svarar inte, men du vill inte säga hur det var. Därför att du inte ville var det, därför att du inte ville vara min man. Därför är han din enda son, den stackars gossen, ja. Men så svara mig då, varför du övergav mig, jag vill veta det nu i dag, genast. Det är väl inte för tidigt, jag har undrat i alla år.

Georg går fortfarande fram och åter konverserande på golvet. Föräldrarnas mellanhavande märker han inte. Se så det rinner av dina kjolar, och så du smörjer ner mammas golv, säger han.

— Kom, Eva, ber jag, släpp Eva, Georg, du har nog med en dam.

Under tiden hör jag Helena: — Varmed misshagade jag dig? Älskade jag dig inte? Eller var jag dig inte trogen och hade jag något annat intresse än att göra din vilja? Du kunde haft många barn, nu har du bara ett och ser själv. Vi har länge dolt det för dig. Men varför ska inte också du få tåla? Därpå skyndar hon ut ur rummet och stänger vardagsrumsdörren efter sig. Elias följer icke efter henne. Han kommer fram till mig: — Kanske du har något förnuft i behåll, vad betyder detta?

Jag har just fångat upp den maktlösa Eva i mina armar.

— Vad skall vi göra? frågar Elias. Så säg då någonting!

Niklas är den ende som vet råd. — Det vore bra, om kyrkoherden ville ta upp fröken Eva, säger han, det är mycket viktigt. Så går han och öppnar dörren för de båda. Till mig säger han: Säg, sitter frun därinne i samma stol hon hade, då anfallet börja? Jag nickar, och går självmant in och sätter mig noggrant i samma ställning som den jag hade, då den otäcka kvinnan kom. Det börjar nämligen gå upp för mig, vad det är Niklas vill. Strax därpå kommer Niklas in med Georg: Sätt se här, herr doktorn, säger han, så är han redigt bra. Sitt stilla så sa ja gå ette gamlan, då lär allt fröken Sau ge se å. Och han lockas med Georg, så att han får ner honom i stolen, där han förut satt. Han har sjunkit ihop, darrar våldsamt, och alla tecken tyda på att anfallet är på upphällningen. Niklas stänger varsamt dörren om oss. Jag läser min tidning, Helena stoppar sin strumpa. Vi se icke på honom, vi sitta fördjupade var i sin sysselsättning. Klockan tickar, lampan sjunger, frid tyckes vila över det trevna rummet.

... och laga mina byxor?

— Så gärna Georg, om du låter Niklas ta ner dem åt mig i kväll. Jag förstår att Helena hyser en moders kärlek till Georg, den förutan hade

det varit omöjligt att svara i e n så lugnt vardaglig ton. Inte ens den svagaste skiftning förråder hennes spänning och skräck.

— Tack, det var bra, säger Georg och tillfogar efter ett ögonblicks uppehåll: det är besynnerligt vad jag känner mig trött och förbi. En misstanke oroar honom, det är tydligt.

— Ja, jag kan förstå det, säger jag.

— Hur så? med en vaknande oro.

— Jo, eftersom du somnade. Men det kanske var mitt fel, eftersom jag började läsa upp en ledare. Jag ber så mycket om ursäkt. När du började snarka upphörde jag emellertid genast.

— Hur länge har jag sovit?

Jag ser på klockan och gör en snabb beräkning: — En kvart, min gosse.

— Nu ska vi dricka kaffe, säger Helena. Vi skulle ha gjort det för länge sen, men vi ville inte störa dig. Snälla Rakel, skulle du vilja säga till därute?

Jag gick och fann Niklas i köket, talande bönligt med den gamla, som såg förskräckt ut. — Jojo, sade hon, nu är det slut med vysslandet, sa han som spräckte läppen.

Jag gav Niklas en vink, och han tog pumpan från spisen. Därpå fortsatte jag in till Elias, det var inte med lätt hjärta jag öppnade dörren till hans rum.

Han satt i sin skrivstol med ansiktet gömt i sina händer. — Det är över nu, Elias, sade jag.

Kom in och drick kaffe och låtsa om ingenting, så finns det något litet hopp att han aldrig får veta, att han haft något anfall.

— Gå du, svarade han, jag vill inte ha något. Och detta har varat länge, säger Eva. Du gode Gud!

— Elias, detta går inte an. Du måste komma. Allting hänger på det, ingenting får haka. Gör det, jag ber dig. Sen ska du få veta precis varför.

Han drog en djup suck och reste sig. — Den stackars pojken, vem ska driva ut den onde anden. Nu förstår jag riktigt vad bibeln menar med att vara besatt.

När vi kommo ut i salen, stod gamlan där och kröp och gnällde för Elias. Hon måtte ha på ett outgrundligt sätt hört, när Helena smädade honom och nu ängslas för följderna.

Jag förstod nu, att jag haft orätt, då jag sagt, att allt hängde på Elias.

— Fru Hamnell, kära snälla, besvor jag henne, var lugn och kom in och drick kaffe och var som vanligt. Hon lovade allt vad jag bad henne om. Men vad som däremot inte lyckades för henne, kanske för att man bett henne därom, var att banna som vanligt.

— Jag tycker Niklas borde ha ett par stövlar i julklapp, sade hon. Och vi ska skicka lite till hans gamla mor, vi har så gott om Guds gåvor i huset.

Mitt hjärta stannade. — Den där ledarn Georg, sade jag, som du somnade vid, kunde du gärna ha lyssnat till. När tyskarna ständigt ger efter för hotelser, hur ska engelsmännen kunna tro annat, än att de vill driva kohandel med dem och komma undan så lätt som möjligt?

Georg svarade ingenting strax, stackarn, han hade en sådan möda med att hålla sin kaffekopp stadigt. Men gumman inföll: — Ja, tyskarna har nog sina fel. Då stelnade jag av skräck, ty detta måste ju stärka Georgs misstankar. Jag vågade den allra hastigaste blick på Georg och såg, att han var på gränsen att genomskåda vårt fromma bedrägeri.

SJÄTTE KAPITLET.

bekänner sin svaghet

Den natten mot söndagen var huset stilla. När klockan närmade sig elva, lyssnade jag spänt efter Georg men han företog icke någon vandring denna natt. Trappan knarrade icke heller under gamla fruns steg, hon vågade sig icke fram. Hur många av oss, som lågo med vakna ögon i mörkret, kunde jag endast gissa, det hördes inte.

Hur litet mod och hur litet tålamod, tänkte jag, där jag låg, man behöver för att leva, då man har slutet så inom synhåll, som jag under dessa månader trott mig ha det. Man blir modig och uppriktig som en konung, man njuter en kort och hemlig suverän makt, man gör sådana saker som att ta upp en sjuk människa ur diket och föra den med sig, och omgivningen böjer sig kanske utan att veta vad den böjer sig för.

När jag trodde jag snart skulle dö, då hade jag mod att leva, nu hade allting på några timmar förvandlats, och jag kände mig feg och rädd. Så som jag gått an här i huset och så som jag tagit ton mot Elias och retat gamla frun till

min fiende, så kanske jag inte får vara kvar, tänkte jag. Men vart ska jag då ta vägen? Och om jag får stanna, hur ska jag våga ta itu med härvan här? Vad skulle nu ske? Hur skulle dessa människor kunna mötas på morgonen? Hur Georg och Eva och hur Elias och Helena, de två makarna, som efter så många år blivit ställda ansikte mot ansikte?

Hittills hade händelserna följt varandra snabbt och oavbrutet. Jag hade inbillat mig att jag på något hemligt vis drog dem med sig på det sista strida stycket av min levnads flod.

Så fort sker allting, hade jag tänkt, för att jag ska hinna vara med därom.

Men jag hade glömt, att det är emot naturens vanor, att floden rinner stritt den sista biten av vägen. Och nu försökte jag att fatta, vad det ville säga att i stället för ett brått slut ha långa, tröga, grumliga år framför mig.

Men jag orkade just inte fatta någonting. Sedan spänningen var brusten, som haft sitt grepp över oss alla, kom trötthetten. Vi hade ingenting att vänta mer.

Jag försökte kämpa emot denna farliga och förledande trötthet, försökte i stunder av vaka mellan några minuters orolig sömn räkna ut åtminstone så mycket som: vad skall jag säga och göra i morgon? Det... blir... väl nödvändigt... att... tala med Elias. Han får lov att sättas in i sammanhanget...

Men Elias gled undan för mig, den enda gestalt jag kunde fasthålla var hans sons gestalt. Han stod för mig sådan han var, då han sade mig godnatt på kvällen. Han hade hållit god min, efter vi tycktes vilja så ha det, och gått med på att han sovit i sin stol. Men han lyckades lika litet bedra oss, att han var bedragen, som vi honom.

— Tror du han vet? hade Helena viskat till mig.

— Ja, vad tror du själv?

Man behövde inte ens se på honom, bara finnas bredvid honom för att veta.

Nyss var han så ivrig, han manade på tiden som man manar på en häst, då man skall till tåget och är sent ute. Se nu har jag åter en fjärdingsväg — eller en dag — bakom mig, kanske, kanske det lyckas! Nu ha fyra dar gått, nu fem, fem och en halv! Nu kan jag väl hoppas, nu kan jag vara nästan trygg? Om det ändå för säkerhets skull vore i morgon kväll.

Och nu, nu stod han där som den resande, som sett tåget ila förbi. Nu fick hästen lunka fram hur långsamt den ville, nu brydde det honom icke mer vilken veckodag det var. Detta i hans väsen, som jag kallat för en ton, emedan man något måste säga, det var borta.

Och så låg han därinne och grubblade över vad som hänt i kväll, huru hans andra jag, den stumme kamraten på resan, betett sig. Förr hade han

åtminstone ingenting vetat, ingen ledning haft för sin fantasi, så långt var naturen barmhärtig. Nu hade han genom Eva fått kunskapen, och det var allt som återstod av vad hon givit honom. Hittills hade den inte plågat honom, därför att han endast tänkt framåt. Men nu hade han säkerligen icke mera mod därtill.

Han hade bett mig hälsa Eva, då vi togo godnatt. Stackarn hade icke vågat gå in till henne, och dock visste han inte hur illa han uppfört sig mot henne.

Man kan ju inte hjälpa, att man gärna sätter det som sker i relation till sig själv. Det syntes mig, att denna dag blev dess mera upprörande, därför att Georgs återfall kommit samma dag, som jag blivit medveten om att jag var frisk. Han så ung och med så stormande längtan att leva, jag egentligen så trött, så trött. Om han blivit frisk, då hade hela huset återfått hälsan. Ack, då skulle de alla levt upp omkring honom, kanske hade Elias och Helena även då träffat varandra, men på helt annorlunda sätt än nu. Kanske hade han till och med funnit någon lösning på den gamlas problem. Men att jag blev frisk, det var varken till skada eller gagn, bara så likgiltigt.

Vem märker då ut, frågade jag, de träd, som skola fällas och går dem, som skola skonas, förbi? Har den som gör det sämre ögon än en vanlig jägmästare?

Jag vet inte hur många minuter jag sovit, då jag vaknade av, att Eva ropade på mig.

Ah, seså, tänkte jag, har jag nu återfått mitt barn, och är nu stunden inne? Hon brukade nämligen ängsligt undvika att störa mig om natten, även då hon var sjuk.

— Förlåt, sade hon, men jag önskar så mycket, att du ville komma in och sitta en stund hos mig. Jag skulle inte be dig, om jag såge nån möjlighet att härda ut med mig själv längre. Orkar du?

Jag steg upp och iklädde mig min gamla vadderade sidennattrock, som vakat ofta med de bedrövade förr. Jag gick fram till Eva, hon låg och huttrade av köld. Då tände jag en brasa. Varför skulle man inte få tända en brasa halv tre på natten? Det var bättre, att Georg hörde brasan än vårt samtal, om han låg vaken.

Så satte jag mig vid sängen och tog hennes hand. Den var kall och fuktig, det märktes att hon åter var inne i skuggorna efter den korta fristen. Det hade mulnat redan i gryningen. Men hon hade icke sjunkit tillbaka i sin gamla apati. Hennes själ tycktes så vaken som aldrig förr. Och jag tänkte: är det gott att den är vaken? Ja, det är väl bra, att den törs.

Under tystnad sågo vi båda in i elden. Hela tiden förnam jag med plågsam tydlighet, hur hon stred med sig själv som elden med de våta vedträna, brottades med blygsel, motvilja, trötthet,

Därav kunde jag förstå, att hon ämnade tala sanning, som elden. Hon ämnade tala sanning om sig själv. Om hon tänkt ljuga sig fram över de svåra ställena, då hade det väl varit en smal sak att börja. Men den möjligheten hade hon tydligen visat ifrån sig.

— Om detta inte hänt i eftermiddag, sade hon slutligen med en djup suck, så hade du fått sova.

— Man kan inte alltid få sova.

— För då hade jag inte behövt plåga dig med det, som du nu ska få lov att höra. Om det hade gått så som vi hoppades, för du har väl förstått, sade hon vemodigt, att vi hoppades, att jag gjort honom bra? och du sen kommit att fråga mig efter mitt liv, hade jag sagt: ack, det har inte varit någe särskilt. För allt skulle ha varit glömt. Men ingenting försvinner, och ingenting ändrar sig. Nu begriper jag inte, att jag vaknade i morse och tänkte: jag har räddat en människa. Var det inte synd om honom? Skall jag nu aldrig, aldrig bli kvitt minnet av den där promenaden på golvet? Men så säg mig då, vad det är som kommer över honom, och säg om ingenting ändå kan rädda honom.

— Kanske är det i alla fall du som kan, sade jag lugnande. Vi har ännu inte sett hur det går. Det som var barnsligt av er båda var naturligtvis det, att ni trodde ni rått på den onda kvinnan bara med ett enda ord. Så fort viker det onda väl aldrig. Det skall mod och tålamod och kärlek

och återigen mod och tålamod och kärlek till för det.

Detta sade jag Eva klockan tre på natten, men jag trodde icke mycket på det själv. Och inte heller hon. — Nej, nej, värjde hon sig med en suck. Det hela var bara en egenkär inbillning av mig. Jag förstår ju nu mycket väl, att det bara var en slump förra gången, att han vaknade, då jag rörde vid honom. Någon gång skulle han ju vakna. Vad jag ångrar så bittert nu, är att jag genast berättade för honom om detta falska underverk. Så narrade jag honom att hoppas och att tro på mig. För det gjorde han. Att jag var så barnslig är kanske mindre underligt, men han, en läkare? Stackare, med sin vattenkanna. Tror du han slår om och hatar mig nu?

Jag lugnade henne så gott jag kunde, nej, nej, han hade talat i sin vänliga ton om henne, endast så sorgsen.

Hon talade hela tiden runt ikring det hon ville säga. Vet du, jag tror den där människan finns, sade hon.

— Ja, i Tyskland.

— Nej, här, att hon är verklig, fast vi inte ser henne. Hur kan man hitta på något sånt, som att floret färgar av sig i ansiktet, om man inte ser det?

— Han kan ju ha sett det nån gång, sade jag.

Därpå blev det alldeles tyst. Jag vet mig knappt

ha uthärdat så lång tystnad mitt i ett brinnande samtal.

Så kom det äntligen: — Jag drömde något i natt, som jag har drömt förr, två gånger förr har jag drömt detsamma. Kanske också det har varit verkligt på samma sätt som hennes smutsiga ansikte.

Åter tystnad. Jag väntade. Den som ändå hade haft en kopp kaffe.

— Jo, sade hon, jag drömde att jag var en orm, som krälade på sin buk i stoftet. Men jag hade en människas huvud. Det var för resten mitt eget huvud, om du vill veta detaljer. Hela tiden försökte jag hålla det högt, så att jag inte skulle bli för smutsig och nerstänkt i ansiktet. Men försök att tänka dig att vara så nära jorden med sin mun och sina ögon. En riktig orm avskyr inte att kräla på marken, men jag var så olycklig, jag försökte resa mig, men det var ju löjligt och gick förstås inte. Jag var ju sån. Men hur har jag blivit sån, tänkte jag. Om jag ändå kunde minnas? Och varför fick jag inte med en gång ett platt och slemmigt huvud som de andra. Då hade jag ju gärna kunnat vara orm, men nu väcker jag ett sådant uppseende med mitt färgade hår och människoansikte. Jag var alldeles förfärad att någon skulle se mig. Då jag hörde steg, skyndade jag mig att krypa undan. Men vart jag än slingrade i väg, så flydde stenar och buskar och alla slags gömslen för mig, och alla hål

fylldes, och jag var på en stor slätt, där jag var så eländigt synlig. Jag krälade och krälade, sen började man kasta sten på mig. Jag tänkte: ja, kasta ni gärna. Så vaknade jag. Men känn på mig, jag är ännu kall och fuktig, det har inte gått bort.

Jag värmde en handduk och försökte frottera bort ormkänslan.

— Tvätta mig också i ansiktet, bad hon och var så tacksam för det välbefinnande detta skänkte och för uppskovet hon fick med sin bekännelse. Jag var ganska frestad att ge henne brom och skjuta upp hela samtalet, men förhärdade mig och teg. Ack, om jag haft en kopp kaffe ändå.

Vi tego så länge att jag somnade. Det var väl oförlåtligt, men jag hade hållits vaken sex hela nätter förut.

Hon väckte mig med att säga: — Inte vill man väl av eget val vara en orm, som kryper på jorden.

— Så då menar du att du måste, sade jag yrvaken.

Eva: Ja. Därpå: jag får väl ta det från början. Mina föräldrar dog nästan samtidigt, då jag var tio år. Hela min uppväxt var jag i helpensioner i alla möjliga länder. Alla gula flickböcker är lögn. Sen kom en kort tid av ungdom och skoj och förlovning. Sen började jag fara omkring på

sanatorier i samma länder igen. Detta är precis mitt livs historia utifrån.

Jag: Men det var väl inte det du skulle berätta.

Eva: Ja, förlåt att det går långsamt för mig, men vet du varför? För första gången tänker jag berätta hela historien.

Jag: Har du verkligen inte gjort det förr?

Eva: Nej, aldrig. Valda bitar däremot, det har jag berättat för många, för läkare, för män, som älskat mig, eller för en plötslig väninna på ett vilohem. Vi kan väl börja med att jag återvände till Sverige efter fullbordad uppfostran. Den där pensionstiden var så enformig och tråkig. Min bror var nygift, bodde i en regementsstad, det gör dig väl detsamma vilken? Jag skulle bo hos dem och giftas bort. Jag sattes i hushållsskola, där jag lär ha slagit rekordet i omöjlighet. För resten red jag och dansade och lät dem kyssa mig om de ville, ifall de var trevliga.

Jag: Löjtnanterna?

Eva: Ja, vilka annars. Eftersom jag ska vara ärlig, så roade mig detta ofantligt. Det var så nytt, i Lausanne fick man ju aldrig ens tala med en karl. Det var så livat att se, att de aldrig kunde låta bli mig. De slog vad att de skulle kunna och förlorade alltid. Jag bollade med dem som tennisbollar, efter jag inte orkade spela riktig tennis, jag var en smula klen. Jag blev naturligtvis osnuten och högfärdig. Vi brukade skoja tillsammans över de stackars kvinnor som var gamla

och fula, hur löjliga de var, när de stod vid vägen och kastade sneda blickar på mig, när jag red förbi med mina löjtnanter. Rätt hade de, men jag begrep ju ingenting. Jag brukade säga: att de inte dränker sig. Var jag inte ryslig?

Jag: Jo. Men nu förstår du ju bättre.

Eva: Du får förlåta mig, men det gör jag nog inte. Snarare så undrar jag på att vi inte alla dränker oss överlag. Det var nog förstås skamligt av mig att göra narr av dem, som var gamla och fula. Men nog var det väl ändå rätt, att det är förfärligt synd om dem? Hon sade detta med ett sådant omedvetet tonfall av att vädja till en omdömesgill person, att jag brast i skratt.

— Det är alldeles misstag, sade jag. Varje ålder avslöjar sina behag för en, när man kommer in i den. Det är en evig skam av romanförfattarna att ständigt beklaga och förtala den medelålders kvinnan. Men om du skulle fortsätta nu? Vi kan tala om medelåldern en annan gång, säg?

Återigen en tystnad, under vilken hon formligen vred sig av motvilja att tala.

— Så hände då något, sade jag.

— Ja. Det som hände var, att min broder blev underrättad om det där kyssandet. Och då förlovade han mig med den av dem, som var närmast i tur att bli kapten. Och sen fick de andra försvinna, det var klart, men han som blev kvar, han upphörde att vara tennisboll och blev

något helt annat. Samtidigt upptäckte jag att kyssar kan vara så, så olika. Förstår du mig?

— Jag får väl förstå så mycket jag kan ha förstånd till, sade jag trohjärtat. Men hittills har ju historien låtit bra, om man nu undantar de där löjtnanterna, men det var väl oskyldigt.

— Ja, sade hon, men jag undrar om de där löjtnanterna ändå var så obetydligt och oskyldigt. Hade inte de varit förut, då skulle jag förstås ha sagt, att det som sen hände, den olycka som inträffade bar skulden till allting. Men nu undrar jag, om den bara var den yttre anledning, som måste komma i någon form, därför att jag är den jag är. Skulle det verkligen kunnat tänkas att jag, utan den där olyckan, skulle haft samma framtid som mina flickbekanta, som gifte sig och flyttade mellan de olika förläggningsstäderna och avancerade mer eller mindre? och att allt gått bra, om min fästman inte varit så förälskad i mig.

— Jag kan inte se något ont i att han var förälskad i sin fästmö, sade jag.

— Jo, det skall jag strax säga dig. Han förmådde inte finna sig i min svägerskas mycket välbehövliga regler för vår samvaro. Han kunde inte vara med mig utan att ta mig, och han kunde ju rimligtvis inte ta mig, förklarade han. Därför bad han mig resa bort till dess allt var klart för bröllopet. Det var min brors fåniga idé, att han skulle ha sin kaptensutnämning först.

Annars kanske jag inte suttit här sjuk och hemlighållen i denna öde prästgård. Ja, jag reste ensam i väg till en badort. Förbannad vare den orten och hela kusten, utbrast hon plötsligt så högt, att jag måste lägga handen över hennes mun, för Georgs skull.

— Jag kan aldrig se havet mer, jag kan inte höra dyningar. Ett par läkare har tvingat mig till kusten för att övervinna detta. Sådant roar läkare, ack, du vet inte vad läkare har för olika slags nöjen under utövandet av sitt välsignelsebringande kall.

— Du avskyr läkare?

— Ja, det gör jag, sade Eva hetsigt. Men säg nu inte: du avskyr läkare, som om det vore ett sjukligt fenomen. Det har de sagt mig att det är, ett vanligt sådant till och med, men jag är inte tokig, och jag vet, att det vore först riktigt sjukligt, om jag inte hatade dem. Det är min plikt.

Hon hade börjat bli het nu, hon som alltid frös. Jag förstod, att vi nu voro nära det, som hände.

— En natt...

Tick, tack, sade klockan, brasan grånade, rummet mörknade.

— En natt blev jag tagen där av en man. Förstår du mig riktigt?

— Jag förstår dig riktigt.

— Av en herre, som jag träffat helt flyktigt

vid stranden och sett i matsalen tre gånger om dagen. Jag var just inte samman med någon, vi skrev bara brev till varandra, jag och min fästman: Längtar du efter mig? — Ja, jag längtar. — Ville du komma till mig i natt om du kunde? och så.

En afton fick vi händelsevis sällskap några varv nere vid hamnen, han bara hann upp mig och gick med. Det började bli rätt tomt vid badorten nu, säsongen var över. Det var en mild och härlig kväll, vi stannade ute tills det mörknade. Han tog min arm, snart kysste han mig. Jag hade alldeles glömt bort, att ingen skulle få det... Han sade: barn (ja så hädade han, att han kallade mig barn, han som själv, enligt vad jag tror, var gift och hade egna barn), barn, vad ni längtar efter en man! Vad är ni för en underlig liten varelse på min väg? Är ni verkligen en svenska, är ni en familjeflicka? Ja, det sade jag honom att jag var, och att min bror var major. Han sade, att det gjorde detsamma, han misstog sig ändå inte, han kände ju hur jag var vild och sjuk av denna längtan. Han frågade mig utan vidare längst bort på hamnarmen, om jag själv kände till vad det var jag längtade efter. Jag sade: att ni inte skäms. Han sade: alltså inte, då måtte någon ha hetsat upp er till det yttersta och sänt bort er. Jag minns, att jag tänkte: han har rätt. Och i och med detsamma beslöt jag att resa hem till den

som sänt bort mig eller stämma honom ett möte. Och därmed började jag avsky den här främmande närgångne mannens sällskap. Jag blev rädd för honom. Jag kunde inte komma fort nog hem, och jag ångrade att han kysst min kind. När vi var framme vid annexet, där jag bodde, var jag riktigt glad att bli av med honom och över att jag aldrig skulle se honom mer.

Hon tystnade och kramade min hand.

— Jag trodde jag skulle kunna fortsätta, sade hon, men jag tror inte det går.

— Som du vill, sade jag, men kom ihåg att vad du än berättar, så kommer jag inte att skicka bort dig härifrån.

— Men då, fortsatte hon, och jag kände vilka kval det beredde henne att tala, då blev han med ens en grym och främmande, förvandlad man. Jag var ju ett rö i hans hand, kräk som jag alltid varit. Han tog mig och bar mig uppför den smala trappan till mitt ensamma gavelrum. Minns du att jag här skrek en gång, då du rev itu ett stycke tyg till en binda åt Niklas finger? Vet du varför? För jag kan inte... tåla... ljudet, som blir, när kläder... rivs sönder.

Nu vet jag inte hur jag ska göra. Jag vill inte ljuga, jag vill heller inte tala, och jag kan inte låta bli. Men här kommer just detta stycket, som ingen vet. I alla fall, sen dess har jag varit sjuk. Det knäckte mig. Man kan icke leva och avsky sig själv.

Jag sade: — Vad kan en brottslig handling, begången emot en, göra att man avskyr sig själv? Kan det nå ens innersta? Vad är ens kropp, sade jag med en suverän gest, som jag efteråt minns med ett löje, en tillfällighet bara. Ty du menar väl inte, viskade jag, lutad över henne, att någon man i världen kan ta eller ge dig igen din ära?

— Nej, nej, sade hon, det var jag själv som gjorde. Jag ser att jag i alla fall måste säga dig allt. Men hur skall det gå till? Till ingen har jag sagt det. Ja, ser du, ser du, jag grät, jag bad, jag ropade, jag krängde för att komma loss. Men då han icke släppte mig... till slut... upphörde jag att göra motstånd.

Ser du, det var därför jag lät kalla mig sköka av gamlan. Hon är inte så dum. Jag har sagt det så ofta till mig själv. Men kanske inte riktigt bara därför, om jag ska vara ärlig. Vad säger du nu?

Jag smekte hennes kind, den var alldeles våt. Hur skall jag kunna hjälpa henne så, att hon får något igen för plågan att tala, tänkte jag. Men jag kände mig så maktlös, så rådvill, och allt vad jag kunde säga lät så dumt, nådde icke, gled förbi. Till slut försökte jag tafatt:

— Men den, som upphörde att stå emot, var dock icke du.

Hon klappade mig litet på handen. — Tack, för att du är snäll och inte tar vid dig och bjuder till.

Men det var ändå jag. Inte kan jag förneka och ta avstånd från min kropp, det skulle då inte passa mig.

Jag sade: — Förlåt den.

Eva: Det är omöjligt, eftersom den är jag själv. Inte kan huvudet förlåta lemmarna? Det är bara förvirrande att tala som vi vore två. Vi är inte två. Vi är ett. Oupplösligt och fullt ofrånkomligt. Det är en som njuter livet, en som är sjuk och en som går i graven. Och det sista är för resten skönt att veta.

Jag: Det föreföll likväl nyss, då du berättade din dröm, som om du sett det annorlunda.

Eva: Det är svårt att alltid vara riktigt konsekvent. Man vill ju gärna dela upp sig för att rädda något, som inte är nedsmutsat. Men vad drömmen angår. Om jag också drömde, att jag hade ett mänskligt huvud, till den där kroppen, som krälade sig fram på jorden, så var vi nog ett ändå och följdes åt. Man kan inte dela på sig, man får stå för allt som sker. Så länge man lever förstås. Döden utplånar all orenlighet. Jag ska brännas. Ja, nu ska du höra slutet, hur jag fått stå för det, så långt. Det sista jag hörde av mannen var: förlåt mig, om jag förstört ert liv. Han visste det. Nästa morgon reste jag från badorten, som jag tänkt, tidigt, med en båt. På den båten var inte du. Jag fullföljde min plan att fara till Stockholm och därifrån telegraferade jag till honom, jag skulle gifta mig med, att

komma. När han kom, sade jag till honom: Så och så har skett, jag blev tagen med våld. Hans första tanke var då, att han skulle döda mannen, jag förstod inte alls hans resonemang. Jag tycker det var så mycket annat, som skulle fallit mig in att göra först, om jag varit han. Emellertid så råkade jag i största förlägenhet, för jag visste inte vad mannen hette, det var inte spel, det var så, jag hade glömt det, ifall jag någonsin uppfattat det. Då ville han, att jag skulle resa tillbaka dit och peka ut honom. — Tror du han är kvar? sade jag. — Hans namn är väl åtminstone kvar, om han haft något. Men jag vågade icke detta. Bara för det ögonblickets skull, då jag upphörde att göra motstånd, inte för att jag var rädd för skandal eller nånderas liv, de kunde gärna ha slagit varandra ihjäl, det hade gjort mig detsamma då. Nu är jag ju glad, att ingenting skedde. Det hade ju allt varit i onödan. Och hade han varit riktigt angelägen, så hade han väl rest ner dit själv. Han kunde ju slagit ihjäl alla vid badorten för säkerhets skull. Men han sade, att han inte trodde mig, och det var väl så. Han sa att jag haft en kärleksaffär vid badorten, han visste nog, hurdan jag varit mot regementet. Så reste han ifrån mig efter att ha varskott min svägerska, att jag behövde tas hand om.

— Din lilla stackare då.

— Varför det? På sätt och vis var detta en lättnad, emedan jag då icke behövde säga allt.

Jag ville inte någon skulle veta hurdan jag var. Det är först nu, då jag snart alls icke är mer, som även den förskräckelsen, att någon skulle veta, har gett sig så pass att jag kan tala med dig. Hur tror du det gått, om jag den gången sagt allt? Han hade förstås gått ifrån mig ändå, så det kunde ju vara detsamma så långt. Hur jag än gjort, tror du inte det, så hade det varit förbi. Ja, där har du alltså historien.

— Därmed var den väl inte slut?

— Jo, ser du det var den. Såna historier tar alltid slut i och med att fästmannen säger sitt sista ord och reser. Vad skall hända sen? Man tiger, man är dödsstilla för att ingen skall märka en. Man vet, att mötte man mannen på en gata, måste man hälsa korrekt. Därför försvinner man, om man nu har så att man kan, och jag hade gudskelov så mycket pengar att jag kunde uppehålla mig utomlands. Har du läst i tidningarna om historierna vid Rhen? När folk börjar gå till grunden, så hittar de inte så många säkra fall, som de trott. Vad som förvånar mig är, att de hittar ett enda. Om man förde fram den mannen till mig på min dödsbädd skulle jag säga: jag har inte nöjet av min herres bekantskap. Ja, om man frestade mig med att få honom hängd, ifall jag angav honom, skulle jag inte falla för frestelsen, fast den vore stor. Av en händelse vet jag, att min bror blev bekant med honom. Jag såg dem tillsammans avfilmade på ett flyg-

fält, en gång jag satt på bio. Ja, sådant måste ske, det kan inte hjälpas.

— Jag tror inte du orkar mer, sade jag. Om din historia är slut, så låt oss sova.

— Nej, sade hon lite hett, du får inte sova än. Om jag inte talar om allt nu, så blir det aldrig. Jag blev alltså sjuk, precis så, som man anser så onaturligt, då man läser om det i böcker. Jag tynade bort, det är inte så romantiskt som man tror. En vacker dag kunde jag inte stiga upp, och då låg jag i en håla i Italien. Det var första gången min bror fick komma och föra mig till ett sanatorium, så han tog det riktigt högtidligt och var förfärligt snäll, måste jag säga. Sen har han ju hunnit att tröttna, förklarligt nog.

— Och det var när?

— Strax innan Italien kom med i kriget. En fyra, fem år sen. Jag minns inte så noga, sen flyter det ihop, för sen har det bara varit sjukdom. Med små förbättringar ibland, har det oavbrutet gått nerför med mig. Som jag velat ha det. Det är bara i sista backen man börjar bli lite rädd, men nu är det så dags. Hur länge det ska fortsätta så här, vet jag inte.

Det är möjligt att hon väntat att jag skulle säga något uppmuntrande, en lögn. Kanske vill de det alltid, de som talar med likgiltighet och vårdslöshet om sin död. Men jag förstod det inte då, ty hennes tonfall var så äkta, och i detta

ögonblick trodde jag alldeles säkert på Georgs dom: mjältsjuka, dödlig.

Brasan var fullkomligt utbrunnen, vi sågo varandra alls icke mer. Jag var så förbi, att jag bara tänkte: måtte hon släppa min hand. I morgon ska jag vara dubbelt så snäll, om jag får sova nu.

Men hon höll min hand fast, och jag försökte vara mycket stilla och vänta tåligt. Jag var icke sömnig mer, ty till den grad förhärdad är jag ej, men min rygg värkte.

— I alla fall, så har jag hämnats, sade hon till sist.

— Jag tyckte du sade nyss, att det var omöjligt.

— A, jag menar inte på honom. Nej, på mig själv. Jag har skänkt bort mig, som det heter, än till en än till en annan jag mött och tyckte litet om på ett sanatorium. Det är mig alltid en gåta, som jag brukade förelägga dem, men de aldrig kunde svara på, hur de ögonblickligen visste, hur ringa jag aktade mig. De kunde inte säga, att det var mitt sätt, ty jag har ett mycket mera städat sätt än flertalet flickor, som är ute och bär sig åt som nöt för resten. Men det hjälpte inte, de förstod det genast, de gick rakt på mig.

— För att du är vacker?

— Jag, vacker? Och om jag vore, så är det ingen förklaring. Det är med de vackra som med

de rika, ofta, de är snåla. Nå det gör ju detsamma numera. I alla fall så var det, och aldrig träffade jag någon, som då han märkt det, inte genast sökte dra fördel därav. Aldrig mötte jag godhet eller undseende. Det är väl underligt, för jag vet ju att de finns.

Hon sade detta med en fråga i rösten, och jag skyndade mig att försäkra, att hon haft en ovanlig otur. Bland annat därför att hon icke hittat mig förrän nu.

Det var en ganska nyttig lektion för min egenkärlek, när jag märkte, att hon tvekade, om hon skulle kalla det otur, att vi icke möttes förrän i sista stund. — Jo, medgav hon, det hade nog varit bra på sitt sätt om vi träffats förr. Men, ser du, det är ju det, att du kanske övertalat mig att sköta mig bättre och leva lite annorlunda, och då hade jag inte ens haft de små usla fröjder, den lilla spänning och färg över mitt liv, som jag haft. Se, nu har jag visst dock äntligen lyckats att ge dig en shock?

Ja, jag medgav, att det var inte utan.

— Ja, men då, sade Eva, har du visst ändå inte riktigt förstått? Jag ångrar inte detta. Varför? Därför att jag ingenting hade att spara mig för. Inte för äktenskap eller moderskap, får du ju lov att medge, ja inte ens för kärlek. Inte för människors aktning, för den hade ju ytterst vilat på en lögn, ett förtigande.

Jag frågade, men något matt, ty jag förstod,

att det inte var rätta ordet att säga just nu: — Är inte självaktning värd en del uppoffring?

Eva: Hur kunde jag ha någon självaktning, den var ju tagen med våld?

Jag: Kanske har du sagt dig detta, därför att därmed så slapp du avstå från dina fattiga fröjder?

Eva: Se, du är en så rar människa och förstår ändå inte. Ingen, ingen tycks kunna förstå. Om du levat med detta förakt för dig själv, så skulle du vetat, att man gärna går genom elden för att återfå sin självaktning; om det bara är det som behövs. Men jag kunde ju inte göra om intet det som en gång hade skett. Om jag ville glömma det, då var ju min kropp där, alltid. Det är alldeles sant, att jag kunde ju ha dött, jag tänkte på det många gånger. Men jag fann aldrig en sjö, som jag vågade gå i. Om man räknar noga, så är det ju ändå det jag gör, dör nämligen.

— Om någon hade älskat dig, sade jag.

— Ja, men ingen har älskat mig, de har alla föraktat mig, läkare, älskare. Alltid. Har du märkt vilken trolldom det ligger i andras omdöme om en. Behandlas du som en hund blir du en hund. Som en sköka så blir du en. Tigs du ihjäl så dör du. Om någon blott älskat mig så mycket, att han låtit bli mig!

Nu kunde jag ha hållit en liten föreläsning för henne och sagt henne hur hon blandat sin mora-

liska svaghet med sin moraliska stränghet, sin smälek och sin stolthet till en filosofi, som passade hennes nederlag och tillät henne följa de vakna drifterna i sitt blod. Men jag kunde inte, jag skämdes, det var ju ingen hjälp att få höra detta. Och därmed skulle jag heller icke ha nått fram till själva hjärtpunkten, det kände jag. Sannerligen, det var så mörkt för mig, att jag måste ödmjuka mig och tänka: återigen har jag missförstått Guds avsikter. Jag är bara öket, på vilket den, som fallit i rövarhänder, fördes till härbärget. Men den, som skall gjuta olja och vin i såren, det är icke jag.

Ty jag hade varken olja eller vin. Var inte hennes tro egentligen också min? Tron att människan är en oupplöslig enhet, som växer och vissnar som en ört på marken. Jag reste mig mot denna lära, då den kom ur hennes mun, och underligt, ju mer hon talade, ju mindre trodde jag henne, som vore hon själv i allt sitt elände ett vittnesbörd, att hon hade orätt. Men jag hade ingen levande tro att komma med. Jag kunde mycket väl ha påvisat henne missgreppet att sluta sig så omkring detta ena minne. Jag kunde sagt: en människa, som misslyckas på en punkt, kan finna på något annat. Jag kunde sagt: man kan alltid leva, ett sår, som ingen ser, är ingen ursäkt för att ge upp livet. Ja, jag kunde ha upprepat mitt eget valspråk: man kan åtminstone vara snäll. Men fast jag

medger, att jag lyckades illa denna natt, är jag då glad, att jag hellre teg än försökte med min visdom. Det föll mig in, hur rätt Elias haft häromdagen. Han hade frågat mig efter min livsåskådning, jag hade svarat: det är ingenting annat än detta, att man ska vara snäll. Och då hade han sagt, att med den tron skulle jag komma till korta, att det behövdes en större visdom och en tro, som lyste upp det svåra livet. Om du komme i beröring med fattiga, olyckliga själar som jag, hade han sagt, då skulle du förstå att snällhet är ingenting och filosofi är ingenting, vi behöver Guds hjälp.

— Om du skulle resonera med Elias, sade jag till Eva.

Hon ville protestera, men jag avbröt henne.

— Jag menar inte att du skulle berätta honom något. Men, ser du, jag kan så lite hjälpa. Och han vet hemligheter, som jag inte vet. Han hör till den värld, där anden är allt och kroppen icke mer än en klädnad. Kroppen kan gå förlorad, det är hans tro, och anden triumfera.

Jag kunde egentligen inte förstå, varför detta mitt förslag var henne så emot. Hon var visserligen en fullkomlig hedning, men hon kunde inte vara kristendomsfientlig, eftersom hon ingenting visste om denna tro. Allt vad hon sett av kristendomen var några katolska mässor, för henne var det rökelse, vaxljus, hymner, dem man icke förstod.

— Varför vill du inte då?

— Nej, sade hon, jag vill inte nu gripa till religionen, det kan väl hända Elias har nyckeln, men jag vill inte. Om det skulle finnas en Gud, sade hon, vilket jag inte tror, då skall man åtminstone komma till honom, medan man ännu har något att ge honom. En Gud kan icke begära mindre än ett liv. Man ska inte komma till honom med en tombutelj. Nej, man skall väl då bryta sönder skålen på hans altare, medan denna ännu är full. Jag vill inte lyssna till Elias, för jag kunde börja tro på Gud. Nu vill jag försöka sova.

— Ja, sade jag, det ska du få, men bara ett ord först: hur vet du, att du inte har något att offra?

— Vad tycker du? frågade hon med en smula bitterhet i rösten. Ingenting är mig mer så mycket värt, att jag kan våga kalla det offergåva.

Jag sade: — Du har Georg i din hand.

Hon: Hur kan du säga det, efter det som hände i går kväll?

Jag: Nu är du för första gången i natt inte riktigt ärlig. Du vet, att du kan göra med honom eller icke göra vad du vill. Han är så mycket yngre än du, du har kommit in i hans liv och kommit att hänga samman med hans öde. Du behöver inte ens räcka ut din hand, utan en rörelse kan du få honom i ditt våld. Det kan bli en historia till, en älskare som de andra. Offra

denna möjlighet då, bara för att se. Jag predikar inte. Gud eller inte och räddning för en själv och eller inte, själva strävan, själva striden och den fattiga segern är väl något ändå.

Hon svarade icke, och mina ord gungade på tystnaden upp och ner som på en våg. Jag visste inte om jag gjort henne illa till slut. Men jag lösgjorde blott sakta min hand, som så många timmar hållit hennes, reste mig upp och sade: — Nu hör jag Niklas göra upp eld, klockan är alltså sex. Kanske vi kan sova nu, det brukar ibland gå bättre, om andra arbetar.

Fortfarande svarade Eva ingenting, jag gick in till mig och sträckte ut mina trötta, värkande lemmar. Jag vet inte, om det kan ha varit i drömmen, men jag tyckte mig höra därinnefrån ett svagt skratt. Och nog har jag själv en känsla av, att jag var fullt vaken, och att det var Eva som skrattade. Åt mig?

SJUNDE KAPITLET.

och sover över en farlig förmiddag

Vi hade likt Job sökt ro men funno oro. Icke ens en timme fingo vi vila. Jag vaknade ur min sömn vid att någon knackade på dörren. Den knackande inväntade inte mitt stig in utan stack omedelbart in ett svart huvud. Det var Niklas: — Fröken Rakel, viskade han i hemlighetsfull ton, jag får löv å tala mena ett bete.

— Ja, kom in då, sade jag otåligt, nu har han ju redan väckt mig.

— Å, redan är det väl inte, sade han, hon är strax sju, klockan. Så steg han in, i handen en kopp med islaget kaffe och socker på fatet. — Drick, sade han, så vaknar hon.

Nu ser jag i vanliga fall gärna, att Niklas vänder sig till mig, när det är något, och jag är till och med ganska stolt däröver, ty han värderar annars inte kvinnfolk, även om han för den tillgivenhets skull han hyser för herr doktorn gör deras göra. Men i dag kände jag djup bitterhet mot honom, trots kaffe och brasa.

— Vad var det Niklas ville då? frågade jag kort.

Han satte sig på en stol vid kakelugnen, sedan han eldat. Jo, se, jag ville ha talt mena, innan ja ge in till herr döktorn.

— Ja, det var rätt, Niklas, sade jag lite nedlåtande.

— Ja, se jag tänkte som så, svarade han än mera nedlåtande, att två ska väl begripa lite mer än en. Och se nu är det fråga öm va jag ska sä, öm herr doktorn frågar me, ifall han hade nöt anfall i går kväll. Och jag har tänkt, att ja ska inte neka blankt, för si det varsta å allt vore fäll, öm han skulle förlora sin tillit te me.

Jag medgav, att den synpunkten var nog fullkomligt riktig. Kärleken ledde stundom Niklas förunderligen rätt.

— Utan se därför så har jag tänkt, att ja sulle sä som så, att det var ett lite, lite, obetydligt anfall han hade, som klarligen visa att han är på väg mot hälsan ändå.

— Ja, säg han det, Niklas, ifall han tror att herr doktorn tror honom. Han är inte så dum ändå han.

— Åja, en har väl sina tanka en annan också. Det är ju att ljua förstås, och ja sulle allri ha gjort det, om det inte hade vatt det, att han höppades så stort hela veckan. Ja ynkar han så, att ja fräja inte etter ifall ja ljuer på söndan. Men si så var det en sak, söm ja tänkte fräja henne öm, etter de gäller ett fruntimmer, så

hon ska väl veta. Va ska jag svara, äss han fräja, om fröken Eva var ner å såg på?

— Det gör han inte, kära Niklas, svarade jag och kunde inte låta bli att skratta lite för mig själv. Men om, så ska Niklas säga, att hon inte var nere. Däremot, allt det där som fru Ljunghed sa, Niklas, till kyrkoherden, det...

— Inte hörde ja, att frun sa någe till kyrkoherden, svarade Niklas i sitt hjärtas oupphinneliga nobless. Ja, då var det ju bra, att hon tycke som ja då, men jag hade nog gjort så ändå, avrundade han samtalet och försvann med kaffekoppen. Strax därpå hörde jag hans och Georgs röster innefrån rummet, dock så dämpade, att jag inte riskerade att bli vittne till deras samtal.

Eva var på det allra förskräckligaste humör för att hon blivit väckt. Ja hon hädade rentav den Gud, i vars tjänst vi i detta hus stego så tidigt upp även om söndagarna; söndagarna, som voro gjorda för att man skulle få sova ut. — Om ni hade något igen för att ni dyrkar honom, sade hon. Men ger han er kanske hälsa, glädje eller bara så mycket som vishet? Han ger er bara på sin höjd tålamod. Tålamod, då ni lägger er och tålamod, då ni stiger upp och väcker andra.

— Dig kommer han åtminstone att ge lite ro, när de gått i kyrkan, sade jag. Niklas ska gå.

Därpå somnade vi båda igen, och jag försov mig till frukosten, så att jag aldrig fick se det

första mötet mellan Elias och Helena. Men jag förmodar det var ingenting att se. Jag var ganska glad, att det var Niklas' dag att gå i kyrkan och inte min, ty säkerligen hade jag inte ens kunnat hållas vaken av spänningen att få höra, ifall Elias ännu trodde på Gud. Men jag ville åtminstone, att om inte jag, så skulle Helena höra det.

Det var inte längre så lätt att gå till folk och säga dem vad som helst, sedan man nu tänkte sig att leva vidare. Men så kom jag ihåg, att Helena hade trasslat och ljugit så mycket för mig om Georg, och att hon nu visste, att jag visste det. Och det gav mig en smula övertag.

— Helena, sade jag, sedan jag letat rätt på henne i vardagsrummet, följ med Elias upp till kyrkan i dag. Man kan ju förstå hur han har det, låt honom känna, att ditt hjärta är med honom, efter den upptäckt han fick göra i går. Just därför att du så sällan går i kyrkan, så ska han förstå, att du har en särskild mening med det, om du går upp med honom just i dag. Och det ska göra honom gott.

— Jag vet inte om jag kan för middan, svarade hon. Och för resten frågar han inte det bittersta efter vad jag gör eller inte gör.

Jag hade väntat detta svar, och jag försäkrade, att jag skulle sköta om hennes plikter, en försäkran, som hon upptog med ett misstroget leende.

— Och vad angår fråga efter, tillade jag, lite känslighet för hur man gör eller inte gör, det

har jag hört en fru säga, att den har de kvar, långt efter man gett upp dem som omöjliga.

— I går, sade Helena, var mamma alldeles ifrån sig över att jag... ja du hörde. Men det hade hon inte behövt vara, för sannerligen om jag tror han hörde på.

— Gå upp i kyrkan, så får du nog veta det, sade jag. Och hör du på själv då, så kanske du får veta ett och annat. Han kan ju mycket väl säga, att du inte bryr dig om att höra på honom, när du så sällan går i Guds hus.

— Jaså, jag, hans hustru, ska behöva gå upp i kyrkan för att få höra vad han tänker? Nu tycker du, att jag är orimlig, Rakel. Du har ett så genomskinligt ansikte, så du skulle vända dig bort, då du tänker sånt som man inte bör få veta.

— Du får gärna veta det, sade jag. Jag tänker, att när du öppnade ditt hjärta för honom skulle det inte skett så. Och inte i det ögonblick, då han måste vara så upptagen av Georg, att han inte hade tid för dig. Men gå nu i kyrkan i alla fall. Om Elias är likgiltig eller ej, så kan väl du ändå behöva att gå dit och hämta tröst i gudstjänsten.

Hon svarade frankt, att den gav henne ingen tröst. Hon tycktes se på Gud med ungefär samma ögon som hon såg på sin man, skilde väl inte stort på dem. Båda hade de stängt henne inne, lockat henne i en fälla, motat henne och för-

hållit henne den livets rikedom, den kraftutveckling, de mödor och fröjder efter vilka hon längtat. Det var bådas skull, att hon kolnat och svartnat som en mila i stället för att brinna med klar låga mot höjden.

Från övre förstugan iakttog jag, hur Elias ensam gick upp till kyrkan, följd på tre stegs avstånd av Niklas. Jag stod just i begrepp att gå ner för att övertyga mig om att Helena stod vid diskbänken, då jag i trappkröken fick syn på henne. Klädd och färdig i svarta kyrkkläder, stod hon bak förstugudörren och spejade efter sin man. Ännu länge efter att han försvunnit ur hennes åsyn, blev hon stående kvar och begav sig först åstad, då han, efter hennes beräkning lika väl som min, borde vara halvvägs nere i allén. Jag såg nu henne gå med samma högresta värdighet som nyss han till kyrkan. Det skulle tagit sig bra och passande ut, om de sida vid sida kommit upp på kyrkbacken mellan det församlade kyrkfolket, som skulle häpnat och glatt sig att någon gång se dem tillsammans. Men nej, inte ens i dag skulle detta få ske att Elias kom med sin hustru upp till kyrkan. Inte ens i dag kunde hon lägga av sin bitterhet, inte ens i dag kände han det minsta behov av att ha någon vid sin sida.

Den gamla bröllopsversen, som vi brukat skoja med som barn, fick plötsligt en djup och tragisk mening, som den stackars oskicklige författaren

nog aldrig avsett att lägga in däri, då han skrev den:

Hand i hand I skolen vandra,
tills I återsen varandra.

Så voro då Eva, Georg och jag ensamma med den gamla.

Hur väl jag mindes söndagsförmiddagar från mycket längesen, då man kunde vara ensam och vakta huset och söndagssteken. Om bara inte tattare kommo då, vilket alltid var min hemliga oro, så var intet i världen så stilla som dessa tre förmiddagstimmar. Sedan jag städat och lagt in i spisen, brukade jag sätta mig med en psalmbok i salen, men ofta läste jag icke, jag endast lyddes till den levande tystnad, som är i gamla hus, där det arbetats mycket, och där många sorger genomlidits, där heta strider stått med osynliga segrar och kanske offentliga nederlag.

Sedan kyrkfolket gått i dag, smög jag mig förbi gamla frun in i salen och lyddes efter den levande tystnaden. Men den var icke där. Kanske betydde det blott, att den icke fanns hos mig, men jag tyckte att det var, som om de döda blivit utdrivna av de nu levande.

Både Eva och jag skulle velat stanna på våra rum hela förmiddagen. Men då vore Georg överlämnad försvarslös åt den gamla, och det var otänkbart att det finge ske. Så snart han lämnade sitt rum, gingo vi också ner. Jag vände ryggen

åt Eva och Georg, när de hälsade på varandra, nändes icke bevittna det. — Hur har ni sovit? — Å, tack, utmärkt, sade de båda.

Vi kröpo hop i förmaket som barn, som hålla ihop, för att de äro rädda för häxan. Och jag föreslog Georg att läsa något, för att då kunde vi få sova.

För en åskådare måste vi ha bildat en verkligt intagande grupp denna söndagsförmiddag. Där låg Eva på soffan, Georg hade plockat om henne kuddar och höljt på henne väl. Jag hade skyddat hennes ansikte mot dagern, det såg nästan barnsligt ut, och dess trötta orörlighet kunde lätt tagas för fridfullhet. Ja, ett ögonblick frågade jag mig själv, om den natt vi genomgått tillsammans varit en underlig dröm blott.

Georg var mycket stillsam, han sade just ingenting, mot Eva visade han en ömhet, som för att gottgöra henne på något sätt att deras gemensamma förhoppningar slagit fel. Jag visste icke om han resignerat eller om han blott sköt undan allting, därför att han icke orkade tänka. Då vi bett honom läsa högt kom han med en bok, som jag väl kände, till pärmen åtminstone, den hade ärvts i familjen genom några generationer och med far kommit från Mossbäckska till Ljunghedska släkten. Det var Scrivers själaskatt, som handlar om Den Mänskliga Själens höga Wärdighet, djupa Syndafall, Bättring och Förnyelse genom Christus, andliga Lefwerne, Kors och

Tröst, saliga Afsked ur Kroppen, triumferande Intåg i Himmelen samt Eviga Salighet, en själens levnadsbeskrivning alltså, i vilken generationer speglat sig.

— Jag har många gånger tänkt, sade Georg, att man skulle ta och titta på vad de gamla herrarna aktade så högt, ja näst bibeln, som farmors farfar skrivit bredvid sitt namn. Och det kan ju passa att läsa på en söndag. Eva sade ingenting, hon halvsov redan och begrep dessutom inte vad det var frågan om, jag biföll och slog mig ner, fullständigande gruppen såsom det medelålders gudfruktiga fruntimret, vars närvaro utgör en borgen för, att de unga verkligen ägna sig åt betraktelser om den Mänskliga Själens höga Wärdighet i stället för över mera världsliga ting.

Eva och jag föllo väl inte precis ur tavlans ram, därför att vi båda somnade. Då jag vaknade hade Georg, som rimligt var, slutat att läsa högt. Han satt med boken i knät och lyssnade utåt salen, där röster hördes.

Vem störde vår söndagsfrid? Det dröjde inte många ögonblick, innan jag var fullt inne i situationen. Därute hade gamla frun kafferep för sin närmsta granne, arrendatorns hustru. Vänskapen dem emellan kunde man egentligen inte förstå, om den inte hängde på att arrendatorsfrun på grund av den stora skillnaden i ålder och stånd visade stor vördnad mot kyrkoherdens svärmor. Hon var en beskedlig människa med en

stor barnskara, för vilken hon gjorde dryga dagsverken och nattverken med.

Som vanligt var det nu gamla frun som förde ordet, den andra hörde tåligt på och samlade i ladorna. Jag hade redan länge misstänkt, vad jag nu fick bekräftat, att detaljerna i vårt privatliv kommo ut i socknen den vägen. Vi gingo nog omkring i socknen som underliga figurer, de flesta av oss i huset. Elias var den ende, som kunde vara säker om att bli skonad därifrån. Hon rörde honom icke, därtill hade hon för mycken respekt för husets herre och Herrens tjänare. Dessutom tror jag, trots allt hon sagt mig, att hon älskade honom.

— Jaså, säger fru Pettersson verkligen det, hörde jag hennes genomträngande stämma. Jaså, te midsommar? Det blir den tionde det.

— Den elfte, rättade fru Pettersson.

— Ja, förlåt, det är då omöjligt att hålla reda på. Och den sista lilla är inte året än? Det brukar hjälpa att amma annars.

— Nej, det hjälper inte, sade fru Pettersson. Och jag började undra, om vi skulle avbryta samtalet för att inte få veta för mycket om fru Petterssons husliga liv. Men fru Pettersson vek själv undan från ämnet och prisade vår lycka uppe i stora huset att ha det så lugnt och bra utan småbarn. Hon tyckte det var härligt att få vila öronen bara ett enda tag.

— Ja, sade gamlan, det är precis vad Helena

alltjämt säger. Hon kan inte nog förundra sig över fru Pettersson, det är ju ett förskräckligt ansvar att dra över sig så många barn.

Fru Pettersson svarade, att antalet det hade man ju inte så mycket att säga till om, när man var gift. Och gudskelov voro hennes barn snälla och friska och duktiga till det enkla arbete de hade att utföra.

Värdinnan unnade inte sin gäst att behålla några tröstegrunder. Hon skulle betänka, denna moder till tio barn och med det elfte i sitt sköte, att hon inte hade långt från landet rott, och att ännu kunde hon drabbas av alla de sorger, som kunna slå en moder till jorden. Hon hoppades att det inte var så i fru Petterssons familj som till exempel i den Mossbäckska, att det förekom i varje kull ett rötägg mittibland praktexemplaren.

Vi uppfattade inte riktigt vad fru Pettersson svarade på detta, men jag hörde, hur hon försökte leda samtalet från sina förhållanden över på ämnet Mossbäcks.

Det var tydligt, att hon ingen aning hade om att vi sutto inne i förmaket med dörren på glänt, där brukade ju heller aldrig vara någon. Men hon var ändå försiktig med en bondhustrus nedärvda och inlärda försiktighet för att tala fåfänga ord.

— Min morfar, sade hon, kände frun till honom, han var kommunalordförande på prostens tid, han hetade Anders Petter frå Vitamossen, och

hans far igen, David hetade han, var den berömde Vitamåsadoktorn, som bota bå kräk och folk, jaså frun kände inte honom, ja i alla fall han var go vän med gamle prosten. Och han nämnde då aldrig hans namn utan att han sa upp det där språket: »Lärarna skola lysa som himmelens sken och de, som många undervisa till rättfärdighet, som stjärnor i evighet.» Så att jag och mina syskon, sade fru Pettersson (och jag riktigt tyckte om människan i det ögonblicket), vi kan allri tänka oss prosten utan som sittande som en av stjärnorna uppå himlavalvet. När vi var barn brukte vi å fräja morfarn, vilken stjärna som var prosten.

— Nu blir det slut med vänskapen, viskade Georg till mig. Jag tystade ner honom, ty detta var verkligen för intressant att gå miste om. Gamla frun teg lite, jag förmodar hon hällde i mera kaffe.

— Ja, sade hon sen i något föraktlig ton, min man, som är död, han var ju också präst, men så sannerligen om det skulle fallit mig in att leta efter honom bland himmelens stjärnor. Men det där är nog mera bildlikt, ser fru Pettersson, och dessutom så var han bara komminister. Men vad Mossbäckarna angår, tillade hon, och hennes ton blev så insinuant, att hade jag varit fru Pettersson skulle jag ha förgåtts av nyfikenhet, så känner jag dem nog bättre än vad någon annan gör, för min släkt, den Simeliuska, har varit bekant med den släkten i väl hundra år och

bott i dess annexer. Ja, ack ja, och jag vill inte förneka, att den var stor här på orten. Den är ju totalt utdöd nu. Jag minns väl vad det ansågs märkvärdigt och talades om, när min mågs mor gifte sig med bondpojken Ljunghed och fick så mycke bondsläkt. Och min man stackarn, fattig och ödmjuk som han var, han kunde inte nog glädja sig att vår Helena blev gift in i familjen.

— Var inte frun glad själv då?

— För all del, sade gamla frun, Elias är ju något enastående. Men Helena kunde ju ha sett sig om lite. Men se, i alla familjer finns ju det, som får lov att hållas tyst med. Och jag känner te allting, som måst hållas tyst i den familjen sen hundra år tillbaka.

Detta var, må man säga, en givande söndagsförmiddag för fru Pettersson. Jag övervägde, om jag borde gå ut och beröva henne nöjet, men dels hade det ju varit synd om henne, stackarn, i hennes omständigheter, dels så ville jag ha vapen mot gamla frun. Om Georg och jag buro fram detta för Elias, så borde det kanske göra någon verkan.

— Det kan väl inte ha varit så möet ändå, som måste hållas tyst i en så gudfruktig familj, sade fru Pettersson dröjande. Hon försökte dock att hålla fast vid sin barndoms illusioner.

— Nå vad säger fru Pettersson om det då, att min mor hon var läskamrat med en å gamle Moss-

bäcks systrar, som fick lov att gifta sig i hast med en vanlig simpel bonde, för att hon skulle ha barn med honom. Hon var ändå förlovad med en präst. Skulle man ha kunnat t ä n k a sig något sådant, sånt herrskap som de var.

Den verkliga historien kände jag till, mor hade berättat den. Den simple bonden, som gamla frun sade, hade varit vacker och rik och präktig, ägare av en stor gård. Prästen, som mamsell Mossbäck aldrig velat veta av, var fattig och ful. Det var alls inte något syndigt eller tragiskt med den historien, utom det att hon dog tämligen ung. Men dock hann hon bli riksdagsmansmora och få resa till Stockholm först.

— Men riktigt hemma blir man väl aldrig med en man ur en annan klass, sade mor, och efteråt, aldrig då, undrade jag om hon tänkte på far.

Just som jag satt och väntade att gamla frun skulle börja tala om min morbror på samma sätt kom det:

— Fru Pettersson har väl hört om den siste Mossbäck. Han gjorde sig inte lite till för mig på sin tid, men se jag var trogen Hamnell, som jag var förlovad med i femton år, och jag kan verkligen inte hjälpa, ifall det nu var så, att han kom av sig för det.

— Å, gjorde han? sade fru Pettersson deltagande, och Georg och jag smålogo mot varandra. Olycklig kärlek verkar ofta grotesk — i andras ögon. Men något så förfärligt öde, som

att ha kommit på sned i tillvaron av sorg över att ett liv samman med mamsell Simelius blivit en förnekat, det hade jag då aldrig tänkt mig förr.

— Ja, det gjorde han. Han slutade som vanlig sjåare. Han lär ha blivit en så underlig figur och det ska finnas en romanbok, har jag hört om, där han är avporträtterad livs levande. Han talade grekiska, eller var det latin, när han var påstruken, och det lär ha varit vanligt att litteratörer och såna gick ner till krogarna vid hamnen, när de gick från sina tillställningar på morgnarna, för att ta rätt på honom och prata med honom.

Stackars Lena Ljunghed, hans syster, hon ville ju så gärna tagit hit honom i sitt hem, men det förbjöd Ljunghed, för han var förstås rädd för sitt anseende i socken, och en vacker dag så fick hon bud, att han dött ensam och allena på ett ungkarlshotell i Stockholm. Stackars Lena, hon sörjde bitterligen över det, och jag för min del tror, fast det får fru Pettersson inte låtsa om för en levande själ, att det var det som gjorde, att hon tog knäcken och dog vid 63 år redan. Och de sär, att Ljunghed lär ha haft så ont av det på sitt yttersta.

Georg reste sig försiktigt.

Jag lade, kanske i brottslig nyfikenhet att få höra mera, fingret på munnen och hejdade honom sålunda. Jag visste ögonblickligen, att denna historia om mina föräldrar, som jag aldrig hört, måste äga en grund av sanning. I ett ögonblick lyste

den upp och förklarade så mycket dunkelt, det förfärliga med gamla frun var, att hon talade även sanning ibland.

— Och vad Georg angår, fortsatte hon obevekligt, så är han då en Mossbäck upp i dagen.

— Fast hans farfar var en simpel bonde? insköt fru Pettersson helt fyndigt. Hon hade tydligen blivit stucken över uttrycket, som ju inte var att undra på.

— Ja, sade gamla frun för att bättra på, ingen kunde väl önskat högre än jag, att han skulle brått på fars sida. Ljunghedarna, det är något annat, det är rejält folk, som inga anspråk har att hållas märkvärdigare än andra. Och jag håller väl så på bönder, som någon, mer än herrskap i allmänhet, fru Pettersson. Men nu är det så ledsamt som att han verkligen är lik Mossbäck, som blev buse i Stockholm, ja jag har riktigt svårt att se det. Och jag har hört, att Mossbäck också ble lite underlig i huvet, men snälla fru Pettersson, kom ihåg, att det säger hon inte för en levande själ. För det är så synd om Georg, och det är precis som Rakel brukar säga, att om inte för annat så för att det inte ska gå för Elias, som det gick för hennes far, att han fick ha samvetskval på sitt yttersta, så ska vi ha fördrag med Georg i det längsta.

Nu var det jag, som reste mig, och Georg, som med ett ironiskt leende härmade mig och lade fingret på munnen. Och för att han icke skulle

tro, att jag kände mig träffad över att gamla frun citerade mig, så lät jag det bero. Det var för sent nu att återkalla och ändra vad som skett, men nog ångrade jag, att jag låtit henne gå på. Var hade jag egentligen haft mitt förstånd?

Vi fingo nu emellertid höra hur den gamla besvor sin gäst att tiga med det som nu skulle komma och detta i så högtidliga och fruktansvärda ordalag att jag förstod fru Petterssons iver, då hon dyrt och girigt svor att tiga. Utan tvekan försvor hon sig på söndagsmiddagen, ty sensationslystnadens orena ande var över henne. Även jag förnam inflytandet av dess närhet.

— Jo, se det är en sak, sade gumman, som jag har funderat så mycke på, och som jag bra gärna skulle vilja veta. De har ju aldrig fått mer än ett barn, Elias och Helena, den lille som dog. Och nu har jag undrat, eftersom det var så i Mossbäckska familjen, att det ibland var lite si och så med de yngste, om det är därför Elias inte vill ha flere barn...

— Hur gör man då? frågade fru Pettersson i en ton, som skälvde av undran.

— Vet inte fru Pettersson det, frågade den gamla med ett infernaliskt tonfall. Om man har gott om utrymme kan man ju till exempel sova i varsin ända av huset.

Fru Petterssons besvikelse vid detta besked måste icke ha varit liten.

Men nu gingo Georg och jag på en gång mot

dörren, jag hann dock före. Jag öppnade den just som gamla frun sade: — Den här främmande fröken, vad tycker fru Pettersson om henne?

— Å, nej se främmande, sade jag, nej sitt fru Pettersson.

Men fru Pettersson bröt hastigt upp, något röd i ansiktet och medförande, jag kunde inte hindra det, familjens inre historia. Den gamla hade icke vågat se mig i ansiktet, nu följde hon gästen över gården. Då Eva ropade på mig innefrån förmaket, och när jag kom dit in, var Georg försvunnen med Scrivers själaskatt.

Hon förklarade att hon vaknat, när vi lämnade rummet och undrade varför vi försvunnit. — Får jag ligga kvar här, sade hon, jag ligger så gott. Men det var ju omöjligt att tillåta. I somliga hus har man det så, att man icke kan låta pengar, smycken eller kläder ligga framme. I vårt var det omöjligt att låta en sjuk ligga framme, medan man avlägsnade sig själv. Och jag måste ju ut i köket, till middagen, som jag glömt. Under tiden kunde man vara säker på, att den gamla skulle smyga sig in och så ogräs i min åker.

När jag kom ut i köket var hon där, och jag kunde inte förmå mig att se på henne som räddat mitt liv, så hemsk föreföll hon mig. Men hennes röst, då hon talade till mig, var mild och len. Hon grälade inte ens över att jag låtit det slockna i spisen. Hon bara talade och talade för att övertyga mig om att fru Pettersson fört ordet

hela tiden, medan de druckit kaffe och bara berättat om sina barn. Det var så tröttsamt så, hon skulle dröja, innan hon bad människan upp igen. Jag inföll, att det var nog bäst det, att dröja. Så försökte hon återberätta allt vad fru Pettersson skulle ha sagt och uppfann sannerligen en historia om varje barn.

Till slut blev mig detta för mycket, och jag upplyste i tämligen sträv ton, att jag hade varit inne i förmaket, och att dörren stått på glänt. Även Georg var där.

Då gled hon ut ur rummet utan ett ord vidare, försvann in till sig. Och kom inte fram förrän på kvällen.

Nu kom Helena från kyrkan, men det var mig omöjligt att läsa i hennes ansikte, huruvida hon upplevat något där och om Elias fortfarande trodde på Gud. Jag borde ju ha haft allting i ordning, bordet dukat, maten färdig att lägga upp. Men då hon såg, hur efter jag var med allting, knöt hon nästan med tillfredsställelse köksförklädet om sig och körde mig tvärt ut ur köket.

För all del, jag gick gärna, ty jag kände mig mycket olustig vid tanken på Georg och ville ha tag i honom. Han satt i sitt rum vid skrivbordet, med boken han läst ur för oss uppslagen vid titelbladet. Där hade hans förfäder skrivit sina namn, först Mossbäckar i tre led, sedan hans

farfar och slutligen hans far. Men nu var sidan full. Boken var slutskriven.

Han såg upp på mig, med ett uttryck fullt av ungdomens hela gränslösa bitterhet, då den finner sig hejdad på den väg den ville fram.

— Jag har nog undrat, vad jag skulle ta mig till om jag med min sjukdom (det var första gången jag hörde honom antyda, att han var sjuk) inte kunde fullborda mina medicinska studier. Nu vet jag åtminstone, att man kan bli hamnbuse och litterär ryktbarhet i Stadsgården, sade han.

— Och det vågar du säga rakt i ansiktet på mig och dessa Gudsmännen, sade jag, verkligt ond.

— Ja det kan ni väl tåla att höra, sade han. Jag har just suttit och tänkt på dem. Släkten har blivit gammal, och om de följer dess öden från en annan värld så tycker de nog, att det är så gott, att den lägger sig ner och dör.

— Vad menar du med blivit gammal? frågade jag.

— Jo, att den ystar sig.

— Nu kan jag inte följa med, Georg.

— Försök, du är inte så dum faster, som du ofta ställer dig. Jag menar att i livsdugliga familjer är det väl som i mjölken: alla beståndsdelar, goda och mindre värdefulla, är blandade om varandra hos varje medlem. Men vi skiljer oss nu i helgon och kräk, och det är ett tecken på att

slutet är nära för oss. Och skulle då osten inte tåla höra ett ord från vasslan, eller vad det heter.

Här såg jag nu det omedelbara resultatet av att jag låtit den gamla hålla på. Och därför att jag skämdes däröver, blev jag ond på Georg.

— Det här är bara feghet av dig, sade jag ungefär som jag sagt till Eva i natt. Du med ditt bondblod. Sunt, ärligt, präktigt bondblod från Ljungheda, det är vad du har i ådrorna och alls inte vassla. Det är mycket sant, att du väl har arv från din farmor också och alla dessa Gudsmän och hamnbusar. Men vad vet du om det, kanske var även hamnbusen en Gudsman.

Georg satt med hakan stödd mot händerna och såg upp på mig, som stod framför honom, med ett vänligt och överlägset leende, detta, som är ens närmaste belöning, när man talar med ungdomen.

Det gjorde mig inte mycket blidare mot honom än jag var förut.

— Ja, sade jag, du skrattar bara åt vad jag säger, men det bryr jag mig inte om. För nu tror jag ändå, att man kan välja sitt umgänge även bland sina förfäder, om man bara vill, men det är där det kniper.

— Tack, sade Georg, det är väldigt hyggligt av dig att skälla ut mig. Du vill inte låtsas om det du dock vet, man skäller ju endast ut friska personer. Men var nu ärlig. Vi vinner ingenting,

sade han långsamt och liksom avslutande, med att låtsa.

Du har ju själv sett att sönderfallandet hos mig gått så långt till och med att mitt själsliv skurit sig och delat upp sig i två jag. Kan man se ett tydligare exempel på den förstörelseprocess, som sker i familjen? Blir du nu arg igen?

Jag blygdes över min vrede, som varit genuin och alls icke, som Georg antog, ett utslag av min vilja att muntra upp honom.

— Ånej, Georg, sade jag, men jag skulle göra vad som helst, även skälla ut dig, om jag trodde, att det vore möjligt att få dig ifrån att betrakta din sjukdom som något definitivt.

— Vi ska inte tala vidare om den då, sade han inte utan värdighet. Och vi ska inte tala om familjens undergång heller, om du inte alls vill förstå mina synpunkter.

— Hur vill du att jag ska förstå dem, som är så normal, ifall därmed menas att vara en emulsion av ont och gott. Jag har då inte tagit något fettämne från din blandning, Georg, för att nu tala ditt språk.

— Ja, jag är inte så säker på det, sade Georg med en liten skojig min av att säga en artighet, som jag själv framkallat. Jag tror du tagit för dig väl mycket av osten.

— Det är en tankegång, som är falsk från grunden, Georg. Jag vill inte höra talas om ost och vassla vidare. Som om förråden av det goda

vore så knappa. Som om det funnes gränser då för fullkomningen av våra hjärtan. Vi som ännu ej ens kan fatta vad fullkomning är.

— Jag skall ge dig exempel, sade Georg, på en inom sin art fullkomlig människa: far. Han har drivit det så långt på den väg som de, som du kallar gudsmännen, slagit in på, så det är helt naturligt, att den vägen kan inte fortsättas mer. Jag är på något vis en ganska naturlig helomvändning efter far.

Man ska inte ta ur barn deras vördnad för föräldrar, i synnerhet som den numera är något så ytterligt ovanligt. Men det här tyckte jag gick ändå för långt.

— Har du inte märkt att far har sina fel? sade jag.

— Nej, svarade gossen lite hett, det har jag inte. Jag vet ingen, som är så beundransvärd. Du vet väl lika bra som jag, vad han betyder för denna lilla isolerade enhet av människor, som är hans församling. Och i sitt hem, mot de sina, är han, tycker jag, storartad. Har du sett honom annat än ridderlig mot mamma, fast hon måste vara bra tålamodsprövande — med alla sina förtjänster, tillade han, då han såg min min. Och vad som är ändå mer storartat det är väl hans ridderlighet mot den besvärliga gamlan. Jag har aldrig hört honom vara annat än hövlig och tålig mot henne. Det är en saga i hela församlingen sådan som han är mot henne. Jag kan

inte tro att det finns en stuga, där de kommer sig för att skjutsa och snäsa sina gamla med hans exempel för ögonen. Hör nu, faster, säg, inte har du talat med henne om mig, att man måste ha fördrag med mig för den där hamnbusens skull?

— Men Georg!

— Ja, där ser du hur farlig hon är och vad det är far får utstå. Ja, jag skulle aldrig ha fördrag med henne, men jag beundrar honom för att han har det. Men vad är det nu? Han sprang upp.

Vi hörde Niklas gråta i trappan.

Jag såg hur dödligt rädd gossen blev. Han rör sig ju bland idel hemligheter, inom sig, utom sig. Kanske att fadern fått veta i går, hur det var med honom, och att hans hjärta brustit av sorg. Kanske något hänt i kyrkan...

Han flängde upp dörren till övre förstugan, där stod Niklas, alltjämt snyftande:

— Herr doktorn, herr doktorn, det har skett en sån olycka.

— Är det far? frågade Georg, var är han?

— Därnere, han har låst in se, han vill inte ha middag, tror jag.

— Men vad är det, som har hänt då?

— Jag vet allri, om jag tör tala öm at. Vi är på de ytterste tiderna, världen går på sina sista ben, det är inte tal öm annat. Sån hädelse har man väl inte sett, sen de reste altare åt

Baal på Juda höjder. Vaken och bedjen, det kan omöjeligen dröja året ut nu, herr döktorn.

— Niklas, om du inte talar om det med detsamma, så vet jag inte vad jag gör dig. Är det någon, som har vågat göra far något?

— Tänk, att herr döktorn gissade det.

— Men på vad sätt då?

— Jo, ja, ble inte arger på me, för jag rådde inte, de har valt me te körkevärd!

Georg sjönk ihop med en suck.

— Och det var alltihop det?

— Ja, det var ganska oförnuftigt gjort, inföll jag hastigt för att ge Georg tid att lugna sig en smula. Upplösningen kom så oväntad för honom, han hade varit så skrämd. Och jag bad Niklas ha förbarmande med oss och skrida till att berätta hur allt gått till.

— Jo, se fröken, det är som så, att de va ett femtiårskalas i går te nämndeman Fransons, och där va unge patron på herrgårn med. Och så lär han ha hitta på, när de ble lite glaa, att ve stämman i dag, så skulle de välja me te körkevärd, för att skämma ut kyrkoherden, förstås. Han hade ju tackat nej till att komma med på kalaset, och därför skulle han få sin piga till kyrkevärd, när han var så högfärdig. Och nu ve valet i dag, så mycket riktigt valde de me med ma... jo... ritet, innan de andra hann å sansa se. När ja va valder, då ge patron och tytte han hade gjort at redit bra. Men då passa den

andre körkevärden på å avsa se, och så valde de patron själv i stället, så nu får han sitta i bänk bredve me, va deras mening.

— Jag tycker du är mycke värdig att bli kyrkevärd, sade Georg och klappade honom på axeln. Det är bara att du har lite svårt att komma ifrån alla söndagar. Men vi får väl ta en annan piga hit i huset.

— Herr doktorn ska varken gäckas med me eller med de helige tingen, bestraffade honom Niklas allvarsamt. Kyrkevärdasysslan, det är den främsta hedersplatsen i socknen och den ska tilldelas en ansedd och präktig hemmansägare, inte en tynt som mig, som gör kvinnfolkasysslor.

Nu kom Helena upp, spiselröd och varm och andfådd. — Vad står på här? sade hon otåligt, vad går åt Niklas? H a n åtminstone borde väl kunna komma ner och hjälpa mig. Men vad är det? Gråter han? Kära söta, vad har det hänt?

Hon fick veta det i korta drag av Georg, och det gjorde ett starkt intryck på henne.

— Det är ingenting att skratta åt, Georg, sade hon. Det är allvarsamt, när en präst inte har mer auktoritet, än att de törs gäckas med honom.

Men det ville Georg inte höra talas om. Skulle far inte kunna klara den saken! Bah!

— Jag är säker på, sade han, att nu är det smädarna, som skäms i socknen, och inte han. Innan kvällen är gången har vi Göran Gyllensting här för att be om ursäkt.

Seså, tänkte jag, om han inte kommer frivilligt före eftermiddagskaffet, så går Georg och hämtar honom. Och nu började jag bli rädd.

— Och som kyrkoherden predikade i dag, ojade sig Niklas. Han kunde rört en sten till tårar, han kunde ha fått en enebuske att bättra sig, eller hur frun?

— Det var en mycket god predikan, sade Helena. Jag blev inte klok på henne alls. En glimt tyckte jag mig ha fångat hos henne av samma uttryck av hemlig tillfredsställelse, som då hon kom på några av mina misstag i hushållet. Det borde ju inte vara möjligt, men å andra sidan, den minen borde jag ju känna igen, jag hade gunås haft tillfälle att studera den så många gånger.

Till det yttre var Elias ytterst behärskad vid middagen — som han dock åt! — men där bakom låg upprördhet. Han återkom gång på gång till kyrkevärdsvalet, det tycktes uppta hans tankar fullständigt för ögonblicket. Tog han sig mera av att man vågade driva med honom i socknen än över sanningen om Georgs sjukdom, som i går blivit honom uppenbarad?

Jag hade egentligen ingen rätt att förmoda det, kanske var det så, att bägge dessa prövningar tillsammans gripit honom, ja man vet icke, kanske till och med Helenas utbrott och det dolda agg, som mött honom, även bidrog till hans upprördhet?

Vad skulle han säga till Gud om detta och Gud till honom? Behandlade de det båda som en skola för själen? Fanns där intet, intet av varningssignal däri?

Rörande, ja gripande nästan var att se Georg tillsammans med sin far denna dag. Det kom fram så mycken kärlek och vacker ömhet hos pojken, han tycktes förgäta sig själv i sina bemödanden att muntra upp sin far, han var så stilig och partisk och orimlig, att jag försäkrar, om jag haft en son, skulle jag gärna lidit denna lilla förödmjukelse sjufalt för att bli delaktig av allt detta.

Det föreföll mig icke som Elias fullt uppskattat vad han sålunda fick. Ansåg han då detta som hänt så allvarsamt, att bevisen på en sons kärlek inte kunde trösta honom?

— — —

Denna eftermiddag sade plötsligt mitt hjärta upp sig igen. Det hade så länge förhållit sig lugnt och beskedligt, att jag nästan glömt bort, att vi voro två om livet. Icke ett ögonblick hade jag heller känt mig träffad, då Georg talade om denna klyvningsprocess som skulle äga rum i släkten.

Jag vet inte vad som var orsaken nu, om den förflutna veckan, den förflutna natten eller väntan på att Georg skulle gå till herrgården och ställa till en scen med patronen.

I alla fall, när Georg vid 5-tiden klädde på

sig och gick ut, så störtade jag hals överhuvud efter.

— Du går väl inte till herrgården?

— Jo, det är just vad jag gör.

— Ånej, Georg!

— Jo. Bråka inte med mig. Det måtte du väl begripa att jag är tvungen till.

— Då följer jag med dig.

— Du försöker.

Ja, jag försökte verkligen, men han sprang snart ifrån mig på sina långa ben, och jag måste andfådd vända åter igen. Jag tänkte mig då att titta till Eva och möjligen lägga mig att sova middag, som de andra gjorde. Men i övre förstugan har jag tydligen drullat ikull, ty här avbrytes min historia och fortsättes först något senare med att Niklas — i sockor lyckligtvis — kom klivande rakt på mig.

— Jestanes, sade han, ligger hon h ä r, fröken? Patron har kommit i sällskap med herr döktorn, och herr döktorn skicka me te fröken å fråga om det finns några grögga-glas i huset, för de skulle ha en viski.

Ännu något hände denna dag, såsom en i viss mån försonande avslutning.

På kvällen kom gamla frun helt spak och bad att få tala med mig. Jag hade verkligen svårt att svara hövligt men följde henne dock på hennes enträgna begäran in i hennes kammare.

— Jag ville be Rakel, sade hon, medan jag

medlidsamt betraktade Hamnells porträtt på väggen, att hjälpa mig med en sak. Se det är så, att här har jag en sparbanksbok med 1,600 kronor. När jag kunnat gömma lite, har jag satt in det, men det har visst aldrig varit Guds vilja, att det skulle bli mer än 1,600, för så fort det har gått över den summan, så har jag fått lov å ta ut, än för ett än för ett annat. Det syns nog i boken för resten.

— Ja, men vad var det jag skulle hjälpa fru Hamnell med?

— Jo, jag vill att Georg ska ha boken med varm hand. Jag har alltid tänkt han skulle ärva mig, men det kunde ju vara gott för honom att ha slantarna nu medsamma, när han inte är så stark och inte behöva vänta ut me. Jag är mycke friskare än han.

Förträffligt, tänkte jag, denna gången ska du inte få tillfälle att ångra din godhet. Vi ska dra nytta av din elakhet i förmiddags. Och jag skyndade att skriva in en överlåtelse på Georg, som hon innan jag lämnat rummet, efter en del undanflykter undertecknade med sitt namn:

Sara Hamnell, född Simelius.

ATTONDE KAPITLET.

Tjänaren ger sitt liv för sin herre

»Jag besvär eder, I Jerusalems döttrar,
vid gaseller och hindar på marken
stören icke kärleken, oroen den icke,
förrän den själv så vill.»

Ständigt möter jag Evas ögon, ständigt följa de mig med en fråga och med en bön.

Vad är det hon vill? Jag frågar henne icke, ty att fråga är ett så olämpligt sätt om man vill veta saker. Dessutom vet jag det.

— Förstår du? fråga mig hennes ögon. Jag vet, vill hon säga, att det är nästan övermänskligt begärt av en medelålders, kanske mycket litet bevandrad dam, men gör du det till äventyrs ändå? Förstår du, att detta har inte det ringaste sammanhang med något jag berättat för dig, eller med mina erfarenheter och vanor från förr? Ty detta är verkligen något nytt och obegripligt, ja skratta icke, ty då blir jag vild. Det som nu händer är icke det, som hänt så ofta, där jag dragit fram med min sjukdom. Jag vill inte ens medge, att det har några yttre känne-

tecken gemensamt därmed. Det är icke, hör du, det är icke lusta, det är icke leda, det är icke nyfikenhet, och än mindre slarv och likgiltighet.

Jag tänker på Evas skratt, som jag hörde mellan dröm och vaka, klockan sex den morgon, då jag bett henne avstå från Georg. Och jag hårdnar lite och möter hennes blick med en viss stränghet, icke därför, att hon gjorde sig lustig över mig då, ack nej, det bryr mig då icke mer, men av fruktan att hon icke aktat på min bön.

Men när jag nästa gång åter möter hennes blick, då säger den: — Tro mig, det är inte jag, som gör tvärtemot och tar honom, fast du bad mig låta bli. Det är inte han, som tar mig. Har du någonsin lyft två myror i din hand, högt över alla andra myror i världen? Så har någon tagit oss i sin hand och lyft oss bägge. Säg, var jag ärlig eller inte, den natten då jag talade med dig? Talade jag inte sanning kanske? Nåväl, jag talar även sanning nu. Du trodde mig då, så tro mig nu.

Georg ser icke på mig, han ser endast på Eva. Han gör intet för att dölja, intet för att urskulda, han lever i den första sällsamma hänförelsen över att ha upptäckt en människa, i betagenhet och fröjd över en värld av ljuvhet och rikedom. Vad betydde det, att hon icke kunde bota honom? Det var icke därpå det hängde. Hon är ingen undergörande madonna på så sätt, och likväl har hon förvandlat hans tillvaro, att

dess sjukdom och dess mörker rymmer lycka ändå. Var då icke detta ett än större underverk?

Så tolkar jag deras känslor, som de alls icke anförtro mig. Men ibland tror jag, att jag flugit åstad och inbillat mig alltsammans. Ty ingen av de andra visar sig ha märkt närvaron av något så nytt i huset.

Det är sant att vi ha mycket att göra, och att det är den mörkaste årstiden dessutom, men kan decembermörkret väl dölja kärlekens sken?

Jag skulle då ha trott, att gamla frun borde ha känt något på sig. Hon har ju förut visat sig ha gåvan att gå rakt på en hemlighet som på en frukt, som sitter gömd bland löven, riva skalen av den, tugga den vällustigt och servera den med egen saliv. Men se, här är just ett exempel på vad som sätter en gräns för denna farliga klarsyn och gör, att vi dock få behålla något litet för oss själva.

Hon har nämligen låtit totalt vilseleda sig av så litet som att patronen på herrgården ett par gånger kommit uppkörande själv med sin finaste släde och sina mjukaste fällar och tagit Eva och Georg med ut på en tur. Emedan hon aldrig kan räkna med en handling av enkel vänlighet och aldrig förstår annat än det dåliga momentet i bevekelsegrunden till en handling, så fattar hon inte, att detta är den gode patronens sätt att ångra, att han bar sig dumt åt med kyrkovärdsvalet. Nej, hon tror och springer till arrendators-

frun därmed, att han blivit kär i Eva. Och det råder för henne icke den ringaste tvekan om, att vill herrgårdspatronen Eva något, så ser hon inte åt den fattige och kollrige medicinaren mer.

Elias förbereder sig till helgens många predikningar, och jag har icke stört honom. Då han icke velat tala med mig om Georg eller Helena, har jag icke nalkats honom. Må han tänka på Kristi födelse och intet annat, om han det kan. Men han kan det inte. En dag, då jag dammade hans skrivbord, fann jag hans almanacka ligga uppslagen på skrivbordet och där stod:

»Gud var icke så tyst.
Tig icke och var icke så stilla, o Gud.»

Dessutom märker man på allting sedan den där lördagskvällen, att han fått en skräck i sig. Han har börjat med ett sätt att rycka till för buller, som var honom olikt, det var ett sådant lugn med honom förr. När han kommer in utifrån, ser han sig omkring i rummet, forskande, som för att utgrunda, om något hänt medan han varit borta, som man söker dölja för honom. Äntligen förstår han, att det händer saker i hans hus.

Men hans sätt mot Helena fyller mig med samma förvåning som ofta mäns sätt att behandla sina kvinnor. Det är på något vis (och måste väl vara) alltid tvärtom, ifall jag utgår från det jag tycker skulle vara naturligast.

Om han visat sig sårad eller ond över Helenas utbrott, skulle det bestämt ha berett henne en viss tillfredsställelse. Men han är lika oföränderligt, osvikligt hövlig, förhör sig om hennes hälsa, hennes önskningar och glömmer hennes svar.

Däremot är det en, som förändrat sitt sätt mot Helena sen den dagen för bådas nederlag, och det är Eva. Hon känner en olyckligs sympati för en annan olycklig och visar det.

Detta är strängt taget den första handling jag sett av Eva i detta hus, den första omedelbara uppenbarelsen av ett skaplynne. Ty här är hon icke på något sätt part i målet eller intresserad. Hennes uppförande i övrigt kan ju vara mera medvetet, säger jag mig i nyktra ögonblick. Men här handlar hon tydligen rent instinktivt, omedvetet. Det lustiga här är att Helena misstroget sätter sig till motvärn, hon tror väl att den skygga vänligheten mot Georgs styvmor är beräknad.

Men det är som om hon just nu inte ville se eller erkänna en vänlighet, inte vara annat än bitter, sammanbiten, överansträngd och illa behandlad. Jag har aldrig sett ett tekniskt så välskött julstök som hennes. I konsten att göra brådskan osynlig och för husets herrar och gäster undanröja alla obehag därav har hon nått fulländningen. Hon kan verkligen konsten att artigt dö av trötthet bakom sina närmastes rygg.

Hon överglänser fullkomligt mor och mig. Då

vi skötte om detta hus tillsammans, var allt en ryslig röra före jul, men en glad, en förhoppningsfull röra, som tjänade som kontrast mot den stämning av frid, fulländning, vila, som sedan kom över vårt hus.

Jag kan inte alls hålla jämna steg med Helena i arbetet. Jag kan inte och vill inte arbeta om nätterna för att Elias ska tro att ingenting är att göra. Så känner jag mig skyldig till hennes överansträngning, lat och illa till mods, och det är väl det hon vill.

Hon har synbart fallit av de sista dagarna, ja så, att det under sker att till och med Elias lägger märke därtill och frågar, om vi inte har mat i huset.

Helena ser förnärmad ut, som om hon mottagit en orättvis beskyllning, men jag skyndar mig att förklara, att vi gott kunde mätta hela församlingen, om det är vad han tänker på.

Nej, han har frågat, därför att det fallit honom in, att husets damer tunna av för var dag, det hade förefallit honom, att Rakel var ganska välmående, då hon kom, vilket vore synd att säga om henne nu.

— Hör du Georg, vänder han sig till denne, min gosse, ser du inte upp med mor och faster? Och hur är det med Eva? Är det av hunger hon plötsligt är så matt, att hon numera sällan orkar ner?

— Vänta du bara, säger jag, vid helgen då

du får ligga i och arbeta, tänker vi sitta med armarna i kors och fetma.

— Har ni för mycket att göra, säger Elias och ser olyckligtvis därvid på mig, så kära ni, ni vet väl att jag ingenting har emot, att ni ställer hit någon som hjälper er.

Elias menar bara väl. Hade han nu i stället vänt sig till Helena ensam med sin omsorg, då hade han nog vunnit något. Nu kan han naturligtvis inte begripa Helenas ton och avsiktliga missförstånd, då hon svarar: — Jag försöker skona Rakel så mycket jag kan.

Varpå gamla frun genast infaller: — Och i det fallet är då Rakel inte alls envis, men hon är ju heller inte van att gå som piga i ett hus.

Men Georg tog sin fader på orden, som man ju skall, och började vakna upp och ordinera för hela huset.

Jag kan aldrig säga, hur denna gosse rör mig. Det är nästan outhärdligt att se, hur han griper efter minsta lilla tillfälle att handla, göra sig nyttig och få ett fotfäste i livet. Enbart denna lilla akt av beskydd, som bestod i att tvinga herrgårdspatronen att be fadern om ursäkt, stärkte hans självförtroende och gav honom åter en smula jämvikt efter anfallet och den gamlas förskräckliga tunga.

Det är alls icke emedan han vunnit pris för sin handling, ty hemma har han berättat förloppet som så, att han endast av en händelse

råkade möta patronen på vägen då denne ångrande och generad kom för att be om ursäkt. Endast för mig tillstod han, då jag trängde honom, att han behövt i klara ord framlägga för patronen vilken luns han var, och vad han hade att göra för att i någon mån utplåna sin lunsighet.

— Men du vågar inte tala om något för de andra, sade han till mig. Det var ett stort nöje att få bryta en lans för far, men nöjet skulle alldeles fördärvas både för far och mig, om far finge reda på att jag gjort det.

Det var alltså denna smula handling, denna smula seger i sig själv, som gjort honom så gott, den till handlingslöshet dömde och vid nederlag vane. Och därefter har han tagit sig för att beskydda Elias, berömma honom, egga upp honom och förstulet sm'ckra honom, det är helt enkelt förtjusande. Ja, efter Elias uppmaning beskyddar han oss alla, för resten.

Det är alltid en vacker syn, när han bär Eva uppför trappan, som vore den ett berg att bestiga undan en översvämning, och frälste han henne därmed undan allt ont i världen. Men detta kan man ju inte räkna honom till förtjänst. Däremot är det ju ganska duktigt av honom, att han upptäckt Helenas stora hemlighet: att hon håller på med julstöket och listat sig till att få hjälpa henne med ett karlhandtag då och då. Det är rätt lustigt att ge akt på människornas små finter. Hon smyger sig till att ta ner och sätta upp

gardiner, som om det vore ett brott hon hade för händer, och blir så nöjd, när hon blir ertappade, och Georg kör ner henne från stegen, tar en möbel från henne, som hon släpar på, och sätter dit enen, där den ska stå bakom soffan i förmakshörnet.

Mig skrattar han förstås bara åt, det är hjälpen jag får till mitt småbrödsbak. Han ordinerar Eva att hjälpa mig, men sedan hon blivit nerburen, fått på sig ett förkläde, tvättat händerna och kluvit en mandel är hon alldeles förbi, hon måste ånyo tvätta händerna, ta av förklädet och bäras upp igen för att vila resten av dagen. Då hon låg i sin säng igen, grät hon, men tillstod icke varför och alltjämt följde mig hennes ögon. Fast den lilla bruden från Sulem var spänstig och ung och skön, kom stackars Eva mig ändå att tänka på henne:

»Jag besvär eder, I Jerusalems döttrar,
vid gaseller och hindar på marken
stören icke kärleken, oroen den icke,
förrän den själv så vill.»

Fast inga kroppsliga tecken därtill kunna förmärkas, tvärtom, så är det ögonblick, då jag tror, att hon ska bli frisk igen. Det är sant, att hon brytes ner, men hon reses även upp, och skall icke kroppen ändå följa med, frågar jag mig, då hennes ande stiger upp från sin sjukbädd?

Jag frågar Georg, han ser på mig och svarar: — Nej.

Fast Georg skrattar åt mig, håller han ögonen på mig, och det går ej längre för mig att låta bli att äta som förut. Han genomskådar mina skenmanövrer med maten och avfordrar mig en förklaring.

Jag berättade för honom precis hur det gått till, att den gamla räddat mitt liv. Det intresserade honom mycket, mindre som bevis på en nådig försyns omsorger än ur medicinsk synpunkt. Det kan hända att den engelske läkaren inte förstod sig på mig och dömde en för rask dom. Men det kan också hända, sade han, vem vet, att gumman jämte luftombytet verkligen räddat livet på dig, att det var just detta äckel för mat du behövde. Men, sade han, om du nu magrar i samma takt som hittills, så kommer hon att uppnå något helt motsatt.

Samma afton hällde han grädde i min mjölk inför allas ögon. Inte heller Helena och Elias kunde riktigt gilla detta, men gamla frun greps av ett osägligt raseri. Så fort vi stigit upp från bordet, drog hon mig med sig in i sitt rum och avfordrade mig ögonblickligen sparbanksboken, som hon kort förut sagt sig vilja skänka Georg med varm hand.

Hade jag haft den kvar, så hade jag inte vågat annat än lämna den tillbaka. Men med rakkniven

och handdukarna i färskt minne, hade jag med första post sänt in den till staden, fått den dödad och medlen insatta på en bok med Georgs namn. Jag gick efter den nya boken och visade henne den, vi hade en strid om boken, men jag, som är fyrtio år yngre, segrade ju.

Då störtade hon in till Elias, jag följde efter och ställde mig att lyssna vid dörren.

— Det är min plikt att varna dig, som har andras kassor, sade hon, och det är mycket tråket å behöva säga det, men hon stjäl som en korp. Ja, jag säger inte mer.

Tänk, det var riktigt otäckt att höra; jag blev nästan övertygad själv, och jag är säker på, att Elias ett ögonblick undrade, hur saken verkligen förhöll sig.

Då jag sade till Georg, att gumman snart skulle ta kål på mig, skrattade han och förklarade att han skulle ta kål på henne.

— Hon är oövervinnelig, sade jag.

— Man kan inte säga, att hon är oövervinnelig, sade Georg, förrän man försökt vinna henne med godhet. Pass på, i morgon ska jag hälla grädde i hennes mjölk. Ja, han gjorde det, och det var en syn. Gamla frun stirrade på honom, som om han blivit tokig. — Försök inte med mig, sade hon. Det biter inte på mig.

Men han roade sig med att hålla i med den mest utsökta älskvärdhet mot henne som mot oss alla. Och det steg i skuggan av spöket upp

en liten blek, tårögd munterhet i vårt hus, varje ögonblick på sin vakt för att gömma sig så snart spöket skulle visa sig.

— Och hon kommer, den dära Sau, te jul om inte förr, sade Niklas, för se den onde han rasar ve helgerna, för han kan varken tåla Kristi födelse eller hans död och pina.

Och mycket riktigt, tre dagar före jul hade vi henne mittibland oss. Om man inte kunde godtaga Niklas' förklaring till att hon visade sig, så måste man sannerligen grubbla över vilka tysta, dolda vägar detta andra jag vandrade i det fördolda, innan det bröt upp i ytan på nytt. Hur jag iakttog Georg i det dagliga livet, återfann jag aldrig en min, ett tonfall, en gest, som erinrade om hans andra jag, och jag kunde vakna ibland mitt i natten och säga mig: det är en dröm, gudskelov, jag drömt i natt, om en liten stund skall verkligheten klarna för mig, och då skall jag erfara en ljuvlig lättnad att ha blivit befriad från denna spöklika fantasi.

Men rätt vad det är är jag åter mitt i det, och det är ingen dröm. Ack nej, denna gång hämnas hans andra jag grymt på hans stackars oskyldiga munterhet och övermod. Det är Sau som har övertaget, ty hon har vapnet och han kan inte komma åt det, där hon står ute på gården och siktar in genom fönstret. Stora, långa karlen kryper längs väggarna och gömmer sig än bakom mina än bakom Helenas kjolar. Jag

rullar ner alla gardiner och släcker lamporna, där sitta vi i kolsvart mörker, medan Georg smyger omkring på tå och försiktigt gläntar på gardinen för att iakttaga, var hon befinner sig. Plötsligt störtar han ut, barhuvad utan ytterkläder. Ingen annan har sans nog att företaga något, men Niklas följer ögonblickligen efter honom i bara strumpsockorna, såsom han brukar gå inne i köket. Ett dunderslag mot väggen därute skakar hela huset, det ena följer på det andra, det är väl Georg, som slår efter henne utan att träffa. Så smäller grinden våldsamt och allt blir tyst. Det dröjer några spännande minuter innan jag från förstugubron, där jag står, hör deras steg. Jag hör Georg just i allémynningen banna Niklas för att han gått ut utan mössa och rock, och i detsamma upptäcker han, att Niklas går i bara strumporna ute i snön: — Vad är det med dig, karl, du kan ju inte gå? Seså, tag mig under armen! Niklas kan nätt och jämnt hasa sig in på stelfrusna fötter, han skälver av köld. Allt vad vi göra, kan inte hindra att vi julafton ha lunginflammationen här.

Niklas har sitt rum nere i boden i forna tiders pigkammare, och därnere vistas nu Georg hela julafton. Vi se icke skymten av honom uppe i stora byggningen, och fast huset är rent och prytt till helg och överflödar av mat, verkar det så dött och sorgligt med bara oss fyra gamla som gå om varandra. Eva hatar alla kristna hög-

tider och vägrar att gå ner till dagens stora måltid, som skall begås i köket.

Lyckligtvis kom Petter Abrahamspojken genom snön över gården. Det var inte långtifrån att jag börjat gråta av rörelse, då jag såg honom komma strävande ensam över gårdsplanen mellan snövallar högre än han själv. Säkerligen hade gumman följt honom fram till allémynningen, men det såg ju alldeles ut som om han tagit sig fram ensam. Han fördes i triumf till bords, men uppförde sig till min stora sorg icke riktigt som han skulle. Det dracks brännvin denna dag enligt gammal sed, och pojken envisades, han ville ha ett glas med de andra. Om du visste vad du bör vara glad över att du inte får din vilja fram, predikade jag, men han förstod alls inte välmeningen. Han opponerade sig mot all disciplin denna dag. Han hade hört så mycket om julen, att han fått den föreställningen, att det var en tid, då man gjorde alldeles som man ville. Och när han sen till sist blev vägrad att få skålla sig på mitt brännheta kaffe, då blev det för mycket, och han började snyfta och gråta. Nå, så ska jag göra som Gud Fader gör, sade jag och lät honom skålla sig på kaffet.

— Jo, Rakel hon uppfostrar barn hon, sade gamla frun spetsigt. — Ja, det är just det jag gör, sade jag med den skållade pojken i famnen.

Jag tror, att hans närvaro plågade Helena, hon tycker inte om att se små gossar. Men hon tände

i alla fall granen för hans skull, och han glömde alla prövningar och alla lärdomar med, är jag rädd, i beskådandets stora fröjd.

Så packade jag in hans julhög och de julklappar jag hade i ordning åt honom och följde honom hem i skymningen. — Ja, utan fröken hade han ingen julglädje fått, sade Petter Abrahamsgumman. Ingen i världen tänker annars på honom, ja, det är då både synd och skam, för här finns folk inte långtifrån, som borde.

När jag kom tillbaka, var huset mörkt och stilla. Var och en satt för sig, Elias läste på predikan, Eva låg och tittade på brasans lek i taket, och Helena satt i vardagsrummet och försökte läsa en roman hon fått av Eva. Jag gav akt på henne, hon tog upp den och lade bort den åtminstone tjugu gånger under tio minuter. Den gamla sov.

Jag lade Eva till sängs och satt inne hos henne, medan jag väntade på att det skulle bli min tur att vaka hos Niklas. Vi hade inte talat på en lång stund, och jag trodde hon sov, då hon förvånade mig med att fråga, om jag tyckte, att Georg borde resa till Koblenz.

— Vad menar du, sade jag, det är väl den sista stad han bör resa till. Vad skulle han göra där?

— Se henne i verkligheten.

— Är hon där då?

— Hon har skickat honom julkort därifrån.

Det föreföll verkligen groteskt att spöket skickade honom julkort, och tanken, att han skulle resa dit, tilltalade mig inte alls. Jag hade blivit betydligt mera rädd för henne de sista dagarna, sedan jag nu fruktade, att hon strävade efter att röja Niklas ur vägen, Georgs vaksamme vapendragare.

— Fy, sade jag, du får förhindra att han reser. Hon är farlig.

— Tvärtom, sade Eva, det är jag som rått honom till det. Jag tror, att han bör se henne ansikte mot ansikte och övertyga sig om hur liten och ofarlig hon är. Jag sa honom det redan första gången, då han berättade för mig om henne, och han höll med mig. Det enda hindret är, att han inte har några pengar.

Jag hajade till. Inte för att hon möjligen siktade åt mina 900 pund, utan därför att jag tänkte på hur nära det varit, att jag gett Georg gummans pengar. Hade inte denna uppståndelse med Niklas inträffat, så hade jag ovillkorligen gjort det. Väl emellertid att jag blivit varskodd, nu skulle jag väl akta mig för att överlämna pengarna.

Medan jag gjorde mig i ordning för att gå ner och vaka, ertappade jag flera gånger Evas forskande blick från sängen. Det låg en fråga i den, som hon på inga villkor ville ha besvarad, antog jag.

Då jag sagt godnatt och kysste henne, sade hon dock: — Blir du länge borta?

— Varför frågar du det?

Hon sköt mig ifrån sig med en liten obönhörlig rörelse hon hade ibland. Jag hade sårat henne. — Jag tänkte på din nattsömn, sade hon.

— Jaså. Ja, inte kommer jag förrän tre. Men då måste jag komma för att göra upp eld i spisen och laga mat.

— Är du alldeles tokig? Klockan tre. Hör det till er religion?

— Ja, det gör det. Och den får du lov att respektera, sade jag, nästan förolämpad å familjens religions vägnar.

Det var en natt utan stjärnor, så mörk, att jag måste treva mig fram över gården. När jag kom in i bodens svarta mörker, glimmade något emot mig, som jag först trodde vara en enögd katts öga, men det var Georg, som stod här i kylan och rökte en cigarrett. Han gick bort och kastade ut den i snön och följde mig så in till Niklas trånga kammare. En liten lampa kastade ett svagt ljus över de nakna, grova timmerstockarna, brädfodring och tapeter funnos ej. Men Georg hade hängt upp en fårskinnsfäll över sängen att ta emot draget. Niklas låg väl påhöljd i sin utdragssoffa, jag såg på hans nervösa oro att han var plågad. Georgs ordinationer gåvo vid handen att där var fara å färde. Jag kände mig helt beklämd.

Så gjorde vi upp om avlösning vid tretiden och Georg sade: — Sköt väl om honom, det kanhända lönar sig. När han gick väste Niklas mödosamt fram: — Herr döktorn, kom i håj, att det är ja, söm ska väcka herr kyrkoherden, för han ha allti sagt, att det är ingen mer än mig han litar på te å inte försöva se.

— Vet du Niklas, svarade Georg, far är redan uppstigen — Elias hade inte gått och lagt sig än — hans lampa lyser. Så gick han, Niklas dåsade av, och allt medan jag ordentligt skötte honom efter Georgs föreskrifter, föll jag i tankar om ett och annat.

Kring vad skulle mina tankar kretsa, om inte kring dem därinne i det stora huset. Genom att sitta här med Niklas vid dödens port hade jag fått dem på en smula avstånd och såg dem med mera klarhet. Det föll mig alls inte in, denna julnatt vid dödens port, att känna någon ängslan eller ansvar för de två däruppe i övervåningen, som jag lämnat ensamma. Låt vara att jag skapat situationen, det var deras sak allena att begagna den, övervinna den. Jag hade ingen önskan att få veta huru, ville inte ha några förtroenden. Ty ingen tystnad, ingen lögn kunde ju dölja eller ingen ärlighet förändra den morgondag, som steg ur natten. Och såvitt jag skulle leva, som Georg höll för troligt, så finge jag alltid anledning att leva med i den fram-

tid de skapade åt sig, och tids nog få veta, vad jag behövde veta.

Nog visste jag hur jag unnade dem att handla. Jag unnade dem en handling, som av dem båda uppfattades som en seger. Därför att jag alltid unnar den som fallit att resa sig, den som tror sig misslyckad att lyckas, den besegrade att segra. Därför att jag önskar den utplundrade kraft, blott för sin stolthets skull, att offra den dyrbarhet han plötsligt finner mellan sina händer.

Hur för andra oviktig och föga betydande än en handling, som innebar en övervinnelse, ett avstående, skulle förefalla, visste jag, att den skulle förändra så mycket för dem. Inne i deras hjärtan skulle då omärkligt hela världen förvandlas efter arten av deras handling. Ty ur en seger, även en ringa seger, kommer tro på segern nästa gång och alltid.

Detta, tänkte jag vid Niklas bädd, är avståendets mystik, i vilken man aldrig inträngер annat än genom att avstå.

Men när jag tänkte vidare och mina tankar gledo från de unga till de äldre i detta hus, så tyckte jag att de inte alls läto foga in sig i min teori. Om någon har fått avstå, tänkte jag, så är det Helena. Överallt där hon velat fram, har hon blivit motad och genad. Sannerligen om en önskan stigit upp i hennes själ, som inte blivit nertystad. Och har den hunnit någon gång

så långt som till en bön på hennes läppar, så har hon fått blankt avslag av Gud och människor.

Med allt sitt begär att gå upp i en annan och mottaga en annan, har hon, just hon av alla, blivit ställd att svälta bredvid en sval, sluten och likgiltig man. Tyvärr samtidigt en så oklanderlig man, att han fullkomligt saknar passande angreppspunkter för en hustru, som vill vara fin och anständig och blygsam som en prästfru bör vara. Och denna hans felfrihet måste icke ha varit hans minsta fel i en hustrus ögon, som nu en gång var ett barn av denna jord och född att gå jordens ärenden.

Finns det någon, som icke tror om sig själv, att den är värd att älska? Vi tro det alla, och kanske ha vi till slut alla rätt däri. Jag hade hört Helena fråga Elias och fråga utan att få svar: varför, varför höll du icke av mig? Det, som för henne var en obegriplighet, tedde sig för vilken som helst annan helt naturligt. Avståndet mellan henne och Elias, som redan då han gifte sig med henne, hade förflyttat sin tyngdpunkt i en annan värld, måste hela tiden ha varit omätligt. Elias har snart känt det men inte förstått, att det kommer sig av att hon är en hedning till sitt innersta väsen, som aldrig kan trivas i hans kristna atmosfär. Denna förklaring skulle djupt såra henne, om man gav henne den, ty opponerar hon sig kanske mot den kristna moralens bud? Nej. De ha ingen inre

mening för henne, men det faller henne icke in, att man reser sig mot dem, bryter dem och skaffar sitt instängda liv ett utlopp. Och därför har hon nöjt sig, tålt sig, funnit sig i de förhållanden hon råkat in genom sitt äktenskap. Denna människa med en livskraft så stark, en livsvilja så intensiv, att den kunde räckt för tio generationer framåt, har låtit döma sig till barnlöshet och blivit kvar i stället för att gå. Hon har böjt sig, där hon känt övermakten, hon har lytt, därför att det var tvång, hon har underkastat sig, där det var enda möjligheten för henne. Men hon var icke och skulle aldrig bli försonad för det. Hon stred alltjämt en ståtlig ehuru hopplös kamp mot den vilja, som ville stäcka hennes vilja. Ända in i döden skulle hon kämpa, och när striden var slut, skulle segraren, som stod med hennes äntligen orörliga hjärta i sin hand, dock ingalunda kunna berömma sig av att ha vunnit det. Men just därför att hon aldrig avstått frivilligt och kungligt och gärna utan blott vikit för våld och av rädsla för hot om straff, så hade hon icke, stackars Helena, ännu nalkats avståndets hemlighet och lön.

Timmarna blevo så långa, ja alltför långa, ty jag frestades till en lov in över mitt eget liv. Hade jag själv någon gång offrat med fröjd det största värde? Jag måste säga mig, att jag, lika litet som Helena, kände avståendets innersta hemlighet. Dock av en helt annan orsak, därför

att jag har så lätt att avstå. Aldrig har jag haft något så dyrbart i min hand eller hjärta, att det kostat så mycket att lämna det. En man bad mig en gång avstå. Och i och med att han bad mig, blev det så ofantligt lätt att göra det. Sådan är jag, långt blekare än Helena till exempel, ja, kanske än de flesta. Jag har fått ett överskott av resignation i arv. Mitt liv är ett obetydligt och ganska likgiltigt liv, och jag har funnit mig så lätt. Underligt nog, det är bara ibland, då jag tänker på Georg, som jag får en aning om, att man kan vilja rasa mot ödet och strida en förbittrad kamp mot övermakten för sitt liv, och då anar jag ett ögonblick, att livet kan ha dyra värden att kämpa för, dem jag aldrig upptäckt.

Då klockan var ett kom någon, det var Helena.

Niklas reste sig upp i sängen och bara såg på henne, som om han sett en syn.

Hon hade kastat en rundskuren kappa ned över axlarna och dragit kapuschongen över huvudet till skydd mot snön, som föll. På armarna och tätt tryckt mot bröstet bar hon något, ett bylte väl insvept i schalar. Hennes ögonlock voro brunare än vanligt och skuggorna under ögonen svarta som julnatten, men hon såg mycket milt på Niklas, när hon gick fram mot hans säng.

Innan hon hunnit säga mer än: se här, Niklas! avbröt han henne med stark, om än hes stämma.

— Se, utbrast han, ett barn är oss fött, en son är oss given!

Han var borta i julnattens mysterier och matmodern flöt ihop för honom med jungfrun med barnet i samma gestalt.

I det ögonblick då Helena hörde detta, flög ett uttryck av outsäglig bitterhet över hennes ansikte. Det var som om hon tänkt: nej, ett barn är mig icke fött, en son är mig icke given. Och jag undrade flyktigt, om det var detta julen betydde för henne.

Men det var inte ett barn hon bar i sina armar, det var ett varmvattenkrus, som hon nu ville lägga i Niklas' säng.

— Nej, vet Helena, sade jag, det tror jag inte han behöver.

— Han brukar ofta få ta det med sig om kvällarna, när det är kallt, svarade Helena kort.

Men Niklas, som med sin höga feber naturligtvis inte frös, skakade bara på huvudet. Han hade för övrigt alls icke sinne för världen omkring sig. Han var förflyttad årtusenden tillbaka i tiden. Här var stallet, här krubban, här modern med barnet, vars födelse fyllde honom med samma förundrade fröjd, som en gång ljöd ur herdarnas lovsång.

— Dä fäll underlit, när en rätt tänke på at, upprepade han gång på gång. Dä ä fäll me de undelista, som nönstins ha skett.

— Jag tror han dör, viskade Helena till mig.

— Nej, kära, varför tror du det?

— Därför att han är min enda riktiga vän, och jag inte vet hur jag skall kunna begå mig utan honom. Vet du, jag tror jag går efter Georg, han andas så besvärligt. Tänk att vi inte ska ha en läkare att tillgå.

Hon stod alltjämt och tryckte det heta kruset mot sitt hjärta, som om själva svedan i bröstet gjort henne gott, som om hon velat möta en inre sveda med en yttre.

Stackars Helena, hennes smärta var ingen av Marias sju sublima smärtor utan en åttonde, obesjungen och snarast lite löjeväckande, som man helst bör tiga med.

Men jag blev förskräckt över tanken, att hon skulle gå och söka upp Georg.

— Jag ska gå genast, sade jag, men annars så hade jag lovat honom att få sova till tre.

— Å, när det är för Georgs skull han är sjuk, så kan Georg gärna försaka sömnen för hans skull, svarade Helena strävt.

Jag sölade så mycket jag kunde, jag gav Niklas in hans konjak, vilket vållade någon strid, så snart han blev medveten om vad det var han fått i sig, ity att han ju var templare.

När det var omöjligt att finna någon förevändning för att dröja längre, trädde jag omständligt på mig bottinerna och gick ut. Klockan var då ungefär halv två.

Sakta, sakta gick jag över gården, sköt upp

ytterdörren och beredde mig att gå uppför trappan.

Då hörde jag något andas, ja svagt snarka i min närhet. Förskräckt rev jag upp en tändsticka. På nedersta trappsteget satt den gamla hopsjunken, med huvudet lutat mot bröstet och sov. Jag drog åt mig kjolarna och klev mycket försiktigt förbi henne, utan att hon rörde sig.

Då jag hunnit upp i övre förstugan och tvekade om jag skulle knacka på Georg kom han ut, med ett fladdrande ljus i handen, men icke från sin dörr utan från våra rum.

Han studsade, då han märkte mig, och jag såg att hans första tanke var: även hon spionerar. Jag kunde inte uthärda denna misstanke ett ögonblick och sade därför kanske något bryskt: — Han är sämre.

— Jag kommer, sade han. Gå tillbaka genast, lämna honom inte ensam. Jag ska ta ner en spruta.

Jag förklarade, att Helena var därnere, och att det var hon som skickat upp mig.

— Då behöver du inte följa med ner, sade han. Men jag tänkte: det gör jag ändå. Jag hade liksom på känn, att där kunde bli ett uppträde vid Niklas' läger, att Helenas veckolånga spänning och hemliga avund skulle utlösa sig mot Georg, för vars skull nu hennes ende vän måste dö.

Vi gingo tämligen omilt fram över gamla frun,

som skrämd flyktade in till sig, mycket konfunderad av att se mig komma uppifrån övre våningen.

På vägen över gården sade jag: — Georg, du, om han inte blir bättre, borde du inte... konsultera någon?

— Jag telefonerade in till stan redan i går, sade han. Men ingen doktor ville resa ut julafton. I dag tror jag säkert vi har en här, tidigt. Kunde du inte begripa av dig själv, att jag skulle tänka på det? På ett sätt är jag ju oskyldig till det här. Men samtidigt är jag ju den ofrivilliga orsaken, det kan jag inte komma ifrån.

— Nu får vi lov att se efter, sade jag, för att leda in hans tankar på annat, att inte Helena smugit sitt heta krus i hans säng, medan jag varit borta.

— Hade hon det med sig, sade Georg, det var ett helvete. Vet du nu blir jag rädd, för nu tror jag Niklas dör. Vi får väcka far.

— Varför säger du så?

— Har du inte hört den där historien? Nej, du var ju i utlandet, när det skedde. Jag var hos morföräldrarna, men jag har hört den berättas. När hennes barn dött och började kallna, så ville hon inte finna sig. Hon svedde det lilla liket med heta krus runtom. Fy, det har alltid synts mig en så hemsk historia, och så lik henne.

Så fort vi kommit in i sjukrummet, gick jag fram till Niklas' säng och berättade för honom,

att så snart det blev dager, skulle det komma doktor och medicin från stan, som herr doktorn skickat efter. Men det var inte för hans skull jag sade det, utan för Helenas.

Och då jag såg att det stämde henne mildare mot Georg, gick jag på Georgs vink efter Elias.

— Jag kommer, sade han genast, tag med dig stora ljusstakarna dit ner. Jag gjorde som han bett mig, och vi fingo snart julotta i pigkammaren. Elias och Georg sjöngo julpsalmerna, och Niklas stämde i med sin hesa bas.

Men Helena satt stum i ett hörn, alltjämt med det schalomlindande kruset i sin famn.

NIONDE KAPITLET.

som håller nyårsvaka över honom.

— Är föret bra? frågade jag Georg, så fort jag fick syn på honom nyårsaftons morgon. Tror du de reser?

— Ja, det vill jag väl hoppas, att föret är bra, menar jag. Och kom ihåg, faster Rakel, att jag litar på dig, att du ordnar så, att vi får mesta möjliga glädje av deras bortavaro.

Nog kunde han lita på mig att göra mitt bästa. Jag hade ju flera dagar, ja, hela denna upprörda helg, sett fram mot dessa timmar, och jag måste bekänna, att ett av mina bekymmer, om än det minsta, då Niklas' tillstånd blev kritiskt, var detta: tänk om gamla frun och Helena inte reser till Appelryd nu! Men stackars Niklas utgjorde inte längre något hinder för resan, där han låg i sin kista i pigkammaren sedan tre dar tillbaka. Allt som kunde göras hade blivit gjort men hjälpte icke. Han hade en skröplig kropp, och hans hjärta stod icke längre bi.

Döden var honom hjärtligt välkommen, han beredde sig fromt och överlämnade sig motstånds-

löst och med barnslig trygghet åt Elias' ledning genom dödsskuggans dal.

Det enda skärande momentet vid Niklas' dödsbädd var Helenas förtvivlan. All hennes vanliga behärskning var borta, därför blev man så rädd för henne.

— Min enda vän, den ende, som brydde sig om mig i detta hus, klagade hon gång på gång högt i allas närvaro, därmed anklagande oss alla, främst sin make. Varför behövde just du offra dig och dö, fortsatte hon förebrående, med en udd mot Georg i sin klagan, du den bäste av allesammans?

Jag vet inte vad Elias fruktade för och ville förhindra, men i alla fall fann han det nödvändigt att lugna henne. Kanske kände han också medlidande, varför skulle det vara alldeles uteslutet? Han gick fram till henne och lade sin hand på hennes böjda skuldra, och det var första gången, sedan jag kom hem, som jag sett honom närma sig henne på något vis mänskligt och oförbehållsamt.

— Kära Helena, sade han, missunna inte din vän Niklas att ha fått låta sitt liv för den han höll så mycket av.

Hon blev ögonblickligen stilla. En sådan makt har han över henne och brukar den aldrig annat än genom att icke bruka den.

Från den stunden märkte man hos henne icke spår av känsla eller rörelse i allt hon styrde

och ställde för Niklas efter hans död, och hon talade aldrig ett ord utöver det nödvändiga.

Gamla frun höll sig borta, hon besökte aldrig Niklas under de sista dagarna.

— Jag ska börja bli rädd om mig, sade hon till mig, helt spak och lade sig till sängs i två dagar. Lyckligtvis gick hennes illamående över, så att hon kunde baka smörbakelser att ha med som förning till klockarens i Appelryd och sedan följa med Helena på nyårsaftons förmiddag. Det var aldrig ett ögonblick fråga om att någon av oss skulle följa med, att deras döda på något sätt voro våra döda, eller deras vänner våra vänner. När Elias, Georg och jag stodo på förstugubron och sade adjö till dem, var det som om familjen klöv sig efter en gammal spricka på ett högst naturligt sätt i två hälfter.

Då de hade rest, bad Eva mig att plocka fram ur hennes koffert två höga ljus, sådana som brinna framför helgonbilder i katolska kyrkor.

— Jag har fört dem med mig överallt till min begravning, sade hon, men jag tänker de räcker åt oss båda.

Vi gingo ner i boden och tände dem vid Niklas' huvudgärd.

Han såg ut som en katolsk kyrkotjänare nu i döden med sitt sydländska utseende, som han fått gud vet varifrån, kanske av en zigenare någonstädes borta i släkten, och sitt veka, outvecklade ansikte, vilket dock nu bar ett uttryck av högtid-

lighet och värdighet, som om han officierade i en mässa eller fått sig anförtrott att utföra någon liten del av ritualen till Guds och helgonens ära.

Men i stora huset var det tomt efter honom. Jag saknade honom tusen gånger, då jag ensam skulle göra i ordning middagen i köket på nyårsaftonen. Jag var flera gånger färdig att ropa på honom: — Niklas! lägg in ved, mal kaffe, Niklas, gå efter potater i källaren, Niklas, var är Georg?

Det dröjde också över tiden, innan vi blevo färdiga, Georg och jag, men lyckligtvis fanns ingen där att banna. Elias var tvärtom vid gott humör, man kunde locka fram ett leende på hans högtidliga ansikte, och han satt kvar ovanligt länge hos oss, sedan vi druckit kaffe, och berättade historier från sin Lundatid, om professorer och tentamina och hur det kändes, då han första gången predikade. Vi eggade honom med frågor att berätta mer, han lät locka sig och fann synbarligen stort nöje i att uppliva gamla minnen. Ja, Georg och han gjorde till och med upp, att han skulle följa med till Lund, när Georg reste för att börja terminen...

När han gått, sade Georg: — Det är, när man ser honom andas ut så här, som man förstår hur han plågas dagligdags. Varför skulle Niklas dö? Varför kunde inte gumman dö i stället?

— Jag förstår er inte i detta hus, sade Eva. Inte behöver folk dö. Man kan väl ordna saker ändå. Hon kan väl varligt sättas någonstädes i

ett rum på säkert avstånd härifrån. Det borde göras snart. Ni andra förstår det inte, men det är så kolossalt synd om Helena.

— Ja, men det är ju hennes mor, vet ja, invände Georg oförstående. Det kom alltid in ett irriterat tonfall i hans röst numera, då han talade om Helena.

— Begriper inte Georg, att det är just därför det är så synd om henne. Det som pinar oss måste ju pina henne ungefär dubbelt så mycket. Och åtminstone är det så med mig, tillade hon, att om gamla frun varit riktigt skamlig mot mig, då blir jag ond på Helena. Kan inte Rakel ordna detta, du som kommit hem för att ställa till rätta?

Naturligtvis förstod jag lika bra som de, ja bättre, att hon förstörde husets frid.

— Men, ser ni, sade jag, om hon skickades bort mot sin vilja, så skulle hon förstöra den ändå.

Sedan jag hört historien om min morbror, som dog på ett ungkarlshotell i Stockholm, så kände jag mig viss om, att hans skugga stod hindrande i vägen för alla åtgärder. Elias hade varit närvarande vid fars dödsbädd. Om det var sant, att far då grämt sig över sin försummade plikt och över att han gjort mor sorg, så skulle Elias hellre låta vad som helst ske med sitt hus än låta gumman dö på ungkarlshotell, det var min fasta tro.

— Elias gör det aldrig, sade jag. Den enda som kunde göra det vore Helena själv.

— Ja, få se, sade Georg, kanske hon blir så illa tvungen. Det kommer inte att dröja länge, förrän vi råka i samma elände, som innan Niklas kom i huset. Ska vi nu ha ett fruntimmer till jungfru igen, så börjar dessa fasans uppträden med tårar och sårad oskuld och förtal och förföljelse.

— Man kan ju få en lika snäll människa som han, sade jag.

— Ja, möjligtvis en snäll, sade Georg. Men dess snällare människan är, dess värre kommer hon att lida och gräma sig till döds. Niklas i all sin ödmjukhet såg ju ner på alla kvinnor, så därför lät han henne hållas och banna, det gjorde honom ingenting.

— Vi får väl ta en ny karl då. Alltid går det väl att uppdriva en som ser ner på fruntimmer, sade jag. Men vad det angår, att det inte skulle gjort honom någonting, så tar du kapitalt fel. Niklas och jag överlade mer än en gång, om vi skulle gå i brunnen, och han sade, att vore det inte för din skull, så skulle han gjort det för länge sen. Egentligen undergick han rena misshandeln, fast han aldrig låtsade om det för någon mer än för mig, som var i samma fördömelse.

Vi talade ännu en stund om Niklas och om vilken gentleman han var, och var och en drog

fram sina minnen av honom. Hans sista gentlemannagärning att rusa ut i strumpfötterna efter Georg, den vidrörde varken Eva eller jag, men Georg talade förunderligt lugnt och oförbehållsamt om den.

Eva gled först ur samtalet. Jag visste inte ens om hon hörde på längre, från sin soffa.

Jag visste överhuvudtaget icke så mycket om henne numera, hade blott en känsla av att hon nästan alltid var långt borta med sina tankar.

Vad tänker man på en nyårskväll? På det år, som gått, och på vad ett år allt kan åstadkomma, om det sätter till? Eller tänkte hon på döden, som så nyss varit i huset? Eller var denna vecka för henne alls icke dödens vecka, utan en vecka, som, fylld av helt andra minnen, sjönk till de förgångna? Tänkte hon kanske på det besök, som kvinnan från Koblenz gjort Georg efter Niklas' död inne i själva dödsrummet i närvaro av gummorna, som svepte Niklas?

Vi hade råkat in i en lång tystnad. Det var fullkomligt stilla i huset, det enda ljud, som hördes, var en suck från något av ljusen eller sprakandet av ett barr, som kom för nära en låga.

Jag kände det hela tiden som om vi varit fyra i rummet, så tydligt tyckte jag mig förnimma husets andes trösterika och medlidsamma närvaro, ja den förblev hela kvällen närvarande genom våra samtals fram och tillbaka.

Den som först vände åter från sina tankars ensamma vandring var Eva, kanske emedan hon hade kortare väg än vi andra till den punkt, där man helst vänder om.

Hon sade helt oförmedlat:

— Vad gjorde du, Rakel, förra nyårsafton?

Nå, av alla frågor i världen hade jag minst väntat den och inte heller ämnade jag sanningsenligt besvara den. Man ska inte låta skratta ut sig i onödan och naturligtvis skulle de le — eller kanske uppröras — över mig, om jag sagt dem, att jag för ett år sen var djupt förälskad och lekte sommar över helgen. De veta ju inte att när ett ombyte av årstid äger rum i livet då skära den flyende och den kommande in i varandra med långa tungor, och länge vet man icke, om man vaknar om morgonen till en höstdag eller en sommardag. Utan jag sade: — Det säger jag inte. Man ska inte vända tillbaka på gamla vägar, där ens spår är utplånade, och där ingen vid vägen mera vet ens namn, om någon skulle fråga efter det.

— Å, sade Eva med sorgsen röst. Jag låg just och tänkte att be er tänka på mig, om ni är tillsammans nästa nyårskväll. Blir man så fort glömd? Är alla spår borta om ett år?

Jag gick fram till henne och lutade mig över hennes öra.

— Ack nej, sade jag, det ska du inte tro. Det är bara en egenhet med mig för mitt bleka och

suddiga väsens skull, att jag glömmes av alla och överallt, så snart man inte har mig för ögonen.

Högt sade jag:

— Säg mig, varför skulle vi inte vara samman alla tre nästa nyårskväll?

— Det är tänkbart, sade Eva, naturligtvis. Men det är inte troligt. Ett år är så långt.

— Ett år är så långt, eftersade Georg.

— Ett år är kort, sade jag.

— Nej, se, utbrast Eva plötsligt, titta Georg och Rakel på det där ljuset, det är väl likt Niklas!

Jag såg genast, vilket ljus det var hon menade. Det satt lite för sig själv ytterst på en gren, och nu hade det börjat brinna ner i hållaren. Lågan sänktes stilla utan ljud. In i det sista brann den alldeles jämnt och föll så med en nick som ett litet huvud, som faller ner mot bröstet i sömn. Förvillande lik den föreställning man har om en själ, som lämnar kroppen, steg en smal blå rökstrimma upp mot taket.

Sedan nu det första slocknat, började det ena ljuset efter det andra sin hädanfärd. Och det var verkligen förunderligt att se, nu sedan vi blivit uppmärksamma därpå, hur individuellt de alla dogo. Ett av dem flämtade och stred som i våldsamt motstånd, fräste och rök länge, innan dess dödskamp äntligen var slut. Man kunde frestas att tänka på Helena... Ja, fullföljde man

Evas idé, kunde man peka ut hela prästgården på denna gran. Den veke, som ramlade på huvudet och låg och osade och flöt i den drypande stearinen, var icke svår att sätta namn på. Det var rent kusligt, ty den slocknade aldrig, och vi sade till varandra, fullt inne i denna nyårsaftonslek eller vad man skall kalla det: hon kommer att begrava oss allesammans, skall ni få se.

Ett ljus var där i granen, som helt oväntat i dödsögonblicket sköt upp en hög flamma, högre än dess låga varit i livet och sen slocknade snabbt, med en suck.

Georg högg Evas hand, där han satt bredvid henne, och hon sade genast: — Var det jag?

Jag tänkte: Vad nu? Vet hon det? Var det därför hon bad oss tänka på henne nästa nyårsnatt? Har Georg sagt henne, att hon snart är utbrunnen, att det år, som ingår, troligen är hennes sista?

Georg besvarade icke hennes fråga. — Nu skall jag bära upp dig, sade han, innan alla ljus ha slocknat. Dessutom kan de komma igen när som helst. Det är bäst att faster Rakel omsorgsfullt bortsopar varje spår av trevnad, så att gumman inte får något att banna över.

Medan han var borta, gick jag ut i boden till Niklas och släckte de båda höga ljusen, varefter jag sade godnatt och önskade honom gott nytt år. Om de komme hem och såge ljus brinna i Niklas' kammare om natten, skulle det genast bli

ett oväsen om elden. Och jag ville ha frid om Niklas, eftersom han blott hade en vecka kvar i vårt hus.

Jag väntade med en viss otålighet på Georg för att få veta, om han verkligen uppenbarat för Eva hennes väntande öde.

— Ja, det kan man ju säga, svarade han, då jag frågat.

— När gjorde du det?

— Julnatten.

Ah, julnatten, det var med detta de tillbringat julnatten, medan jag lämnat dem ensamma för att vaka hos Niklas och den gamla vaktat dem vid trappans fot.

— Men varför talade du om det för henne?

— Därför att hon visste det.

— De flesta sjuka vet det inte.

— Nej, därför att de inte vågar veta. Men hon var inte rädd hon.

— Ja, men Georg, sade jag, du skulle inte vara så kategorisk. Inte ens erfarna läkare vågar vara så säkra, att de med bestämdhet förutsäger en sjukdoms utgång. Mycket mindre borde då du göra det.

Han stannade i sin nervösa vandring fram och åter över golvet.

— Gå upp ett tag till henne, bad han, så ska vi tala ordentligt om saken sedan. Men det borde du ju annars begripa, att jag inte vågat fälla

någon dom på egen hand. Jag skrev på hennes begäran till en av mina lärare i Lund.

Medan jag gick upp till Eva, betänkte jag icke utan smärta att dessa två skrevo och beslöto om liv och död och om resa till kvinnan i Koblenz utan att det allra minsta ta mig med. Det var ju naturligt att det måste vara så kanske, men det gjorde mig ändå lite ont.

Förstod Eva, att jag kände mig utestängd? Då jag skött om henne, sade hon: — När vi orkar, ska vi tala om allting.

Därnere gick Georg alltjämt fram och tillbaka på salsgolvet. Helena och gamla frun hördes ej av, fast klockan var halv nio. Klockarfamiljen måtte utöva en storartad gästfrihet.

— Ingen har sagt något till mig, sade jag.

— Du får ju höra nu, vid första fråga. Hon bad mig ta reda på sanningen om hennes sjukdom, därför att det med rätta föreföll henne så besynnerligt, att hon låg här och blev uslare och uslare för var dag utan att det minsta försök gjordes att hejda förstörelsen. Hon sade flera gånger till mig: jag måtte vara avstjälpt som obotlig. Nå, jag försökte verkligen undgå i det längsta, ty jag tänkte: hur i all världen skall jag reda mig, då svaret kommer? Men så förstod jag mer och mer, att den saken behövde jag inte oroa mig för.

— Och han svarade?

— Han svarade, att om min sjukdomsbeskriv-

ning var riktig, så var det beskrivningen på en obeveklig sjukdom. Obotlig, då den nått hennes stadium. Och så sade han, att om jag önskade, så skulle han, så fort han fick tid, komma upp och se själv. Men jag svarade, tillade Georg nervöst, att det ansåg vi tyvärr inte skulle tjäna det minsta till.

Georg ville tydligen inte ha hit sin professor.

— Men, envisades jag, läkare brukar inte uttrycka sig så där.

— Nej, inte till patienter och anhöriga. Men kamrater emellan, svarade han, eller lärare till elev, rättade han sig sedan.

Du kanske förstår varför man kan vara så säker, fortsatte han, om jag säger dig att ett av kroppens viktigaste verktyg är totalt förstört. Vetenskapen kan inte ersätta det verktyget. Det kan endast kroppen själv, om den möjligen vill. Men Evas vill inte, har inte orkat.

— Nå, frågade jag, hur bar du dig åt med detta brev, när det kom?

— Tror du inte professorn vet hur man gör? Han hade skrivit två brev. När Eva läst det som var för henne, sade hon: får jag nu se det andra? Hon känner dem.

— Fick hon det då?

— Nej, sade han hastigt, det var en del privatsaker i det. Men hon fick veta ändå. Vad skulle det tjänat till att göra undanflykter, sen hade

hon inte trott mer på mig. Och det är viktigt att hon tror på mig, sade han som en gång Niklas sagt om honom.

— Men du sade henne väl inte, att hon, att det är så kort igen?

— Nej, det gjorde jag inte, för det vet jag ju ingenting om. Man kan blott anta, dra sina slutsatser av symtomen. Har du märkt, ja det har du förstås, att hon börjar se illa?

Jag stirrade på honom utan att svara. Nå! det var alltså därför hon följt mig med ögonen så frågande ständigt, som för att se om hon såg! Hur hade jag inte tagit fel. Och hur illa jag läst hennes tankar!

— Som det gått med ögonen, kommer det att gå med allting, fortsatte Georg. Bit för bit. Även benen i hennes kropp kommer att vittra ner, då de inte får någon näring. Har hon inte heller sagt, hur stundtals själva stommen värker?

— Hon säger så lite. Blott att man ser, hur hon ibland har ont. Och jag måste medge, att jag icke förstått, varför hon följde mig så ängsligt med ögonen.

Georg gick hela tiden av och an på salsgolvet, rökande. Plötsligen stannade han tvärt framför mig.

— Faster Rakel, det är inte av nyfikenhet jag frågar en sak och inte heller vill jag veta vad du kanske vet, men har hon talat med dig om sitt liv?

Jag ville inte besvara denna fråga. Om hon talat med honom, och jag kände plötsligt att jag aldrig riktigt skulle kunna komma över om hon gjort det, så ville jag inte ha denna historia gemensam med honom.

— Ett och annat har jag förstått, sade jag avvisande.

— Jaså, men har hon ingenting nämnt för dig, till exempel om en misshandel? Hon bad mig skriva och fråga professorn, om hennes sjukdom kunde ha uppstått av misshandel. Vad menar hon med det? Jag tycker det är så olustigt att tänka, att hon blivit misshandlad till döds just.

— Nå, vad svarade specialisten?

— Ja, frågan var ju svävande, så blev svaret därefter. Han sade att en svår nervshock mycket väl kunde ha givit första anledningen till de sjukliga förändringarna. Men menade hon nu det? Jag kan inte låta bli att grubbla över det.

— Ja, men bry dig inte om det, Georg, sade jag. Så många blir misshandlade till döds, som ingen vet. Ingenting kan ju ändras mer i det. Men hjälp henne i stället, för det kan du. Hjälp henne så att hennes misshandlade kropp — och själ — tillade jag hastigt rädd att ha förrått något, slipper lida mer än alldeles nödvändigt. Om du kan. Specialisten tycker jag visst ska komma, när han erbjöd sig, sade jag och såg på Georg. Varför vill du inte det?

— Naturligtvis vill jag, om det verkligen kan

ge henne den minsta hjälp, sade Georg. Men han är inte särskilt specialist på den sjukdomen, som du visst tror, och det kanske vore bättre med någon annan.

— Jag tror, sade jag, för att inte plåga honom längre med professorn, nu sedan jag visste, att han var rädd för att få honom hit, att den som bäst kan hjälpa henne är du själv.

— Å, jag, sade han bittert.

— Ja, du. Hon behöver någon, som verkligen genomlever detta med henne, som, ja som följer med ända in igenom, till dess det är slut.

— Ja, om det är det som behövs, sade han, så kan jag nog.

— Men det är mera. Hon är tröstlös och utan hopp. Hon tror att hon är dömd att dras ner och förnedras med sin egen kropp och följa med i djupet. Någon måste leda henne vid handen upp ur denna förtvivlans djup.

Georg såg på mig.

— Har du inte förstått bättre? sade han nästan medlidsamt som han väl borde, han som var älskad. Har du inte sett, att hon redan gått den vägen utan stöd? Hörde du henne inte nyss? Såg du då inte hur hennes ljus brann ner?

Jag var åter svarslös. Åter stod jag där med en förlegad visdom, med oriktiga antaganden. Stora ting skedde, en själ var född, jag hade sett den, men icke känt igen den för vad den var,

jag skulle då nödvändigt behöva, att någon direkt pekade på den och frågade: men ser du då icke?

Jag sade ingenting, ty jag var alls icke säker på min röst, tårarna voro så nära. Men medan jag satt där stilla, uppfylldes jag av en obekant känsla, som för varje ögonblick tog mig allt starkare och fullkomligare i besittning, och jag bröt liksom upp mig för den, så att den skulle få rum att tränga ner ända till den torra botten av min varelse. Jag visste inte vad det var för något, sökte ett namn och fann ett: detta är glädje, sade jag. För första gången vet jag vad glädje är.

Jag ryckte till, då Georg började tala igen, helst skulle jag velat skydda med tystnad och mörker denna nya och kanske flyktiga, kanske ömtåliga förnimmelse.

— Nej, hon behöver ingen hjälp, sade han. Den som behöver hjälp är väl snarare jag. I alla fall förvånar det mig, att du föreslår m i g att hjälpa henne. Det är ju mycket älskvärt att låtsas om ingenting, på e t t sätt, men samtidigt är det en smula förödmjukande, att du tror mig om så mycket mindre mod än hon. Men jag döljer det inte och vill inte dölja det, sade han med ett slags förtvivlans mod. Det är väl mycket bättre att erkänna, att jag är en olycklig, som aldrig är mer än en halv människa åt gången. Hela mitt jag är ju aldrig vaket samtidigt.

Det må ha varit orätt eller ej, men jag kunde inte förmå mig att anslå samma ohyggliga upp-

riktighet som han. Inte för jag vet hur det lät, men jag försökte svara hurtigt och naturligt, att, kära du, det är ju särskilt påtagligt i ditt fall, men vems väsen är för resten det? För min del är jag då säker på, att stora delar av mitt jag ligger i tystnad och mörker, och väl är det. Vem vet vad jag annars skulle ställa till för liv. Men, Georg, om du håller av henne...

— Ja, det gör jag.

— Så betyder det väl ingenting, att du är sjuk. Du sade nyss, att följa med henne ända fram det kunde du. Jag tycker det är fullkomligt underbart, att denna ensamma människa kommit hit för att finna någon, som kan följa henne ända fram. För hon hade ingen i vida världen förut. Är du inte glad?

— Men förstår du inte att det också är rena helvetet att hålla av henne och se henne dag för dag? Begriper du då inte, sade han och formligt ruskade mig, att det är synd om oss? Vi är ju människor, vi är unga, vi är som andra, herregud, ska då inte friska...

— Du sa friska.

— Ja, jämförelsevis är du frisk, kunna förstå någonting?

Nyss hade jag fått bakläxa därför att jag trott dem om för mycket mänsklighet, för att jag missförstått Evas ögon och trott att hon bad om fred och ro för sin kärlek. Nu blev jag tagen för huvudet, för att jag inte förstod, att de hade

ett helvete. Det gick verkligen min ära en smula för nära.

— Eller tycker du kanske, sade han med bitterhet, att detta par kan just passa bra ihop? Du tycker det är underbart, och jag ska vara glad. Men jag förbannar min sjukdom och jag förbannar hennes sjukdom. Det är väl ingen mening i alltihop.

Han sprang fram och tillbaka som ett skansendjur, jag reste mig upp och tog honom i armen och hade honom att sitta stilla. Det är alldeles omöjligt att tala med folk, som störtar oavbrutet från ena ändan av rummet till den andra. Och nu skulle han ha sig en moralpredikan, hur osympatiskt det än kunde förekomma honom, bara för det att han anklagat mig för att ingenting begripa. Jag skulle avslöja för honom en hemlighet, som jag hittills varit så rädd om, emedan jag fruktat, att jag kanske hade en skruv lös, som trodde så, den hemligheten nämligen, att jag begrep allting.

— Jo, sade jag, kan du inte sitta stilla ett ögonblick, jag är inte mera frisk än att jag förstår hur skärande vemodigt det är med er två. Men, ser du, en djup mening finner jag i att ni möttes. Och är det mening i att ni möttes, då är det mening i allting.

Georg satt och blåste ringar av tobaksröken på ett särskilt uttrycksfullt sätt, som hade han

velat antyda flyktigheten och kanske även skönheten av mitt resonemang.

— Har du funnit ut någon mening i ditt liv? sade han sen.

— Ja, tänk du, det har jag. Men först på allra sista tiden, vad tycker du om det?

— Tja, sade han, det som skulle ge ditt liv en mening skulle då vara att du träffade på Eva på tåget och tog henne med hit, så att hon till slut, som du sade, fick möta en människa, som höll av henne. Mig. Så långt kan jag vara med, men varför skrattar du? Du är då ofta så underlig, faster Rakel.

— Det säger jag inte nu, svarade jag och skrattade honom mitt upp i ansiktet, du kommer en dag att upptäcka det själv. Femton år härefter, medan du sitter och blåser ut ringar av röken, kommer du att plötsligt utropa högt till allas förvåning: nu begriper jag varför faster Rakel skrattade för femton år sen. Då är jag död, men jag kommer kanske att nicka från min himmel åt dig.

Han ville inte vänta i femton år utan försökte övertala mig att yppa hemligheten nu, men då han inte märkte det själv, inte ämnade jag säga honom, hur lustigt det förekom mig, att han ansåg att mitt möte med Eva på tåget var tillräckligt för att ge hela mitt långa liv dess mening. Tvärtom, jag tänkte hålla med honom.

— Ja, där ser du, sade jag, var och en har sin

stund, även en stackars gymnast, som alltför tidigt tröttnade i tummarna. Om jag inte tröttnat som jag gjort, så hade jag inte sagt ja till Elias och inte befunnit mig på tåget den dagen. Om jag inte trott, att jag snart skulle dö, så hade jag inte vågat ta Eva med mig. Man tycker ju, att jag sen kunde ha fått dö, men så gjorde gumman mig frisk, och så har jag väl ännu någon liten tjänst kvar att göra er.

— Ja, sade Georg med en liten tröstande klapp, om det är bara det du vill ha mig att medge, så gör jag det gärna.

— Men är det då b a r a, Georg, frågade jag, gripen av lust att framlägga mitt vansinne för någon, även om han inte förstod eller intresserade sig mer än vad Georg gjorde. Vet du, jag tar mig ofta för pannan, därför att allting börjar foga hop sig och bli mening i, ja även att misslyckas, som jag misslyckats. Det är möjligt att jag har en skruv lös, ty så enkelt kan ju inte detta krångliga liv vara, som det ter sig för mig just nu. Men även om jag gör som Petter Abrahamspojken, när han är här och leker med din gamla bygglåda, förstör byggnaden så fort jag hinner, så rätt vad det är, så står där en ny byggnad igen och alla bitarna hör ihop och fogar sig fint i varandra. Tror du jag är högfärdsgalen?

— Ja, men det gör väl ingenting, sade Georg. Det är den angenämaste och svårbotligaste form

av galenskap som finns. Lev du i din sköna symmetri. Det är mycket bättre än att leva i kaos, där man vet varken ut eller in, och där det tokiga alltid sker.

— Vad tror du vi får vara med om i detta hus? frågade jag. Det är därpå det hänger. Jag menar om jag ska ut i kaos eller inte.

— Jo, det ska jag säga dig, sade Georg, ett döende får vi vara med om, tum för tum, en daglig tvekamp med öppna ögon, utan förmildrande omständigheter. Ett hjärtslitande skådespel, en stor vånda, ifall du nu kan finna någon mening i det, så. Men du med din mening. Varför ska egentligen ett ungt liv knäckas av så där? Det ska blomma som fru Petterssons. Det kan vara mening med.

Jag visste inte vad jag skulle svara på detta inpass. Det låter så snusförnuftigt och samtidigt grymt att predika för en ung människa, att den tagits ut ur de helfärdigas och friskas led för att fylla en dunkel och hemlig uppgift i det stora sammanhanget. För en hypotes, för en gissning vill den väl inte låta sitt liv ändå.

Så jag sade bara, att jag tyckte det skulle vara en hemsk tanke att jorden skulle vara uppfylld bara av fruar Pettersson och deras avkomma och ingenting annat. Men det tyckte inte Georg. Tvärtom.

Han började återigen gå fram och tillbaka. Stannade så tvärt framför mig igen och sade: — Jag

föreslog dig visserligen nyss att vara kvar i din tro, men jag har ändrat mig. För man får nog inte vara så naiv. Man måste räkna med människans orimlighet, hennes lust till förstörelse och vägran att passa in sig i Petter Abrahamspojkens vackra bygge. Efter vi nu sitter här i fred och ro och de andra till all lycka dröjer, så ska jag berätta dig en historia från sjukhuset i Koblenz. Jag måtte ha sett särskilt intresserad ut, ty han tillade: nej, det är inte historien.

Vi hade där ett fall av ryggmärgsskada, sade han, som kommit in från fältlasarettet med skandalösa liggsår, djupa så att man kunde lägga in händerna i dem. Karln hade legat där länge då jag kom, alla kände honom, han förevisade gärna sina sår. Ryggmärgshistorien var ingenting att göra åt, han var och skulle förbli lam. Såren måste ju läkas, innan han skickades bort, men du förstår att detta sovande kött utan förbindelse med centrala nervsystemet, det hade ingen läkekraft. Vi började misströsta, att det någonsin skulle lyckas, trots allt som gjordes för honom. Det hade inte heller gått, om där inte varit en sjuksköterska på sjukhuset, som föresatt sig att vårda dessa sår, och att de skulle läkas. Inte vet jag varför, de var inte släkt, inte förlovade eller något i den vägen. Men kanske de var för henne en symbol för hela världens fula sår. Eller hade hon gjort något byte med Gud och sagt, att om jag nu läker den här gossens sår, Gud,

så får du låta Tyskland segra, eller låta min älskade komma oskadd ur kriget, eller något annat, vad du vill. Då han flyttades över på avdelningen för obotliga invalider, lät hon förflytta sig dit, hon med, hon gav sig inte, han skulle läkas. Vi följde alla med ett visst intresse hennes kamp, brukade gå och titta till dem i deras paviljong och konstatera att det verkligen gick framåt. — Kom tillbaka om en vecka, herr doktor, brukade hon säga till mig, så ska ni få se. Det öppna såret blev mindre och mindre, slutligen lyckades hon få det att gå ihop, han var läkt. Då tog hon sig en veckas ledighet för att fira detta, vila sig, besöka de sina eller vad hon nu gjorde. Vi gick alla och besökte honom i tur och ordning för att med egna ögon beskåda underverket. Han skulle naturligtvis varit tacksam, vi predikade det alla för honom, men det var han inte. Under den vecka hon var borta, hände tvärtom det oförklarliga, att gossen tog och rev upp det nyläkta såret med berått mod.

— Rev upp, sade jag, det kan man väl inte, om ett sår är läkt.

— Jo, du förstår, förklarade Georg, att ett sådant ärr är inte som andra, rör bara vid det och allt det nyläkta frätes upp av sig själv.

— Men, sade jag, något skäl hade väl gossen, som du säger, hur förklarade han själv sin orimlighet?

— Om han kunnat förklara det, hade det ju

inte varit orimligt! Han blev ju själv bestört, när vi alla föll över honom, för vad han gjort. Jag hörde en gång en ung flicka stå vid hans säng och förebrå honom. Ja men varför gjorde du det? Hur kunde du? upprepade hon och gav honom ingen ro, till dess han slutligen sade: Jo, jag gjorde det därför, att det inte var du, som läkt det åt mig.

— Men så hade han dock ett skäl, som jag kan förstå!

— Kan du? sade Georg, när jag hörde det där, tyckte jag bara att det hela blev ändå orimligare och grymmare. Och sen har han stått för mig som det oförbätterliga och oberäkneliga i tillvaron, det som man måste räkna med och ändå inte kan fånga i någon siffra. Det, förstår du, på vilket alla beräkningar går sönder. Det är biten, som du inte kan passa in i Petter Abrahamspojkens bygge, hur du än vänder på den. Och kanske jag är en sådan bit?

— Ja, men Georg, sade jag, den där sköterskan, som du talade om, var hon inte villig att för andra gången sköta om hans sår?

Georg slog till ett skratt, jag kan inte uttrycka mig på annat sätt, vid dessa ord.

— Nej, det var hon inte, sade han. Hon läkte inga fler sår efter den betan. Stackarn, tillade han.

— — —

Niklas hade själv fått vara med om det tyngsta arbetet för tillredandet av sin begravning. Nu

kom plötsligt Helenas stora julstök och hopande av mat väl till pass. Vi hade så gott som allting redo, och alls inte mycket att göra. Inte ens svepning hade vi behövt beställa från staden, ty en sådan hade Niklas haft liggande i sin byrålåda ända sen kristiden, då han en dag, berättades det, djupt uppskakats av en tidningsnotis, sam ville veta, att svepningarna härefter skulle bli av papper. Han tog då sina sista styvrar och köpte en riktig svepning, ty inte ville han träda fram för tronen i papper, sade han.

Redan dagen före begravningen fingo vi gäster, det var Niklas' gamla moder, som kom, åtföljd av en av hans systrar. Jag hade oroat mig en del för att sammanträffandet med hans anhöriga skulle bli pinsamt, men ingen av dem sörjde Niklas vidare, de tyckte bara det var gött att han fe gå bort. Den lilla svarta, hoptorkade gumman var för gammal att sörja djupt över någonting. Dessutom stack hon inte under stol med, att hon alltid fått skämmas för denna son, som inte kunnat exercera, inte kunnat bruka jorden och inte kunnat bli gift. En smula skämdes hon väl också över att han skurat golv och diskat diskar, låt vara i prästgården. Gång på gång kom hon tillbaka till spektaklet i höstas, då man valt honom till kyrkovärd. Gamla frun och hon sutto tillsammans i salssoffan, drucko kaffe och ojade sig över detta. Det var nog en skickelse

att Niklas fick dö, sade de. Och så gott för släkten att slippa tänka på begravningen.

Men en oro hade gumman ändå i samband med Niklas' död, och den anförtrodde hon mig genast. Se, Niklas hade årligen skrapat ihop några tior och givit henne, och den lilla summan hade varit så god att ha för mågens skull där hon bodde. Hur skulle det nu gå? Visste jag om Niklas lämnat något efter sig?

— Mor Kristin ska få sina tior, så länge hon lever, sade jag. Dit får räntan gå på Georgs sparbanksbok, tänkte jag.

Maken till skådespel som denna begravning hade väl Ljunghedaborna sällan eller aldrig skådat. Ingenting brukar vara så torftigt, även om samtidigt högtidligt, som en backstugusittares begravning i Ljungheda, ty ingenting var så torftigt som hans liv. Hans kista är alltid så smal, så liten och lätt, ty skrumpen och mager är den döde. Följet är också fattigt och litet och ryms på ett par vagnar eller kälkar.

Men Niklas' begravning kunde ha anstått en hemmansägare, ja, anförtrodde mig hans tillintetgjorda syster, man kunde rakt tro han vore å prästasläkt.

— Tänk, han, som sprang så mycket för å se lik, sade hon, då gästerna samlats på söndagsmorgonen och gingo ner för att beskåda det skönt prydda likrummet, tänk om han kunnat ana, att hans skulle bli så hedrat.

Jag hade föreslagit, att vi skulle skruva igen om honom och låta honom få vara i fred, innan gästerna kommo, men härvidlag voro alla emot mig. Så hjärtlösa, ansågo de andra, kunde vi inte vara mot gästerna. Dessutom kunde det lätt uppstå smygande rykten, om vi företogo en så ovanlig handling. Och innan dagen var slut, var jag glad att jag inte fått min vilja fram.

Då bärarna burit ut honom ur boden, ställde de ett ögonblick ner honom på snön utanför stenbron, ty han skulle ju, som brukligt var, sjungas ut ur det sista hus han bebott.

Just som vi klarade halsarna för att stämma upp: Sänd Herre dina änglar ut, hejdade oss Elias med ett tecken. Så räckte han ut sin hand över Niklas och sade: — Ingen har större kärlek, än att han låter sitt liv för sina vänner.

Begravningsgästerna, som stodo i en halvkrets nedanför bodtrappan, sågo med skäl förvånade ut och betraktade frågande den ene den andre. Alla visste ju, att Niklas dött av lunginflammation, men ingen visste, att det var för en väns skull han fått den.

Georg, som stod bredvid mig, mycket blek denna dag, flög till smärtsamt. Jag viskade i hans öra: — Avundsvärde Niklas!

Men, tänkte jag samtidigt, var inte detta grymt av Elias?

Sången hade ännu icke begynt. Elias stod där med ryggen mot oss andra och hatten i hand

vänd mot Niklas, som om han haft ett enskilt samtal med honom. Jag visste icke riktigt, om han handlat av stundens ingivelse eller om han avlagt ett väl övertänkt vittnesbörd. Med en viss förskräckelse såg jag mig omkring efter gamla frun, ty vad allt skulle hon icke kunna göra av detta? Men hon var icke närvarande. Uppe i övre förstugans fönster såg jag därvid en skymt av Evas bleka ansikte. Tänkte hon på den dag, då vi skulle stå i halvkrets omkring henne och sjunga henne ut ur den sista mänskliga boningen?

Då vi skulle sätta oss i gång, smög jag mig bort till Helena och frågade efter hennes moder.

— Hon är redan vid graven, svarade Helena. — Nå och du, följer du icke med upp? — Nej, hur skulle jag ha tid? svarade hon kort. Det var dock hennes Niklas, men det hjälpte icke att övertala henne, att jag erbjöd mig att stanna hemma i hennes ställe, ansåg hon sig inte ha någon glädje av.

På vägen upp frågade den ene den andre: vad menade kyrkoherden med de dära han sa, att ingen har större kärlek än att han låter sitt liv för sina vänner? Det vet en ju vad det menas, men han hade väl nån särskild mening med, att han sa det över Niklas?

— Ja, det hade han nog, svarade jag och kastade en blick på Georg, som gick närmast efter släden med kistan. Jag undrade om dessa frågor trängde fram ända till honom.

Då jag steg ur släden framme vid kyrkogårdsgrinden, fick jag svar på min fråga. Ty Georg kom fram och hjälpte mig ur.

— Jag skall säga dem hur det var, sade han.

— Men, Georg, vad gör du?

— Jag vet nog vad jag gör, svarade han och var borta, innan jag hann avråda honom, ifall jag nu överhuvud sett mig god till att göra det.

Niklas' grav var grävd hos oss i prästkvarteret, och även detta var ju en anledning till talande och utläggningar. Redan nerifrån grinden såg man, att omkring den var samlad en skara folk, som tedde sig som en stor svart fläck mot den vita snön. Blotta vissheten att mittibland dem stod gamla frun, och att hon nu talade över Niklas för alla som ville höra på, gjorde det nästan svårt att nalkas gruppen. Jag trodde inte att ens klockringningen kunde tysta hennes tunga.

Med Elias, Georg och klockaren i spetsen följde vi Niklas uppför den granrisgröna gången. Vi gingo förbi Åsa-Hannas grav, och jag iakttog snarast rent mekaniskt att vid dess fot var lagd en stor fin Stockholmskrans med färgade vallmohus och andra hållbara prydnader. Och jag tänkte i förbifarten: det är en dyrbar krans, men så är den också beräknad att hålla över vintern.

Visserligen var det ett underligt och blandat följe, för vilket de nyfikna öppnade sina led och beredde rum, då vi nalkades den öppna graven. De besynnerliga höga hattar, i vilka Niklas'

manliga släktingar uppträdde, voro redan de en syn. Ett par av dem sågo ut att ha gått på auktion efter någon herrgårdspatron på 1840-talet. Men släkten var verkligen ursäktad, om den inte följde modet i höga hattar närmare än så. Den var fattig, mager och tunnklädd, krokig, sned och maläten och ful, otroligt ful. Man hade kanske inte fäst sig så mycket därvid, om inte Niklas också haft andra i sitt följe, som voro rika och mäktiga i päls och alls icke ämnade dö på länge. Bland dem var herrgårdspatronen, som blivit inbjuden, emedan han hörde till vår rote, och även kommit.

Det var alltså vad man gemenligen brukar kalla en himmelsvid skillnad mellan folk och folk i detta följe. Men i samma ögonblick Elias tog skoveln och jordfäste vår vän Niklas, plånades denna skillnad ögonblickligen ut. Alla, om krokiga eller raka, sjuka eller hälsosamma, höga eller låga flöto ihop för mig. Det var inte ens Ljunghedabor mer som stodo där. Det var Människan bara, den högmodigaste av levande väsen. Ty hör bara hur hon begagnar sin största förnedrings ögonblick, hör hur hon förvandlar det och slungar i dödens ansikte de djärva orden om uppståndelsen. Var och en, som lever och tror på mig, läste Elias, han skall aldrig någonsin dö. Tror du detta? upprepade han Kristi fråga, och då han såg upp, träffade mig hans blick.

För Elias blev aldrig en kyrklig handling slen-

trianmässig, hur ofta den utfördes. Han kunde alltid gripas, kunde varje gång uppleva den sanning, som den yttre handlingen förebildade. De andra däremot tycktes allesammans förunderligt oberörda, alla de tänkte på annat, på att det var kallt om fötterna, på att de snart skulle få middag i prästgården, på kransarna, på patronens päls, på vad som helst. Ingen sörjde Niklas, det var ingens försörjare som gått bort, inga efterlevande skulle betunga fattigvården. Modern och syskonen kastade ner på kistan var sin liten kvast av evighetsblommor och myrten utan att därvid fälla en tår och sågo ner i graven med en slags ovidkommande nyfikenhet.

Jag förstod först riktigt, då nu något hände, som bröt ceremoniens vanda gång och därmed väckte upp alla de församlade till liv, hur likgiltiga och sovande de förut varit.

Och den, som väckte upp dem, var Georg.

Han sprang fram och ställde sig vid huvudändan av graven.

— Jag har hört, sade han med klar stämma, att medan vi följt vår vän Niklas hit upp från prästgården, har ni frågat er emellan på vägen: inte är det väl sant, att Niklas givit sitt liv för sina vänner? Vad kunde kyrkoherden mena med det? Och därför vill jag säga er allesammans nu och på denna plats, att det är så, och det har han. Han gav sitt liv för en vän, han gav det för mig. Vi hade känt varandra ända sen

lästiden, den gången blev han min vän och jag hans. Han var mig alltid tillgiven och tjänade mig, men det är inte bara det som far och jag menar med att han gav sitt liv för sin vän. För han gjorde det verkligen i bokstavlig mening. Då det gällde, tvekade han inte att utsätta sig för en livslarlig förkylning för att hjälpa mig, då jag var i nöd. Han såg, att det brådskade att komma mig till hjälp, och då förspillde han ingen tid med att ta på sig rock och skor. Så gick det till, och nu vet alla hur det hänger ihop och behöver inte tvivla eller fråga vidare.

Därpå hälsade han Niklas med hatten och gick genom den gapande massan nerför kyrkogårdsgången. Alla vände sig som på kommando och sågo efter honom, där han gick. Sångkören glömde att sjunga, fast den just stått till reds, och ingen tänkte på att påminna den. Till och med ringmästaren uppe i tornet måste ha följt med vad som skett därnere, ty klockorna förblevo stumma, och Elias lyckades först efter flera fåfänga försök fånga hans uppmärksamhet och återkalla honom till hans plikt.

Det var klockornas djupa svep av toner över oss alla, som bröt spänningen och avslutade begravningsakten på hävdvunnet sätt.

Underligt ändå med Georg. Här hade han stått upp för att hedra Niklas' minne och bekänna sin tacksamhetsskuld, såsom varje hederlig människa alltid måste göra. Han måste veta, att

det betydde inte bara att utsätta sig för att bli begapad för tillfället utan också veta att hans ganska dunkla redogörelse skulle bli föremål för ivriga utläggningar, gissningar och förklaringar i all oändlighet. Det var alltså en handling, på visst sätt ett offer han gjort. Han hade givit dem en uppslagsända, med vars hjälp de kanske skulle leta sig fram till den hemlighet, som Niklas dött för att bevaka. Men däremot fanns det ingen antydan hos honom att det var orimligt eller för mycket att Niklas givit honom sitt liv, ingen ruelse över att han inte skulle vara värd det. Tvärtom, man fick den känslan, att han tänkte: ja, jag var värd det. Han hade icke begärt detta offer, ej heller kunnat förhindra det. Men nu sedan det var givet, hade han stått där vid Niklas' grav, såsom en konung står vid den livtjänares grav, vars häst han tagit i striden, sedan hans egen blivit skjuten under honom.

Detta säkerligen omedvetna herredrag hos Georg ledde mig fram till den starka självkänsla, den övertygelse om egen överlägsenhet, som fanns hos Georg, och som var ett ursprungligare drag hos honom än hans förnedringskänsla och hopplöshet. Hans tro på sig själv, tänkte jag med glädje, är ändå inte död ännu, där finns en botten än att bygga på, och kanske, kanske skall han segra genom sitt högmod till sist.

Plötsligt stod jag mitt framför gamla frun. Våra ögon möttes.

— Stackars Helena! sade hon. En skandal igen. Jag svarade icke, jag skyndade hastigt min väg. Kanske kunde jag ännu hinna fatt Georg och få sällskap hem. Då jag bröt mig ut ur ringen, passerade jag förbi patronen på herrgården, som stod litet avsides tillsammans med en pälsklädd dam, som jag inte observerat förut. Trots allt som uppfyllde mitt huvud just då, lade jag likväl märke till hennes utseende, jag karakteriserade det i hastigheten, medan jag gick förbi, som på något vis omaka, oförenligt. I den sekund, då våra blickar ströko förbi varandra, såg jag, att hon var än mer intresserad av mig än jag av henne. Men hon gjorde ingen min av att hälsa och fortsatte sitt samtal med patron utan att bry sig om att jag hörde följande replik:

— Dessa människors naivitet är utan motstycke. Eller vad tycker ni, patron Gyllensting?

— Ja, vi är mycket naiva i Ljungheda, svarade patronen, och hans blick mötte min, så tröstande och samtidigt full av vänlighet, att jag i denna sekund blev orubbligt viss om att det fanns något hos den store, fete, magnifike karlen, som var värt att tycka om, och som man kunde vara lugn för att alltid möta i de rätta ögonblicken.

Men vem var denna främmande dam, som stod och genomskådade oss stackars Ljunghedabor i våra upprörda ögonblick, då vi blottade vår naivitet och våra defekter?

Först när jag för andra gången gick förbi Åsa-

Hannas grav och såg den vackra stabokransen, löste sig gåtan.

Hon var Åsa-Hannas yngsta dotter Ida, som tog studenten i Stockholm på den tiden, då jag ännu läste för guvernant hemma i prästgården.

Nå, av henne, tänkte jag med något av samma högfärd som Georg visat, låter jag gärna kalla mig naiv. Det bekommer mig inte det minsta.

TIONDE KAPITLET.

Elias sänder bort Åsa-Hannas dotter otröstad

Det finns många underliga anledningar till att plötsligt tycka om eller hata en av sina arma medvandrare i världen. Men inte hade jag precis tänkt mig förut, att ens hjärta kunde bli så varmt för en medvandrare för det sätt varpå den satte in frukostdisken i matsalsskänken en morgon.

Men i dag, då jag kom in i salen efter frukost och fann att Helena satte in porslinet så försiktigt, att inte ens det svagaste klirrande hördes, då tyckte jag för första gången om henne. Varför? Emedan hon för första gången i något handlade såsom mor. Ty så varliga voro också mors händer, när någon församlingsbo satt inne hos far och sökte själabot.

För att pröva henne framkastade jag någon anmärkning med min vanliga röst, men hon tystade genast på mig: — Elias har besök, viskade hon.

— Ah, sade jag, nu även viskande, det är ju alldeles som på fars tid.

— Jag trodde inte er far sysslade med sånt, anmärkte Helena.

— Nej, inte gärna. Kom de, då skulle det vara tyst i huset, och ingen fick knacka på hans dörr. Men han uppmuntrade dem aldrig att komma.

— Det var förståndigt, viskade Helena. Jag tycker förstås inte man ska driva bort dem. Men kan man tiga, så är det väl bäst.

— Ja, jag förstår, att du tycker det. Nå, hur gör Elias? Uppmuntrar han dem att komma?

— Det vet jag inte. Hur skulle jag veta det? Men de är här ofta, i synnerhet en del, och då har han alltid obegränsad tid.

— Han är olik far i det också, sade jag. Far höll aldrig långa samtal. Far tror jag var närmast blyg för människohjärtat.

— Jag undrar inte på det, sade Helena och försvann ljudlöst.

Jag blev stående kvar i salen under illusionen att jag var förflyttad tjugu år tillbaka i tiden. Allt var sig ju likt, möblerna, tystnaden, den gråa vinterdagens bleka ljus i rummet. Den stora skillnaden var jag själv, som nu visste vad sorg och vad glädje var.

Jag satte mig i soffan stilla, med orörliga händer, ursäktande mig därmed att jag ville bevaka denna frid, så att ingen störde dem därinne hos Elias.

Min försiktighet var inte opåkallad, ty snart hördes buller och steg i förstugan, och gamla frun stack in huvudet genom dörren.

— Rakel kommer väl ihåg att människan ska ha kaffe? sade hon med en röst, som jag fann mera genomträngande än vanligt.

Jag reste mig hastigt, tog henne med mig ut och stängde dörren om oss bägge.

Det var inte värt att disputera med gumman, men människan skulle inte ha kaffe. Mor bjöd församlingen kaffe i alla väder, när den kom med bud om födelse och död, om sjukdom, bröllop eller utflyttning. Men den djupa hjärtesorgen den kom och gick stilla och obemärkt in i huset och ut ur huset, vi höllo oss alltid undan, och aldrig frågade vi far efteråt vad den haft för orsak eller ärende.

— Jag vet nog hur det skall vara, sade jag, fru Hamnell kan lugnt gå ner till fru Pettersson. Ty jag hade observerat att hon var klädd i rent förkläde.

— Ja, sade hon, ha mig undan, det vill Rakel nog. Men det är mycket dumt av Rakel att försöka. För det lyckas inte. Mig rubbar man inte. Jag har nog sett, hur hon försöker ställa sig, så hon ska få makten här i huset. Hon är lik släkten Mossbäck i det, högmod, högmod. Men om vi ska vara vänner, Rakel, och det har hon bäst nytta av, så kom inte med några nymodigheter i det här huset. För det vill inte Elias veta av. Och går man i andras hus, Rakel, kom det i håg, då får man böja sig.

Jag hade inte rätt förstått förut, att hon med-

vetet hatade mig. Jag hade tagit hennes bannor som mera sammanhangslösa utslag av lust att plåga första bästa.

— Jag låter inte skrämma mig, sade jag, och flydde uppför trappan. Så fort jag kommit i kröken stannade jag för att lyssna. Jo, hon öppnade förstugudörren, hon gick över gården, bort till fru Pettersson.

Löjligt nog, däruppe märkte jag att jag darrade, att jag inte strax kunde gå lugnt in till Eva, som om intet hänt.

De är starka dessa människor, tänkte jag, men de är väl ändå inte starkare än vi.

I vårt hus finns ingen tambur, lika litet som i bondgårdarna. Det är heller inte byggt för människor, som behöva ha ytterkläderna till hands, därför att de plötsligt vilja gå ut och gå. En lantbo går inte ut och går annat än en sommarsöndagskväll, och jag vet mycket väl att få saker nedsätter ens anseende så på landsbygden som att gå ut och gå, framför allt på blanka förmiddagen. Jag smög mig också ur huset som en brottsling, och var till den grad feg, att jag tog en korg på armen för att det skulle se ut, som om jag hade ärende till handelsboden.

Det var annars icke någon blank förmiddag, den var matt, skum, med dis och låga moln. Vi hade mot all rimlighet fått töväder på nyåret, och marken bröt fram litet varstädes ur drivorna. Alla kvistar på träden i allén hade en

vågig underkontur av de tunga droppar, som hängde där, färdiga att brista och falla. Ja, de sågo nästan förgråtna ut, de kära gamla träden, och det var ledsamt att se, även om jag visste att det var en villa blott.

Allén sluttar sakta ner mot landsvägen, just så mycket att det blir lätt att gå. För varje gång, det slår icke fel, som jag lämnar gården och vandrar denna mot stormar skyddade väg, som är så lätt och utan möda för foten, är det som att börja livets vandring på nytt. Där borta, där allén och barndomen slutar, ser man en strimma av landsvägen, som bildar vinkel mot allén. Det är skiljovägen, den oundvikliga: ska jag nu gå åt vänster eller höger, åt byn och människorna till eller åt skogarna och ensamheten?

Medan jag stod och tvekade nere vid allégrinden, kom Petter Abrahams lille pojke ut ur stugan och störtade fram till mig. Jag frågade vart han tänkte ta vägen. — Följa med henne, svarade han som jag väntat. Kan bära henna korg. Han höjde sig på tå för att se efter, om där fanns något på botten och blev mycket besviken då han såg att den var tom. Medan jag stod och försökte förklara för honom, att han skulle ta korgen och förvara den tills jag kom tillbaka från promenaden, så skulle vi gå tillsammans bort i byn, kom herrgårdspatronen åkande ensam i sin lilla släde. Han höll in hästarna. Pojken tog av mössan.

— Nå, vad har du att säga för gott i dag? frågade han vårdslöst men vänligt. Pojken tog detta som en uppmaning att erinra sig något han blivit inlärd att säga: — Tack för slanten till jul, kom det så i ett drag.

— Vänta lite, sade patronen, och började treva i pälsfickan, se här får du en slant till, tappa den inte. Pojken fick en tvåkrona och skyndade hastigt i väg in för att lämna av den till de gamla. — Kommer ho säkert igen då? frågade han mig. — Ja, du kan väl förstå, att jag måste ha korgen.

Det ingav mig en viss känsla av obehag, att Petter Abraham och hans gumma aldrig med ett ord omnämnt, att pojken beskyddades av patronen.

— Det gläder mig, sade jag, att ni är snäll mot den lille stackarn, som är så utkastad i världen.

— Å, det är inte så mycket med den snällheten, sade patronen med en min och ett skratt och lät samtalsämnet falla. Jag mötte nyss Georg, sade han, vi talade om er. När ni får höra vad det gällde, så tyck inte illa vara. Kom ihåg, att ibland är man så arg, så att man inte kan behärska sig. Godmiddag, fröken.

— Ja, men hur ska vi göra, om jag blir lika ond? ropade jag efter honom.

Jag fortsatte ett stycke åt samma håll som han

och mötte ingen mera. Vägen var öde så när som på ett par virkeskörare, som stretade med det dåliga föret.

Då jag vänt och strävade hemåt igen i det tröga väglaget, såg jag på långt håll en äldre kvinna komma emot mig. I hållning påminde hon på avstånd något om kvinnorna jag sett i bergstrakterna i Sydeuropa, dessa, som bära tunga bördor på huvudet, ty de ha inga kreatur att lasta dem på. Snart såg jag att det var mor Katrina i Hultet. Alltså skulle jag ändå möta människan, ty det förstod jag ju, att det var mor Katrina som varit inne hos Elias. Inte hade hon klätt sig söndagsklädd i svart klänning och kyrkekappa och lämnat sitt hem och sin lilla handelsbod i västra hörnet av socknen för att gå ut och fingå bara.

Jag lät henne avgöra om vi skulle gå förbi varandra med en hälsning eller stanna och talas vid, hon valde att stanna. Jag blev besviken, då jag såg hennes ögon, ty jag hade tagit för givet, att hon skulle gå tröstad och stärkt från Elias, men han tycktes icke ha förmått hjälpa henne. Jag förstod nu mycket väl, varför jag jämfört henne med kvinnorna i bergstrakterna, redan på avstånd. Men eljest talade hon städat och otvunget om det man talar om, tövädret, föret, sjukdom och hälsa.

— Herr doktorn ska vara bättre, efter vad kyrkoherden sa, det var ju glädjande.

— Ja, sade jag, han har varit bättre, sedan Niklas dog. Det är väl underligt?

— Kanske det inte är så underligt, sade hon, kanske det har sin förklaring.

— Vilken förklaring? frågade jag. Jag anade vad hon menade, men jag ville, att hon skulle säga det själv.

— Jag menar att Niklas har väl talat hans sak hos Den som har sjukdom och hälsa i sin hand, sade hon.

— Ja, men han blev inte bra genast. Dagen efter Niklas' död var han illa sjuk igen.

— Ja, jag har hört att de har ju talat över det, gummorna som var inne i likrummet, sade mor Katrina. Men kära fröken, då hade väl Niklas inte hunnit fram än, allt tar sin tid. Och nog är det långt, tillade hon, mycket långt upp till himmelen.

— Men då har vi ju löst gåtan h u r långt, sade jag. Det är minst två dygns resa, så nu vet vi det.

Hon såg på mig forskande, som om hon undrat, ifall jag skämtade med henne, och slöt sig liksom genast efter denna glimt av öppenhjärtighet.

— Ja, jag har lång väg, så jag får väl lov att fortsätta hem, jag, sade hon.

— Jag såg mor Katrinas syster uppe vid kyrkan, den dan Niklas begrovs, sade jag. Det var väl rart att ha henne på besök.

— Hon brukar komma till helgerna, men hon

bor alltid i Mellangården, sade mor Katrina. Fast en ses ju alltid något. Hon var åter mycket förbehållsam, och jag fann för gott att släppa henne.

Vilken skillnad i folkvett mellan dem, tänkte jag. Och jag undrade hur den andra systern skulle uppfört sig, om jag mött henne strax efter ett samtal, som bräckt upp varje ben i hennes kropp. Jag tänkte hur jag själv darrat och flytt för den gamla, hur lätt man råkade ur jämvikten. Men denna Åsa-Hannas dotter hade förmedlat ett så starkt intryck av tung, sorgsen fattning och kraft att tåla, att även över mig föll ro. Jag ertappade mig med att gå lika rak och lika långsamt som hon, när jag vandrade uppför allén, såsom den går som har hela livet med alla dess utflykter bakom sig och vänder åter hem igen för att äntligen vila.

Men sannerligen, det blev annat att göra än vila, då jag kom hem. I salen stodo gamla frun och Georg mittemot varandra, inbegripna i ett stort gräl. Då jag kom, sade Georg genast: — Faster Rakel! Ge henne igen hennes sparbanksbok! Hon beskyller dig för att ha stulit den.

— Det kan jag inte, sade jag, den är dödad, den finns inte mer!

— Ja, där ser Georg, sade gamla frun triumferande. Och så faller han över mig som om han ville ta livet av mig och påstår jag far med lögn.

— Törs mormor kanske säga detsamma i Rakels närvaro, som för alla socknens käringar att hon har tagit alla mormors pengar?

— Ja, visst har hon det. Och skam var det, att ta från mig fattiga gumma den lilla slanten jag hade sparat ihop.

— Men jag fick den ju frivilligt, skrek jag.

— Men hon har då ingen skam i sig Rakel, tror hon jag skulle lämna å mina penga frivilligt, och till henne?

Georg försvann in till Elias: — Det här ska far höra på, sade han.

— Gärna det, sade jag, men gamla frun sökte hindra honom: — Jämt ska ni då störa Elias. Det var tydligt att hon velat ha honom ensam då historien med sparbanksboken skulle berättas.

Elias kom strax ut.

— Det är bättre ni kommer in till mig allesammans, sade han. Ni för ju ett sådant väsen, vem är det, som är död? Man kunde tro att svärmor beskyllde Rakel för att ha dödat någon.

— Det gör hon också, sade Georg.

— Ja, och det är sant också, gnällde den gamla. Hon erkänner själv att hon har dödat den. Och så berättade hon hur jag lurat och bedragit och bestulit henne på det sista hon ägde, och som Georg, stackars gosse, skulle haft efter henne, fast nu så får han det minsann inte, som han faller över en gammal människa. Men se, ni har

inte genomskådat Rakel förut, men nu så ska ni väl begripa hurdan hon är i alla fall.

Elias hörde på till slutet. — Jag tror jag förstår hur det hänger ihop, sade han. Svärmor har ju talt många gånger om att ge mig boken.

— Nå, men där ser ju far själv, avbröt Georg ivrigt.

— Ja, men jag känner henne, sade Elias och sänkte rösten, så att hon icke hörde honom, tala kan hon nog. Men det har aldrig hänt att hon ens vågat ta fram den och visa mig den. Så frivilligt har hon aldrig gett den till Rakel, det vet jag. Eller hur? Och han såg så strängt på mig, som hade jag gjort mig skyldig till stöld ändå.

— Ja, men far tror väl inte att faster avtvingat henne hennes pengar?

— Låt faster svara för sig själv, kära Georg. Jag vet egentligen inte, varför du är så het på den här saken, som egentligen är en sak mellan svärmor och Rakel.

— Jo, det ska jag säga far, svarade Georg och talade nu så högt, att gumman åter drogs in i samtalet, därför att jag fått höra, att hon burit ut ryktet att faster stjäl, i hela socknen, och det inte talas om annat på julbjudningarna, säger Göran Gyllensting.

— Jag har visst inte talt med hela socknen, sade gumman. Jag säger minsann inte så mycket.

— Patron på herrgården hörde själv redan på

begravningen, hur mormor tog den ena gumman avsides efter den andra och berättade hurdan Rakel var.

Jag mindes mycket väl hur gamla frun tisslat i vråarna med gästerna, till mig hade hon sagt, att hon försökte skaffa en jungfru.

— Låt henne tala, sade jag. Inte tror de ändå om fars och mors dotter, att hon stjäl sparbanksböcker.

— Jo, de lär verkligen göra det, sade Georg.

— Ja, men ge mig igen boken då, sade den gamla, en smula ängslig nu, så ska jag tala om för dem, att Rakel kommit på bättre tankar.

— Leta lite bättre på kistbotten, där ligger den nog, sade Georg.

Gumman såg ett ögonblick alldeles förvirrad ut, som hittade hon inte mer i sin egen historia.

— Ja, kanske jag skulle det, sade hon och försvann.

— Varför lät du henne gå och leta, sade Elias, om hon inte har den mer? Eller har hon den verkligen ändå?

— Nej, sade jag. Det är som jag sagt, den är död. På hennes egen begäran. Och jag berättade hur hon kommit till mig med den samma kväll hon talat så skamligt illa om släkten.

— Ja, men det är inte möjligt, vidhöll Elias, att hon givit dig den fullkomligt frivilligt.

Jag erkände, att det kanske inte var fullkomligt frivilligt, men att jag tyckte det var rätt

att hjälpa henne med en god gärning och syndabot med hennes vilja, fast hon kom av sig i begynnelsen.

— Det var mycket oklokt av dig, sade Elias. Jag hade inte trott dig om så mycket oförstånd. Och en sak förstår jag inte. Varför behöll du boken i stället för att ge den till Georg?

Jag stod där som en anklagad framför dem båda.

Georg sade: — Faster visste nog, att jag skulle genast lämnat igen pengarna.

— Jaså, det var skälet? sade Elias.

I detsamma kom den gamla igen. — Nej, jag har den inte, sade hon. Och nu kom jag ihåg var hon säger, hon gjort av pengarna. Hon påstår, att hon gett dem till käringen på Gröntorp för att tysta ner den här tråkigheten med att Niklas dog i vår tjänst.

Jag stirrade på gumman, återigen slagen av hennes hemlighetsfulla gåva att gissa sig fram till närheten av sanningen. Det var ju alldeles sant, att jag funderat på att föreslå Georg att använda pengarna till en donation för Niklas' minne, varav modern skulle få räntan medan hon levde. Men jag hade dragit mig för att tala med honom om saken, emedan jag fruktade att han skulle ta dem och resa till Koblenz i stället.

— Mor Kristina har också nämnt något för mig om en donation, sade Elias.

— Ja, men hon har inte fått mer än sjuttiofem

kronor än, det vet hela socknen. Och det var sexton hundra på boken. Resten har Rakel tatt själv, sade gamla frun triumferande. Akta du dina kassor, Elias. Jag bara säger det. Nu kommer posten. Och hon störtade ut.

Posten kom mycket riktigt uppåkande och på skjutsen satt Petter Abrahamspojken med min korg. Jag hade ju glömt att jag stämt möte med honom.

Jag gick mot dörren, men Elias ropade mig tillbaka.

— Rakel, sade han, kanske du skulle vilja ge mig den där sparbanksboken, så att vi får rätta till den här tråkiga historien.

— Hur kan jag det, om jag tagit pengarna? sade jag med bitterhet och gick min väg.

Gumman kom emot mig med ett brev. — Jag ville inte lämna henne det därinne, sade hon, hurdan hon än är, Rakel. Är det verkligen möjligt, att hon har något med polisen i Malmö att göra? Jag måste verkligen skratta: På kuvertet stod mycket riktigt tryckt: Polismästaren, Malmö. För att pina min plågoande tillbaka stoppade jag det oläst i fickan. Men hon förblev stående framför mig.

— Jag går inte, förrän Rakel har läst det, sade hon. Enda vägen till försoning med Gud är att lida sitt straff inför människor, tillade hon, vänd till mig och Petter Abrahamspojken gemensamt.

Jag ögnade genom brevet med största för-

våning, det var verkligen högst besynnerligt att det skulle inträffa just nu.

— Nå, var det någe ledsamt, frågade hon ivrigt.

— Tvärtom, sade jag. Goda nyheter. I morgon reser jag min väg. Den enda som blir ledsen är väl du, sade jag och tog upp pojken till mig. Jag skulle sakna honom och hans lukt av stuga mer än allt annat i Ljungheda.

— Gör sig inte till med pojken hon Rakel, sade gamla frun. Hon blir inte mer gift med patronen för det. Stå nu inte där och gapa, som om hon inte visste, att det är hans pojke med Petter Abrahams Augusta, som tjänade i köket på herrgården.

Jag hade så när glömt sparbanksboken vid denna nyhet, men så hörde jag Elias ropa, och med pojken på armen skyndade jag upp.

— Ack, låna mig honom ett ögonblick, bad Eva, jag är så ensam. Vad har alla människor gjort hela förmiddagen? Friska människor inbillar sig alltid, att de har så mycket att göra.

Då jag kom in i Elias' rum igen, fann jag, att far och son fortfarande diskuterade samma fråga. Elias satt vid skrivbordet, och Georg stod framför honom med händerna vilande på bordet.

— Man får väl ändå lov far, sade Georg, att se saken praktiskt och betrakta den som en lämplighetsfråga.

— Nej, sade Elias, det är där du tar fel. Och

han lade sin hand med kraft på bordet, liksom beseglande sin åsikt. Ett ögonblick fängslades jag av faderns och sonens underbart lika händer, den största likhet jag upptäckt dem emellan. Ser du, ser ni båda, tillade han och såg på mig, man kan inte behandla Guds bud som en lämplighetsfråga. Var så god och sitt ner, Rakel. Det Gud befallt, det gör jag, hur olämpligt jag än finner det vara. Nå, har du sparbanksboken?

Jag lade fram den. Jag vet inte om du minns, sade jag, hur mycket din svärmor hade på sin bok. I alla fall är detta samma summa. Men den är inte din, det är Georgs. Det gör mig ont att lämna den ifrån mig.

Georg tog den ivrigt och slog upp summan.

— Förträffligt, sade han, det räcker att betala för henne ett helt år på något hem.

— Stackars hem, sade jag.

— Ja, det kommer inte på fråga, sade Elias. Hon stannar här så länge hon lever. Jag har för mig det blir inte så länge.

Georg och jag sågo på varandra. Kanske tänkte han som jag på hennes ljus i granen som aldrig slocknade.

— Då är det väl bäst jag reser, sade jag, för en sådan ofrid kan här väl inte vara i detta hus.

— Seså, Rakel, sade Elias lite otåligt, tag det lugnt. Tänk på hur länge jag fått uthärda. Och du har bara prövat på det några månader. Vart skulle du ta vägen, för resten?

— Jag har fått anbud om en plats med posten i dag, sade jag och försökte att inte verka triumferande.

— Ja, men du kan ju inte resa, utbrast Georg häftigt. Tänk på Eva. Och för resten här behövs ju någon. Med mamma som går in i garderoben, när det kommer folk.

— Ja, men om jag stannar, så kommer jag också att gå in i garderoben, sade jag. Jag börjar förstå Helena.

— Där hör far, sade Georg enträget. Ska hela huset gå under för gumman mormors skull?

— Ja, sade Elias, förr får det gå under, som du ser det, än att jag går ifrån det som jag anser rätt och riktigt.

— Ja, men kan det vara rätt, att en person ska få ostraffat bryta mot flertalet av Guds bud i skydd av det fjärde?

— Det är inte vår sak att döma henne, sade Elias. Det är Guds. Vår sak är att själva hålla fjärde budet.

— Även om det går åt skogen med oss allesammans därigenom? frågade Georg. Han var så ivrig, att han inte märkte, hur tokigt det lät, att han förutsatte det skulle gå åt skogen för den som höll fjärde budet. Jag visste ju att han beundrade sin far och inte ville såra honom. Han hade bara alldeles glömt att det hette: på det dig må väl gå och du må länge leva på jorden.

Elias påminde honom emellertid strängt därom.

— Jag tycker inte det går stackars mamma vidare väl, sade Georg till min förskräckelse. Det har naturligtvis varit hennes olycka det här fjärde budet. Vi har nog inte satt oss in i vilket lidande den gamla är för henne. Den första som förstod det var Eva, en utomstående ser ofta mera. Men sedan hon påpekade det, har jag förstått det mer och mer. Mamma säger ju aldrig någonting, men där kan ju vara oanade mått av lidande. Jag var händelsevis i förstugan, när gumman föll över mor Katrina i Hultet just som hon kom ut från far. Mamma bara vände och sprang sin väg. Jag tycker far skulle våga bryta fjärde budet för mammas skull. Och för min skull och Rakels och sin egen.

Elias vred sig besvärad under Georgs långa tal. Jo, hon var en prövning, det medgav han. Men man ska inte kasta av sig prövningarna, för har vi fått dem, så behöver vi dem. Och genom att bryta mot Guds befallning, återupprepade han envist, kommer man aldrig från någonting.

Elias var orubblig, men Georg ville heller inte ge sig. Han riktigt skalv av iver att bryta faderns motstånd på denna punkt. Så mycket visste han, att det gick inte att övertala fadern till något som denne ogillade. Men ännu trodde han, att om han kunde dra fram riktigt övertygande och

solklara bevis på att fadern i denna enda punkt, den om svärmodern, hade orätt, så skulle han ge sig. Det föll honom inte in att om han lyckats att få fadern ändra mening på denna punkt, då skulle Elias därmed ha utdömt hela sitt gångna liv, med dess obönhörlighet, dess underkastelse och tålamod.

Men just därför skulle Elias väl akta sig att bli övertygad, ja att låta rubba sig en hårsmån av Georgs ord. Så det var ingen risk att låta Georg försöka.

Med brevet i min hand, som kunde, om jag ville, rädda mig bort, satt jag och åhörde uppgörelsen mellan far och son, som något som skedde på ett visst avstånd från mig.

— Jag tror man måste ha litet omdöme själv och väga svårigheter mot varandra, sade Georg. Man kan inte vara en sådan bokstavsträl. Om jag nu tar Niklas som ett exempel. Han tjänade oss troget, han var en verklig räddare i nöden, medge det? Vad skulle vi ha tagit oss till på den tiden, då jag var sjuk — han talade nu, sedan han varit befriad från anfall i fjorton dagar, om sin sjukdom som om något för länge sedan förgånget — om vi inte haft Niklas? Vad fick han för lön? Misshandel. Nej för all del, far misshandlade honom inte, men far lät den gamla ostraffad misshandla honom under fars tak.

Elias svarade icke direkt på detta, tyvärr var det ju sant.

— Jag talade med Niklas många gånger och klarlade för honom att en så gammal människas prat var ingenting att fästa sig vid. Och det förstod stackars Niklas utmärkt bra, sade han.

— Ja, men far, kan far verkligen tro att han inte led ändå, sade Georg, som om han inte tröstat sig på samma sätt som Elias, innan jag upplyste honom om sanningen. I själva verket pinades han så, att han ofta ville gå i brunnen.

Elias ville inte tro att det varit så farligt, vilket förargade mig.

— Ja, om jag skulle stannat, sade jag, så hade jag kanske också gått i brunnen. Man vet, att man inte ska fästa sig vid elakhet, men den tränger genom alla pansar.

Det berörde Elias obehagligt, att jag talade om att resa. Han var inte van vid och tyckte inte om folk, som tillspetsade en situation, man skulle stanna, tåla, tiga. Man skulle lyda. Men han tog väl för givet ändå, att han hade mig under väldet av sin auktoritet, om han ville bruka den.

— Jag tror inte du reser, Rakel, sade han litet beskyddande med ett halvt leende mot mig.

Men jag förklarade, att jag inte hade lust att stanna. Det föreföll mig inte trevligt mer att vara värdinna för en socken, som genast trodde om mig, att jag stal.

— Inte lust, sade Elias. Du säger det, som om du tyckte, att det vore ett skäl att dra fram.

— Ja, sade jag, det tycker jag att det är. Ett alldeles avgörande skäl.

— Jag tror inte du menar det, sade Elias ännu i den litet överlägsna och beskyddande tonen. Du har lärt bättre, du vet att det betyder inte det minsta om en sak är lätt eller tung, ja för tung, att utföra eller om den är trevlig eller vedervärdig, man gör den ändå, om det är rätt att göra det.

— Jo, jag menar vad jag säger, svarade jag, desperat över att inte bli tagen på allvar. Jag tycker inte man ska göra något annat än det, som förefaller lätt, därför att man har en hjärtlig lust till det.

Elias' ansikte mörknade. Han började förstå att jag menade denna hädelse. Georg, som varit på väg ut, antagligen emedan han uppgivit hoppet att komma någon vart med fadern, vände vid dörren och slog sig högst intresserad ner för att lyssna till vårt samtal.

— Dina handlingar motsäger dina ord, sade Elias.

— Vad menar du med det? frågade jag, något försåtligt.

— Jag menar att jag sett några vackra handlingar av dig.

— Och du tror inte att det lilla goda jag kanske gjort, det kan jag ha gjort av en hjärtlig lust därtill? Måste det vara mig vedervärdigt att göra en god gärning? Fy Elias!

Men jag kunde inte låta bli att skratta över denna uppenbarelse av hans tanke om mig. Den gamla, stygga gumman, hon satte ändå ord och handlingar i rörelse omkring sig!

Georg instämde i mitt skratt, medan Elias blev alltmera allvarlig.

— Är du säker på att du inte skryter, faster Rakel? sade han. Eller är du verkligen så god?

— Ja, så god är jag. Eller så dålig, som Elias menar. Plikter som jag avskyr dem får man mig inte att fylla. Vill Gud jag ska ta upp dem, så får han ge mig först en brinnande lust till dem.

Detta blev för mycket för Elias, han reste sig upp, som om detta varit ett sista medel att vinna auktoritet över mig.

— Jag får åtminstone be dig, sade han, att du inte låter dessa minst sagt farliga läror bli kända vidare.

— Var lugn, Elias, sade jag, det är inte till mig, som tagit en sparbanksbok, som din församling kommer och söker själabot.

— Nej, naturligtvis inte, sade han en aning högdraget, som om han menat, hur kunde det falla den in, oavsett sparbanksboken. Och det är verkligen en lycka. Jag undrar just ifall jag själv lärde ut den läran och sprang ifrån en plikt, då jag förlorat lusten på den, hur många män i församlingen som skulle gå från sina hustrur och hustrur från sina män? Det har du kanske inte tänkt på, emedan du aldrig varit gift.

— Hur många frågar du? Inte så många. Men de skulle gå, som borde gå, sade jag, besluten att löpa linan ut. Dessutom hade jag lust att pina honom litet. Varför hade han inte kunnat trösta henne, som jag mött? Jag började förstå det nu.

Vi sågo varandra ett par ögonblick in i ögonen, så som syskon just aldrig bruka göra. Så måste jag ändå vika och sänka min blick. Varför? Kanske emedan han just nu var allvarligare än jag, emedan det vi talade om rörde honom djupare än mig, emedan han satt in sitt liv på sin tro och stod och föll med den. Emedan hans själ icke kände till likgiltighet och utjämning och trötthet som min.

— Ah, tror du inte, tror ni inte, sade han och inneslöt Georg i sin förkastelsedom, vilket sårade mig och genast gjorde mig förhärdad igen, att jag känner igen förvirringens ande i dina ord. Minns du, Rakel, att vår barnjungfru brukade visa på en gubbe, som var son till en vars far var råmärkesflyttare. Vi fick lära, minns du det, att ingen var så stor brottsling som en sån. Och därför att det brottet gick ut över mer än ett släktled så satt det också kvar på följande generationer.

Jag satt nu och väntade, att han skulle fullfölja liknelsen och kalla mig för en råmärkesflyttare i andlig måtto, men han ansåg väl att den konklusionen fick jag göra själv.

— Ja, vad jag ville säga var det, att så länge jag har detta ämbetet, så ska jag sätta in mina yttersta krafter på att hindra förvirringen att bryta in här hos oss. Och därför, det kan ni väl båda två förstå, så får jag inte jämka och pruta på min plikt. Det är mycket ledsamt om jag måste välja mellan Rakel och min svärmor, men det kan inte hjälpas. Det får gå som det kan. Om församlingen får höra att jag skickat av den gamla, för att hon är svår och besvärlig, hur ska jag då kunna tillhålla dem, som kommer till mig, att härda ut intill änden på den plats, där de är ställda? Ja, jag förstår, att ni två tycker inte, att jag ska tillhålla dem det.

— Nej, sade jag. Men jag vet att du gör det.

— Ja, det gör jag. Stanna, säger jag, till livets slut, det gör detsamma vad det kostar. Ibland kommer de till mig och frågar, om det finns en gräns —

Ah, tänkte jag, stackars mor Katrina —

— för vad man måste tåla av en maka eller en make.

— Och då säger du alltid nej?

— Ja, alltid. För det finns ingen sådan gräns. Enligt Guds klara och tydliga ord. Det står inte att var och en som skiljer en hygglig hustru ifrån sig, begår äktenskapsbrott. Det står att var och en som skiljer sig från sin hustru och tager en annan begår äktenskapsbrott. Och det är i grund och botten det de vill höra, när de kom-

mer till mig. Om de visste att jag brukade säga: stanna om ni har lust och gå om ni har lust, då lönade det sig inte att gå vägen för sådant råd. Ja, och nu kanske vi lite var har annat att göra.

— Det är strax middag, sade jag och tänkte på Helena, som under allt detta stått vid spisen och skött sitt.

— Ja, sade Georg, om nu slutet på alltihop blir att Rakel ger sig av, så måste Eva förflyttas, sjuk som hon är, och jag reser så fort jag kan, och häxan blir kvar. Och kanske det är att lyda fjärde budet, men rätt är det ändå inte.

Han hade sagt häxa utan att tänka därpå, inte heller jag fäste mig därvid, förrän Elias fattade eld. Det fick icke förekomma att något sådant sades i hans hus om någon eller av någon. Ålderdomen skulle vördas i hans hus.

Georg bad genast om ursäkt, tydligen ledsen att han i onödan sårat fadern. Nej, han skulle icke säga häxa mer.

Då vi båda just skulle gå och stänga dörren om oss, ropade Elias mig tillbaka. Jag vände endast motvilligt.

— Det är en sak, sade han, som vi kanske borde göra upp nu efter vi håller på, det är om din lön. Såvitt jag förstått, har du undrat över att jag inte sen första dagen nämnt något om din lön.

— Förstått, högg jag i, på vem? På henne, din svärmor?

Han teg, han var fast. Det var tydligen hon, som låtit honom förstå detta. Och åter måste jag med nästan vidskeplig rädsla konstatera hur hon anade sig till allt, som var smått och dumt hos en. Det var alldeles riktigt, att jag undrat, ja att hans tystnad sårat mig som bevis på, att han, sedan han sett mina prestationer, icke ansåg att jag var någon lön värd. Det var jag inte heller, Gud skall veta, att jag inte är så blind, så jag tycker det. Men h a n borde tycka det. Dock hade inte en suck om denna sak gått över mina läppar, för intet pris skulle jag velat att han finge en aning om mina tankar, och se där, nu visste han dem.

— Och du tror henne, utbrast jag, dess mer förbittrad därför att han träffat rätt. Du tror, att jag skulle beklagat mig för henne för att jag ingen lön fick. Och sen så låtsar du tro, att andra inte tror andra lögner hon sprider ut om mig.

— Ja, emedan det ju skulle varit fullt rimligt om du undrat, därför kan jag tro det, försvarade han sig.

— Precis lika rimligt som att jag skulle stulit. Jag skulle talat om en sak, som angår dig och mig med henne, henne! Om det funnes en bild av mig i ert medvetande på vilken ni prövade hennes lögner och sade: nej, detta vet vi, att det k a n inte Rakel ha gjort, då vore hon inte farlig, och jag behövde inte vika. Men ingen,

jo Georg, tror mig utan att fråga. Och därför är det bäst jag reser min väg.

— Rakel, var nu förnuftig. Man måste ha tålamod. Även då man blir misskänd.

— Är det allt vad du säger dem, som kommer till dig? Låter du dem gå utan någon tröst?

Jag tänkte nu åter på mor Katrina, men nu undrade jag om det, som jag tagit för hennes naturliga värdiga förbehållsamhet, var avståndstagande på grund av sparbanksboken.

— Jo, sade Elias, jag ger dem tröst. Jag säger dem, att om de håller ut intill änden skola de få dagspenningen.

— Ingenting annat? Ehuru jag visste på förhand, att det ingenting annat var, som han sade dem.

— Är det inte nog? Även utan dagspenningen skulle de hålla ut. Men du förstår inte vad löftet om dagspenningen betyder för oss, som tror.

— Ja, men alla tror väl inte. Och alla önskar väl inte göra det rätta.

— Dem andra hutar jag åt då. Dem skrämmer jag.

— Tänker du göra det med mannen till henne, som var här i dag?

— Ja, du kan lita på att jag tänker rykta honom väl, sade Elias med en ton, som uteslöt varje möjlighet till tvivel på att Sven i Hultet hade en het stund att vänta.

Men vad skulle det göra för intryck på honom,

när han väl visste, att hustrun först blivit lärd att tåla allting av honom intill bittra döden? Det kunde ju ligga en viss tjusning i att pröva, om den läran också höll inför den värsta påfrestningen.

— Så du tror, sade jag, att du ska kunna rätta till äktenskapet i Hultet, du?

— Det vore inte det första, sade Elias. Det brukar gå riktigt bra. Många har kommit igen och tackat mig. Det är förvånande hur långt man kommer med enkla och kraftiga åtgärder.

— Gör man, sade jag. Lyckas man så att återuppväcka kärleken?

Elias såg ut som om han inte trodde sina öron, då jag nämnde ordet kärlek.

— Jag tycker resultatet borde bli det motsatta, sade jag. Det måste vara otäckt att bli uthärdad och övad tålamod mot. Det gör en förstås galen eller svårmodig (som Helena tänkte jag). Jag tycker man skulle behandla den elake på helt annat sätt, försöka ta bort den tagg i hans sinne, som gör hans ondska. Men se, då måste man åt sina egna brister. Hur är det med dig själv i det fallet, Elias? fortsatte jag av en plötslig ingivelse, den jag följde med dödsförakt.

Han ryckte till.

— Jag har inte sökt något råd av dig, sade han.

— Nej, naturligtvis inte. Men du förklarade ändå för mig, när jag kom till Ljungheda i höstas,

att du inte anade orsaken till Helenas melankoli och människoskygghet. Du ljuger naturligtvis inte. Du har ingenting vetat. Men det har varit därför att du inte brytt dig om att leta. Du har bara varit tålig du.

— Vad kan egentligen du förstå, Rakel?

— Som är ogift? Mycket litet, förstås. Men vem som helst, till och med jag, som hörde Helena häromkvällen, då Georg hade sitt anfall, måste förstå en del. Ja, förlåt mig, men man måste fordra mycket av en man som du.

Elias satt med handen för ögonen, jag såg icke, men kunde nog ändå ana, att han var upprörd över detta oerhörda, att jag nu återigen tagit hans roll av domare mot honom själv. Jag reste mig tyst och smög mig på dörren.

Då höjde han på huvudet.

— Du ser saken bara ur hennes synpunkt, sade han blott. Vet du, jag tror nog att du ska låta detta vara, det säger jag inte bara av högfärd eller ömtålighet. Att åstadkomma någon ändring i Helenas och mitt äktenskap är för sent och obehövligt. Det är till ingen förargelse för människor. Hennes utbrott ja. Det skall du väl inte ta så bokstavligt. Det förklaras ju av det ord jag råkade fälla. Men nu kom vi bort från frågan om lönen.

— Jag vill naturligtvis inte ha någon lön, sade jag kort.

— Jag önskar att du tar emot den i penningar och begär själv. Jag kan inte skaffa dig presenter,

som motsvarar ditt arbete. Och så hoppas jag att du tänker närmare efter om du — har lust att resa eller stanna.

— Ja, jag skall svara dig i afton.

Helena fick naturligtvis duka själv. Hon såg inte ens upp, då jag gick förbi henne genom salen. Än mindre frågade hon efter vad som förefallit.

Av någon oklok ingivelse gick jag fram och lade armen om hennes nacke.

— Jag är inte så omöjlig som du tror, sade jag med tanke på, att jag hållit det löfte jag gav på morgonen till tack för att hon satte in disken så stilla, att slå ett slag för henne då jag kom åt. Visserligen hade det väl inte lett till någonting, men jag hade ändå försökt, vilket jag ansåg ganska modigt.

— Jag anser dig inte omöjlig, sade hon stelt men inte precis ovänligt. Nu är maten färdig.

Ingen har någonsin kallat Elias högmodig, han är en försynt man, nöjd med en i yttre avseende rätt anspråkslös post. Han tänker kanske inte ens på att hans krafter och gåvor kunde vara avpassade för större förhållanden. Och ändå hade jag nu mött hos honom något obestämbart, och samtidigt orubbligt, mot vilket vanlig högfärd bara är en barnlek, något en hustru måste hata och sörja över till döden, så länge hon älskade honom. Om jag skall likna det vid något, så måste jag om än på avstånd jämföra det med

detta sig fjärran hållande som hans egen Mästare och förebild visade mot sin familj. Vilken är min moder? Vilka äro mina bröder? Det dröjer därjämte omkring honom och hos honom ett skimmer av den mystik, som genom de århundraden, som lågo mellan honom och Mästaren, omgivit prästen, oavsett hans egen person, i kraft av de sakrament han förvaltade. Men det är så likt vår tid, att återskenet av denna mystiska värdighet belyste honom och endast honom av alla präster i vår trakt just för hans personlighets skull.

Elias vet naturligtvis, det är inte möjligt annat, att han lämnat sin hustru helt utanför sin gemenskap, sitt sökande, sin glädje, sin saliga förväntan. Och om han inte visste det förr, så hade han ju fått höra det med tydliga ord hur hon lidit därav. Eller tänker han därom: hon talade bara om att jag drog mig undan vår kroppsliga gemenskap, det är allt hon fattat och saknat, som den hedning hon är.

Blygs han över att icke ha kunnat vinna sin hustru för sin tro? Därtill fann man inga tecken hos honom. Det var i varje fall icke hans livs nederlag. Han hade ett ansvar för henne, ja, men samma ansvar som för sina andra församlingsbor, och hon hade samma möjligheter som de att höra honom förkunna Guds ord, att komma till honom och söka råd, om hon var bekymrad om sin själ. Detta är det ansvar han själv mäter ut som lagom, han kan inte gå upp bara i henne, ty han vet sig

tillhöra ett större sammanhang. Han bär på sitt hjärta en hel församling och måste vaka över själarna inom den, emedan han för dem skall avlägga räkenskap. Det är därför hans ämbete är så högt och farligt, samtidigt som det är ringa i världens ögon. Nå, kan han avlägga denna räkenskap? Det är väl det han frågar sig om aftonen, innan han skall träffa sin Gud. Men säkerligen ägnar han aldrig henne någon privat och särskild fråga.

Här förstår jag väl inte allt i detta. För mig ser det så ut att man ska inte öva godhet mot den som är ens hustru utan med henne. Jag finner denna hans godhet värdelös, när han inte tar henne in till sig och delar med henne sin värld. Men här kan vara mycket man icke anar. Kanske räddes han hennes själs medfödda hedendom och vågade inte släppa den för nära, emedan den skulle rått på honom. Kanske visste han, att hon aldrig, aldrig skulle kunnat döpas till hans tro.

Jag vet inte, det är bara ett jag vet, och det är det, att en man, som så obönhörligt genomfört den mest konsekventa av skilsmässor, knappt borde tala såsom han gör och inte vägra att ge mor Katrina någon tröst eller lättnad.

När jag skulle gå upp till Eva, sedan köket var färdigt, mötte jag Georg i övre förstugan. — Nå, sade han i en ton som hade en återklang av Elias' röst, nå hur skall det bli nu, faster? Tänker du kanske gå upp till Eva och tala om det?

— Tala om vad?

— Att du fått lust att resa från Ljungheda.

Under samtalet om sparbanksboken och häxan hade jag som ett fartyg i en slussbassäng burits på min egen vredes flöden, så att jag kom allt närmre den ythöjd, varifrån jag fritt kunde segla ut ur Ljungheda på nya, vida vatten. Men nu var jag icke ond mer, och medan min vredes vatten rann bort, sjönk jag allt djupare igen och vägen ut var återigen stängd, tyckte jag.

Men fördenskull borde då inte Georg stå där så sträng och hotfull framför mig. Hur självfallet hade inte h a n talat om att resa och fortsätta sina studier! Han borde kanske ha förstått, att jag kunde längta efter mitt yrke igen, ja ha rätt att undersöka vad det var för möjlighet till arbete som bjöds mig. Vad man däremot kanske inte kunde begära, att han skulle förstå var, att jag kände en sådan stark längtan att träffa polismästarens fru i Malmö och andra friska, levande, riktiga människor.

— Käre Georg, sade jag, vad gör det, om jag reser för en fyra, fem dar, kanske en vecka på sin höjd?

— Varför frågar du mig om det, sade han, du gör ju ändå bara det du har lust till.

Vid detta ovänliga svar förhärdade jag mitt hjärta. Han kunde ju ha ingivit mig den största lust att stanna, om han verkligen velat. Att han inte kunde begripa för resten, att man är aldrig

konsekvent för det första. Och för det andra så har man ofta lust att stanna och resa på en gång.

Så beslöt jag då att resa. Det var bättre att lämna Eva nu än längre fram. Hon blev ledsen, det var en tagg i mitt sinne, men jag kunde inte hjälpa det.

— Vem är polismästarens fru i Malmö? sade hon.

— En för detta yrkeskamrat.

— Yrkeskamrat? sade Eva, tänk, det vet jag inte vad det är. Jag har aldrig haft någon.

Hon fick läsa brevet och lämnade det tillbaka med anmärkningen att det handlade ju egentligen om en allsmäktig herre, som hette konsul Jönsson, och som tänkte grunda något företag, vid vilket jag skulle kunna vinna anställning.

Det var alldeles riktigt att brevet verkade som om det handlade bara om konsul Jönsson. Men när jag läste det, då handlade det om livet självt, om vägen ut till det härliga, hårda arbetet, som jag ännu hade kraft och rätt till. Jag förstod först nu hur utsvulten jag var på arbete efter allt det plock jag sysslade med här i prästgården. Liksom den hungrige vill ha stora fat framför sig, så ville jag ha en stor uppgift, som krävde mig helt och hållet och gav mig möjlighet att visa att jag dugde ännu. Underbart nog, min högfärd var sårad av den där sparbankshistorien och krävde upprättelse. Och bakom detta längst in låg det mest avgörande skälet till min res-

lust: jag ville lämna dem ensamma en stund, de två, som ville ha mig till dörrvakt, ej mer.

Därför måste jag nu resa. Jag ville också tacka min forna kamrat för att hon suttit i ett rum vid ett sammanträde och sagt till andra personer: — Det finns en människa, som heter Rakel Ljunghed. Hon är en förståndig människa och dessutom duglig i sitt fack.

Alla dessa tre saker borde jag kanske ha vetat förut. Men att nu få dem bekräftade beredde mig en sådan glädje, som om jag tvivlat på dem alla.

Om hon endast sagt: — Det finns en människa, som heter Rakel Ljunghed, så hade jag blivit tacksam, så skönt är det att få veta att man lever.

Ty så länge man inte är riktigt död, vill man allt gärna leva ändå.

ELFTE KAPITLET.

varefter jag lämnar Ljungheda

Här äro de brev jag fick från Ljungheda under mitt besök i Malmö. De kommo alla tre på en gång, och de rörde mig djupt. Men då jag bröt dem, hade jag redan bestämt över mitt öde. Jag skulle vända åter till Ljungheda och säga nej åt konsul Jönsson, hur mycket detta än måste förvåna en så suverän herre. Detta icke av motvilja mot honom eller det förslag han hade att göra mig. Jag skulle gärna ha tagit hand om hans och andra konsulers döttrar och gjort en skola åt dem efter engelskt mönster, där de icke inhämtade kunskaper utan goda seder och färdighet i spel och lekar. Men denne herre ville icke vänta på en döende människas död. Ska de vara, så ska det vara genast, sade han. Antingen är det såsom min hustru säger, att professorerna säger, att det är skadligt för mina töser att läsa i övergångsåldern eller är det inte. Är det inte så, då skulle vi inte göra en skola alls. Men är det så, då ska vi göra skolan med detsamma och inte dröja en dag.

Under dessa förhållanden var det inte svårt

att välja. Någon annan finge rädda fröknarna Jönsson från överansträngning och befria konsulinnan från hennes oro, jag kunde det inte.

Georg skrev följande:

Kära faster, om det är sant det du sade till far häromdagen, att du aldrig gör annat än vad du har lust till, så torde du väl vara otillgänglig för övertalning, ifall det förhåller sig så, att du fått lust till en ny verksamhet. Men ser du, om du påbörjar en handling av lust till den, och sen lusten tar slut, innan handlingen är fullbordad, så får man nog ändå lov att sluta av den utan lust. Kanske du redan bundit dig för något nytt därnere. Men jag ber dig ordna så att du kan få tid att avveckla situationen här. Det måste ordnas för Eva på annat sätt. Vi har talat hit och dit om att ta hit en rödakorssyster eller förflytta henne på sjukhem. Men jag vågar inte ta ansvaret att bestämma, så vi måste skaffa hit en läkare. Du minns du sade, att det var så underbart, att hon funnit en människa, som kunde vara med henne ända till slutet. Ja, men hur skall det bli möjligt, om hon flyttas på något sjukhem? Jag undrar om du alls har tänkt på, att du är i färd med att som Petter Abrahamspojken riva kull hela bygget, som du med så stor möda byggt upp, och som du var så glad för? Ja den, pojken nämligen, han är här varje dag och frågar efter dig. — Har ho gömt se, säger

han. Eva ger honom var dag något från dig. Jag vill bara säga dig, att om det inte varit för Eva, så hade jag rest ner och börjat läsa nu igen. Jag har ju inte varit sjuk på en månad nu (lustigt nog ökade han på en vecka, ty det var endast tre veckor sedan uppträdet i likrummet). Eva rår på henne i alla fall, hon visar sig inte i hennes närhet. För att tala mer nyktert, jag tror jag är så pass nu, att jag kunde börja arbeta. Sprickan är sinkad, pröva bara inte själens klang!

Kan detta brev kanske vända din håg? Om det så gör, så dröj inte. Hon brytes, hon krossas, hon males till stoft.

Köp hem champagne. Skåningarna kan väl låna dig motbok. Och så får du vara snäll att skaffa ett duntäcke, som inte väger någonting. Hon kan inte längre ha mammas tjocka vadderade täcke. Och hon fryser, hon fryser ständigt.

Din Georg.

Då vi skildes, gav jag Georg mitt löfte att komma tillbaka, och resan företogs under förutsättningen, att den bara skulle räcka en vecka på sin höjd. Men så fort jag var försvunnen, måtte de börjat tvivla på mig och misstänka att jag rymt för alltid. Det borde ju egentligen ha stött mig, att de trodde mig om så litet ordhållighet, om så litet hjärta. Men jag förlät dem, därför att de önskade mig tillbaka, de finge tro mig

vara lögnaktig och ärelös, blott de längtade efter mig, dessa två, och erkände, att de inte kunde reda sig utan mig.

Evas brev var längst, fast hon orkar minst. Jag gruvade mig över den möda hon måste ha haft. Raderna voro mycket sneda och ojämna, brevet gjorde ett hemskt intryck av att vara skrivet av en blind. Det var skrivet under tre dagar, hon hade börjat samma dag jag reste.

— Jag orkar — stod där — mkt litet. Får ont i huvet bara av tanken att skr. Men nog kommer du igen? Gumman säger Elias kört bort dig, men hon ljuger ju. Alltid får du arb. Jag ska inte störa länge. För antingen jag dör eller blir bättre, så här kan det inte länge fortgå. Georg tror inte jag förstår att en kris är nära, men jag känner det med hela min varelse.

Jag har försökt att tänka ända fram t. slutet, inte på lek utan allvar. Det gick inte att tänka, för det är visst otänkbart. Däremot fick j. en uppenbarelse av slutet som kom o. gick på ett ögonblick. Inte bara av det heller utan av hela mitt liv. Allt var fullk. klart, avslutat, försonat, det skedde för ett par tim. sen, och redan är det liksom borta. J. fattar inte mer så klart, vet bara att j. h a r fattat. O. det är nog, säg. Så gör det ingenting, om jag är dum o. rädd många ggr, innan slutet o. i den sista stunden, efter det ändå varit klart.

Orkade endast detta i går. Har försökt tänka lite vidare i natt, låg i mörkret och skrev i tankarna t. dig, ty du måste ju veta detta, om vi aldrig orkar tala mer. Jag skulle talt med dig med. j. hade dig här, men har du förstått ändå kanske, att d e t är sant, som jag förnekade förr, att vi kan skiljas, t. o. m. som vänner, ja vi har faktiskt redan sk. åt, jag och min kropp. Stackarn, den har det rysl., den har en svår bit framf. sig, jag är ledsen för den. Möllarmor var här kan du tro med en dekokt som sk. vara undergörande, jag köpte den, men kan inte ta den, fy. Hon grät för resten över sina pengar inne hos E., så jag hörde det upp. I alla fall hon frågade hur j. mådde. Jag sa att jag blir både bättre och sämre, och då trodde hon j. var svag i huvet, men det är sant. Du o. alla vet det kanske förut, men för mig har det varit mitt livs stora upptäckt på sl. att något sker med ens själ, att den lever och rör sig. Min vanära var utplånl., alla skaml. minnen de följer ju med kr. för de tillh. den. Jag har inget gj. för att plåna ut, ja ing. alls gj. i mitt liv. Därf. har jag så bråttt nu. Inte för egen räkn. men för Gs, för m. är tiden slut, du kan tro det är en konstig känsla, som j. inte kan beskr.

Blir du klok på det j. skr. i går o. förrg? När jag talar om detta har j. inga ord. Orden tillhör alla livet och tiden, o. för mig är t. sl. Märkv. nog är j. inte nyf. på de rätta orden.

De r. orden är nog inga ord alls. Ja, jag blir glad, då du kommer.

Hennes brev kom mig att längta efter att få ägna henne all min ömhet och mina omsorger. Jag sörjde redan över, att hon kanske måste plåga sig med att be Helena om saker, som jag visste utan ord, ty det lär väl inte ha kunnat undvikas även om jag försökt sätta Helena in i våra vanor, så gott jag kunde. Jag sörjde över de timmar jag gått miste om i hennes närhet, över att här alltid skulle vara ett avbrott för mig i minnet av hennes långa vedermödas tid. Ja, medan det avgörande ögonblicket inträdde och gick förbi, var jag icke där, då var jag långt borta. Jag skulle velat resa ögonblickligen eller åtminstone med första tåg nästa morgon. Men icke heller det var möjligt, ty, erinrade jag mig, jag måste ju skaffa champagnen och duntäcket. Dessutom upptäckte jag i Helenas brev en rad ärenden, som jag måste uträtta.

Så här skrev hon:

Kära svägerska! Jag hoppas du ursäktar om jag beder dig uträtta några bud åt mig. Skulle du vilja köpa sex meter mörkblå muslin med vita prickar till en sommarklänning åt mig? Vidare, om du har tid, två goda ylletvålar och något bra putsmedel för silver. Så ber Elias om sex tandborstar, för han vill ha på lager. Mamma beder

att du ville köpa 2 kg. mjukt ullgarn av bästa sort till strumpor åt herrarna. Här är som vanligt. Jag försöker sköta Eva så gott jag kan, men vet ej om hon gillar mig. Mamma sköter hushållet ensam nu, vi hava ingen jungfru fått ännu. Om du dröjer länge så var så snäll och skicka mig buden på posten, för jag behöver dem fortast möjligt. Kan du lägga ut summan så länge? Du är alltid välkommen tillbaka.

Din tillgivna svägerska Helena Ljunghed.

TOLFTE KAPITLET.

men kallas tillbaka

Tåget stod obeslutsamt vid Hässleholm. Jag satt i min kupé, brinnande av hemlängtan och manade på det av hela min vilja, då plötsligt något hände, som bröt upp tid och sammanhang och kastade allt huller om buller, som hade det hänt en tågolycka i min själ.

Det som hände var, att en liten telegrampojke sprang längs tåget, viftade med ett telegram och skrek: — Ra-kel Ljung-hed! Rak-el Ljungh-ed!

Det var mig under en sekund, som om jag drömt de sista årens händelser och vaknade upp igen och fortfarande satt på det tåg, som för fjorton år sen bar mig bort på flykt till främmande land från någon, som förföljde mig. Blir det då aldrig slut på dessa telegram, tänkte jag förvirrad och rörde mig icke, hur många har jag redan fått med samma befallning: Våga icke lämna landet innan du träffat mig! Nej, jag vill icke låtsa om, att det är jag, tänkte jag, medan jag hörde den gälla stämman förtona bortåt lokomotivet till. Om inte mina

medresande eller konduktören förråda mig, så kanske jag undgår detta telegram.

Det var först när pojken åter närmade sig vår vagn och hans rop på Rakel Ljunghed steg högre och högre mot himlen, som jag vaknade upp ur den förlamning och förvirring, vari en oförglömlig händelses upprepning försatt mig, och återvann sinnesnärvaron så mycket, att jag kunde sträcka ut handen genom fönstret, ta telegrammet och ge pojken en slant för hans vilda skriandes skull.

Men det dröjde, måste jag medge, ett par minuter, innan jag kom mig för att bryta telegrammet. Jag kunde inte komma ur föreställningen, att jag skulle mötas av samma ord igen: Våga inte lämna landet, innan du träffat mig. Men jag hade vågat.

Mittemot satt en äldre herre, som mätte ut min feghet i minuter, tyckte jag. Det var hans medlidsamma och undrande blick, som tvang mig att öppna telegrammet.

Det var från Georg och lydde så här:

Bitte ihm keine Geschichten zu erzählen.

Tåget satte sig nu i rörelse, men mil efter mil försvann bakom oss, utan att jag kunde få någon mening ur telegrammet. Bitte ihm keine Geschichten zu erzählen. Ihm? Vilken Ihm? Kanske den ståtlige äldre herrn, som var min enda medresande? Det var en orimlig tanke, jag hade

ingen aning om vem han var, endast att jag förstod på hans uppträdande, hållning, på något obestämbart, att det måste vara en berömdhet, en betydande man. Vi hade suttit mittemot varandra ett par timmar, utan att han på något sätt givit tillkänna att han märkt min närvaro. Men i det ögonblick han hörde telegrampojken skria mitt namn, föreföll det mig som om han blivit intresserad, dock kunde detta vara ett misstag av mig. Mitt namn i och för sig har ju inga förutsättningar att intressera äldre betydande herrar, när jag inte kan göra det själv.

Men nej, det var bestämt ändå inte ett misstag, ty ett par gånger, när jag såg upp från mitt olyckliga telegram, mötte jag hans forskande blick. Intresserade han sig för dess innehåll? Eller tyckte han att jag såg så förbryllad ut, att han måste titta på mig för det?

Sex dagar hade jag varit borta från Ljungheda, det är ingen lång tid, men allting kunde ha hänt.

Händelsernas ström, som grävt sig ner under jorden och en tid varit osynlig, kunde ha kommit i dagen igen. Men långt, långt från det ställe, där floden försvann, kunde jag få söka den punkt, där den åter visade sig.

Men vad hade skett? Tusen möjligheter flögo förbi, mitt hjärta svällde och förstorades av ängslan, det hade icke plats att slå och stötte sig och gjorde sig illa för varje slag.

Varför, varför hade jag rest min väg? Georg

hade begagnat tyska i sitt vansinniga telegram, jag fruktade, att det kunde endast betyda, att han avsänt det under ett anfall, och att han kanske blandat ihop mig med sin Sau. Det låg en dåres slughet i detta att leta rätt på mig med telegram i Hässleholm.

Ja, men Niklas, sade jag förebrående, jag trodde du skött om den här saken bättre.

Men det hjälpte inte att jag försökte skylla ifrån mig. Var och en må se till att han passar sitt. Jag hade inte passat mitt. Georg hade i sitt brev, som för resten varit fullkomligt klokt och vettigt, påmint mig om, att jag med min resa själv bröt ut mig ur det sammanhang jag trodde mig ha funnit. Ja, tänkte jag, det är detta, som komplicerar och fördröjer det bygge, där varje sten är en människa, att de alla ha makt att springa från sin plats och sin uppgift, och att andra lossna ur sitt sammanhang därvid. Varför täcktes det dig, byggmästare, att ge oss, ditt byggnadsmaterial, tillfälle att löpa bort ur dina murar?

När jag reste åt motsatt håll för en vecka sen, då hade icke denna fråga brytt mig det minsta. Tanklöst hade jag rivit upp hela världssammanhanget och reste — enstaka, tillfällig men lycklig ut i slumpens värld. Jag behövde ingen mening, därtill var det alldeles för roligt i och för sig att sitta på ett tåg, som rörde sig, att resa till Malmö, att fundera på vad det var för företag,

som konsul Jönsson — som nu trätt i Guds ställe — tänkte anförtro mig.

Jag förlät honom, konsuln, gärna, att han sänt efter mig och att han skickat av mig då jag inte ville skapa en skola ögonblickligen. Men vad jag aldrig skulle förlåta honom eller mig vore, om jag komme för sent tillbaka.

Återigen tog jag upp och genomläste de tre breven för att möjligen i dem finna något, som vid första läsningen undgått mig, men som kunde ge en förkänning av en katastrof. Dock fann jag ingenting sådant.

Ehuru jag icke hade reda på, att jag på något sätt lagt i dagen min olidliga oro, tvärtom ansåg mig ha suttit mycket stilla och behärskad på min plats, måtte jag ändå ha gjort det. Ty plötsligt förvånade mig min medresande outsägligt med att anmärka:

— Det kan vara obehagligt med telegram ibland.

— Aja, svarade jag hövligt, särskilt är det obehagligt, om man inte fattar ett ord av innehållet.

— Är det kanske ett främmande språk, frågade han hastigt. De tygar alltid till utländska ord så ohyggligt. Om ni vill stava upp det svåra ordet för mig, så kanske jag kan hjälpa till att gissa.

Vill du läsa mitt telegram? tänkte jag. Ånej, det blir ingenting av.

— Orden är nog alldeles korrekta, svarade jag. Men dess värre är meningen mig lika obegriplig för det. Avsändaren förutsätter att jag vet något som inträffat, medan jag ingen aning har. Så det återstår för mig bara att vänta, tills jag får fråga honom själv.

— Dröjer det länge, innan ni får visshet? frågade han med ett visst sympatiskt medlidande.

Det föll mig liksom inte in annat än att jag måste ge ett exakt svar på hans fråga. Jag såg på klockan, hon var sex. Klockan åtta skulle jag vara vid Ljungheda station. Halv tio vid pass framme vid prästgården. — Tre och en halv timme, svarade jag.

Han började titta i tidtabellen. Jag såg att han följde kolumnen och stannade vid Ljungheda, varefter han gjorde samma beräkning som jag.

— Jaså, sade han och såg ut som: nu förbryllade jag dig allt, jaså, då tar det halvannan timme på släde?

— Ja, alldeles, svarade jag och drog efter andan. Det är följden, tänkte jag, av att heta som en station. Då kan man inte längre ha några hemligheter för folk. Jag trodde nu knappast längre, att det var någon stor man som satt mittemot mig. En stor man trodde jag skulle inte kunna vara så öppet nyfiken.

Det blev en liten tystnad, så tog han minsann åter upp samtalet med en fråga, om jag hade något emot, att han rökte.

Och då han tänt sin cigarr, återkom han till telegrammet igen.

— Telegram, sade han, ja, jag laborerar mycket i min verksamhet med telegram. Jag försäkrar er att jag ständigt på nytt har anledning konstatera, att människorna inte kan skriva begripliga telegram. När folk skriver telegram, framträder deras oförmåga att bedöma hur mycket andra begriper särskilt tydligt, jag försäkrar er att slarviga och otydliga telegram kostat folk livet mer än en gång i min praktik. De betalar gärna för att tillkalla mig, men de kan inte komma från föreställningen att de måste spara på tioöringarna, när de skickar av det telegram som kallar mig.

— Jag har aldrig tänkt på detta, sade jag, men det är nog riktigt. Jag hade inte alls emot att fördriva den olidligt långa och pinsamma väntan med att prata med min talföre och filosoferande medresande. Gud vet, om han inte var berömd ändå. Han talade så berömt på något vis.

— Jag skulle kunna ge er ett alldeles färskt exempel på vad jag menar, fortsatte han. Jag är just på väg till en livsfarligt sjuk. Men tror ni, att telegrammet, som kallar mig, ger mig så mycken upplysning, att jag vet, om jag ska ta patienten med mig tillbaka eller icke. I så fall måste jag abonnera kupé, säga till om att snälltåget stannar, reservera plats på min klinik, och så vidare, allt saker som borde göras i förväg.

Nej, det står endast, tacksam om professorn kommer fortast möjligt. Och ändå är det en, visserligen ung, kollega till mig, som telegraferar.

— Måtte det bara inte denna gång kosta patienten livet, att han telegraferat så ofullständigt, sade jag för att säga något.

— Nej, det gör det inte, svarade professorn, som jag nu kallade honom, och jag tänkte: han är ändå säker på sig själv. Men jag hade bedömt honom orätt, ty han tillade: Jag fruktar nämligen, att jag alls ingenting kan göra. Ja, det är en sorglig historia, att stå hjälplös, särskilt när det gäller en ung människa.

Och när han sagt detta, föll skalet från telegrammet och dess kärna låg klar för mig, åtminstone trodde jag så i detta ögonblick, ehuru det sedan visat sig att jag på en punkt gissade fel.

Bitte, ihm keine Geschichten zu erzählen! Det gällde verkligen honom mittemot! Ihm var helt enkelt den ofta omtalade specialisten, som nu var på väg till Eva. Och vad jag inte skulle få tala om, när vi träffades vid stationen och åkte i samma släde, det var naturligtvis Evas historia.

Men då var det ju mening i telegrammet, och då var inte Georg tokig bliven, gudskelov och pris. Jag skulle visst inte berätta något om Eva, det hade de inte behövt telegrafera för. Nu var det ju lätt förklarligt, att Ihms intresse blivit väckt, då han hörde mitt namn, som också var hans lärjunge Georg Ljungheds.

Det förargade mig nu, att jag aldrig kommit att ta reda på vad Georgs beskyddare bland professorerna hette, nu måste jag ju kalla honom professor Ihm, till dess att han presenterade sig för mig.

Ännu vågade jag inte låtsa om att jag fått klarhet i sammanhanget, ty jag kunde ju ha tagit fel. Jag svarade blott något om att det ju var ledsamt att offra så mycken dyrbar tid förgäves.

— Det är egentligen icke för patientens skull jag reser, svarade Ihm. Jag skulle inte ansett mig ha tid till denna resa, om jag inte haft annat att uträtta på platsen.

Stämmer, tänkte jag, han vill resa och se hur det är fatt med Georg.

Men det var ju ingen mening i att jag skulle sitta och undra och ängslas för Evas tillstånd, när Ihm, som satt mittemot mig, kanske kunde säga mig hur det var.

— Om patienten är ung, så kanske det finns hopp ändå, försökte jag.

— Det är ett misstag att tro att ungdom tål allting, sade Ihm. Den kan också fara för illa med sig. Särskilt är den kvinnliga ungdomen ömtålig. Men icke förty så jäktar den och misshushållar den med sin kraft, som dock inte tillhör individen ensam utan släktet.

— Å, sade jag överraskad, är — min herre också bekymrad för den kvinnliga ungdomens överansträngning? Det var ju detta tema jag

diskuterat så mycket dessa dagar med konsulinnan Jönsson.

— Också? frågade Ihm.

— Ja, jag tänkte på professor Bings teorier om flickornas studier. Jag har nämligen hört så mycket om dem på sista tiden. Han har lyckats skrämma både föräldrar och barn på sina håll.

— Det gläder mig att höra, sade Ihm. Nå, och ni är också anhängare av hans teorier?

— Nej, det är jag inte. Men jag har ingen vetenskaplig bildning och törs alltså inte säga emot en auktoritet. Så jag är ju själv ett levande exempel på vådan av en bristande bildning.

— Ja, men om man har en smula erfarenhet och hjärta för ungdomen. Kanske har döttrar själv?

— Nej.

— Eller en son?

Ack, tänkte jag smickrad, han håller mig för att vara Georgs mamma.

— Nej, inte heller en son, sade jag. Och inte heller hjärta för ungdomen. Såsom min herre menar. Livet är hårt, den ska tränas i tid. Ju förr den lär sig vad det vill säga att leva dess bättre. Så är det gjort.

— Jag är professor Bing, sade då Ihm, som ett slags argument.

Under den sista minuten hade jag haft en misstanke, att så var fallet. Inte ens en så verserad herre kan tala om sig själv med en så ringa person som jag, utan att minspelet för-

råder hans starka medvetenhet och intresse av personen i fråga.

— Jag är Georgs faster, sade jag då. Fröken Ljunghed. Vi får sällskap ända fram till prästgården. Hur är det med patienten? Jag har varit bortrest några dar, och visste inte om att professorn var tillkallad.

Men han visste ju icke mycket nytt. Han kunde icke säga vad det var som gjorde, att han blivit ombedd att komma just nu. Georgs telegram hade, som han förut sagt mig, varit föga upplysande. Kanske kunde j a g i stället säga honom, vad jag trodde om lämpligheten av att förflytta den sjuka till hans klinik?

Överhuvud hade Ihm mycket att fråga om, nu sedan vi båda voro avslöjade. Han ville veta hur det hängde ihop med Georg. — Jag fäste mig vid pojken, sade han, då jag hade honom med mig på min studieresa i Tyskland. Och så har jag ju ett visst ansvar för honom, därför att jag lämnade honom kvar i Koblenz, ifall det nu var den tiden som tog knäcken på honom. Han kom helt enkelt aldrig tillbaks i höstas. Vad tror fröken om den saken?

— Jag tror nog att professorns förmodan är riktig, sade jag försiktigt.

— Han har alltså inte anförtrott er vad som hände därute?

Stackars Georg, jag tänkte på hans ofrivilliga förtroenden under anfallen.

— Endast antydningsvis, sade jag.

— Så mycket kanske, att ni vet, att det var en kvinna.

— Ja, det vet jag. Mitt hjärta slog häftigt. Tänk om jag nu skulle få veta detta, som han själv endast berättat för Eva! Men kanske borde jag inte ta emot professorns förtroende. Och ändå kunde jag inte förmå mig att avbryta Ihm, när han nu började berätta:

— Det är allvarsamma saker, när lite äldre kvinnor beslutar sig för en pojke, i synnerhet en av Ljungheds läggning. Den här hade förlorat två män i kriget och så gett sig till sjuksköterska. En ståtlig, grann kvinna, hon hette till på köpet syster Brunhilde. Rimligt nog, så ville hon inte ha sin tredje man bland dem som måste ut igen från sjukhuset. Hon tog därför först ut en invalid, en ryggmärgsskadad... men detta vet ni förut? Han måtte ha märkt att jag ryckte till, då han talade om den ryggmärgsskadade.

— Nej, försäkrade jag, jag blev blott lite häpen över att ett ryggmärgsfall kunde tas ut så, jag har själv masserat åtskilliga.

— Ja, och ändå var det inte allt. Men mannen hade dessutom de förfärligaste vanvårdssår från frontsjukhuset, som aldrig läktes.

— Aldrig?

— Intill att syster Brunhilde tog sig an dem. Hur hon bar sig åt, visste knappt läkarna att förklara, men hon lyckades. När hon sen var

borta ett par dar, passade han på att bryta upp det. Det väckte allmän indignation, och alla tyckte vi synd om henne. Faktiskt var, att ingen vågade tala om det för henne, när hon kom tillbaka, alla höll sig undan för henne. Utom Georg... Ja och sen reste jag, kort därpå.

Jag mindes vad Georg sagt: nej hon läkte inga sår vidare, stackarn. Det var så likt Georg, att i och med sitt misslyckande hade hon makten över honom. På samma sätt hade det ju varit med Eva. Vad som sedan hänt visste tydligen inte professorn. Han anade inte att syster Brunhilde numera hette Sau. Jag var heller inte på minsta sätt nyfiken att få veta mera. Jag hade hört fullkomligt nog.

— Nå, sade Ihm, och fröken Ljunghed vet inte vad som sedan hände?

— Nej, svarade jag, min brorson är så rädd om sina hemligheter.

— Och han går där i era dystra skogar i en enslig prästgård och har ingen förtrogen? Då måste han ju bli melankolisk.

— Om han har någon, så är det i varje fall inte jag.

— Det hade annars varit lämpligt, en så diskret person.

Konduktören tittade nu in och förklarade att det var Ljungheda nästa station. Vi gjorde oss i ordning, och Ihm frågade på nytt om jag var

säker på, att han inte borde vidtaga några anstalter för att ta Eva med sig, då han for.

Blotta tanken uppfyllde mig med förskräckelse. Jag försäkrade honom att hon gick knappt att röra... Jag lovade att vi skulle göra allt för att vårda henne väl till hennes död. Och knogade så ut med champagnen.

Stora herrgårdssläden var oss tillmötes. Kusken lämnade mig en liten biljett från patronen. »Har just talat med Georg, stod där. Det gäller inte dagarna eller timmarna på något vis, så ni ska inte vara orolig att inte hinna fram.»

Det var denne omtänksamme herre, som i brottsligt slarv och slöseri underlät att ta vara på den lilla son han ägde!

Då vi sutto i släden, frågade Ihm: — Har fröken vårdat henne?

— Ja, sedan november. Nu visste jag varför man alltid gav honom så exakta tidsbestämningar. Det var därför att han var läkare.

— Det var genom er hon kom till Ljungheda?

— Ja.

— Ni kände henne alltså förut?

— Nej. Jag hittade henne av en tillfällighet.

— Jaså. Ja. Känner ni till hela förloppet?

— Ja, det gör jag. Men det är i n t e överansträngning med läsning som är yttersta anledningen här.

— Är ni så säker på det? sade Ihm. Ljunghed

har antytt något om misshandel. Men även i skolan kan en ung flicka undergå misshandel.

— Eva har åtminstone inte gjort det.

— Fröken kan visst inte riktigt förlika sig med min uppfattning?

Jag teg.

Professorn upprepade sin fråga. — Inte menar ni väl, sade han, att ni är rädd för att säga ut vad ni tycker?

Jag sade, att jag var det, men han uppmanade mig att sjunga ut. Vi har ju ingenting annat att göra, sade han. Jag kan inte se att läsa. Detta var visserligen sanning. Kvällen var svart, och vi sutto med uppslagna kragar för att skydda oss mot den isande blåsten. Han kunde verkligen inte se att läsa.

— Jag tror, sade jag och tänkte, att det kunde vara lika roligt för honom att höra detta som konsulinnan Jönssons oförbehållsamma instämmande i allt vad han värdigades yttra, att man blir fascinerad — jag tyckte det lät bättre än att säga: stirra sig blind — av det sjuka livet, när man jämt lever i dess närhet. Jag märker själv på de månader jag varit i Ljungheda, att det bestämde min världsbild. Men nu under fem dagar hos konsul Jönsson har jag märkt att det finns en helt annan värld, artskild från den sjuka världen.

— Ja, men konsul Jönssons döttrar var ju också sjuka, sade Ihm.

— Ja, det var väl klart, att de måste bli då de fått höra, att professor Bing ansåg att de måste. Men det var ingen allvarlig sjukdom.

— Hm, sade Ihm.

Han teg så länge att jag blev orolig, att han blivit stött på mig.

— Har jag alldeles orätt? frågade jag.

— Ja, sade Ihm, det har ni.

— Förklara det för mig.

— Ni har alldeles orätt, därför att ni utgår från att det finns två världar, den friska och den sjuka världen. Men det finns inte två utan en. Den klyfta, som ni talar om, finns endast i er inbillning. Den skillnad ni tror vara en artskillnad, sade Ihm, är bara en skillnad i livets hastighet, som mellan persontåg och snälltåg. Förstår ni vilket jag menar går hastigast?

— Ja, sade jag, det sjuka livet, eller hur?

— Gott, då är ni med. Att det tar sig så olika ut för er, beror på, att man inte ser så lätt vad som försiggår bakom hälsans skyddande hölje. Däremot hos dem som förbränt det, där fullbordar sig det mänskliga skeendet mera naket, snabbt och våldsamt. Därför är det för en åskådare lätt att fatta och följa. Man ser i förstoring själens kamp att lyfta det block, som ligger över den.

Har ni kunnat följa med vad jag sagt?

Ja, det hade jag ju, hur ny än tanken var mig. Om han hade rätt, så var då det val jag gjort då jag beslöt att återvända från Jönssons till Ljung-

heda alls icke ett val mellan livets och dödens tjänst. Då var det samma befattning, förenade oskiljaktigt som klockar- och organisttjänsten i Ljungheda. Och om världen överallt var skådeplatsen för samma drama, då behövde jag ju inte tro att jag behövde resa från Ljungheda, jag kunde stanna så länge där var något att göra för mig.

Det var väl ändå rätt besynnerligt att jag skulle möta Ihm just i detta ögonblick av mitt liv.

Vi sade ingenting mera under färden. Blåsten kastade sig mot släden, så snart man kom ut ur skogen, så att man fick illusionen att man arbetade sig egenhändigt fram genom dess motstånd, ehuru det endast var hästarna som arbetade.

Då vi äntligen kommo fram, stod Georg på trappan och lyfte en stallykta över sitt huvud för att lysa sig och oss. Åter igenkände jag det spända, darrande uttryck, som han haft den vecka, då han gick och väntade på att Evas underverk skulle befästas men ännu bävade, att han kunde ha bedragit sig.

Det var då besynnerligt, tänkte jag, man skulle tro, att han är oerhört rädd för professorns utlåtande om Eva. Men han har ju sagt mig många gånger, att han är fullkomligt på det klara med att hennes fall är hopplöst. Eller har han ändå till slut dolt ett hopp i sitt hjärta, som han icke velat erkänna? Drömt att hon skulle bli frisk?

Hans första ord till mig var: — Hon ser knappast längre. Med ett hugg i bröstet skyndade jag förbi honom upp, medan han ägnade sig åt professorn, som hälsade på honom med en röst, som var riktigt faderlig.

Då hon sträckte sina smala armar mot mig — och genast lät dem falla igen — bannade jag mig för dessa sex dagar, för varje onödigt ord och varje onödig oro som de kostat henne.

— Jag ser dig icke, sade hon och föll i gråt.

— Det är så mörkt.

Hon skakade på huvudet, snyftande.

— Det är icke därför.

Då hon lugnat sig litet, bad hon mig sätta mig bakom henne i sängen som ryggstöd. Jag gjorde som hon bad mig och önskade i detta ögonblick, att jag haft kvar all min forna osunda fetma för hennes magra, värkande kropp att luta sig mot.

— Det är rysligt, sade hon, medan tårarna runno ner efter kinder och hals, att jag ska börja med läkare nu igen. Men det måste ske. Lova att sitta kvar så här, då han kommer?

— Ja, om jag får.

— Nej, du skall lova ovillkorligt, sade hon otåligt. Du förstår, men detta är en hemlighet, det är inte för min skull jag bett honom komma, men för Georgs.

— Har han haft anfall då igen? frågade jag. Jag hade liksom avskrivit oron för Georg, sedan Niklas hann fram till himlen.

— Nej, men därmed är inte allting bra. Ts, kommer de?

Professorn, Elias och Georg dånade tillsammans uppför trappan, så frågan borde varit överflödig. Hade även hörseln börjat svika? Eller var hon så långt borta att allt blev avlägset ändå?

Jag lugnade henne med att det skulle dröja ännu något, innan de komme hit in. Och så försökte jag försona henne med professorn, som var en klok herre, sade jag.

— Ja, det är väl det Georg vet efter han är så rädd för honom, sade Eva.

— Det är man då man älskar någon, sade jag. Då är man så eländigt rädd. Det får du inte förtänka honom.

— Nej, det är alls inte så, sade hon och gled förbi denna min första antydan om förhållandet dem emellan. Det är inte domen över mig han är rädd för, den har vi ju vetat så länge. Nej, det är domen över honom själv. Ack, jag vet precis hur rädd han är just nu. Jag vet att han ser ner i golvet, ja, knappt törs låta höra sin röst. För han fruktar att allt ska förråda honom. Du kan inte tänka dig vilken strid att få honom skicka av telegrammet. Jag fick ju inte låtsa om varför. Jag sade att det var för att jag blivit blind. Nej vad nu, går du?

Det var i rummet en lukt av död, som jag skulle vilja vädra ut, om det var möjligt, innan

professorn kom in. Jag undrade, om den varit där förr, och jag inte upptäckt den förrän jag återvände efter så lång bortovaro. Varligt sökte jag göra mig loss och bad om lov att få städa och vädra lite för professorn. Men det vägrades mig. — Rör dig inte, sade hon. Helena har själv städat och hjälpt mig göra toalett. Apropå, har du med dig något färskt kött åt professorn?

Jag blev så flat över denna fråga, att jag trodde inte jag hört rätt. — Vad säger du? frågade jag.

— Ja, sade hon. Jag kunde ha sagt till om det i mitt brev. Allt ska man då tänka på. Hur ska jag orka och hinna med allt jag har att sköta om? Till exempel Helena. Kom ihåg att vi ska tala om Helena.

I detsamma knackade Georg, kom in och frågade brådskande: — Kan han komma nu?

— Ja, var så god, sade Eva. Men vi kan inte alla tre vara härinne.

— Jag trodde du ville ha faster hos dig.

— Ja, Rakel vill jag ha inne. Hon får inte röra sig.

— Jaså, inte mig? Hans röst lät sårad och misstänksam. Varför vill du inte ha mig inne?

— Därför att — vi håller för mycket av varandra, sade hon. Det går inte.

— Jag kan inte lyda dig, Eva, svarade Georg. Jag måste vara inne.

— Men jag ber dig.

Det var en het strid. De ledo båda därav. Jag avbröt den med att säga att det inte gick an att låta professorn vänta. I det ögonblick Georg var ute för att hämta honom, viskade Eva till mig: — Då får du tala vid honom om Georg.

— Det vill jag inte.

— Be honom ta reda på av Georg själv hur han har det.

Nu kom professorn. Hans första ord var att be mig tända lampan. Vi hade bara haft brasa och ett stearinljus.

Ovillkorligen gjorde jag en rörelse för att efterkomma hans önskan, men Eva sade:

— Jag kan inte undvara Rakel bakom mig. Skulle vi inte få be professorn tända själv.

— Jag ska tända, sade Georg.

Eva hade icke förstått, att han likväl följt med professorn in trots hennes bön att han skulle bli utanför.

— Ja, tänd då, Georg, sade hon med en suck. Men hon vände icke huvudet åt Georg eller professorn utan satt orörlig i mina armar.

Georg ordnade med lampan, sköt fram en stol åt professorn och drog sig tillbaka i kakelugnsvrån. Men han lämnade icke rummet.

Professorn var alls inte ond över att hon bett honom tända lampan själv. Han tog vänligt hennes hand och gjorde några frågor, dem mest jag besvarade. Georg sade ingenting, utom då

professorn direkt vände sig till honom med en fråga.

Eva tycktes frånvarande, likgiltig för det hela, trött.

När professorn slutat sina frågor, började han göra några föreskrifter om åtgärder för patientens lisa och bekvämlighet. Han låtsade icke ens föreskriva några botemedel. Men emedan jag undrade, om inte Eva med all sin likgiltighet och vårdslöshet dock låg och väntade därpå, började jag ta upp symtomen igen. Hjärtat till exempel?

— Ja, tog professorn upp, hur är det med hjärtat? Vill ni ha någon medicin?

— Å, vi förspiller tiden med detta, sade Eva bittert. Professorn kan ju ändå ingenting göra.

— Åjo, sade professorn vänligt. Så dålig läkare är jag inte. Jag kan göra rätt mycket för er. Det finns så mycket sköna saker man kan ge den som är sjuk.

— Professorn kan ändå inte ge mig något stärkande?

— Jo, sade han efter ett ögonblicks tvekan, d-det kan jag.

— Nu talar inte professorn sanning, sade Eva med den döendes djärvhet.

Vid dessa ord lämnade Georg rummet.

Jag viskade i Evas öra: — Nu gick Georg.

Då rätade hon upp sig ur sin hopsjunkna ställning.

— Flytta sig lite närmare, är professorn snäll, bad hon. Han gjorde så.

— Det är inte egentligen för min skull jag bett professorn komma, viskade hon. Utan för hans. Professorn måste tala vid honom och få honom att öppna sitt hjärta helt och hållet. Det är nödvändigt. Fast han kommer att göra motstånd, för han törs inte. Professorn ska lova att inte släppa honom, förrän professorn har hela hans hemlighet.

— Jag hade inte heller tänkt att släppa honom förr, sade professorn.

— Tack, sade Eva, det — var — bra — och hon slappnade av i mina armar, alldeles såsom den gången i järnvägskupén. Handskas varl — hon förmådde icke mera.

Jag ropade på Georg, men han svarade icke, han hade tydligen försvunnit utom hörhåll. Så fingo professorn och jag hjälpas åt med henne.

Hon mumlade något med sin mun mot min kind. Jag tyckte det lät som: i kväll måste han göra det.

— Ja, ja, sade jag, i kväll.

Jag vågade knappast somna denna natt. Först långt fram på natten slumrade jag till. Men det sista jag hörde var den gamle och den unge mannens röster därinne från Georgs rum.

TRETTONDE KAPITLET.

i sista stunden

— När hon är död, sade Ihm och knackade hål på sitt ägg, när hon är död så skall ni genast, fröken Ljunghed, skicka ner gossen till mig. Det kommer att bli alldeles nödvändigt, att jag tar hand om honom.

Han frukosterade ensam, senare än vi andra. Georg hade sagt till, att professorn icke finge störas, förrän han lät höra av sig själv.

Då Ihm kom ner, hade Elias redan gått in till sina läsbarn, och Helena visade sig överhuvudtaget icke. Elias tyckte inte om professorn, han hade för sig, att det var genom dennes inflytande, som Georg blivit materialist, som han uttryckte det. Därför begagnade han sig inte av tillfället att tala med honom om sin son. Han fann hela besöket överflödigt, ty det var icke mänsklig hjälp som behövdes varken för Eva eller Georg, sade han till mig.

När jag kom in med frukosten, satt Georg i salen för att hålla professorn sällskap. Men då denne fick syn på mig, skickade han genast upp

Georg till Eva, ty, sade han, hon får aldrig lämnas ensam mer.

Georg lydde och gick. I förbifarten stannade han hos mig och viskade hastigt: — Släpp honom inte ensam med far eller mor eller gumman.

Han var dödsblek, och hans gossansikte hade blivit gammalt, med djupa fåror.

— Jag vet inte, svarade jag på Ihms framställning till mig, om det blir så lätt att skicka Georg, men jag kan alltid lova att försöka.

— Nej, sade Ihm, det tror jag visst inte. Men det måste ske, det är nödvändigt att han kommer. I nödfall får jag tala med föräldrarna, men man drar sig för att tala med föräldrar ibland.

— För all del, sade jag, det får endast bli i nödfall. Men törs jag fråga. Har inte professorn vunnit sitt syfte med detta besök?

— Nej, det är just det jag inte har, sade Ihm och såg bekymrad ut. Han har inte kunnat förmå sig att vara helt öppen och ärlig mot mig. Jag har talat med honom halva natten utan att få bukt med honom. En annan sak är, att jag tror mig förstå ändå, på vissa tecken, på vissa förstulna frågor han gjort mig. Och det måste jag säga er, sade han, lade ner sin gaffel och såg på mig så uppriktigt mänskligt bedrövad, att jag blev både skrämd och rörd, mest skrämd kanske, att är det så med honom, som jag misstänker, då undrar jag inte alls över, att han värjer sig som för döden att få min bekräftelse på sina

egna obestämda farhågor. Det är alldeles naturligt att han rädes vissheten.

Det var som om jag fått ett slag. Upphörandet av anfallen hade visserligen inte varit den vändpunkt mellan sjukdom och hälsa och sorg och glädje, som vi hoppades den gången före jul, då vi trodde att han botats genom ett underverk. Men, hade jag sagt mig, då jag såg, att han ofta var nedstämd och rolös, det värsta är ju ändå över, och det fullkomliga tillfrisknandet är bara en fråga om tid. Och nu. Vad menade Ihm med dessa dunkla och hemska antydningar?

— Men har inte Georg sagt, att han är betydligt bättre sedan en månad? frågade jag.

— Jo visst. Han har sagt mer än det, han har sagt att han är fullkomligt bra. Jag förmodar att nyss, då han lämnade rummet, bad han er tiga?

— Nej, då, sade jag, nej, då, han sade, att jag — skulle servera professorn en sup ifall det behagades.

— Georg vet, sade professorn, att det är något jag inte tar. I alla fall så förstår jag mer och mer, att här hänt något, något som han till varje pris vill hemlighålla för mig, men som till och med den lilla stackarn däruppe, som i så fall är den modigaste av er, inser att det vore bäst jag finge reda på om jag ska kunna göra något för honom.

Jag teg, gränslöst frestad att handla mot

Georgs önskan och berätta för Ihm allt vad jag visste. Jag började dagtinga med mig själv; hur ofta, sade jag mig, kan det inte vara en plikt att gå bakom ryggen på en sjuk?

— Nog är ni väl ändå så förståndig, sade Ihm, att ni inser, att ett svårt faktum inte förvärras av att erkännas för läkaren? Och min tid är verkligen så pass upptagen, att jag inte rätt kan svara för att kasta bort den på en resultatlös resa.

— Jag kan ingenting säga, sade jag. Georg skulle alltid upptäcka det och förlora förtroendet för mig. Och jag måste ha hans förtroende. Men jag lovar att skicka ner honom till Lund, och så ska han tala själv, om jag kan förmå något alls över honom.

Jag darrade på handen då jag serverade kaffet, och jag förmodar, han tyckte det var synd om mig, ty hans tillfälliga irritation försvann hastigt, och han var sedan hela tiden mycket vänlig. Och om någon skulle väl han veta, hur svårt allting är.

Vi talade om vad som kunde göras för Eva, det var inte mycket.

— Hade ni tänkt skicka efter någon anhörig? frågade han.

Jag tänkte inom mig, att en resårbotten vore nödvändigare, men sade, att om professorn ansåg det lämpligt, och att hon orkade, så skulle jag göra det. Han sade: — Gör det då genast. Det blir

svårare och svårare för henne att se främmande människor.

Enfaldigt nog kanske, ansåg jag mig böra be om någon slags ursäkt eller åtminstone söka förklara Evas uppförande mot honom, som shockerat mig.

Men han skrattade åt mig.

— Vet fröken Ljunghed vad, sade han, gör sig inga onödiga bekymmer. Det här besöket har nog haft sin nytta med sig i alla fall.

— Ja, naturligtvis, professorn, sade jag, och vi kan inte vara nog tacksamma, det försäkrar...

— Seså, jag menar nytta för mig. Man träffar inte var dag en liten hjälte.

Gamla frun, Georg och jag följde honom ut och togo avsked, när han steg i herrgårdssläden. Elias hade låtit ursäkta sig med läsbarnen, något som ju var ganska ohövligt. Så ville jag vara dess artigare och sade för mig och alla de frånvarande: — Det har verkligen varit ett stort nöje och gett mycket utbyte att få träffa professorn.

— Jag hoppas det inte är sista gången, sade han vänligt tillbaka. Och kom ihåg, tillade han skämtsamt, att jag har er fullkomligt i mina händer. Om jag inte tiger för konsul Jönsson, så är ni såld. Han trodde tydligen, att det alltjämt var fråga om skolan och hänsyftade på mina hädiska åsikter.

Då han försvunnit, föll gamla frun ögonblick-

ligen över mig som en hök: — Vad menade han med det? frågade hon ivrigt. Hur kan professorn ha Rakel i sina händer, det får hon lov att förklara.

— Jag vet inte om jag törs. För jag vet inte om fru Hamnell kan tiga.

— Jag, tiga? Jag säger väl aldrig någonting.

— Jo, se det är så, att jag hade litet tråkigheter med polisen i Malmö. Fru Hamnell minns det där brevet. Men håll nu sitt löfte och kom ihåg, att framför allt får inte Elias veta någonting.

— Har jag lovat, så har jag, svarade gamla frun och satte skyndsamt av in till Elias, som fortfarande höll på med läsbarnen. Jag följde försiktigt efter och gömde mig bakom förmaksdörren. Ögonblicket efter kom hon utdragande med Elias i salen och berättade i en högljudd viskning, att jag själv erkänt för henne att jag suttit häktad för tillgrepp i Malmö och släppts villkorligt. Hur hon kom på denna moderna term, som gjorde det hela så sannolikt, begriper jag inte. Men, sade hon till Elias, låtsa inte om att du, Elias, vet det, var som vanligt mot henne, för all del, för hon bad mig så vackert att tiga för dig.

— Då borde väl svärmor ha gjort det också, sade Elias något kyligt men fullkomligt aktningsfullt och gick åter in till sig.

Jag hade icke hunnit träffa Helena många ögonblick, sedan min hemkomst i går afton. Men vid

ett lämpligt ögonblick hade hon med en viss, hos henne ganska påfallande iver dragit mig avsides för att berätta för mig, att sparbankshistorien var uppklarad nu.

— Mamma, sade hon, har frivilligt gett boken till Georg på nytt, och de har tillsammans donerat hela summan till de fattiga i socknen. Elias redogjorde för alltsammans i kyrkan i söndags. Så nu vet socknen det, Rakel.

Jag var alltså upprättad och gamla frun desavouerad samtidigt som hedrad som donator. Men däri visade sig hennes själs ålderdom och sammanhangslöshet, att hon alls icke fattade vad som skett ej heller tog varning därav.

Då Helena berättat detta, hade jag märkt hur likgiltigt det blivit för mig — och dock var jag för en vecka sedan fylld till brädden därav. Jag hörde endast på med ett halvt öra, så försjunken, så uppslukad var jag av tanken på större och närmare händelser. Jag tänkte flyktigt, att det var ju hyggligt av Elias, och att jag måste söka komma ihåg att konstatera denna hygglighet vid tillfälle, men det var allt.

Då jag nu kom upp till Eva, sedan Ihm rest, sade hon, så fort hon hört ljudet av min röst:

— Det har hänt något, som roat dig. Hur är det möjligt i detta sorgens hus?

Jag berättade hur jag skämtat med gamla frun och prövat henne och med vilket resultat, och så kommo vi in på historien om donationen.

— Det har varit den stora händelsen här, medan du varit borta, sade hon. Du lät väl Helena oförtydbart förstå, att du insåg hur stiligt det var av henne?

Jag stammade: — Stiligt? Helena?

Eva blev så indignerad hon orkade bli.

— Du kanske inte ens förstår det?

— Nej, sade jag, men du ska nog inte tala så mycket, Eva. Ihm, jag menar professorn, har förbjudit det.

— Nonsens, sade hon, så länge jag orkar så. Och jag blir inte så trött utav det. Georg har räknat ut, att det är därför att det är precis det enda min kropp har att göra, att röra på käkarna och stämbanden, nu sen jag ingenting annat äter än de här druvorna. För resten kan jag inte begripa varför folk bråkar med mat, men det måste ju vara så.

— Tänk, sade hon, sedan jag givit henne att dricka och hjälpt henne litet tillrätta i bädden, att jag inte varskodde dig om detta i går kväll. Men man kan inte tänka på allting, man är inte mer än människa. Ser du, det är Helena, som genomdrivit det här hos gumman och de andra. Ingen ville detta, gumman ville ha pengarna kvar, Georg ville ha dem för att fara till Koblenz och Elias ville framför allt vörda ålderdomen och inte upplysa socknen om att gumman ljugit på dig. Men hon gav sig inte. Det har naturligtvis för Helena varit en konflikt med loja-

liteten mot modern. Och vilken övervinnelse att gå till Elias och säga efter fjorton år eller hur mycket det är: detta vill jag.

Det slog mig nu, när jag tänkte närmare på saken, att Helena blivit stående, sedan hon berättat detta och sett på mig, alldeles som om hon väntat på något: hänförelse, förvåning eller kanske tacksamhet. Ja, jag mindes, att jag undrat, och i nästa ögonblick glömt det: vad är det hon vill, hon har ju fått sin silvertvål och sina tandborstar.

— Det var ju fatalt, kära Eva, sade jag, men jag ska försöka rätta till det vid tillfälle.

— Nej, inte vid tillfälle utan genast.

Och sannerligen, jag fick lov att gå ner till Helena och ta upp ämnet och skaka hand med henne för det hon gjort för min skull. Men Helena var mörk och ville icke alls vidgå att hon gjort något eller gjort det för min skull. Hon hade uteslutande tänkt på Niklas' minne.

— Du förtjänar för resten inte att man hjälper dig, sade hon sedan med hänsynslös inkonsekvens. Vill du nu, att Elias ska dementera, att du suttit i häktelse i Malmö?

Och när jag kom upp, var Eva fortfarande missbelåten med mig, hon också. Hon menade, att jag försuttit ett tillfälle, vilket ju kunde vara sant, men jag svarade att alla tillfällen kan man inte begagna. Hon sade, att jag kanske kunnat vinna Helenas tillgivenhet, om jag skött henne

rätt, men jag hade inte särskild lust, jag orkade inte, ville inte, gjorde inte med den.

— Ack ni friska, sade hon förebrående, vad ni slarvar med era tillfällen. Om jag vore frisk, då skulle jag samla in människor i min lada, jag skulle aldrig få nog många.

— Ja, sade jag avväpnad av hennes rörande viktighet, det är nog sant. Jag accepterade ödmjukt hennes omdöme om mig, ja, gav henne champagne för att hon skulle orka att läxa upp mig vidare.

Och stimulerad av champagnen, fortfor hon att ligga och tala om oss alla, som om vi varit barn hon måste lämna, talade endast med avbrott för de ögonblick, då jag måste badda hennes tinningar med eau-de-cologne, flytta henne eller kuddarna och överhuvud åstadkomma dessa små förändringar i oföränderligheten, som voro den enda lisa hon kunde få.

Då jag frågade, om hon inte ville upp och sitta i sin länstol ett tag, svarade hon att det måste hon spara till klockan fyra, ty då kommer Elias upp och försöker frälsa mig, och då måste jag sitta, annars tror jag han lyckas.

— Vad för något?

— Jo, det har han börjat med sen du reste, då det plötsligt gått upp för honom, att jag snart skall dö. Nog är det väl snällt, fast så lönlöst.

Mig voro egentligen dessa omvändelseförsök emot, som lönlösa och hopplösa. Jag måste

säga, att jag fann, att Elias tröttade henne i onödan.

Hon förklarade, varför han var så ivrig. — Han tycker nämligen, sade hon, att jag vet så lite och kan så lite. Och ändå har han ingen aning om hur lite. Men det jag vet, det vet jag. Jag vet bara, att jag har en själ. Han säger jag måste tro. Men inte behöver jag tro, det jag har upplevat själv, eller hur? säger jag då, och då blir han så ledsen.

— Förstår han inte då, att du därmed vet alldeles nog och inte behöver mer?

— Nej, sade hon, det är just därom vår tvist rör sig. Det vill säga, jag säger just ingenting. Han vill jag skall uppleva återlösningen och få syndernas förlåtelse.

Då säger jag, att den har jag fått, men han påstår, att jag har ingen aning om evangelium. Han säger, att rövaren på korset var lättare att omvända än den moderna högmodiga människan, som tror sig kunna bestämma själv vad den behöver för sin salighet och håller sig med egen frälsning. Det är inte roligt att göra honom ledsen, men sannerligen, jag orkar inte omvända mig.

— Du slipper, sade jag, du är för trött.

— Det är inte för det precis, just nu, vet du, känner jag mig så pigg. Tänk om jag blir bra? sade hon plötsligt oförmedlat, vet du, jag till och med kan se att du skrattar åt den tanken. Nej, men ser du, mina krafter får jag lov att

använda på annat. Jag har så mycket att säga dig, som du måste sköta om och lägga väl på minnet.

Jag lovade ödmjukt att noga lägga på minnet allt vad hon tänkte säga mig. Men skulle du inte vila litet nu? Jag kunde ju stryka dig ett litet slag.

Vi hade nämligen upptäckt eller, rättare, professorn hade gjort mig uppmärksam på, att hon kanske skulle tycka om den allra varsammaste behandling, lätt som en andedräkt, och det visade sig också, att hon kunde domna under mina händer alldeles som den kvällen då hon kom.

Medan jag satt och strök henne med hela min ömhet samlad i mina fingerspetsar betraktade jag det gulvita, tunna ansiktet med de mycket blå skuggorna under ögonen och vid näsvingarna och frågade mig: vem är hon, den namnlösa?

En liten blind, slagen, halvförtärd, ja mer än halvförtärd rest av en människa, måste jag svara, som jag hade i mina händer och min vård. En som fallit i rövarehänder, och som jag burit till härbärget, en sårad och blödande, i vars sår vi måste gjuta olja och vin från våra kristliga förråd i Ljungheda.

Med de molnbetäckta ögonen såg hon mig endast otydligt, men, for det för mig, har jag med friska ögon sett henne klarare än hon mig? Nej, visst icke.

Det gick på ett ögonblick att förvandla min vanda syn på vårt inbördes förhållande.

»Stackare, vilken lycka för henne att bli förd till Ljungheda. Hur skulle hon klarat sig utan oss.» Nej, det var icke så. Icke hon behövde först och främst mig, utan jag behövde henne. Jag hade inte kommit till Ljungheda för ett barmhärtighetsverks skull, som jag skulle utföra där, utan för att själv bli tagen hand om i min trötthet, blindhet och sjukdom, för att lära något jag inte visste, för att ta emot vad jag inte ens anat, att jag saknade.

Denna tanke upprörde mig på ett alldeles särskilt sätt, därför att den tvang mig att se framåt, tvang mig att medge, att allt det jag hittills medhunnit av arbete var intet, och att oändligt mycket tyngre uppgifter och lidanden väntade i stället för den avveckling av livet jag ställt in mig på. Jag kände mig uppriven intill den djupaste bottnen av min själ, icke bara av rädsla, ehuru även rädslan för att svikta ingick däri, utan även av längtan och vilja att i handlingens värld pröva och bevisa min kunskap.

— Vad är det, sade Eva, du stryker med en gång på annat sätt.

Jag sade henne vad det var. Jag sade henne precis hur högfärdig jag varit först, hur jag sen trodde mig ha förstått bättre och till slut nu, i detta ögonblick förstått, att jag intet begripit förrän nu.

Hon smålog lite. — Du har nog heller inte alldeles rätt nu, sade hon. Båda delarna är sant, det du trodde då och det du tror nu. Ser du, det finns inget hinder för. Ah, sade hon och klappade mig, trodde du, att du var öket, som bar mig till härbärget? Var det inte så då?

Men det är nog sant, fortsatte hon, det du säger, att tyngre uppgifter återstår. Du har så besvärliga barn. Men Georg, han blir det besvärligaste ändå.

Jag sade, att jag vägrade att tänka mig honom som mitt barn, alldenstund han hade far och mor.

— Ja, sade hon, nej inte stryka mer, vi måste tala allvar, medan jag orkar. Det har han. Men hans sorg är inte en skolpojkes sorg. Det är en fullvuxen mans, och de tar honom för en skolpojke.

— Förstår då du, frågade jag, en fullvuxen mans sorger?

— Ja, sade hon, ser du, det gör jag. Det faller mig in, att det var väl samma sorg som hans jag stritt med dessa år. Så underligt, först nu förstår jag vad det gällde hela tiden. Vad man är förvirrad. Det har ingenting annat varit än en förtvivlad strid för livet. Och min smärta har ingenting annat varit, än det motstånd jag gjort mot orimligheten att dö utan att lämna barn eller verk efter sig i världen.

I detta ögonblick fäste jag mig icke så mycket vid vad hon upplyste om sig själv. Vad än striden

gällt, den var nu slut. Men vad som grep mig, var vad hon på detta sätt förrådde om Georg.

— Du menar alltså, att Georg strider för livet på samma sätt som du, sade jag.

— Jaså, sade hon, du förstod inte det? Nej, du vet ju inte allt. Eftersom du ska ta hand om honom efter mig, får du väl lov att veta det. Han strider med en förfärlig rädsla för att han har en sjukdom, som märker ut honom och ställer honom vid sidan för alltid. Han vill inte, han reser sig med hela sin kropp och själ emot det.

— Ja, ja, avbröt jag, men vilken sjukdom.

Hon sade ett ord, vid vilket mitt hjärta glömde passa sina klaffar, och allt blodet strömmade därur.

— Å, nej, sade jag, det är omöjligt. Det är kramp och fradga om munnen. Georgs sjukdom har alls inte denna form. Och i vår släkt, sade jag, sårad å dess vägnar, förekommer ingenting sådant.

Eva grep liksom fatt i mitt förnekande. — Säg mer, sade hon, säg mer.

Jag sade mer. Det vill säga, jag sade om tio gånger, tjugu gånger detsamma jag nyss sagt. Och medan jag talade, blevo vi båda två allt klenmodigare.

Georg kom själv och avbröt oss. Han var fortfarande lika blek, fast han sade sig ha företagit en lång vandring i kylan. Jag var glad, att

inte Eva kunde se hans plågade ansikte. Ty medan han talade till henne, förmådde han göra sin röst jämn och vardaglig.

— Jag har telegraferat efter sängen åt dig, sade han.

De talade litet om denna säng, och vem som skulle ärva den efter henne. Jag reste mig för att gå, driven av den oemotståndliga längtan man ibland får att lämna ett sjukrum, och som väl är ett tecken, kan jag förstå, på att man icke helt gått upp i och glömt sig själv för den sjuke.

Eva hade ingenting emot att jag gick, men Georg ville icke bli lämnad ensam med henne.

— Ett ögonblick bara, sade jag, jag kommer strax tillbaka.

Då jag kom ner i förstugan, mötte jag gamla frun med kaffepumpan, och hon var mig sannerligen för första gången en vila för ögat. Efter henne kom den nya jungfrun med en stor bricka, garnerad med koppar, och slutligen Helena med kaffebrödet. Jag tvekade ett ögonblick, vems börda jag skulle ta, räknade ut att jungfrun skulle göra minst motstånd, tog hennes bricka och följde med in till läsbarnen.

Det var en frodig, präktig årgång, som jag fick servera, och det roade mig att se att den uppförde sig på fädernas vis, när den blev bjuden: alltid tog grädden först, så sockret, så kaffet, därpå ett bröd av varje sort, alldeles som det skulle vara. Men riktigt varmt intresse för dessa

barn kunde jag inte få, antagligen därför att jag visste, att vår släkt inte skulle få något med dem och deras efterkommande att göra. När denna årgång blev vuxen, skulle vi vara bortflyttade, utslätade och med oss tre generationers livsarbete. Vi skulle vara en legend och knappt det kanske, ty tiden bryr sig ju icke om att minnas.

Jag stannade först då jag kom till en liten pojke med lysande blek hy och bruna ögon. — Var är du ifrån? frågade jag. Jo, han var från Hultet, och det kunde jag ju ha gissat. Å jaså, mor Katrinas pojke. — Vad heter du? — Georg. Nå, det borde jag nästan också ha kunnat gissa. — Ska du också bli doktor? frågade jag tanklöst, men förstod genast på pojkens rodnad och kamraternas fnitter, att det var en ömtålig fråga.

Då jag kom upp till Eva igen, berättade jag detta. — Det är väl underligt, sade jag, ifall sammanhanget med den släkten skall fortsättas, fast vi nu lägger bort att vara präster. Georg blev intresserad. — Jag ska gå ner och titta på honom, sade han och reste sig med detsamma.

Eva låg med slutna ögon och sade ingenting. Jag försjönk så djupt i mina egna funderingar, att hon till och med måste be mig om något att dricka, jag hade inte märkt, att hon var törstig.

— Sängen gör mig illa, klagade hon, den skaver mig. Jag gick bort och satte mig bakom henne till ett ryggstöd, som hon lärt mig, omslutande

med min vänstra arm hennes tunna, slappa kropp. Mot axeln låg hennes huvud med det färgade och nyvuxna håret.

Hon såg med ens förfärligt gammal ut. Jag hade inte sett förr hur genomgrävd pannan var av rynkor.

— Nu ska vi dricka champagne, sade hon, båda två. Det hjälper ett ögonblick.

Vi skålade med varandra högtidligt.

— Ja, sade hon, nu är det gjort, nu är det över.

— Vad är gjort?

— Det vi talte om. Han har lovat att denna dag skriva till professorn om alltsammans.

— Hur fick du honom till det? Ja för resten, den enda som skulle kunna är förstås du.

— Tyvärr gick det inte med riktigt ärligt spel, sade hon. Jag sade nämligen till honom, att det betydde ju inte ett dugg, om professorn bekräftade hans misstanke, att han stod utanför livet. Vad betyder det? sade jag (men visste det nog), när du har mig och jag dig för alltid. Där jag står vid sidan, där står ju du med mig i alla fall. Därför ändrar det ingenting vad professorn säger. För du är ju ändå bara min.

— Och detta var då inte ärligt spel?

— Ack, nej, sade hon, det var bara fagert tal. Han kommer snart att genomskåda det, men det är alltid något, om han tror det medan han skriver. För ser du, han måste skriva och skicka

av genast. Därför att man måste vara beredd på allting, och jag måste leva, när svaret och bekräftelsen kommer. Därför sa jag så. Men jag förstår mycket väl, att det minne han har kvar av mig, när jag är borta, det förslår inte långt i livet.

Hon talade nu så lågt och på något vis så slappt, att jag måste se noga på hennes mun för att förstå.

— Han är snart förbi mig, sade hon, såsom jag är förbi honom redan.

Jag undrade ett ögonblick om hon riktigt visste vad hon sade, och hon tycktes ha anat det, ty hon sade efter ett litet uppehåll:

— Jag menar inte, att jag inte håller av. Annars skulle jag väl inte tvinga fram det elände, som skall komma nu. Då sköt jag väl bort det och slapp vara med. Så visst håller jag av. Men fast han aldrig får veta det, så behöver jag inte honom, ingen mer. Tar du illa upp?

Jag smekte henne blott varligt, men även denna lätta beröring tycktes trötta henne. — Jag ska försöka ligga igen, sade hon, längtande, tror jag, att få mig på något avstånd.

— Jag har inte glömt, sade hon, hur mycket han hjälpt mig med sin kärlek. Men han var inte målet för mig, han var bara porten, ingången.

När hon sade detta, såg jag mycket tydligt för mig en bild, som väl kommer att för mig bli symbolen för dessa två människors förhållande

till varandra. Jag såg en pil, genomstingande ett hjärta på vägen mot sitt mål.

— Är du så långt borta? sade jag.

— Ja, ja, långt borta, vid yttersta gränsen av gränslandet. På väg till jag vet inte vad. Minns du, när det var Georg skrev efter den nya sängen?

Jag ville icke erinra om, att det var för en halvtimme sedan. Jag sade, som hon nyss om sig själv: — Den är på väg.

— Tror du den kommer mycke snart? sade hon. Den här madrassen är så knölig som, som, hon sökte efter ett uttryck, som Schweiz.

Jag störtade genast in till Georg, han satt vid skrivbordet visserligen, men han rökte endast, han skrev icke. — Georg, bad jag, försök att få låna en säng åt henne på herrgården. Hon tror, att den du telegraferade efter strax är framme.

Han sprang upp ögonblickligen, tydligt lättad. Ty därmed undgick han ju brevskrivningen på en stund.

Eva däremot blev vred på mig, då hon förstått vad jag gjort. — Så kommer inte brevet med posten i dag. Ni friska, vad ni slarvar med tiden. För resten skulle du inte ha gått, för nu minns jag inte vad jag skulle ha sagt dig mer. Var var det jag slutade?

— I gränslandet, sade jag.

Hon tryckte fingrarna mot sina trötta ögonlock.

— Jag har för mig, det var något mycket viktigt, jag skulle be dig om. Men vad var det?

Jag erinrade henne om att det gällde Georg just.

— Ja, alldeles, kom det ihåg, att jag överlämnar ansvaret åt dig.

— Det var inte en lätt börda du lägger på mig.

— Och ändå vet du inte så väl som jag hur svår. Fast det är över nu, så har jag inte glömt, vilket helvete det var att leva detta jordiska liv.

Jag försökte försiktigt erinra henne om, att även jag levat detta liv, men hon snäste nästan av mig med att hennes och Georgs sort, den hade jag dock inte levat.

— Men Georg måste klara det i motsats till mig, sade hon, kom ihåg det, Rakel. Jag ger dig det svåra och orimliga uppdraget att hjälpa Georg igenom. Han får inte förnöta sitt liv som jag, så att det blir till ing-en-ting! Ing-en-ting! Hon sjöng på stavelserna som en klocka: ding-dång-ding, ing-en-ting!

Och började gråta ömkligt.

Dock kunde jag icke ta upp bekymret för Georg nu. Jag hade närmare till hands liggande problem att lösa. Det närmaste var detta: hur skulle det kunna undvikas, att Elias alldeles tröttade ut henne, då han kom upp på eftermiddagen?

Det bar mig alldeles oerhört mycket emot att be honom inställa sitt besök. Ingenting kunde såra honom mer, göra honom mer misstänksam

och mer ivrig än om han finge den föreställningen, att Georg och jag ville hindra honom från att i sista stund komma Eva till hjälp. Georg berättade också hur illa det upptagits, då han bett sin far att inte stanna länge hos henne.

Så släppte jag då tigande in honom till Eva och satte mig utanför. Han sköt igen dörren utan att märka att den icke gick helt igen. Jag hade nämligen lagt en tändsticka i springan med tanke på hans ortodoxa åsikter.

Men det var en onödig åtgärd, ty han var snäll emot henne och glömde att vara ortodox. Då hon erkände, att det inte blivit av för henne att läsa något i den bibel han givit henne, tog han utan ett ord av förebråelse upp den och läste själv berättelsen om Kristi sista dag på jorden, jag tror det var ur Johannesevangeliet, jag är ju inte vidare hemma själv i lärdomen. Mig, för vilken denna berättelse icke var avsedd, grep den djupt, men jag var rädd att Eva icke orkade göra bekantskap, liksom, med denna för henne fullkomligt nya och obekanta gestalt. Om bara Elias kunde förstå, att det alls inte var trots eller självgodhet utan blott berodde på att hon samlat sina sista krafter omkring det, som ännu var av vikt för henne i världen och icke kunde omfatta något nytt. Men han märkte väl icke, hur den ljusbelysta cirkeln av Evas värld blev allt mindre och mindre, medan samtidigt det, som ännu fanns inom den, belystes allt klarare.

Men hur kan man begära, att han ska förstå, tänkte jag, då han ingenting får veta om det spel, som nu drives med Georgs öde, då han alldeles står utanför den strid, som strides omkring professorn och brevet, som ännu icke är avsänt? Borde han icke få veta, att Eva icke kan tänka på sin frälsning, emedan hon blott tänker på Georgs?

Och underbart nog, i detsamma jag tänkte detta, hörde jag Eva säga därinne till Elias: — Jag ska komma ihåg att be Rakel, att när jag är död berätta för Elias många saker, som jag inte orkar med nu, så ska Elias se att alltihop blir lättare att förstå, och att Elias inte tycker jag är så orimlig, som det nu ser ut. För jag tycker verkligen mycket om Elias. Det kan man ju göra, fast man inte förstår varandra. Kanske Elias skulle vilja be henne komma in nu? avslöt hon själv samtalet.

— Ja, sade Elias och reste sig, det ska jag. Men tänk över till i morgon vad jag säger nu: även om du inte vet vad synd och syndasorg är, efter du väl inte har några grova synder i ditt korta liv, så är ändå inte Kristus överflödig.

— Ja, men jag h a r fått syndernas förlåtelse, sade Eva.

FJORTONDE KAPITLET.

innan Den Namnlösa åter lämnar oss.

De sista veckorna av Evas liv flyta ihop för mig; gränsen mellan veckorna, mellan dagar och nätter var uppriven, stundom var dagen natt och natten dag.

Den stora herrgårdssängen hade vi placerat fristående i rummet, där var inte mycket mera plats kvar då, än att man kunde gå runtomkring den. Men så blevo också det ena efter det andra av världens ting överflödiga och flyttades ut i yttre rummet.

Denna tid var det solsken dag efter dag. Solen stimulerade Eva, så länge den låg in i rummet, men blott för att lämna henne än mera trött då den gick. Vi kunde ha fönstret öppet under timmar, och lukten av död försvann.

Hon kunde sitta i sängen i ett underligt rus av sol, smärta och champagne tillsammans och tala med någon av oss eller alla, och så med ens falla ihop som om hon knäckts av på mitten.

Gång på gång trodde vi att det var förbi med henne, och ändå hade jag alltid en inre visshet, att hon skulle stanna, till dess att hon

fått bukt på Georg. Hur han kunde stå emot henne i veckor, det är ofattligt nu. Hennes befallning var, att hon skulle få brevet till professorn, när det var skrivet, läsa det, eller rättare låta det läsas för sig, försegla det och avsända det. Dag efter dag pågick denna strid om brevet, förd med häpnadsväckande seghet. Kväll efter kväll kom, och hon hade inte fått det. Förgäves bad han henne att icke låta detta olyckliga brev förstöra de stunder de kunde vara tillsammans. Förgäves erbjöd han sig att dyrt och heligt lova att sedan, längre fram, som han kallade den tid, då han skulle vara ensam, överlämna sig helt i professorns händer. Hon vägrade att ta emot detta löfte, hon trodde honom icke om kraft att hålla det.

Även under de långa mellanrum, då hon aldrig öppnade sin mun annat än för att jämra eller tacka för någon hjälp, ja även då plågans och dödens svett bröt ut ur alla hennes porer, tror jag att detta brev fanns i hennes medvetande. Även då kunde hon se mot Georg då han kom in i rummet, med sina halvblinda ögon, som för att fråga: har du det nu med dig?

Men han hade det icke. Han pinades som en mask av detta, men kunde inte förmå sig att skriva eller i varje fall inte att lämna Eva brevet, som hon bett om.

Ingen av dem talade med mig om detta brev. I denna strid mellan kärlek och kärlek, mellan liv

och död, voro de ensamma nu. Den enda skillnaden mellan mig och de andra i huset var den, att jag visste vad striden gällde, och de andra visste det icke. Elias hade slutat upp med att förmana Eva, numera bad han endast för henne. Han hade flyttat upp orgeln från salen till rummet utanför Evas, vid den kunde han sitta länge, länge och spela och sjunga sakta. Det hände att de, som kommo in i yttre rummet, plötsligt togo vid och sjöngo med, vi hörde bakom vår stängda dörr okända röster. En gång pågick därute en så underlig sång, att jag måste öppna och glänta ut för att se vilka som voro därute. Jag fann då herrgårdspatronen och Petter Abraham med sin pojke sjunga tillsammans: Så skön går morgonstjärnan fram, medan Elias satt vid orgeln och ackompanjerade.

Det verkade så underligt smärtsamt alltid på mig, när Elias satt och spelade och sjöng på andra sidan den stängda dörren och så gick igen, utan att ha alls hälsat på Eva. Även hon måste ha känt det, ty hon sade: — Sedan, sedan, ska ni inte låta honom vara utanför.

Under denna tid hände även det sällsamma, att Elias och Helena stundom talade med varandra. Jag kunde träffa på dem i orgelrummet eller därnere, talande med varandra, inte avmätt konventionellt som vanligt utan som riktiga människor. Det var väl den gemensamma utestängdheten från allt, som verkligen hände

i deras hus, som förenade dem, tänkte jag, men måste sedan säga mig, att det ju var möjligt, att något verkligt hände även dem! Jag kunde ju inte utan vidare våga förneka, att dessa månader även hade en levande sida vänd mot dem, att ett annat skeende pågick, som jag lika litet sett och lika litet kände, som de kände det, i vilket jag stod. En gång överraskade jag Helena gråtande ute i köket, dit jag kommit för att hämta varmt vatten åt Eva.

— Men vad är det med dig? frågade jag förskräckt.

Hon torkade sina tårar och sade att det var ingenting, men så småningom fick jag henne dock att bekänna.

— I dag går ansökningstiden ut till kyrkoherdebeställningen i Broköpings västra församling, sade hon, och Elias har icke sökt. Tänk att jag hade ändå ett svagt hopp att han skulle söka. Men hur kunde jag tro det för resten, när jag ville det så förfärligt gärna. Jag har aldrig fått något som jag velat.

Jag frågade henne varför hon så gärna ville komma till en stad. Det var väl ingenting roligt att vara i en stad.

— Ska du säga, som bott i London, sade hon. Jag kan inte tänka mig något roligare än att få flytta härifrån och komma till Broköping.

— Visste Elias det?

— Ja, sade hon, jag kunde inte avhålla mig

från att säga det till honom. För jag tycker det kunde vara nyttigt för honom att få en ny församling, så sluppe han arbeta så mycket med sina predikningar, och där finns en stiftelse, där vi kunde sätta mamma. Och om jag bara hade ett stadshushåll så kanske jag kunde hinna med något, som jag tyckte var roligt nån gång också.

— Vad skulle det vara, frågade jag.

— Jag skulle vilja lära mig porslinsmålning, sade hon, och började plötsligt gråta igen med långa snyftningar, som läto alldeles som vinden, när den pinar igenom illa tätade innanfönster.

Jag var så uppfylld alltjämt av de tankar på den mänskliga själens höga värdighet, uppenbarad av Eva, jag haft med mig däruppeifrån, att jag formligen ruskade Helena i armen som för att väcka upp henne och sade: — Ja, men Helena, du är ju odödlig! Ty detta att jag sett själen stiga, medan kroppen bröts sönder och föll samman till stoft, det var en så stor upptäckt för mig, att jag tyckte nu i den första hänförelsen att allt annat blev smått därvid.

— Ja, sade Helena otåligt, det har jag väl vetat länge. Gå nu upp till Eva, och bry dig inte om mig. Det är inte mycket mer lönt att tala med dig än att tala med Elias. Ni bara håller ihop, ni tre, mot oss.

I detsamma kom Georg och gläntade på dörren. — Skynda dig upp är du snäll, faster, sade han.

Jag tänkte gå ner till handelsboden och telefonera till professorn.

Jag skyndade upp så hastigt att jag spillde en god del av vattnet i trappan och på mina kläder.

Då jag kom upp, förstod jag genast att åter en strid stått.

— Jag har haft ett förebud, sade hon, hjärtat stannade ett tag. Det går inte längre att söla så här. I dag måste det avgöras.

— Ja, sade jag, och försökte att inte låtsas om hur bedrövad jag var.

— Om han inte lämnar mig brevet i denna dag, hör du, innan posten avgår, och om inte du lägger det i postväskan, så får han finna sig i att dö.

— Eva! sade jag alltför häpen för att få fram något annat. Eva!

— Ja, sade hon i en hemskt självfallen ton. Kan han inte förmå sig att möta sanningen modigt, är han innerst så feg, vet du, då är det väl likså bra, att jag tar honom med mig. För då klarar han inte det, som väntar honom.

— Man talar inte så, Eva, om det man inte kan fullborda, när det kommer därtill.

— Jo, sade hon, det kan jag fullborda.

— Tror du han är mindre feg för att dö än leva?

— Ja. Han erbjöd sig själv en gång, det var medan anfallen ännu pågick, jag tror det var för resten efter det där sista uppträdet i lik-

rummet, att följa med mig. Jag sade då: vi får återkomma.

— Och nu tänker du påminna honom om detta löfte?

— Ja, sade hon, ja, om jag inte får brevet i dag. Jag ämnar inte hota honom med det. Men om han vägrar, då tar jag honom med mig. Det vet jag att jag kan. Ge mig nu champagne. Och när han kommer tillbaka, så sätt dig ute i förstugan och laga, att ingen stör oss på en stund, medan vi gör upp saken.

Det tog en halvtimme eller kanske tre kvart, innan Georg kom tillbaka.

Hon teg ibland och pratade ibland, det var väl tankar som glimtat och försvunnit under plågans och trötthetens nätter.

— Vet du, när jag tänker, sade hon, på alla som varit förälskade i mig...

— Kommer du ihåg dem?

— Jag kommer knappt ihåg en enda. Jag tänker bara på den samlade summan av lidelse för mig. Och på att av allt detta finns ingenting kvar, inte så mycket att det räckt till det minsta vykort från någon under denna sista tid. Icke en av dem har visat, att han kom ihåg mig, inte en. Du sade det var bara dig man glömde, ack. Och så var det så ivrigt mens det pågick. En man kan ju ibland vara ett ganska stolt skådespel, alldeles som en vårflod. Och nu är det som en uttorkad flodbädd, och inte ens djupast i botten

finns en rännil kvar. Om jag inte visste, att det varit brusande vatten, som skurit den där fåran, så aldrig skulle jag gissa på det.

— Nå, sade jag, inte heller för dig är ju något kvar därav.

— Jo, sade hon, strömfåran.

— Bekymrar detta dig, att de alla glömt dig?

— Nej, sade hon, nej, då. Man behöver inte mer än en att dö med sig.

Dessa ord återkallade mig till det, som förestod. Min oro var outhärdlig, den pinade även Eva, hur ljudlös den var.

Vad skulle jag nu göra? Det var ju vansinnigt att lämna dessa exalterade människor åt sig själva, och likväl fruktade jag, att det var just precis vad jag skulle komma att göra och ingenting annat.

Nära stod jag dem, nära, mycket nära. Men dock bredvid. Hur jag än deltog, detta var icke min stund, mitt öde. Min stund och mitt öde lågo ännu framför mig att uppleva. Ensam.

Då Georg till slut kom, bad Eva mig rentut att gå. Ett ögonblick tvekade jag vid dörren, tog in dem i mitt medvetande, där de sutto i den tidiga vårsolen, under vilken man såg hur gamla deras unga ansikten sågo ut, och gick så min väg. Jag var alltför imponerad för att våga lägga mig i.

Och till slut vägrade jag också att tro, att det yttersta skulle ske.

Då jag kom ut i övre förstugan, upptäckte jag bakom en dörr ett bomullsförkläde över ett knä och i detta knä ett par sammanknäppta, ganska smutsiga och illa farna händer.

— Varför sitter fru Hamnell här i kylan? sade jag.

— Ja, nånstans ska en vara, sade hon. Det är inte roligt ska jag sä Rakel att vara ensam och illa sedd på sin ålderdom.

— Hur så? sade jag ovänligt tyvärr. Fru Hamnell som har makten här i huset, har ju fru Hamnell själv sagt.

— Ja, det var innan Rakel kom det, med henne, sade hon. Nu är jag ju till och med förbjuden att gå in och se henne av Georg. Och mina pengar är borta, så jag kan inte flytta ur huset heller. Det enda jag dugt till förut har varit att diska. Men kan Rakel tänka sig, i dag så diskade pigan om hela disken, hon påstod att det mesta av maten satt kvar, och att jag är för gammal och inte ser. Då gick jag hit upp och satte mig. Säg, kan jag inte få gå in ett enda ögonblick nu och bara så mycket som hälsa?

— Nej, sade jag, det är omöjligt just nu. En annan gång kanske.

— Omöjligt, sade hon, varför det? Georg gick alldeles nyss in, så sover gör hon väl inte. Retad av mitt motstånd, steg hon upp för att gå mot dörren, jag ställde mig mot den för att skydda den för henne, samtidigt som jag tyckte synd

om henne. Ty hon envisades icke, hon gick långsamt sin väg nerför trappan, försiktigt stödjande sig vid ledstången. Jag tänkte på hennes hårda liv, på alla barnen, som dött späde för henne, därför, sades det, att hon mot läkares råd ammade dem själv. Endast Helena, som man tagit med våld från henne, hade fått leva. — — — Jag tänkte med vemod på denna trista, vantrevna ålderdom med en smula ånger på min egen hårdhet. Hade jag kunnat, hade jag ju släppt in henne, men nu var det ogörligt.

När hon försvunnit, gick jag rysande av kyla och spänning fram till fönstret och ställde mig att se ut. Min utsikt begränsades av de båda röda flyglarna åt höger och vänster och i fonden av ladugårdsbyggnaden, vars långa, halmtäckta länga skymtade mellan trädkronornas bruna gallerverk. Det for för mig, hur synd det var, att Eva aldrig fått se hur lummig och god prästgårdslunden var om sommaren och få känna vilka söta lukter där stego från blommande träd och örter.

Inom gårdsplanens begränsade område skedde ingenting som kunde avleda mina tankar. Om åtminstone Petter Abrahamspojken ville komma, det var hans tid på dagen. För resten var det ju väl, att han inte kom.

Men mitt i min förtvivlan över tavlans orörlighet och situationens outhärdlighet, svängde en smutsstänkt bil ur allén och in på gården, och i

den sutto Evas bror och — förmodade jag — hennes svägerska.

De stannade utanför förstugubron, som ju rimligt var, men ingen människa kom ut för att välkomna dem. Elias, Helena, alla tänkte väl att Georg eller jag skulle ta emot dem, men jag stod som fastlåst och såg ner på dem. Eva hade sagt, att jag måste hålla mig här i övre förstugan, och jag kom icke längre. Slutligen såg jag hur översten steg ur och så, följd av damen, gick in i huset.

Någon måtte väl ändå tagit emot dem därnere, ty när de strax efter kommo uppför trappan, hade de blivit av med bilutrustningen. Nåväl, deras ankomst kunde ju betraktas som en lösning av situationen utan mitt ingripande, och jag borde egentligen ha varit dem tacksam därför. Men i själva verket tog jag emot dem som fiender och inträngingar, och det måste ha märkts på min hälsning, ty de voro från första stund ohövliga mot mig.

De togo det som en grov förolämpning, då jag sade, att de inte utan vidare kunde få gå in till Eva. Voro de inte hennes närmaste? Hur kunde jag säga detta på eget bevåg?

Jag tänkte: Om jag ger mig in i en förklaring och drar ut på den så länge som möjligt, så händer kanske något under tiden. Georg kanske kommer ut med brevet...

Jag gick så fullkomligt upp i tanken på att

försvara denna dörr mot dem, att jag alls inte tänkte på hur orimligt det egentligen var vad jag gjorde.

— Det är ju bara ett rum, som skiljer herrskapet från henne, sade jag, men ändå är det en så lång bit att gå. Man kan inte utan vidare komma en så sjuk nära. Man måste så småningom tränga in i hennes värld. Mitt herrskap, om jag först får berätta lite om henne, så blir det så mycket lättare sedan att träffas. Hon har nämligen blivit mycket sämre på de sista dagarna, hon...

— Vi låter inte uppehålla oss, sade översten avbrytande. Som om inte Eva skulle kunna träffa sin ende bror. Inte behöver ni hålla en föreläsning om Eva. Han gick och sköt undan mig. Jag måste vika inför Höga överheten, som Niklas sade, men jag tänkte: jag vek dock bara inför våld, jag har gjort mitt.

Men detta ögonblick, innan jag visste vad som hänt därinne...

I mitt rum sprang jag om översten och gick först och knackade på dörren. Georg kom och öppnade. Jag såg att han var övervunnen, vunnen, ja, men för vad?

Då Georg fick syn på de främmande, sade han genast: — Får jag be herrskapet ta plats här ett ögonblick? Rakel, gå in och tala om för Eva, vem som är här. Hon har haft en hjärtattack i dag, sade han förklarande. De vägrade att

sätta sig, men vågade dock inte bryta in i rummet utan vidare.

Jag fann Eva alldeles övergiven, utmattad, på gränsen av sina krafter och sin behärskning. Hon brast i tårar, då jag talade om, att brodern och svägerskan voro komna. Hon ville inte se dem, hon avskydde alla råa, friska människor, som kommo med bil.

Jag vet inte hur Georg bar sig åt, men han lyckades hålla dem i fem minuter, medan jag med största möda lugnade och tröstade henne så pass, att hon lät övertala sig att medge att de skulle få komma och vara inne i sex minuter. Kom ihåg, inte tio, utan sex. Trots hennes bevekande böner lämnade jag henne, då de gingo in. Jag hade inte mod att reta dem längre. Det var plötsligt slut på mitt mod.

Georg stod i yttre förstugan.

— Vet du varför de var så ohövliga? sade han. De tror, att vi vill åt hennes pengar. Inte för att de själva vill ha dem precis, men därför att de fått för sig att vi legat över henne om att få dem, och att hon råkat in bland lumpna människor. De sade, att du uppehållit dem med prat, och att de hade måst tränga in med våld. Vet du vad, faster, sade han och tog mig oväntat i famn, du är allt en stor pamp du.

— Ja, sade jag, ja, det är bra, men vad menar de? Hur kunde de komma på en sådan tanke?

— Jo, berättade Georg, Eva hade själv ingivit

dem den, då hon skrivit till brodern och sagt, att hon ville stifta en fond, som skulle heta Rakels barn, att användas till dessa barns nytta. Det lät för dem ytterligt misstänkt, att du, en fröken Ljunghed, kunde ha några barn.

Stackars liten, vilken olycklig idé, vilket olämpligt tilltag. Georg var så ond, det såg jag, så ond som jag inte sett honom vara sedan sista anfallet. Ja, ett ögonblick glimtade likheten med hans andra jag fram. Så måste ju jag ta det nonchalant, om jag kunde. — Det var ju bra, sade jag, att ni hade något att konversera om, medan jag fick lite form på Eva. Det var inte lätt.

De hade inte varit därinne mer än fyra av de utlovade sex minuterna förrän klockan ringde. Jag gick in. Eva låg i hysterisk gråt, svägerskan satt handfallen vid sängen med en chokladask i knät. Brodern kastade en på en gång bestört och vredgad blick på mig.

Jag undrade om de ens sett, att hon inte såg dem.

— Var snälla och gå, snyftade hon, jag orkar inte nu, kanske sedan.

Men de kommo inte upp mer. De hade haft ett samtal med Georg och beslutat, berättade han med ett egendomligt leende, att resa rakt ner till professor Bing och försöka få honom att sätta sig med dem i bilen i morgon och komma upp än en gång.

— Man ska göra sitt yttersta, hade de sagt.

— Nå, sade jag, och vad sker innan dess?
— Ingenting, sade han.

Postbudet kom, det åkte igen, utan att något brev blivit avlämnat.

Om inte brevet går med posten i dag, hade hon sagt, så tar jag honom med mig.

Men Eva tycktes ha glömt bort posten, allting. Den eftermiddagen, den natten var väl hennes svåraste stund. Hon förskräcktes och klagade högt, hon svettades och frös, vi gåvo henne mer morfin än vi egentligen kunde försvara, men den tog knappt bukt på hennes dödliga oro.

Elias spelade därute på sin orgel uppståndelsepsalmernas melodier, outtröttligt.

Fram på morgonen blev hon lugnare. Under ett ögonblick, då hon och jag voro ensamma, började hon treva under huvudkudden. Jag har brevet här, sade hon, posten har väl inte gått än? Jag skulle ju läsa det, men jag orkar inte. Läs du det i stället och rekommendera det. Nej nu genast, gå medsamma, jag är säker på, att posten kan komma när som helst.

Jag måste be Elias gå in till henne, medan jag själv, i åtlydnad av hennes önskan, gick ner. I salen brann taklampan, vid dess sken läste jag Georgs bekännelse om sin sjukdom, en naken och oförbehållsam bekännelse. Därpå gick jag in till Elias och förseglade brevet med pastorsämbetets sigill.

Alltjämt med brevet i handen, gick jag in och väckte Helena.

— Kanske du vill sitta en stund hos henne, bad jag. Och var inte orolig. Georg kommer inte att dö.

— Stackare, sade Helena, du är så trött, så du blandar ihop Georg och Eva. Lägg dig här, jag ska visst gärna gå upp.

Då jag vaknade var det, skamligt att säga, ljusan dag. Jag hade legat med kinden mot brevet, så att jag bar ett fullkomligt tydligt avtryck av pastorsämbetets sigill på min kind. Lyckligtvis skulle Eva inte kunna se det.

Den natten hade hon hunnit ett långt stycke på vägen, bara sedan jag lämnat henne. Hon hade väl känt det, som om hon vunnit, det hon ännu ville vinna, och mycket snart skulle våga släppa av Georg.

— Vad tror du? viskade jag till Georg, hur länge?

— Till dess Bing har svarat mig eller kommit själv, sade han.

Jag lade min hand på hans skuldra ett ögonblick.

— Du vet ju, var du har mig, sade jag, om du vill mig något.

Han nickade blott och gjorde sig sakta lös. Det spända uttrycket hade gett med sig, men den djupa sorgsenheten tycktes mig icke lättare att se. Dock tror jag inte att han tänkte på eller

sörjde sig själv just nu, han var så helt upptagen av Eva.

— Kan du tänka dig, viskade Helena till mig, vad det enda är hon sagt under dessa timmar: har Helena något färskt att ge dem till middag? Men det har jag inte, om de kommer till middag, får de äta ärter och fläsk.

Helena stannade för att hjälpa mig att sköta om Eva på morgonen, hon var icke fullt vaken därunder. Det enda livstecknet var, att hon en gång snuddade vid Helenas kind, vilket kom denna att förlora behärskningen nästan.

— Det kunde ha varit jag i stället, mumlade Helena för sig själv. I stället för henne, som alla älskar. Men vad skall jag stanna för? Nu har ju du också helt och hållet tagit hand om Georg, vände hon sig till mig.

— Å, du behövs väl, sade jag med en suck av otålighet över detta.

— Ja för att koka mat åt er, sade hon och teg sedan.

Den dagen skötte jag Eva utan att någon av oss talade. Jag visste vad hon önskade, utan att hon behövde säga det eller jag fråga. Min enda tröst under dessa timmar av bedrövelse var den, att hon inte behövde dö i obekanta människors händer.

Det kom telegram att professorn rest med upp. Vi meddelade henne det icke, vi tyckte hon kunde få vara ifred. Jag trodde då aldrig, att hon skulle

leva till dess bilen hann fram. De kunde ju inte beräknas vara framme förrän sent på kvällen.

På eftermiddagen avlöstes jag en stund av Georg och Elias. Det dröjde inte länge, förrän Elias kom ner till oss och sade: — Följ med upp, vi ska sjunga allesammans.

Vi visste båda, att Elias, som var så van, icke misstog sig. Helena lade hastigt in ett par trän i spisen, och vi skyndade upp.

Elias satte sig vid orgeln, och Helena ställde sig bredvid honom och sjöng med en klar, mild röst, som gick vackert samman med Elias'. Ända sedan jag kom hem, hade jag inte hört henne ta en ton.

Jag gick ditin och sade mig med en blandning av smärta och glädje: jag ska se en odödlig människa dö. Icke ens lukten av död sårade mig eller dämpade min glädje.

Georg satt vid sängen med ansiktet i händerna och grät.

Jag satte mig vid andra sidan av sängen och vaktade halspulsens slag, som föreföllo mig bli allt mattare. Då det blev mörkt, tände vi de ljus, som endast halvbrunnit vid Niklas' kista, dock ställde vi dem så, att hon inte kunde se dem eller deras återsken i spegeln.

Underligt nog hade jag varit så aktsam, att hon inte skulle få syn på ljusen som om jag glömt, att hon inte mera såg. Underligt nog,

ty med ens slog hon upp ögonen, och då förstod jag att hon såg.

Georg, som inte märkte förvandlingen, fortfor tryggt att låta sina tårar rinna, ehuru ljudlöst, i tanke att endast ljud kunde förråda honom.

Då sade hon som ett bevis, att hon såg: — Gråter du?

— En liten, liten smula bara.

— Har professorn redan svarat? frågade hon oroligt och ömt.

— Han kommer själv, sade Georg, och det nickade hon bifall åt.

Jag gick efter Elias och Helena, ty jag tyckte de måste vara närvarande vid denna sista glimt av medvetande.

Hon smålog mot dem, ett kort ögonblick voro de inom hennes föreställningskrets, så föllo de ut ur den. Hon hade sagt för alltid farväl, hon såg och mindes och uppfattade dem icke mer.

Det var alldeles som om hennes säng varit en klippa, som sköt upp ur ett hav, ett oändligt hav, ett stigande hav, som med varje minut tog bort en bit av hennes fäste och förbindelse med världen. Ännu var jag icke uppslukad av havet, jag tog henne i mina armar, kysste henne och tackade henne. Sen märkte jag att hon släppt av mig, havet hade uppslukat mig, jag var icke mera till för henne.

Georg var nu det enda, som var kvar av den värld hon levat i dessa år.

Hon var fullkomligt ensam med honom i rummet, i världsalltet.

Jag frågade en gång Georg, om vi skulle ge henne insprutning för att hålla hjärtat i gång. Han sade: — Låt henne vara, men då förstodo vi på hennes uttryck, att hon dock önskade få en och gåvo henne det. Det var som om hon ännu kommit ihåg, att hon inte skulle få ge sig av, förrän något skett, som ännu icke skett.

Helena försvann, då timmen gått utan att något egentligen förändrades. Jag minns nu, att jag hörde henne raka i spisen därnere och tänkte: det har alltså slocknat.

Elias började sakta sjunga, nu utan orgel.

Tiden blev lång, ingenting skedde, en trötthet smög sig över oss.

Hon suckade ibland men det lät långt, långt borta ifrån.

Vattnen stego sakta omkring henne.

Vi flögo alla till, som om man skurit oss, då en otålig bilsignal nådde oss genom Elias sakta nynnande. Jag skyndade ut i förstugan, i skenet av lyktorna såg jag, att tre personer utom chauffören suto i bilen.

— Säg henne att professorn är här och att hon blir avlöst nu, viskade jag till Georg. Jag visste, att om någon skulle göra sig förstådd av henne ännu, det icke var någon annan än han. Han gjorde det, dock utan att hon på något sätt lät förstå att hon uppfattat vad som sades.

Men innan de tre resande hunnit upp, hade den sista vågen sakta tagit henne med sig, och då de trädde in i rummet, där Niklas' ljus höllo på att brinna ner i sina stakar, var vattenytan tom och fullkomligt stilla.

INNEHÅLL.
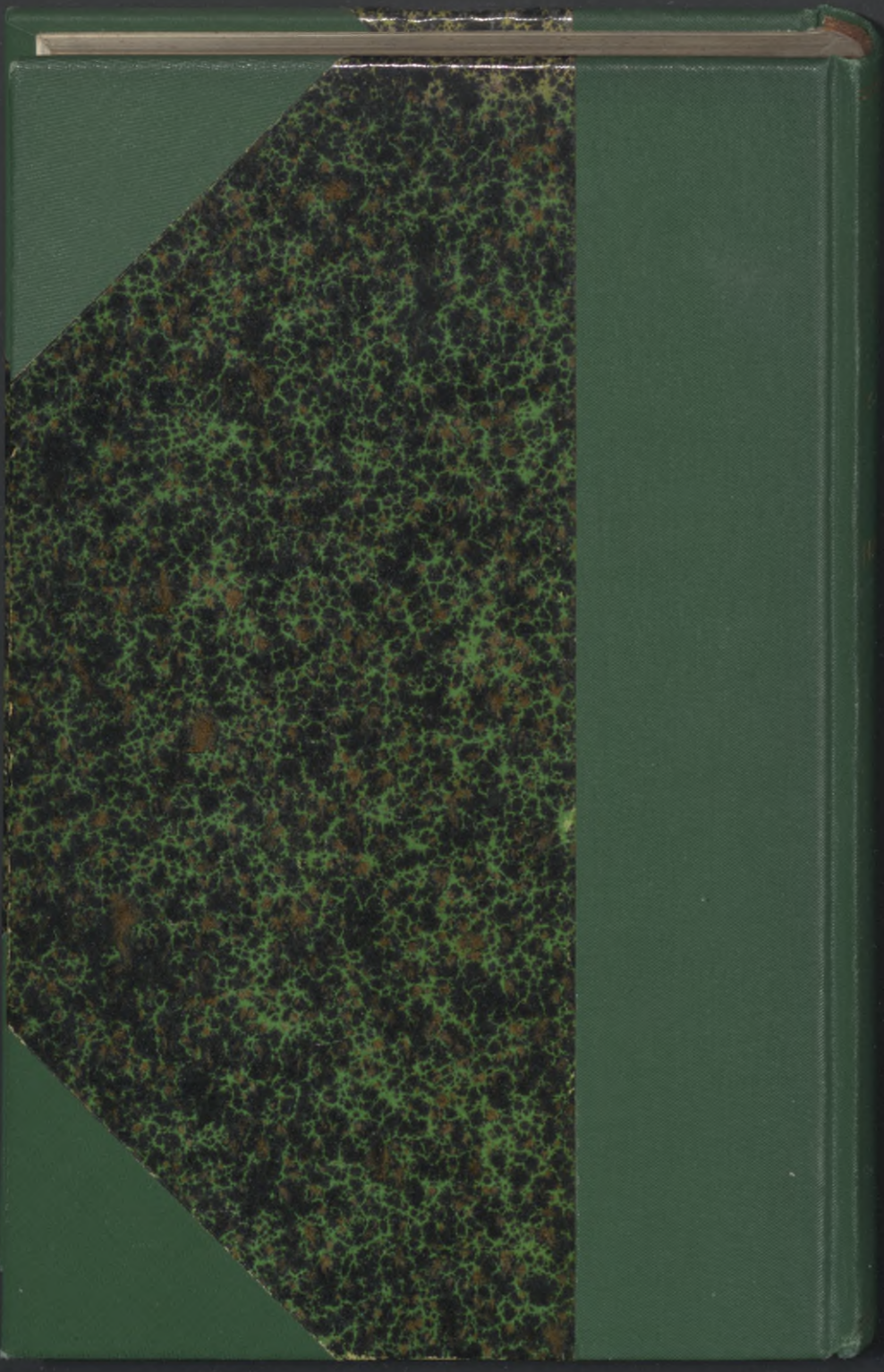
1. Den namnlösa kommer till härbärget om natten 7
2. Solen stiger över landskapet 25
3. och belyser dess hemligheter 46
4. Den undergörande madonnan 66
5. visar sig maktlös 89
6. bekänner sin svaghet 113
7. och sover över en farlig förmiddag 140
8. Tjänaren ger sitt liv för sin herre 170
9. som håller nyårsvaka över honom 197
10. Elias sänder bort Åsa-Hannas dotter otröstad 233
11. varefter jag lämnar Ljungheda 268
12. men kallas tillbaka 275
13. i sista stunden 298
14. innan Den Namnlösa åter lämnar oss 321